

**T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**İBN ATÂULLAH EI-İSKENDERÎ'NİN LETÂİFÜ'L- MİNEN FÎ
MENÂKİBİ EŞ-ŞEYH EBİ'L-ABBAS EL-MURS'Î VE ŞEYHİHİ EBİ'L-
HASAN
ADLI ESERİN TERCÜME VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadri OGUL

GAZİANTEP

2013

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

İBN ATÂULLAH EL-İSKENDERÎ'NİN LETÂİFÜ'L- MİNEN FÎ MENÂKİBİ
EŞ-ŞEYH EBİ'L-ABBAS EL-MURS'Î VE ŞEYHİHİ EBİ'L-HASAN
ADLI ESERİN TERCÜME VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadri OGUL

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ

GAZİANTEP

2013

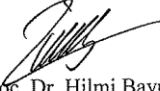
T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

İBN ATÂULLAH EL-İSKENDERİ'NİN LETÂİFÜ'L- MİNEN Fİ MENÂKİBİ EŞ-ŞEYH
EBİ'L-ABBAS EL-MURS'Î VE ŞEYHİHİ EBİ'L-HASAN ADLI ESERİNİN TERCÜME
VE DEĞERLENDİRİLMESİ

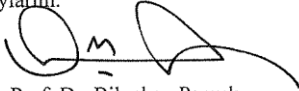
Kadri OGUL

Tez Savunma Tarihi : 08.07.2013

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Hilmi Bayraktar
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Bilgehan Pamuk
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Zeynel Özlü
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

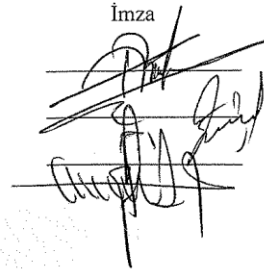
Jüri Üyeleri :

Prof. Dr. Ali Akpınar

Doç. Dr. Zeynel Özlü

Yrd. Doç. Dr. İsmail Kıvrım

İmza

ÖZET

Şâzelî tarikatının üçüncü ismi İbn Atâullah el-İskenderî'nin Letâifü'l-Minen isimli çalışması, müellifin yaşadığı dönemin mümtaz mutasavvıflarından ve Şâzelî tarikatının ikinci ismi olan Şeyhi Ebû'l-Abbâs'ın, İbn Atâullah'ın hayatına etkisi, çeşitli halleri, ayet ve hadislerle ilgili yorumları ve bazı şiir, vird ve dualarından müteşekkil bir eserdir.

Tasavvufî açıdan önemli bir yere sahip olan bu eserin Türkçe çevirisi ve metin tahlilinin yapılması amacıyla oluşturulan çalışmamız, İbn Atâullah'ın tasavvufa bakış açısını bu manada ayet ve hadislere işarî yorumların somut örneklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Giriş'te, müellifimiz İbn Atâullah el-İskenderî'nin hayatı, eserleri ve Şeyhi Ebû'l-Abbâs ile tanıştıktan sonra müntesibi olduğu, hatta dönemin en önemli isimlerinden biri haline geldiği Şâzelî Tarikatı hakkında bilgilere yer verdik.

Birinci bölümde eserin çevirisini aldık. İkinci bölümünde ise Bulgular ve tartışma başlığı altında eserin içeriği ile ilgili çeşitli tahlillere yer verdik. Bu kapsamda ayet ve hadislere getirilen işarî yorumlara, hadisleri eserine alırken bunların sıhhat derecesine dikkat edip etmediğine, sahabe sözü, şiir, kıssa vb. istişhad getirip getirmediğine, keramete bakışına yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İbn Atâullah el-İskenderî, Letâifü'l-Minen, Şazeli tarikatı

ABSTRACT

This is a work composed of Letafü'l Minen named study of Ibn Atâullah el-Iskender the third name of the Shazili Sect, effect of Şehyi Ebû'l- Abbâs, one of the distinguished mystics of the epoch of author and the second name of the Shazili Sect, to the life of Ibn Atâullah, various moods, comment on a words of God and the Prophet Muhammad's sayings and some poems, dhikr, and prays.

Our study created in order to fulfil the work's translation into Turkish and its text analysis consists of an introduction and three chapters.

The introduction part includes life, works, of our author Ibn Atâullah el-Iskender and information on Shazili Sect of which he became a follower after he met, and in which he became one of the most important names of the period.

We quoted from translation of the work in the first chapter. In the second chapter, we made some analyses related to the content of the work by using material and sources with the followed method, and these analyses were given under the title of Findings and Discussion. This context includes indirect comments made for words of God and the Prophet Muhammad's sayings, whether he cared or not about the accuracy level of the Prophet Muhammad's sayings while he was taking hadith into his work, and whether he produced testimony by using sayings, poems, parables, etc. of companions of prophet Muhammad, and his view point on prophecy.

Key words: İbn Atâullah el-İskenderî, Letâifü'l-Minen, Shazili sect

ÖNSÖZ

Yüce Allah, insanları, kendisine kulluk etmeleri için yaratmıştır. O'nun kullarına olan merhameti dolayısıyla da onlara kitaplar ve peygamberler göndermiştir. Peygamberler halkasının sona ermesinin ardından toplumlara rehberlik etmesi ve onları doğru yola çağırıp onlara güzel örnek olmaları için âlim ve mutasavvıflar göndererek bu yüce vazifeyle onları şereflendirmiştir. Bu örnek insanlar da geçici bir oyun ve eğlenceden ibaret olan dünya hayatını en güzel şekilde değerlendirip ebedi hayat olan ahirete geçiş için bir sıçrama tahtası haline getirmeyi amaçlamışlardır. Sadece bu gayeyi taşımakla kalmamışlar aynı zamanda bunu hayatlarında insanlara bir numune olarak sunmuşlardır. Sunulan bu numuneler, deneyimlerin yazıya dökülerek hayat bulmuş halini de temsil etmiş ve sonraki kuşaklara böylece aktarılmıştır. İslam'da mutasavvıfların önemli bir yeri olduğu inkâr olunamaz. İnsanları söylemi ve yaşamıyla etkilemiş en önemli isimlerden biri de İbn Atâullah el-İskenderî'dir.

İbn Atâullah, İslam toplumunun pek çok yönden sıkıntı içerisinde olduğu bir dönemde onları manen yüksek seviyelere çıkarma çabası içerisinde girmiş ve bu yolda önemli hizmetlerden biri olarak “Letâif’ül-Minen” isimli çalışmasını ortaya koymuştur. Bu eserde kendisinin hayatına büyük bir etki bırakmış Ebu'l-Abbas'ın çeşitli yönlerini ele almakla birlikte aslında onun şahsında mutasavvıfların olması gereken hali gözler önüne sermiş ve tasavvufun, müellifimizin hayatında vücut bulmuş haliyle, insan yaşamına etkisi açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

Bu çalışmadaki amacımız, İbn Atâullah'ın “Letâif’ül-Minen” isimli eserinin Türkçe'ye kazandırılmasını sağlayıp eserde nasıl bir sistem izlendiği, müellif eseri ele alırken ağırlıklı olarak hangi üslubu kullandığı konularını tesbit ederek metin tahlili yapmaktır. Ayrıca çalışmamızı hazırlarken mümkün olduğunca nesnel olmaya çaba sarfettik.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde İbn Atâullah'ın hayatı hakkında bilgiler vermeye çalıştık, birinci bölümde , “Letâif’ül-Minen”in çevirisini yaptık. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Kullandığımız

materyal, kaynak ve takip ettiğimiz yöntemler, Bulgular ve tartışma başlığı altında eserin içeriği ile ilgili çeşitli tahlillere yer verdik. Ayrıca tahlil yaparken mümkün olduğunca kısa ve özlü bir şekilde değinmeye çalıştık.

Çalışmamızı hazırlarken özellikle ilk dönem kaynaklara ulaşmaya çalıştık. Bunun yanında özellikle müellif ile ilgili bilgileri elde ederken şu çalışmalardan da yoğun bir şekilde istifade ettik: Sevim Yılmaz'ın "*İbn Atâullah ve el-Hikemu'l-Ataiyye Adlı Eserinin Tasavvuf Açısından Değerlendirilmesi*" isimli basılmamış yüksek lisans tezi, Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin "*Şazelîye*" ve "*İbn Atâullah el-İskenderi*" maddeleri; ayrıca Rundi'nin *Şerhu'l-Hikemi'l-Ataiyye* adlı çalışması konumuzun giriş bölümü için büyük oranda kaynaklık etmiştir.

Tüm çalışmalarım boyunca her zaman bilgi ve deneyimleriyle yolumu açan, bana cesaret veren bir danışman hocanın yapabileceği her türlü fedakârlığı yapan değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ'ye, hayata yaklaşımıyla bana örnek olan, bilgisini ve deneyimini her zaman cömertçe paylaşan İlahiyat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Ali AKPINAR'a ayrıca Yrd. Doç. Dr. İsmail KIVRIM'a içten teşekkürlerimi sunarım. Bilimsel hazırlık döneminde, yardımlarından ötürü Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR ile Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSU'ya teşekkür ederim.

Hem bu zorlu ve uzun süreçte hem de hayatım boyunca yanımda olan ve ideallerimi gerçekleştirmemi sağlayan değerli aileme yürekten teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma bizden, tevfik Allah'tandır.

Kadri OGUL
Gaziantep 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	İ
ÖNSÖZ	İİİ
KISALTMALAR.....	Vİİ
GİRİŞ	1
1.1. İBN ATÂULLAH EL-İSKENDERÎ.....	1
1.1.1. İsmi, Lakabı ve Nesebi.....	1
1.1.2. Tasavvufî Hayatı.....	3
1.1.3. Vefatı.....	4
1.1.4. Eserleri.....	4
1.2. Şâzelî Tarikatı.....	6
2. MATERYAL VE YÖNTEM	8
BİRİNCİ BÖLÜM	12
1. LETÂİF'ÜL MİNEN FÎ MENAKİBİ EŞ-ŞEYH EBİ'L-ABBÂS EL-MURS'Î VE ŞEYHİHİ EBİ'L-HASAN ADLİ ESERİN TERCÜMESİ	12
1.1. MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ	12
1.2. Önsöz.....	16
1.2.1. İlim Peygamber Mirasıdır.....	22
1.3. BİRİNCİ FASIL.....	48
1.3.1. Kerametler Hakkında	48
1.4. BİRİNCİ BÂB	55
1.4.1. Hâlini Aldığı Şeyhinin Târifi.....	55
1.5. İKİNCİ BÂB.....	70
1.5.1. Velilerin Şahadeti.....	70
1.6. ÜÇÜNCÜ BÂB	78
1.6.1. Tecrübeleri ve Keşifleri Hakkında	78
1.7. DÖRDÜNCÜ BÂB	87
1.7.1. İlmî, Zühdü, Verâsı, Himmetinin Yüceliği.....	87
1.8. BEŞİNCİ BÂB.....	105
1.8.1. İçerik ve Mana İle İlgili Bazı Ayetler	105
1.9. ALTINCI BÂB	116
1.9.1. Hakikat Ehlinin Mezhebine Göre Nebevî Hadisler Hakkında	116
1.10. YEDİNCİ BÂB	128
1.10.1. Hakikât Ehlinin Anlaşılması.....	128
1.11. SEKİZİNCİ BÂB	132
1.11.1. Hakikâtler ve Makâmlar	132
1.12. DOKUZUNCU BÂB	159
1.12.1. Şiirler	159
1.13. ONUNCU BÂB	171
1.13.1. Şeyh Ebu'l Hasan'ın Hizbi	171
2. 13,1. Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın Hizbi.....	173
İKİNCİ BÖLÜM	180
1. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	180
1.1. Eserin Muhteva ve Özellikleri	180
1.1.1. Önsöz.....	181

1.1.2. Şefaât Hadisi.....	182
1.1.3. Nebî İle Rasûl Arasındaki Fark.....	182
1.2. BİRİNCİ FASIL.....	188
Keramet üç kısımdır.....	190
2.3. BİRİNCİ BÂB.....	191
1.4. İKİNCİ BÂB.....	193
1.5. ÜÇÜNCÜ BÂB.....	194
1.6.DÖRDÜNCÜ BÂB.....	195
1.7. BEŞİNCİ BÂB.....	198
1.7.1.Günahlarla Kuşatılmış İyilik.....	199
1.7.2.Zor Durumda Olanın Duasını Kabul Eder.....	200
1.7.3.Takva Çeşitleri.....	202
1.7.4.Günahkârlar, Ümitsizliğe Kapılmasın Diye.....	203
1.8. ALTINCI BÂB.....	204
1.10. SEKİZİNCİ BÂB.....	208
Hal ve İlim Arasında Mukayese.....	210
Hâl ve Makam Arasında Mukayese.....	210
SONUÇ.....	212
KAYNAKLAR.....	214
EKLER.....	216
ÖZGEÇMİŞ.....	222

KISALTMALAR

a.g.e.:	Adı geçen eser
a.s.:	aleyhi's-selam
AÜİFD:	Ankara Üniversitesi İlähiyat Fakültesi Dergisi
b.:	bin (oğlu)
Bkz.:	Bakınız
Byy.:	Basım Yeri Yok
c.c.:	cellecelaluhu
c:	Cilt
ev.:	Çeviren
DİA:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
h. :	Hicrî
Hız.:	Hazreti
k.v.:	kerremallahuvechehu
m.:	Miladî
r.a.:	Radiyallahuanhu
s.a.v.:	sallallahu aleyhi ve sellem
Ty.:	Tarih yok

GİRİŞ

1.1. İBN ATÂULLAH EL-İSKENDERÎ

1.1.1. İsmi, Lakabı ve Nesebi

İbn Atâullah'ın¹ hayatı, bütünüyle Bahrî Memlükler² (648-792/1250-1390) döneminde geçmiştir.³ Tam adı: "Ahmed b. Muhammed b. Abdü'l-Kerîm b. Atâullah"tır.⁴ İskenderiye'ye nisbetle kendisine "el-İskenderî, es-Sekenderî veya el-İskenderânî" de denmiştir. Lakabı "Tercümanu'l-Arifin"dir.⁵ Neseb olarak Cüzam kabilesinden, mezhep olarak Malikî mezhebindedir.⁶ Şazelî tarikatının önemli isimlerindedir. Dedeleri Arap asıllı Cüzam kabilesinden olup Mısır'a göç etmiş ve İskenderiye'ye yerleşmişlerdir.⁷ Ailesi ile ilgili fazla malumat olmamakla beraber Babasının Muhammed b. Abdülkerim b. Atâullah olduğu anlaşılmaktadır. İbn Atâullah, babasının Şazelî tarikatı kurucusu Ebu'l-Hasan eş-Şazelî ile görüştüğünü anlatır.⁸ Dedesi Ebû Muhammed Abdü'l-Kerîm b. Atâullah devrinin meşhur

¹Arapça bir terkipten oluşan İbn Atâullah aslında İbn Atâillah diye okunur. Fakat Tükçeye bu şekilde geçtiği için ve böyle okumak daha kolay olduğu için biz İbn Atâullah diye yazacağız.

²Mısır, Suriye ve Hicaz'da hüküm süren müslüman Türk devleti (1250-1517). Mısır'da Eyyübî ordusundaki Türk asıllı azatlı emîrler tarafından kurulan, dönemin tarihçilerinin Türk Devleti olarak adlandırdığı Memlükler (Kölemenler), Bahrî ve Burcî Memlükleri olmak üzere iki dönemde incelenebilir. Eyyübî Hükümdarı el-Melikü's-Sâlih Necmeddin Eyyüb'un Kıpçak ülkesi ve Kafkasya'dan getirtilen Ravza adasındaki kışlalara yerleştirdiği Türk asıllı memlüklerden oluşan ve Bahrü'n-nîl'e (Nil nehri) izafetle el-Memâlikü'l-Bahriyye adını alan özel birlikler çok geçmeden Eyyübî ordusunun en önemli unsuru haline gelmişti. Necmeddin Eyyüb'un ölümünün hemen ardından Fransa Kralı IX. Louis liderliğindeki Haçlı ordusuna karşı kazanılan Mansûre ve kralla birlikte pek çok kumandanın esir alındığı Faraskur savaşlarında en büyük rolü bu birlikler oynadı. Ancak yeni Eyyübî hükümdarı Turan Şah onların başarısını kıskandı ve liderlerini tahtının ortakları gibi görüp görevlerinden almaya başladı. Bunun üzerine Bahrî emîrlerinden Baybars el-Bundukdârî ve arkadaşları bir suikastla Turan Şah'ı öldürdüler. Onun ölümüyle Mısır'da Eyyübîler yıkılmış ve yerine Memlükler adıyla bilinen Türk Devleti kurulmuştur. İsmail Yiğit. (2004). Memlükler. *DİA*, c.29. Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul,

³İbn Abbad en-Nefezi er-Rundî. (1988). *Şerhu'l-Hikemi'l-Ataiyye*. Müessesetu'l-Ehram, Kahire, s.17.

⁴Tâcüddîn Ebu Nasr Abdülvehhab b. Ali b. Abdü'l-Kafi es-Sübkî. (t.y.). *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, c.IX, Daru İhyai'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kahire, s.23; İbrahim b. Nuriddin b. Ferhun. (1996). *ed-Dibâcü'l-Müzheb fî Ma'rifeti A'yanî Ulemâi'l-Mezheb*. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, s.131; Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Hâcer. (t.y.). *ed-Dürerü'l-Kamine fî A'yanî Mîti's-Samine*. c.I, y.y., s.273. Bazı müellifler onun tam adının "Şeyhu'l-İmam Taceddin ve Tercümanü'l-Arifin Ebû'l-Fazl Ahmed b. Muhammed b. Abdü'l-Kerîm b. Abdurrahman b. Ahmed b. İsa b. el-Hüseyn b. Atâullah" olduğunu söylemiştir. Bkz. İbn Acibe. (t.y.). *İkâzü'l-Himem fî Şerhi'l-Hikem*. y.y., s.6.

⁵Rundî, a.g.e., s.13.

⁶Şâfi mezhebinden olduğu da söylenmiştir. Sübkî, a.g.e., c.IX, s.23.

⁷Rundî, a.g.e., s.13.

⁸Rundî, a.g.e., s.13.

fakihlerindendi. İbn Atâullah da, dedesi gibi şer'î ilimlerde bir fakih olarak yetişti. İbn Atâullah'ın dedesinin fıkıh, usûl ve nâhiv'de bir imam olduğu ve İskenderiye'de Mâlikî ulemalarının büyüklerinden Şeyh Ebû'l-Hasan el-Ebyârî'den fıkıh ve kıraat dersleri aldığı belirtilir. Ayrıca "el-Beyân ve't-Takrib fi Şerhi't-Tehzib" adlı eseri telif ettiğini, bu kitabın faydalı sözleri içerdiğini ve sayısız ilimleri kendisinde toplayan büyük bir kitap olduğu da kaydedilir. Bunun yanında et-Tehzib ve Zemahşeri'nin "Mufassâl"ını ihtisar ettiği de nakledilmiştir.⁹ İbn Atâullah ileride de göreceğimiz üzere Letâifü'l-Minen'in birçok yerinde dedesinden bahseder ve onun tasavvufa karşı oluşu ile ilgili çeşitli anektodlar paylaşır.¹⁰

İbn Atâullah, İskenderiye'de doğmuştur.¹¹ Her ne kadar doğum tarihi ile ilgili kesin bilgi bulunmasa da bazı müellifler onun, Ebu'l-Abbas el-Mursî ile olan görüşmelerinden yola çıkarak 658/1259 yılında doğmuş olduğunu söylemektedirler.¹² İbn Atâullah'ın hayatını 3 dönem halinde incelemek mümkündür.

1. Dönem: Doğumundan h. 674 yılına kadar İskenderiye'de yaşadığı dönem. Bu dönemde devrin önemli isimlerinden tefsir, usûl, nahiv gibi çeşitli alanlarda ilim tahsil etmiştir. Ancak bu dönemde tasavvufa şiddetle karşıdır.¹³

2. Dönem: Bu dönem h. 674'te başlar ve O'nun Ebu'l-Abbas el-Mursî ile tanıştığı, tasavvuf halkasına dâhil olduğu ve çeşitli yerlerde müderrislik yaptığı dönemdir. Kahire'ye göç etmesine kadar olan devreyi bu döneme dâhil edebiliriz. Bu dönemde Ebu Abbas ile tanışarak tasavvufa karşı duyduğu nefret yerini sevgiye bırakmış ve ona intisab etmiştir. Tasavvufla beraber Ebu Abbas'ın da teşvikiyle diğer ilimlerle de meşgul olmuştur.¹⁴ Dönemin ilim adamlarından fakih Nasuriddin b. el-Müneyyir; nahivci el-Marzûnî; hadis alanında meşhur Dimyatî ve el-Ebrekuhî ve felsefe alanında da Muhammed b. Muhammed el-İsfehani'den dersler almıştır.¹⁵

3. Dönem: Bu dönem, onun İskenderiye'den ayrılıp Kahire'ye yerleştiği, Ezher gibi çeşitli yerlerde müderrislik yaptığı ve vefatına kadar orada kaldığı dönemi

⁹ Mustafa Kara. (1999). İbn Atâullah el-İskenderî. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.XIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.337.

¹⁰ İbn Atâullah el-İskenderî. (t.y.). *Letâifü'l-Minen*. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, s. 78-80.

¹¹ Rundi, a.g.e., s.14.

¹² Rundi, a.g.e., s.14.

¹³ Ebu Muhammed Abdullah b. Esad b. Ali b. Süleyman el-Yafî. (1997). *Miratu'l-Cinan ve İbretü'l-Yakazan*. c.IV, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, s.185.

¹⁴ Rundi, a.g.e., s.14.

¹⁵ İbn Hacer, a.g.e.,c.I,s.274.

kapsamaktadır.¹⁶ Kahire'ye ne zaman yerleştiği bilinmemektedir. Ancak şeyhi Ebu'l-Abbas el-Mursî'nin vefatına şahit olduğu belirtilerek onun vefatından kısa bir süre sonra Kahire'ye geçtiği ihtimali üzerinde durulmaktadır.¹⁷ Kahire'ye niçin yerleştiği konusunda ise genel kanaat, insanları irşad etmek için olduğudur.¹⁸

İbn Atâullah, dönemin önde gelen Sûfî ve âlimleri arasındadır. Onun ders halkasına pek çok önemli isim katılmış ve ondan istifade etmiştir. Bunlar arasında Takıyüddin es-Sübki, İbn Bahili olarak bilinen Şeyh Davud b. Ömer b. İbrahim eş-Şazeli ve Şeyh Muhammed Vefa sayılabilir.¹⁹ İbn Atâullah, Kahire'de bir taraftan Şazeli tarikatının şeyhi olarak tasavvuf hayatı sürerken diğer taraftan da Ezher gibi dönemin önemli eğitim merkezlerinde malikî mezhebi ve zahiri ilimlerde müderrislik yapmıştır.²⁰

1.1.2. Tasavvufî Hayatı

İbn Atâullah'ın, hayatının ilk döneminde tasavvufa karşı olduğundan²¹ pek çok kez Sûfilerle tartışmalara girmiştir. Belki de bu tartışmalar onun, Ebu Abbas'ın meclisine gitmesine vesile olmuştur. Ebu Abbas'ın meclisinde dinlemiş olduğu sözler onun anlam veremediği bir ruh halinin kendisinde hâsıl olmasına vesile olmuş ve meclisten ayrılıp tekrar Ebu Abbas'a gelmesine kadar sıkıntılı günler geçirmiştir. İbn Atâullah'ın Ebu Mursi ile ikinci kez görüşmesinin ardından içindeki sıkıntı gitmiş ve daha önce kendisinden nefret derecesinde uzak durduğu tasavvufa ilgi duymaya başlamıştır.²² Bundan sonra Ebu Abbas'a tam bir bağlılık ile bağlanmış ve şeyhi de ona sevgi beslemiştir. İbn Atâullah tasavvuf yoluna girdikten sonra, zahiri ilimlerin kendisini Sûfilikten alıkoyduğu ve şeyhinin sohbetlerine kendisini tam olarak vermesine engel olduğunu düşünerek bunlardan uzak durmayı düşünmüştür. Ancak Ebu Abbas'ın buna mani olarak zahiri ilimleri terke etmemesi yönünde telkinlerde bulunarak onu bu işten vazgeçirdiği belirtilmektedir.²³

¹⁶ İbn Hâcer, a.g.e.,c.I, s.274.

¹⁷ Rundi, a.g.e., s.15.

¹⁸ Sübki, a.g.e., c.IX, s.23; Rundi, a.g.e., s.15.

¹⁹ İbn Hâcer, a.g.e., c. I, s.274; Muhammed b. Muhammed Mahluf. (1349). *Şeceretü'n-Nuri'z-Zekiye fi Tabakati'l-Malikiyye*.c.I, el-Matbaatu's-Selefiye, Kahire, s.204.

²⁰ Sevim Yılmaz. (2001). İbn Atâullah ve el-Hikemü'l-Ataiyye Adlı Eserinin Tasavvuf Açısından Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.15.

²¹ Yafî, a.g.e., c.IV, s.185.

²² Şihabuddin Ebu'l-Felah Abdulhayy b. Ahmed b. Muhammed el-Akerî İbn İmâd. (1992).*Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbârin min Zeheb*.c.VIII, Daru İbn Kesir, Beyrut, s.37.

²³ İbn Atâullah, a.g.e., s.81-82; Rundi, a.g.e., s.14-15.

İbn Atâullah el-İskenderî, Ebu'l-Abbas el-Mursî'den sonra Şazelî tarikatının en önemli ismi olmuştur. İnsanları derinden etkileyen bir belagat ve vaaz üslubu vardı. Bu yönüyle toplulukları kendi peşinden adeta sürüklemiştir.²⁴ İbn Teymiye ile aynı dönemde yaşamış ve aralarında bazı tartışmalar meydana gelmiştir.²⁵ Bununla birlikte İbn Atâullah, İbn Teymiye'ye karşı son derece sert bir tavır takınmıştır. Bunları eserlerinde de müşahade etmekteyiz.²⁶

Eserlerinde ayrıca tasavvufun en derin konularına dair bilgiler bulmak mümkündür. Ancak İbn Atâullah, düşüncelerini ifade ederken vahdet-i vücûdu sûfîlerin tartışmalara yol açan tesbitlerine temas etmemiş, vahdet-i vücûd ile vahdet-i şühûd arasındaki dengeyi çok dikkatli bir şekilde korumuştur.²⁷

Riya ve şöhetten uzak ibadet ve taat, tevekkül, teslimiyet, recâ ve ümit onun tasavvufî düşüncesinin temel kavramlarıdır.²⁸

Bazı müelliflerden naklen İbn Atâullah 'a atfedilen kerametler olduğu da iddia edilmektedir.²⁹

1.1.3. Vefatı

İbn Atâullah 'ın h. 709'da vefat ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte ay olarak Cemaziye'l-evvel olduğunu söyleyenler³⁰ olsa da genel kanaat Cemaziye'l-ahirde vefat ettiği yönündedir. İbn Atâullah, Kâhire'de Medrese-i Mansuriye'de Karâfe mezarlığına defnedilmiştir.³¹

1.1.4. Eserleri

İbn Atâullah 'ın yukarıda zikrettiğimiz hitabet ve belagat üslubunun akıcılığı ve etkileyiciliği eserlerine de yansımıştır. Eserlerinde genel olarak orta bir yol tutan, aşırı tasavvufçu söylemlerden kaçınan bir üslup hâkimdir. Bu da onun ilmiyeden

²⁴Sübkî, a.g.e.,c.IX, s.23; İbn Hâcer, a.g.e.,c.I, s.274; İbn Tagriberdî. (1926). *en-Nücûmu'z-Zâhire fi Muluki'l-Mısır ve'l-Kahire*, c.VII, Kahire,s.280; Rundi, a.g.e.,s. 22-24.

²⁵Ebu'l-Berekat Hayruddin Numan b. Mahmud el-Âlusî. (2006). *Cilâu'l-Ayneyn bi-Muhâkemeti 'l-Ahmedeyn*.el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, s.521.

²⁶İbn Hâcer, a.g.e.,c.I, s.273; Rundi, a.g.e., s.15.

²⁷Kara, a.g.md., c.XIX, s.337; Yılmaz, a.g.e., s.30.

²⁸Kara, a.g.md., c.XIX, s.337.

²⁹Ebu'l-Mehâsin Cemâleddin Yûsuf b. Tagriberdî el-Atâbekî. (1984). *el-Menhelü's-Safi ve'l-Müstevfa ba'de'l-Vafi*. c.II, Mısır, s.120; Rundi, a.g.e., s.19.

³⁰Kara, a.g.md., c.XIX, s.337.

³¹Rundi, a.g.e., s.18-19.

gelmesiyle izah edilebilir. Eserlerinin karakteristiği kişiyi tefekküre yönlendirmesidir. Eserleri şunlardır.

el-Hikemü'l-Atâiyye: Bu eser; iki yüz altmış dört kadar hikmetli (kısa ve özlü ifadeler) sözle, müridlerine cevap olarak yazdığı dört risaleden ve otuz altı beyitlik bir münacaattan meydana gelmektedir. Kitabın ilk kısmını oluşturan hikmetli sözler, eserin özünü oluşturmaktadır. Hikmetler, ilk bakışta aralarında mantikî bir düzen yok gibi görünmektedir. Ancak dikkatli olarak ele alındığında, ifadeler arasında daha derin bir bütünlük ortaya çıkmaktadır. Esere çok sayıda şerh de yapılmıştır.

Miftâhu'l-felâh ve misbâhu'l-ervâh: Bir mukaddime ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda yirmi yedi, ikinci kısımda ise on beş fasıl bulunmaktadır. Kitabın temel konusu zikirdir. Zikrin genel ve teknik yönlerini vermektedir. Hayatının son dönemlerinde yazmıştır. “Felaha Anahtar” (İstanbul 1988) adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

Tâcûl-arûs el-hâvî li tehzîbi'n-nüfûs: Bu eser Hikem, Tenvir ve Letâif'ten alıntılarla oluşmuş derleme bir kitaptır. Muhtevasında tevbenin çeşitleri üzerinde durulurken, Allah'a yaklaşımda günahlardan arınmış olmanın salike kazandıracığı faydalar ve günahların vereceği zararlar da anlatılmaktadır.

el-Kastu'l- mücerred fi ma'rifeti'l-ismi'l müfred: Allah kelimesi Allah'ınzât, sıfat, esma ve e'ali hakkında kelâmî usûlde yazılmış bir eserdir.

Unvânü't-tevfik fi âdâbi't-tarîk: Bu eser, 10 sayfalık bir risaleden ibarettir. İbn Atâullah bu risalesinde tarikat adabından bahsetmektedir. Muihiddin et-Tu'mî'nin Tabakâtü's-Şâzilîyyeti'l-Kübrâ'sının 117 ile 128. sayfaları arasında neşredilmiştir. (Beyrut 1996)

el-Münâcâtü'l-Atâiyye: Tevekkül ve teslimiyet konusunu işleyen 36 beyitlik bir münacaattır. Hikem'in sonunda da bulunmaktadır.

el-Vasiyye ile'l-ihvân bi'l-İskenderiyye: İbn Atâullah'ın h. 694 yılında Kahire'den İskenderiye'deki müridlerine gönderdiği vasiyetnamesidir.

et-Tenvîr fi iskâti't-Tedbîr: : Ebû'l-Hasan eş-Şâzilî'nin görüşlerinin temel dayanağını anlatan bir kitaptır. Kitabın temel konusu tedbir, teslimiyet ve tevekküldür. İbn Atâullah bu konuları âyet ve hadislerin ışığında ele almıştır. Eserde

Hasan eş-Şâzelî'nin yanında Ebû Abbas el-Mürsî'nin düşüncelerine de yer vermiştir. Konulan işlerken şiir unsurunu da kullanmıştır.

Letâifu'l-Minen: Biyografik bir eserdir. Bir mukaddime ve on bâb halinde kaleme alınmış bu eserde İbn Atâullah, Ebû Hasan eş-Şâzelî ve Şeyhi Ebû Abbas Mürsî'yi anlatmaktadır. Ancak çalışmamızın esasını bu eser oluşturduğu için daha fazla bilgiyi ana bölümlerde aktaracağız.

Kaynaklar İbn Atâullah'ın şiirlerinden bazı örnekler vermekte, ayrıca altmış iki beyitlik bir kasidesi Letâ'ifu'l-minen, yirmi iki beyitlik diğer bir kasidesi et-Tenvîr fî iskâtî't-tedbîr neşirlerinin sonunda yer almaktadır.³²

İbn Atâullah el-İskenderî'nin diğer bazı eserleri şunlardır: Risale fî'l-kavâidi'd-dîniyye, Meva'iz, Hizbü'n-necât, Risale fî't-tasavvuf, Hizbü'n-nûr ve tamâmü's-sürûr.

el-Murakkâ ile'l-Kudsi'l-ebkâ, Muhtasaru Tehzîbi'l-Müdevvene ve Usûlü mukaddemâti'l-vüsûl adlı eserleri ise günümüze ulaşmamıştır.³³

1.2.Şâzelî Tarikatı

Bu tarikat, Tunus'un Şâzelî kasabasında doğan Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî'ye nisbet edilir. Şeyh, daha sonra öğrenci ve müridlerinden bir grupla Mısır'a gelip yerleşmiş, İskenderiye'yi vatan edinmiştir. Bu olay yaklaşık 624/1244 yılında gerçekleşmiştir. Sonra İskenderiye'de aynı adla meşhur tasavvuf kolu oluşturmuşlardır. Onunla birlikte Mısır'a gelenlerden biri de onun halefi olan Şeyh Ebû'l-Abbas el-Mürsî'dir. O, bu görevi 686/1287 yılında vefat edene kadar sürdürmüştür. Kendisinden sonra da talebeleri arasında öne çıkanlardan İbn Atâullah el-İskenderî bu görevi üstlenmiştir.

Şâzelîye Tarikatı'nın esaslarını oluşturan Şâzelî, Ebû'l-Abbas el-Mürsî ve İbn Atâullah'ın tasavvuf anlayışları, İbn-i Arâbî ekolü cereyanından ve onun görüşü vahdet-i vücûddan uzak oldukları gibi, bir o kadar da Gazâlî'nin Kur'an ve Sünnet'e dayalı tasavvuf anlayışına yakındırlar.

Letâifu'l-Minen'de Şâzelî müridlerine Gazâlî hakkında şöyle denmektedir: "Allah'tan bir şey isteyeceğiniz zaman, İmam Ebû Muhammed Gazâlî ile tevessül

³²Kara, a.g.md., c.XIX, s.337.

³³Kara, a.g.md., c.XIX, s.337.

ediniz." Yine müridlerine tavsiye cihetinden şöyle der: "Gazâlî'nin İhya adlı eseri sana ilim, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin Kûtu'l-Kulûb'u nur verir." Ebû'l-Abbas el-Mürsî, Gazâlî'den bahisle şöyle der: "Biz onun yüce sıddikiyet makamında olduğuna şahadet ederiz." Bu ifadeleri Gazâlî'ye ve onun takip ettiği yola verilen ehemmiyeti göstermektedir.³⁴

Şâzeliye Tarikatı'nın prensipleri beş esas üzerinedir:

Gizli ve açık her işle takva üzere olmak,

Sözde ve harekette sünnete uymak,

Saadet ve musibet anında insanlardan uzak durmak.(Onlardan bir şey beklememek.)

Az, çok, her işte Allah'ın rızasını aramak ve istemek,

Geniş zamanlarda olsun, sıkıntılı zamanlarda olsun daima Allah'a yönelmek.³⁵

Bu tarikatın en önemli prensibi ve temel taşı olan anlayışlarından biri de, tedbirin işkâlı meselesidir. Burada tedbirden kasıt yapılması gerekenleri yaptıktan sonra, işlerin sonucunu gözeterek Allah'a tevekkül etmektir. Zira bu sadece Allah'ın işidir. İnsana düşen içinde bulunduğu şartları tam olarak yerine getirmek, gerisini Allah'a havale etmektir. Bu aynı zamanda, İbn Atâullah'ın derinlik getirdiği ve tasavvufa tam bir anlayış olarak kazandırdığı bir prensiptir.³⁶

Gerek Ebû Hasan eş-Şâzeli gerekse öğrencisi Ebû Abbas el-Mürsî tasavvufa ait hiçbir yazılı eser bırakmamışlardır. İbn Atâullah, onların sözleri, duaları ve vasiyetlerini ilk olarak bir araya getirerek bunların zayi olmasının önüne geçmiştir. İbn Atâullah, Şâzeli tarikatının Mısır ve İslam beldelerinde yayılmasında büyük bir etkiye sahiptir.³⁷

Aynı zamanda büyük bir âlim de olan İbn Atâullah, sahip olduğu derin bilgisini tasavvufla yoğurarak ve el-Hikem gibi bir eseri de İslam dünyasına

³⁴İbn Atâullah, a.g.e., s. 65-73.

³⁵Rundi, a.g.e., s.22.

³⁶Ahmet Murat Özel. (2010). Şâzeli. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.385-386; Yılmaz, a.g.e., s.23.

³⁷Rundi, a.g.e., s.22.

kazandırarak tasavvufa bakış açısını değiştirmiş ve bu alanda faydalı bir hizmet sunmuştur.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Tez konusu olarak belirlediğimiz İbn Atâullah el-İskenderî'nin *Letâif'ül-Minen* isimli çalışmasının birden fazla baskısı bulunmaktadır. Biz bunlardan Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut baskısını kullandık. Karşılaştırabilmek için de ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesinden Daru'l beşair yayınevinden çıkan ve Halit Abdurrahman el-A'kk'ın ayet ve hadis kaynaklarını dipnot olarak yazdığı müellifin aynı eserini de çok sık kullandık³⁸

Bu çalışmamızı hazırlarken özellikle giriş bölümünde müellifin yaşadığı yıllara en yakın dönemde yazılmış eserlerden, tabakat ve rical kitaplarına başvurduk.³⁹ Bunların yanı sıra Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin konuyla ilgili İbn Atâullah el-İskenderî⁴⁰ ve Şazeli⁴¹ maddelerini kullandık. Bunların yanı sıra Sevim Yılmaz'ın "*İbn Atâullah ve el-Hikemu'l-Ataiyye Adlı Eserinin Tasavvuf Açısından Değerlendirilmesi*"⁴² isimli tezinden ve İbn Abbad en-Nefezi er-Rundî'nin İbn Atâullah 'ın bir diğer önemli çalışmasına yaptığı "*Şerhu'l-Hikemi'l-Ataiyye*"⁴³ adıyla yayınlanan eserinden de müellifimizin hayatı konusunda önemli ölçüde yararlandık. Çalışmamızın çeviri bölümünde Mevlût Sarı'nın İstanbul Bahar yayınlarından çıkan *El-Mevarid* isimli Arapça- Türkçe sözlüğünü⁴⁴ yoğun bir şekilde kullandık.

Eserin çevirisine yer verdiğimiz bölümde orijinal kaynaktan dipnotlar nasıl geçiyorsa öylece aktardık. Yani bu bölümdeki dipnotları, çalışmanın orijinalliğini de korumak amacıyla bilimsel bir çalışma veya tez düzeni içerisinde vermedik. Cilt sayıları vb. olduğu şekliyle çevirdik.

³⁸Tacüddin Ahmed ve İbn Atâullah b. Abdülkerim el-İskenderî.(ty)*Letâif'ül-Minen*. Darülbeşair,Dimaşk.

³⁹TacüddinEbu Nasr Abdülvehhab b. Ali b. Abdü'l-Kafi es-Sübki. (t.y.). *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*.c.IX, Daru İhyai'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kahire, s.23; İbrahim b. Nuriddin b. Ferhun. (1996). *ed-Dibâcü'l-Müzheb fiMa'rifeti A'yanı Ulemâi'l-Mezheb*.Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, s.131; Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Hâcer. (t.y.). *ed-Dürerü'l-Kamine fi A'yanı Mieti's-Samine*.c.I, y.y., s.273.

⁴⁰Mustafa Kara. (1999). İbn Atâullah el-İskenderî.Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.XIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.337.

⁴¹Ahmet MuratÖzel. (2010). Şâzeli.Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul

⁴²Yılmaz, a.g.e., s.15.

⁴³İbn Abbad en-Nefezi er-Rundî.(1988). *Şerhu'l-Hikemi'l-Ataiyye*. Müessesetu'l-Ehram, Kahire

⁴⁴Mevlût Sarı, *El-Mevarid Arapça Türkçe Lûgat*, Bahar yayınları İstanbul 1982.

Tasavvufî terimlerin açıklanması ve onlar hakkında bilgi verilmesi amacıyla İmam Kuşeyrî'nin “er-Risaletü'l-Kuşeyriye”sinden ⁴⁵ ve Ethem Cebecioğlu'nun “*Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*”nden ⁴⁶ yararlandık.

Âyet ve hadislerin meallerini italik ve tırnak içerisinde yazdık. Tercümenin sonunda Şeyh Ebu'l-Abbas ve Şeyh Ebu'l-Hasan Şazeli'nin Hizblerinin orjinallerini verdik. Kelimelerin okunuşunda Arapça kelimelerdeki uzun sesliler, (â, û, î) olarak gösterip, özel isimler kesme işaretiyle ayırdık. Yabancı şahıs isimlerini ise okunduğu gibi yazdık.

Çalışmamız esnasında, Üsküdar yayınevini yayınladığı Abdullah Mağfur imzalı ve Allah'ın iki veli kulu isimli çalışma ile eserimizi tercüme edildiğini gördük. Elbette, bizim çalışmamız sadece bir tercüme değil aynı zamanda değerlendirmedir. Bu sebeple okuyucuyu aydınlatmak ve aradaki farklara dikkat çekmek için bir karşılaştırma yaptık. Aşağıya birkaç örnek çıkarıyoruz.

Orijinalinde, yazar bazen ayetin, sadece delil olan kısmını zikreder tabii bu, metin de Arapça olduğu için bir sorun teşkil etmiyordu. Fakat tercüme edildiğinde zaman zaman kopukluklar olabiliyor. İşte bunun önüne geçmek için bazı ayetlerin tamamının tercümesini (mealini) verdik. Örnek “Senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın. Ama Allah, şeytanın vesvesesini giderir. Sonra Allah, âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Hacc,52) Sayfa 23.

Önsözde de belirttiğimiz gibi iki, ayrı baskıyı inceleyip karşılaştırarak değerlendirdik. Bunun sonucunda baskı hatalarını da görme imkânımız oldu. Dolayısı ile muhtemel tercüme hatalarının önüne geçmiş olduk. Örnek “Dünyayı kazanmak ve oradaki yüksekliği elde etmek için ilim öğrenmenin örneği, yakuttan bir kaşıkla pislîği kaldırmak gibidir.” S.24. söz konusu tercümede bekâretini yakut bir kaşıkta sunan... diye tercüme edilmiş.

Yanlış anlaşılabilir, hatta dini bir kitapta olması düşünülemez dediğimiz ifadelerin/şiiirlerin aslında asli mana ile değil de mecazi anlamlarıyla değerlendirmek

⁴⁵ Abdü'l-Kerim b. Hevazin el-Kuşeyrî. (2009). *er-Risaletü'l-Kuşeyriye*. Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut

⁴⁶ Ethem Cebecioğlu. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul,

gerektiğinin altını çizdik. Edebiyatta, belagatta mecazi ifadeleri hakiki mana ile ele almanın yanlış olduğunu, teşbih sanatı gibi edebi sanatları kullanmak bir eserin ilmi değerini yükseltir. Asla bir yanlış anlamamanın olmaması gerekir. Bu gibi durumlarda dipnotla açıklama yaptık. Örnek. Sayfa 117.

Şaban'ın yirmisi geçtiğine
Gece içişine gündüz de devam et.
Küçük kadehlerle içme

Artık zaman küçüklere dar gelmiştir.
İçki ile beni mutlu edecek bir mutluluk olsaydı.
İçki içmek için iftarı beklemezdim.

İçki içtiğinde kıymetli bir şeydir.
Seni günahlara götürse de iç.

Ey saf akan içkiden kınayan!
Sen cennetlerde kal, bırak ben ateşte kalayım⁴⁷

Diğer tercümede ise bu şiirlerin açıklaması yapılmadığı gibi şiirler kitaba bile alınmamıştır.

Bu ifadelere itiraz eden olur düşüncesiyle müellif de ilginç bir o kadar da muğlâk ifadelerle açıklama yapmış. Biz oradaki muğlâk ifadelin hem tercümesini hem de açıklamasını yaptık. “Biri dedi ki: Bu tür beyitleri okumak caiz değildir. Bunun üzerine Şeyh Mekinuddin okuyucuya dedi ki: Oku, bu adama perde çekilmiştir. (Kalp gözü kördür gerçeği göremiyor.) Bu konuda sana şu örnek kâfidir: Üç kişi“ يا سع تر بري”(Burada -Münada mahzuf- Çağrılan kişinin ismi gizlenerek bir cümle kurulmuş, şöyle ki Ey!... “Çalış! Benim iyiliğimi göreceksin) diye bir ses duyarlar. Bunlardan her biri bu sözü, kendi sırrına hitap edilmiş bir hitap olarak algılar. Bunlardan biri; “اسع تر بري” (Çalış ki iyiliğimi göresin) olarak, diğeri; “الساعة ” (Sen şu anda iyiliğimi göreceksin) olarak, üçüncüsü ise; “ما اوسع بري”

⁴⁷ Müellif, teşbih ve belagat üslubunu çok güzel kullanan bir âlim olduğunu burada da göstermiştir. Ancak yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için kısa bir açıklama yapmak yerinde olur. Mutasavvıfların, içki ile aşk şarabını kastedtikleri aşk şarabına kısaca “Hamr” içki dedikleri bu manadaki şiirlerin kelimelerine dokunmadan uyarılama yaptıkları bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla burada da aşk şarabının insanı “sarhoş” edeceğini şiirsel ve edebi bir üslubla anlatmaya çalışmıştır. İçki, günah, cennet ve cehennem kavramlarını burada mecazi anlamlarıyla ele almak gerekir. Yoksa aşağıda da açıkladığı gibi, itiraz eden kişiye; biri bir cümle söyler doğru anlaşılmazsa bu sefer, okunan her cümleyi mecazi veya hakiki mana ayırımı yapmadan değerlendirirsen yanlış anlamlar yüklenir. Kaldı ki burada söylenen cümle değil şiirdir, şairin şiirini değiştirerek istihsad olmayacağı açıktır

(Benim iyiliğim ne kadarda geniş kapsamlıdır) olarak duyar. İşitilen söz birdir, ancak işitenlerin algıladıkları farklıdır.” Keza, diğer tercüme bu ibareyi de es geçmiştir.

Bir durumu açıklamak için yazarın -günün şartlarına göre- tespitleri okuyucuyla paylaşması yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilir düşüncesi ile ilave açıklamalar yaptık. Sayfa 103 te bunu görebiliyoruz. Şeyhinin çok sabırlı olduğunu, hastalıklarla imtihan edildiği halde sabrından zerre taviz vermediğini anlatırken bir örnek verir. Ne var ki; verdiği örnek insanın, söylerkenhaya edeceği ancak doktoruna söyleyebileceği bir hastalıktır. “Basur hastalığı”... şöyle diyor.” Sabrına gelince: Kendisi sabrın merkezinde sebat edenlerdendi. Kendisinde birçok hastalık vardı. Eğer bunların bir kısmı dağların üzerine konulsaydı, onlar eriyenecekti, Kendisinde taş vardı, basur hastalığı⁴⁸ vardı. (Buna rağmen) İnsanlarla oturur, oturduğu zaman anlaşılmasın diye oturuşuna ara vermezdi. v.s.

Tercüme ile beraber kitabın orijinalini de verdik. Okuyucu karşılaştırma yapabilsin diye tercümede orijinalin sayfa numaralarını parantez içinde verdik.

⁴⁸Basur hastalığı; oturmayı, insanlar arasında bulunmayı güçleştirdiği, hocası da (şeyh) bir mürid olarak insanlarla oturmak, aralarında bulunmak ve onları eğitmek için de başlarında olması gerektiği için özellikle bu hastalığın adı geçmiştir. Zaten bunu anlatıyor: anlaşılmasın diye insanlarla oturmaya devam ediyordu. Yoksa burada özellikle bu hastalığın adını zikretmenin bir anlamı olmazdı. Ayıp karşılanırdı.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.LETÂİF'ÜL MİNEN FÎ MENAKİBİ EŞ-ŞEYH EBİ'L-ABBÂS EL-MURS'Î VE ŞEYHİHİ EBİ'L-HASAN ADLI ESERİN TERCÜMESİ

1.1. MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

Velileri için rahmet kapılarını açan, nefslerini ayrılık bağından çözen Allah'a hamd olsun. Böylece onlar O'nun hizmetini üstlendiler. Kendi nuruyla onların akıllarını destekledi de o akıllar, O'nun kudretinin nekadar muhteşem olduğunu gördüler. Kalplerini ağyârdan koruyup âsârın sûretini onlardan sildi, ta ki, mârifetini kazandılar. Onlar O'nun tutsaklarıyken, kemalinin kutsiyetini, varlığının sıfatlarını onların ruhlarına keşfetti, böylece birliğine şahid olarak hakkaniyete erdiler. Onları kendi nefislerinden alıverdi ve yok etti, böylece onlar O'nun hüviyetinin denizinde gark oldular. Kendi husûsiyetinin ehli için birleştirici taburlarıyla tefrika ordularını dağıttı. Ferdîyetine ait olmayanlara izhar olmasın diye nurların yardımıyla sırlarını korudu. Rubûbiyetini görmek için yol tutanları doğruya iletmek için zihinlerin semasına ilim yıldızlarını doğurdu. Issız çölde tevhîd ayını aydınlattı, böylece kâinat O'nun varlığının ezeliğinde dürüldü. Kâinat onun ezeliğinde yoktu ki ebediyetinde olsun. Bilakis mahlûkâta izafe olmaksızın O Evveldir, Âhirdir. Hakeza O Zahirdir ve Batındır. Varlık yoktu ki O'nun kutsiyetiyle kıyaslanabilsin.

Celal ve azamet sıfatlarından dolayı O'na hamd vacip olduğundan O'na hamd ederim. O'na şükrederim, zira nimetlerinin bolluğundan O şükre layıktır. Onun rahmetinden ümitvarım, rahmetiyle her şeyi kuşatıp yüce ikramıyla açıkta ve gizlilikte kullarını örtmüşken ondan nasıl ümitvar olmam. O'nun ehadiyet haklarını yerine getirme konusundaki eksikliğini itiraf ediyorum. Zatının ve sıfatının ihata edilemeyeceğini biliyorum. Kendisinin kula olan lütfu dışında kulun hiç bir şeyi yoktur. O'nun kula izafe ettikleri dışında, iyilikler kula izafe edilmez. Dayanak olarak ancak O'na tevekkül edilerek yardım alınır. O Âzizdir, Kâdirdir, Hâkimdir, Kâhirdir, her failin fiilini ve bakanın nazarını gözetendir. Kalptekiler O'ndan gizli değildir. Sırlara barınanlar O'nun ilminden gizlenmez. Mülkünde hikmetini, melekûtunda kudretini izhar etmiş ve her şeye tanıtmış, hiçbir şey rubûbiyetini inkâr etmemiştir (sayfa 5).

Yaratma ve emir ancak o'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah yücedir.

Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek ve ortağının olmadığına, her şey O'nun ulûhiyetinde tek olduğuna şهادet ederim. Yarattılmışlardan seçilen, gayp âleminde kendisine şهادet edilen, mevlasına kullukta tam vefa sahibi olan Hz. Muammed (s.a.v)'in, O'nun kulu ve elçisi olduğuna da şهادet ederim. Allah'ın rahmet ve selameti her daim onun, ailesinin ve ashabının üzerine olsun.

Ben bu kitapta, efendimiz, mevlâmız, âriflerin kutbu, mürşitlerin rehberi, sûfîlerin dayanağı, sülûk edenlerin mürşidi, helak olanların kurtarıcısı, ansiklopedi, harf ve ilimlerin bilgisine sahip olan, basiret nuruyla konuşan, sırlarda kâmil olan, yâkîn ehlinin sığınağı, vuslata ermişlerin seçkini, mârifetlerin güneşini battıktan sonra ortaya çıkararak, kaybolduktan sonra nüktelerin sırlarını izhar eden, Allah'a ulaşan ve ulaştıran Ebû'l-Abbâs el-Mursî'nin faziletlerinden bir kaç cümle anlatmak istedim. Yüce Allah onu kendi kutsiyetinde buldursun. Zamanların geçmesiyle onu, ünsiyet bulacağı kişilerle faydalandırsın. Bir de onun şeyhini, kendisinin ondan aktardığı menzilelerini, ondan duyduklarını, kerametlerini, bilgisini, sırlarını, Allah ile olan muamelesini, Allah'ın bir âyetin tefsirinde kendisine söylediklerini, Rasûlullah'tan nakledilen bir haberin manasını izhar edişini, ehl-i tarikten birinden aktarılıp anlaşılmayan hakikât üzerine söylediklerini, kendi şeyhi, Şeyh Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî (r.a.)'den naklettiklerini, kendisinin söylediği veya kendisinin huzurunda söylenen şiirleri ya da ehl-i tarikin zikrini içeren şiirlerini de anlatacağım. Onunla ilgili az veya çok tesbit edebildiklerimi nakledeceğim. Şeyh Ebû'l-Hasan (k.s.) kendisi her hangi bir kitap yazmamış olsa da onun arkadaşları sözlerinden bir kısmını tesbit etmişler. Onunla ilgili bana ulaşan bilgiye göre kendisine: *Efendim! Neden Allah'a delalet eden ve bu toplum bilimiyle ilgili bir kitap yazmıyorsunuz?* denmiş, bunun üzerine: *Benim kitaplarım arkadaşlarımdır*, cevabını vermiştir. Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs (r.a.) da bu konuda herhangi bir kitap yazmamıştır. Bunun sebebi de şudur: Bu tâifenin bilgisi tahkik bilgisidir, umum insanların akılları onu taşıyamaz.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: *Bu gurubun kitablarındakilerin tümü, tahkik denizinin sahillerinden ibarettir.* Şeyhimizin arkadaşlarından hiç birinin Ebû'l-Abbâs (r.a.)'ın tüm söylediklerini, içindeki esrârları, bilgileri (sayfa 6) ve ilginç yönlerini söylemeye giriştiğini görmedim. Bu durumu, Allah'a istihârede bulunup ondan yardım diledikten sonra beni bu kitabı yazmaya sevk etti. En hayırlı yardımcı o'dur. Beni açık yola ulaştırmasını ondan diledim.

Bu kitabı önsöz, on bâb ve bir hâtîme şeklinde bölümlere ayırdım.

Önsözde: Peygamberimiz(s.a.v)'in, insanoğlunun en faziletlisi, hatta tüm mahlûkâtın en faziletlisi olduğuna dair delil getirmeyi kapsıyor. Allah'ın kitabından ve Hz. Peygamberin sünnetinden ona delalet eden delillerle makâmları müstakil olarak ele aldım. Tüm evliyâların hakikat-i Muhammediyeden istimdat olunduğunu beyan ettim. Evliyâlar nübûvvet nurunun yansımalarıdır. Nübûvvet nurunun devam etmesi gerektiği için, velâyet nurunun sübutunun kaim olduğunu bildirdim. Risalet, nübûvvet ve velâyet arasındaki farkları anlattım. Peygamberimiz (s.a.v)'in: “*âlimler, peygamberlerin varisleridir*” sözündeki mirasa kimin daha layık olduğunu açıkladım. Allah'ın övdüğü ilmin hangisi olduğunu, Allah katında takarruba daha layık olan âlimlerin hangileri olduğunu, zahir evliyâların, karanlık dönemlerde nurlarını ortaya çıkararak Allah'ın onların nurlarını arttırmasından daha evla olduğunu, nûr ordusuyla gaflet ordusunu yenmek için, zulmet zamanlarıyla müdafaâ da bulunmak için galip olmalarını gerektirecek yardımı yakînlerinden ötürü elde edeceklerini açıkladım. Kitap ve hadislerin içinde geçen velâyetin kısımlarını, velinin izzet ve değerini, rütbesinin büyüklüğünü, konumunun yüceliğini anlattım ki, velilerin haberlerinden ve kerametlerinden aktaracaklarımı tasdik etme konusunda bir ön hazırlık olsun.

Birinci bâb: Kendisinden bu yüce şânı aldığı şeyhini tanıtmak, kendi dönemindeki muayyen âlimlerin onun zamanın kutbu olduğu, kendi döneminde âyân ehl-inin bayrağını taşıdığına dair şahadetlerinin hakkındadır.

İkinci bâb: Şeyhinin: Kendisinin makâmın varisi olduğuna, aşkın biri olduğuna ve kendisi hakkında ona verilen büyük nimetlerden bahsetmesi ve velilerin onun hakkında: En faziletli meram için Allah'a ulaştığına dair şahadetleri hakkındadır.

Üçüncü bâb: Tecrübeleri, menzileleri, mükâşefeleri ve arkadaşlarının kendisi ile tavaffuk ettikleri hakkındadır.

Dördüncü bâb: İlmi, zühdü, verâsı, himmetinin yüceliği, hilmi, sabrı ve yolunun doğruluğu hakkındadır.

Beşinci bâb: Allah'ın kitabının manasını izhar edip açıklamak üzere konuştuğu bir kaç âyet hakkındadır (sayfa 7).

Altıncı bâb: Peygamberin hadislerinden açıklayıp, husûsî ehlin mezheplerince içindeki esrârları açığa çıkarma konusu hakkındadır.

Yedinci bâb: Ehl-i hakikâtin keliminden manası müşkil olanlar hakkındadır.

Sekizinci bâb: Hakikâtler, makâmlar ve kapalı konuların keşfiyle ilgili söyledikleri hakkındadır.

Dokuzuncu bâb: Ebû'l-Abbâs'ın söylediği veya onun huzurunda söylenen şiirleri içermektedir.

Onuncu bâb: Konuşmalarından sonraki dua ve zikri, ilminden alanlar için düzenlediği hizbi ve bunun levâzımatı olan kendi şeyhi Ebû'l-Hasan'ın zikri ve hizbi hakkındadır.

Hatime: Allaha doğru hareketlenmemize sebep olan, nazım ve nesir olarak vasiyetleri ve bizim ona nispetle olan bağlılığımız hakkındadır. Bu, kitabın sonudur. Ancak bunlar Şeyhten duyduklarımın tamamından ibaret değildir. Bunlar, bu kitabı yazarken hazırladıklarımıdır. Her hazırladığım şeyin ispatı mümkün değildir. Bununla, husûsen bu tâifeye, umûmen diğerlerine fayda vermeyi amaçladım ki, Allah'ın nimetlerinden kendilerine pay biçtiği ve hidâyet nurundan kalbine nûr koyduğu kişi bu tâifenin hâllerine inansın. Hem böylece yalanlayan itirafa, büyüklenen de insafa gelsin, Allah kendisine hidâyet murat ettiği kişiye hüccet açık olması için ve Allah'ın inâyetinin kendisine yardım etmediği kişiye de hüccet olsun diye. Böylece bu gruptan doğrulayana, doğruluğu ile velâyetten bir nasip ve inâyetten bir yakınlık olsun.

Cüneyd (r.a.) demiş ki: *Bizim ilmimizi tasdik velâyettir. Sana verilen nimeti kaçırırsan da hiç olmazsa başkasına verilen nimeti tasdik etme fırsatını kaçırmayasın. Bol yağmur isabet etmese bile ona çiseleme yeter (Bakara 265).*

Bazı ârifler şöyle demiştir: *“Fetih ancak fetihle (Allah'ın yol göstermesiyle) olur.”* Bu sözün doğruluğunu tasdik eden Allah'ın şu sözüdür: (sayfa 8)

*“Allah her kime bir nûr vermemişse, onun nurda bir payı yoktur.”*⁴⁹, *“Hatırlat! Senin hatırlatman mü'minlere fayda verir.”*⁵⁰, *“Bunda, kalbi olanın veya*

⁴⁹Nûr, 40.

⁵⁰Zariyat, 55.

kulak verenin ve şahit olan için öğüt vardır.”⁵¹ ,“Ancak akıl sahipleri, hatırlayabilirler.”⁵²

Allah bir kuluna hayır dilediğinde: Onu, evliyâullahın getirdiklerini akılı almasa da tasdik edenlerden eyler. Allah, Velilerine sadece kulların akıllarının kavrayabileceğini hibe etmek mecburiyetindedir? Rivayete göre: *Onları yalanlayanların kötü âkîbetlerinden korkulur.*

Ebû Turab en-Nahşî şöyle der: *Kim kerametleri tasdik etmezse gerçeği inkâr etmiş olur.* Yani işin hakikâti kendinden gizlenmiş ve Allah’ın kudretine şahitlik kendisinden gizlenmiştir. Allah, bizi ve seni kullarına olan faziletini itiraf edenlerden, sevgi ehlindeki inâyetinin eserini tasdik edenlerden eylesin. O, bunun velisi ve buna gücü yetenlerdendir. Kitabın içinde: Müşkil şeylerin üzerinde konuşmayı, kapalı olan şeylerin çözümünü, açık olan durumlara işareti, bu tâifeye tamamen inanmayanların gözlerinin esrârını izhar edeceğim. Yüce Allah bunu kendi rızasına uygun eylesin. Ve samimiyeti sonlandıran bataklıktan korusun. Sözlerde, fiillerde ve hâllerde doğrulukla üzerimize nimetlerini versin. Şimdiki zamanda ve gelecekte kendisini tanıyanlardan eylesin. Kendisini anlamakla ve dinlemekle faziletlendirsin. O Kadir olan ilahtır, icabet etmeye layıktır. Eserin adını, “*Letâif’ül-Minen fî Menakibi Şeyh Ebi’l-Abbâs ve şeyhihi Ebi’l-Hasan*” koydum.

Şimdi amaçladığım şeye başlama, irade ettiğimi izhar etme zamanıdır. Allah’tan yardım diliyor, O’na dayanıyor, Peygamberlerin Efendisi’ni tevessül ediniyorum. O benim için yeterlidir. O ne güzel vekildir (sayfa 9).

1.2. Önsöz

Bil ki, Allah umûmî nimetlerini tamamlamayı, rahmetini indirmeyi dilediğinde, onun büyük fazileti, kulların üzerine mârifetinin varlığıyla nimetlendirmeyi gerektirdi. Yüce Allah, avâm aklının, rubûbiyetini telakkî etmekten aciz olduğunu bildiği için, kendisinden gelenlerin kabulü için peygamberlerde genel bir isti’dad yarattı. Kendilerine tevdi ettiği husûsiyetin sırrıyla ondan telakkide bulunurlar. Kulları onun birliği üzerine toplamak için ondan telkinde bulunurlar. Onlar, nurların berzahları, esrârın madenleridirler. Onlar rahmettir ve hidâyetçidirler. O’nun tarafından arınmışlar. Sırlarını onun ezelinde, ağyarın köleliğinden

⁵¹Kaf, 27.

⁵²Rad, 19; Zümer, 9.

özgürleştirmiştir. İnançının varlığı ile eserlere meyletmekten onları korumuştur. Sadece onu seviyorlar ve rab olarak ondan başkasına kulluk etmiyorlar. Onun emri ile üzerlerine ruh ilkâ edilir. Onlara destekle yardımlar kesintisiz olur. Nübüvvet ve risâlet feleği, iş başlangıçtaki hâline dönene kadar dönmeye devam etti. Seçkinlik kemali olanla sonuçlandı. O, Peygamberimiz Muhammed (s.a.v)'in kâmil bir seyit, kaim ve fatih, sırların sırrı ve nurların nurunun mührü, bu dünyanın onurlandırıcısıdır. Bu dünyada mahlûkat üzerinde nur olarak en yücedir. İftihar olarak en mükemmel olanıdır. Kur'an buna delalet ediyor. Yüce Allah şöyle buyurmuş: *“Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”* (Enbiya, 107) kendisiyle başkalarına rahmet edilen kişi başkalarından faziletlidir. O, Allah dışındaki her varlıktan üstündür.

Kendisinin özellikle insanoğlu üzerindeki fazileti şu sözünde belirtmiştir: *“Ben İnsanoğlunun efendisiyim. Bunda iftihar yoktur.”*

Hz. Âdem (a.s.)'in üzerindeki fazileti ise şu ifadeye dayanır: *“Âdem su ile çamur arasındayken ben peygamberdim”*⁵³(sayfa 11).

Bir de şu sözüne dayanır: *“Âdem ve ondan sonraki peygamberler kıyamet gününde benim bayrağımın altındadırlar.”*⁵⁴ Bir de şu sözüne dayanır: *“Ben ilk şefaât eden ve ilk şefaati kabul olunan kişiyim ve yeryüzünün ilk yarılması esnasında çıkanım.”*⁵⁵

Meşhur şefaât hadisi ki, hafız imam, Şeyhve diğer hadisçilerden Şerefuddin Ebû Muhammed Abdu'l-Mumin b. Hâlef b. Hasan ed-Dimyâtî, benim ona okumamla ve ya ona okunurken benim dinlememle (tespit ettiğim kadarıyla) dedi ki, Şeyhân imam Fahrudin Ebû'l-Fazıl Ahmed b. Abdulaziz et-Temimî ve Ebû't-Takî Salih b. Şüca el-Mudlicî dediler ki: Bize Said b. Huseyn b. Muhammed b. Said el-Abbâs el-Me'munî haber verdi ki: Ebû Abdullah el-Ferâvî demiş: Abdulğafur el-Farisî, Ebû Ahmed Muhammed b. Amreveyh el-Celudî'den, Ebû İshak Muhammed b. Süfyan'dan, Ebû'l-Huseyn Müslüm b. Haccac b. Müslim el-Kuşeydî en-Nisâburî'den, Ebû Rabî el-İtkî'den Hamad b. Zeyd'den, O da Mabed b. Hilal'dan haber vermiş: Sabit aracılığıyla Enes b. Malik'e gittik. Kuşluk namazını kılarken ona

⁵³Suyûtî, *dureru'l-Muntessire*, s. 126; İbn İrakî, *Nezihu's-Şerîâ*, 2/341; İbn Teymiye, *Ehâdisu'l-Kısas*, s. 29; el-Âclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 2/191; Ali Kârî, *Esrâru'l-Merfûâ*, s. 271, 272.

⁵⁴Âclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1/16; Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensur*, 6/301.

⁵⁵Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 12/301.

vardık. Sabit bize izin verdi, içeri girdik Sabit’i kendi yanındaki divanın yanına oturttu. Ona dedi ki: Ey EbûHamza! Kardeşlerin Basra’dan gelmiş, sana şefaât hadisini soruyorlar? şöyle dedi: Hz. Muhammed (s.a.v) bize şu kelamla bildirdi: *“Kıyamet gününde insanlar birbirlerine müracaat ederler. Âdem(a.s.)’e gelip kendi zürriyetine şefaât et derler. Âdem(a.s.): “Ben bunu yapamam, fakat İbrahim (a.s.)’e gitmenizi tavsiye ederim. O Allah’ın dostudur” der. İbrahim (a.s.)’a gelince o da: “Bende bunun ehli değilim ancak size Musa (a.s.)’ı öneririm. O kelimullahtır” der. Ona gelirler o da: “Ben bu işin ehli değilim. Size İsa (a.s.)’ı tavsiye ederim. Zira o Allah’ın ruhu ve hikmetidir” der. Ona gelirler, o da: “Ben bu işin ehli değilim ancak Muhammed (s.a.v)’e gitmenizi öneririm” der. Bunun üzerine bana gelirler ve ben derim ki: “Ben bu işin ehliyim”.Rabbimden izin isterim, bana izin verilir. Onun huzurunda durur: Ancak Allah’ın bana ilhamıyla yapabileceğim övgülerle ona hamdeder, sonra secdeye varırım. Bana denilecek ki: Ey Muhammed (s.a.v) başını kaldır, söyle, sözün dinlenir (sayfa 12).*

İste, isteğin verilir. Şefaât et şefaatin kabul olunur. Bunun üzerine ben diyeceğim ki, ümmetim... Bana denilecek ki, git her kim kalbinde bir buğday veya arpa tanesi ağırlığınca iman bulunursa, Allah onu oradan çıkaracaktır. Ben gider bunu yaparım. Sonra Rabbime döner, bu övgülerle onu överim, sonra tekrar secdeye varırım, bunun üzerine bana denilecek ki, kaldır başını sözün dinlenir, isteğin verilir, şefaatin kabul olunur. ‘Ümmetim! Ümmetim!’ diyeceğim. Denilecek ki, ‘git, her kimin kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunursa onu oradan çıkaracağım.’ Bunun üzerine gider bunu yaparım. Sonra tekrar Rabbime döner, ona hamdeder ve secde ederim. Yine bana denilecek ki: ‘Ey Muhammed! Başını kaldır ve konuş dinlenirsin, iste verilirsin, şefaât et şefaatin kabul olunur.’ Ben: ‘Ey Rabbim ümmetim! Ümmetim!’Diyeyeğim, bana denilecek ki git, her kim ki kalbinde hardal tanesinden çok daha az miktarda iman bulunursa dahi onu ateşten çıkaracağım. Bunun üzerine ben gider bunu yaparım.”⁵⁶

Bu, Enes (r.a.)’tan haber verdiğimiz hadistir. Onun yanından çıkıp Cubâne denilen yere vardığımızda, Hasan’ın yanına gitsek dedik. O, Ebû Halife’nin evinde saklanıyordu. İçeri girip selam verdik ve kendisine: “Ey Ebû Said, kardeşin Ebû Hamza’nın yanından geliyoruz, şefaât hakkında benzerini duymadığımız bir hadisi

⁵⁶Buhari, *Sahih*, 9/179; *Sahih-i Müslim*, İbn Ebî Şeybe, s. 326.

bize söyledi” dedik. Bana hadisi söyleyin dedi, ona hadisi söyledik. Devam edin, dedi, bundan fazlasını söylemediğini söyledik. O da dedi ki: Bize bu hadisi yirmi sene önce daha hafızası daha derli topluyken anlatmıştı. Size bir kısmını anlatmamış. Bilmiyorum, acaba unuttuğu için mi yoksa söylemek istemediği için mi? Biz de ona o hâlde sen bize anlat dedik. Güldü ve dedi ki: İnsan aceleci olarak yaratılmış. Bunu hatırlatmamın sebebi, elbette hadisi söylemek istememdir. Ondan sonra dedi ki: *“Dördüncü kez Rabbime döneceğim. Yine o övgülerle ona hamd edip secdeye varacağım. Bana ilk söylenenin benzeri söylenecek. Ben: Lailaheillellah diyenler hakkında bana izin ver diyeceğim. Bana diyecek ki: Bu sana verilmeyecek, ancak izzetim, kibriyam ve azametime and olsun ki, kim lailaheillellah derse onu ateşten çıkaracağım.”* Ben Hasan’a şahitlik ederim ki, o bize bunu konuştu ve yirmi sene önce Hz. Enes’ten henüz hafızası topluyken okuduğunu dinlemiş. Allah’ın rahmeti senin üzerine olsun, şu hadisin içerdiği, Rasûlullah’ın kadrinin büyüklüğüne ve yüceliğine bir bak. Büyük peygamberler ve nebiler, mahşerdekilerin hepsi hakkındaki genel şefaât konusunda onunla tartışmamışlardır.

Eğer desen: Neden Hz. Âdem insanları, başka bir hadiste Hz. Nuh’a bu hadiste Hz. İbrahim’e göndermiş, Hz. Nuh; Hz. İbrahim’e, Hz. İbrahim; Hz. Musa’ya, Hz. Musa; Hz. İsa’ya, Hz. İsa da Hz. Muhammed (s.a.v)’e göndermiş de, baştan direkt Hz. Muhammed (s.a.v)’e göndermemiş?

Bil ki: Eğer baştan direkt Hz.Peygamber’imize gönderseydi, hadisten başkalarının bu hakka sahip olmadıkları anlaşılmazdı(sayfa 13).

Yüce Allah diledi ki, her bir peygamber kendinden sonrakini göstere. Her biri ben buna ehil değilim diyerek,Hız. İsa’ya gelinceye kadar o rütbeye teslim oluyor, o da Rasûlullah’ı gösterdi ve Rasûl: “Ben buna ehilim” dedi. Hadiste birçok fayda vardır ki, iman çoğalıp eksilir ve bunun dışında şu faydalar da vardır:

Marifetlerin sonu yoktur. Zira şöyle diyordu: *“Allah bana ilham etmese asla onlara güç yetiremeyeceğim.”*⁵⁷ Yine şu söz de buna şahittir. *“sana övgülerini sayamam. Sen, kendini övdüğün gibisin.”*⁵⁸ Allah’ın şu sözü de buna şahittir: *“ama onlar (Allah’ı) ilmen kuşatamazlar.”* (Taha, 110) ve daha bunların dışında başka faydaları da vardır ki, onlardan konuşursak kitabın amacının dışına çıkmış oluruz.

⁵⁷ Darekutnî, *Sünen*, 2/210.

⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/58; Zebîdî, *İthafu Sadeti'l-Muttakîn*, 2/71.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'tanşöyle dediğini duydum: Bütün peygamberler rahmetten yaratılmıştır. Peygamberimiz ise rahmetin kaynağıdır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *“Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.”* (Enbiya, 107) Rasûlullah, Allah'a açık basiretle üstün beyyineyle davette bulundu. İdrak edilecekleri anlaşılmaya yakınlaştırdı. Sülûk edilecek yolları açıkladı. Hidâyet yolunun sülûk edilmesini teşvik etti. Kötü yollardan sakındırdı. Allah'a yaklaştıracak her şeye davet etti. Kulun Allah ile takınması gereken her edebe teşvik etti. Allah'tan alıkoyacak her şeyden kulları sakındırdı. Allah'tan koparacak her amelden uzaklaştırdı. Allah'tan uzaklaştıracak bataklıktan ve helak eden yerlerden kurtarmak için nasihat etmeyi ihmal etmedi. Ta ki şirk gecesi yok oldu, tozları tükendi ve iman aydınlığı saçtı, nûrları parıladı. Rasûlullah din bayrağını yükseltti, nizamını tamamladı, farzlarını ve ahkâmını kararlaştırdı, helal ve haramını açıkladı. Kullar için ahkâmı beyan ettiği gibi, onlara anlayış kapılarını da açtı. Öyle ki râvi şöyle diyor: Rasûlullah bizi öyle bir hâlde bıraktı ki artık bir kuşun gökyüzündeki hareketinden bile hakkıyla bir bilgi elde ediyorduk. Yüce Allah şöyle buyurmuş: *“Dinde zorlama yoktur. Artık Doğruluk eğrilikten ayrılmıştır.”* (Bakara, 256) *“Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim. Üzerinize olan nimetimi tamamladım. Din olarak sizin için İslam'ı seçtim.”* (Maide,3)

Peygamberimizşöyle buyurmuş: *“Onu bembeyaz ve tertemiz olarak bıraktım.”* Ümmeti için bir nebiye vereceği en hayırlı mükâfatla, Allah onu mükâfatlandırısın.

Rasûlullah (s.a.v), doğru yolun açıklamasını kemâle ulaştırdığında, kulları için Allah'a ulaştıran yolları meydana çıkardığında (sayfa 14), dünya ve ahiret seçenekleri kendisine sunulup onun Yüce Dostu tercihinden sonra, Allah onu vefat ettirip onu daha hayırlı olan diyara götürdü. Ondandır ondan aldıkları mirasla Allah onun ümmetinden daimi davetçiler kıldı. HakTeâla da onların buna ehil olduklarına şahitlik etmiştir.

Yüce Allahşöyle buyurmuştur: *“De ki bu benim yolumdur. Ben ve bana uyanlar bir basiret üzerine Allah'a davet ederiz.”* (Yusuf, 108)

Şeyh Ebû'l-Abbâs (r.a.)şöyle der: Tabi olanlardan her birinin yolunu belirleyecek ve onu buna götürececek bir gözlem. Şeyhin dediğinin delili; Rasûlullah,

farklı yöntemlerle ashabına farklı tavsiyelerde bulunur. Bilal’e: “*İnfak et ey Bilal, arş sahibinin azaltmasından korkma*”⁵⁹ demiştir.

Malının hepsini vermek isteyen başka birine de: “*Malını kendine bırak. Varislerini zengin olarak bırakman, onları fakir ve insanlardan dilenenler olarak bırakmandan daha hayırlıdır*”⁶⁰ demiş.

Bana tavsiyede bulun diyen adama: “*Kavminden Salih olan birinden hayâ ettiğin gibi Allah’tan hayâ et*” demiş.

Bir başkası da: Bana tavsiyede bulun der. Allah resûle de kendisine “sinirlerine hâkim ol” dedi.⁶¹ (sayfa 15)

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: YüceAllah “*ve bana uyanlar*” sözüyle uyanlara basiret kapısını açmıştır. Şeyh: Allah’ın, “*De ki bu benim yolumdur. Benve bana uyanlar bir basiret üzerine Allah’a davet ederiz.*” (Yusuf, 108) sözünden murad, dil kaidesinin gereği şudur: Yani bana uyanlar da basiret üzerine Allah’a davette bulunurlar. Zira sen: Zeyd sultana nasihat üzere davette bulunuyor ve tebası da dediğinde, Yani tebası da nasihat üzere davette bulunuyor. Bu sabit olduğuna göre, rasûl, kâmil risalet basiretiyle davette bulunuyor. Evliyâlar da, kutubluk, siddikiyyet ve velayet basiretine göre insanları Allaha davet ederler. *Âlimler peygamberlerin varisleridir.*”⁶² “*Peygamberler dinar ve dirhemi miras bırakmazlar. Onlar ancak ilim miras bırakırlar.*”, “*Ümmetimin âlimleri, İsrail oğullarının nebileri gibidir.*”

⁵⁹Heysemî, *mu'cemu'z-Zevaid*, 3/126, 10/241; Suyûtî, *cem'u'l-Cevamî*, s. 4584; Taberânî, *mu'cemu'l-Kebîr*, 10/192; İbn Kesîr, *Tefsir*, 7/439; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 7/140, 9/502; Ebû Naîm, *Hulyetu'l-Evliyâ*, 2/280, 6/274; Suyûtî, *Dureru'l-Muntessira*, s. 521; Âclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1/243.

⁶⁰İbn Hanbel, 3/454,456, 6/399.

⁶¹ *Sahihu'l-Buhârî*, 8/35; Tirmizî, s. 2020; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/175,362,466, 3/484, 5/34,370,372,373; Beyhâkî, 10/105; Hâkim, *Müstedrek*, 3/610; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8/245; Heysemî, *Mevarîdu'z-Zaman*, s. 1971, 1972; İbn Abdilber, *Tedricu't-Temhîd*, s. 403; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevaid*, 8/69,70, 10/209; İbn Hacer, *Metalibu'l-Âliye*, s. 2585, 2586; el-Banî, *Silsiletu's-Sahîhe*, s. 1327; Beğavî, *Şerhu's-Sunne*, 13/159; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 2/293, 7/97; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 8/4,5,6, 620; Münzîrî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, 3/445, 446; Tebrîzî, *Mişkâtu'l-Mesâbih*, s. 5104; İrakî, *el-Muğnî*, 3/161, 162; İbn Sa'd, *Tabâkâtu'l-Kübrâ*, 7/38,39; Buhârî, *Tarihu'l-Kebîr*, 5/267; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 10/519; Zehebî, *Tıbbu'n-Nebevî*, s. 23; Ebî Nuâym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 6/234, 8/368; Bağdadî, *Tarihu Bağdad*, 3/108, 14/425; Nevevî, *el-Ezkar*, s. 365; Ebû Nuâym, *Tarihu İsbehan*, 1/340.

⁶² İbn. Mace, *Sünen*, s. 223; İbn Hacer, *Telhisu'l-Haber*, 3/164; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 1/71,338,450; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s. 28679; *Kurtûbî Tefsiri*, 4/41, 13/164; İrakî, *Hamlu'l-Esfar*, 1/9; Buhârî, *Tarihu'l-Kebîr*, 8/337; Âclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 2/22,83; Sehmî, *Tarihu Curcan*, s. 336; İbn. Hacer, *el-Kafl eş-Şafl fi Tahrici Ehadisi'l-Keşşaf*, s. 124; Suyûtî, *Dureru'l-Muntessira*, s. 114; Aliyyu'l-Kârî, *Esrâru'l-Merfûâ*, 230/247.

Burada bir nükte vardır: Rasûlullah (s.a.v) ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının rasûlleri gibidir dememiş. İnsanlardan bazıları zannetmiş ki; nebi, kendi kendine nebi olan haber verendir; rasûl, başkalarına gönderilendir. Durum bunu söyleyenin düşündüğü gibi değildir. Eğer öyle olsaydı, “*Ümmetimin âlimleri, İsrail oğullarının nebileri gibidir.*” Sözünde, neden özellikle nebiler zikredilirdi? Allah’ın: “*Senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın. Ama Allah, şeytanın vesvesesini giderir. Sonra Allah, âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*” (Hac, 52) sözü bu görüşü geçersiz kılar. Bu gösterdi ki, rasûl hükmü her ikisini de kapsıyor. Ehli ilimden bazılarının dediği gibi fark şudur: Nebi yeni bir şerîât getirmez. Kendinden öncekinin şerîâtını takrir etmek için gelir. Yuşa b. Nun gibi, o Musa (a.s.)’ın şerîâtını takrir (sayfa 16),

Tevrat’takilerle amel etmeyi emretmek için geldi. Yeni bir şerîât getirmedi. Rasûl ise; Musa (a.s.) gibi, Tevrat’ın içerdiği yeni şerîâtı getirdi. Rasûlullah (s.a.v)şöyle demiş: “*Ümmetimin âlimleri, İsrail oğullarının nebileri gibidir.*” Yani, onların getirdiklerini takrir edenler, pekiştirenler ve emredenler olarak gelirler. Yeni bir şerîâtı getirecek değillerdir.

1.2.1.İlim Peygamber Mirasıdır.

Bir açıklama: Bil ki, Hz. Peygamber (s.a.v)’in “Âlimler, nebilerin varisleridir. Ümmetimin âlimleri, Beni İsrail’in nebileri gibidir. Nebiler dinar ve dirhem miras bırakmamışlar. Onlar ancak ilmi miras bırakmışlar. Dikkat edin! Dünya ve içindekiler, Allah Teâlâyı zikretmek (Allah’a itaatkârlık), buna yardımcı olacak şeyler, âlim ve müteallim (ilim talebesi) hariç lanetlenmiştir. Melekler, ilim tâlibine kanatlarını gererler” sözü ve Allah’ın: “Allah, melekler ve ilim sahipleri Allah’tan başka ilah olmadığına şahitlik ettiler.” (Al-i İmran, 18) veHayır, o, kendilerine ilim verilenlerin kalplerindeki apaçık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi ancak zalimler inkâr eder.(Ankebut, 49) gibi ayetlerde. Allah’ın ve Rasûlullah(s.a.v)’ın sözlerinde ne zaman “ilim” geçerse, ondan murat: Kendisine haşyetin dayandığı, beraberinde inâbenin bulunduğu, kontrol altına alınmış arzunun övülen, faydalı ilmidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Allah’tan kulları içinde hakkı ile ancak âlimler haşyet duyarlar”(Fatır, 28) kendisinden haşyet duymayanâlimlerin ilmini ilim saymadı. Davut (a.s.) dedi ki: “Ya Rabbi, senden korkmayan bilmemiştir. Emrine itaat etmeyen senden haşyet duymamıştır.”Allah’ın matlubu olan ilmin

şahidi, Allah için haşyet duymaktır. Haşyetin şahidi, emrine uygun davranmaktır. Beraberinde dünya isteği ve efendilerine malik olma, tüm ilgisini onu kesb etmeye harcama, toplayıp biriktirme, böbürlenip çoğaltma, tulu'l-emel veahireti unutturan ilim, ilim değildir. İlmî böyle bir ilim olan kişi, nebilerin varisi olmaktan ne kadar uzaktır! Varisten mirasçıya geçecek şey ancak, varisin yanındaki özelliği ile olur. Âlimlerden bu tür özellikleri taşıyanlar, mum gibidir. Başkalarını aydınlatırken kendilerini yakıyorlar. Allah, bu tür özelliği olan ilmi, onun aleyhine bir hüccet, katındaki cezanın çoğalmasına sebep kılar. Şehirli ve köylülerin ondan faydalanmaları seni aldatmasın. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuş: “Allah bu dini, facir bir adamla destekler.”⁶³

Dünyayı kazanmak ve oradaki yüksekliği elde etmek için ilim öğrenmenin örneği, yakuttan bir kaşıkla pisliği kaldırmak gibidir (sayfa 17).

Araç ne kadar değerlidir! Vesile edildiği şey ise ne kötüdür! Kırk, elli sene ilim talep ederek onunla amel etmeyen örneği, bu müddet miktarınca temizlenip tek bir namaz dahi kılmayanın örneği gibidir. Zira temizlikten amaç namaz olduğu gibi ilimden amaç da amel etmektir. Adamın biri Hasan-ı Basri'ye bir mesele sorar, o da ona fetva verir. Adam, fakihler sana muhâlefet etmiştir, der. Bunun üzerine Hasan, yazıklar olsun sana, sen hiç fakih gördün mü? Fakih, emrini ve nehyini Allah'tan fikh edendir, der.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: “Fakih: Kalbinin gözlerinin üzerindeki perdeyi yarandır.” Sen her daim davetin Allah'a olacağını bildiğin gibi, evliyâullahdaki temiz nûrlar, nübûvvetin nûrlarının onların üzerine bir yansıması olduğunu bil. Hakikât-i Muhammediye'nin örneği güneş gibidir. Evliyânın kalplerindeki nûrlar, aylar gibidir. Aylar, güneş'in nurunun kendisinde zuhûr etmesi ve mukabilinde bulunması ile ancak ışık verir. Güneş, gündüz ışık vererek, gece de kendisinden ışık alan aydaki nûru ile zuhûr ettiğine göre o hâlde güneşin batışı yoktur. Bundan anlamalısın ki, evliyaların nurları devamlı olması vaciptir, zira Hz. Peygamber (s.a.v)'in nurunun zuhûru kendilerinde devam ediyor.

Veliler, Allah'ın âyetleridir. Kulları üzerine birer birer izhar ederek okur. “Bunlar, senin üzerine hakkı ile okuduğumuz Allah'ın âyetleridir.”

⁶³Buharî, 5/69; Beyhâkî, *sünenu'l-Kübrâ*, 8/197; Âclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 2/65; Şevkanî, *el-Fevaidu'l-Mecmua*, s. 212.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın “Biz bir âyetin hükmünü kaldırır veya onu unutturursak, mutlaka ondan daha hayırlısını veya benzerini getiririz” (Bakara, 106) âyeti hakkında şöyle dediğini duydum: “Yani, Allah'ın her bir velisinin karşılığında mutlaka ondan daha hayırlısını veya benzerini getiririz. Bazı âriflere, Allah'ın velileri herhangi bir zamanda eksilirler mi diye sorulmuş. Cevaben, onlardan biri eksilse gökyüzü suyunu yağdırmaz, yeryüzü nebatını çıkarmaz. Zamanın fesâdı, sayılarının veya medetlerinin eksilmesi ile olmaz. Ancak zaman bozulduğunda, onlar var olmalarına rağmen Allah tarafından gizlenirler. O zamanın insanları, Allah'tan yüz çevirir, Allah'ın dışındakileri tercih eder, öğüt fayda vermez, uyarı onları Allah'a yönlendirmezse artık onlar, Allah'ın velilerinin kendileri arasında zuhûr bulmasına ehil değildirlere. Bu yüzden demişler ki Allah'ın velileri, gelindirler. Mücrim olanlar gelinleri göremez. Hz. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: “Hikmeti ehli olmayana vermeyin, o hâlde hikmete zulmetmiş olursunuz. Ehlinden de alıkoymayın, o hâlde ehline zulmetmiş olursunuz.”Yüce Allah, bize Peygamber'inin dili ile “hikmeti ehline verin” diye tavsiyede bulunmuşsa, o halde bu büyük ahlâka kim daha layıktır? Peygamber şöyle demiştir: “Arzunun takip edildiğini, cimriliğin arkasından gidildiğini, dünyanın tercih edildiğini, her görüş sahibinin kendi görüşünü beğendiğini gördüğünde, sana tavsiyem, kendi nefesine yönel.” (sayfa 18)

Onlar, Rasûlullah(s.a.v)'in vasiyetini dinlediler, hâlifeler seçtiler, bilakis Allah onlar için bunu seçti, bununla beraber, aynı zamanda kendilerinden hücceti sülûk eden, hüccet ile kaim ve zahir olan imamların olması gereklidir. Zira Allah'ın Rasûlü şöyle demiştir: “Ümmetimden bir grup, hak üzere kıyamete kadar devam edecekler, onlara karşı çıkan, onlara zarar vermez.”⁶⁴

Hz. Ali (k.v) Humeyd b. Ziyad'a olan hitabında şöyle diyordu: “Allahım, yeryüzünü senin hüccetinle senin için kaim olanlardan boş bırakma. Onlar sayı olarak azdır ancak, Allah katındaki değer bakımından büyüktürler. Kalpleri yüce olan yere bağlıdır. Onlar, Allah'ın kulları ve memleketleri içindeki hâlifeleridir.” En çok görmeyi arzuladıklarımıdır.

İmam Rabbani Muhammed b. Ali et-Tirmizi (r.a.), “Hatm” adlı kitabında ibn Ömer'e dayandırdığı rivâyette, Rasûlullah(s.a.v)'ın: “Ümmetim yağmur gibidir. Başımı sonu mu hayırlıdır bilinmez” dediğini söylemiştir.

⁶⁴ Hatib el-Bağdadî, *Şerefu Ashabi'l-Hadis*, s. 47.

Yine Ebû Derda'ya dayandırdığı bir rivâyette Rasûlullah (s.a.v): “Ümmetimin en hayırlısı başı ve sonudur. Ortasında bulanıklık ve sıkıntı vardır” buyurmuştur.

Abdurrahman b. Semure'ye dayandırdığı başka bir rivâyette de şöyle demiştir: “Mute savaşının müjdecisi olarak geldim. Cafer, Zeyd, İbn Revaha ve beraberinde şehit düşenleri anlattığımda sahabeler ağladılar. Rasûlullah; ‘sizi ağlatan nedir?’⁶⁵ dedi. Dediler ki; bizim seçkinlerimiz, eşrafımız ve faziletlerimiz öldürülmüşken nasıl ağlamayâlim? Bunun üzerine Rasûlullah dedi ki: Ağlamayın! Benim ümmetimin misali, bir bahçe gibidir ki, sahibi kuyusunu kazmış, yollarını düzenlemiş, yapraklarını budamış, bir sene bir gruba yedirmiş, bir sene de bir gruba yedirmiş. Son olarak yedirilen, salkım yönünden daha iyi, tohumluk olarak daha uzun olabilir. Beni hak üzere gönderene ant olsun ki, İbn Meryem havarilerinin yerine benim ümmetimden yeni havariler edinecektir.”⁶⁶

Yine Sehl b. Sad'a dayandırılan bir rivâyette, Allah Rasûlü demiş: “Ashabımın sulbünün sulbünden öyle erkekler ve kadınlar vardır, hesapsız cennete girerler (sayfa 19).

Ondan sonra şu âyeti okudu⁶⁷ ‘(Bu peygamberi) onlardan henüz kendilerine katılmamış bulunan diğer insanlara da (göndermiştir.) O, her şeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.’ (Cuma, 3)

Bir diğer rivâyette de Rasûlullah şöyle demiştir: “Her asırda ümmetimden önde olanlar olacaktır.”

Bil ki; -Allah seni has kullarından eylesin, sevgisinin lütuflarını sana tattırsın.- onların açık ve gizlileri olsun Sıddîk ve velileri olsun, zamanın fesadı onların nûrlarını bulandırmaz ve değerlerini düşürmez. Çünkü onlar zamanla değil, zamanı var edenle beraberdirler. Zamanı var edenle beraber olan zamanın değişmesiyle değişmez. Zamanla beraber olan ise zamanın değişmesiyle değişir, bulanmasıyla bulanır.

İmam Ebû Abdullah et-Tirmizî(r.a.) şöyle demiştir: “İnsanlar iki sınıftır; bunlardan biri Allah'ın işçileridir. İyilik ve takva üzere Allah'a ibadet ederler. Onlar

⁶⁵Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 11/375; Heysemî, *Cem'u'z-Zevaid*, /117; İbn sad, *Tabâkâtu'l-Kübrâ*, 3/1/8; Zebîdî, *İthafu's-Sadati'l-Muttakîn*, 6/300, 10/301; Suyûtî, *Durru'l-Mensur*, 2/245, 3/283; *İbn Kesîr Tefsiri*, 4/159; Buhârî, *Tarîhu'l-Kebîr*, 8/335.

⁶⁶Müttakî el-Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s. 30243.

⁶⁷Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 6/248; Suyûtî, *Durru'l-Mensur*, 6/215; Müttakî eHindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s. 34572; İbn Ebî Asım, *es-Sunne*, 1/134.

zamanın hayrına ve hak devletin kendilerine yönelmesine muhtaçtırlar. Zira onların desteği ondandır. Diğer sınıf ise yakînehlidir. Örtüyü açarak ve esbâbı ortadan kaldırarak tevhidin vefası üzere Allah’a ibadet ederler. Onlar, zamanın kendilerine yönelmesine veya sırt çevirmesine iltifat etmezler. Onun sırt çevirmesi onlara zarar vermez.” Allah rasûlünün sözüdür: “Allah’ın öyle kulları vardır ki, onları rahmetiyle onlara yönelir, afiyetinde ihya eder. Sonrasında gecenin karanlık parçaları gibi fitneler onlara uğrar da onlara zarar vermez.”⁶⁸

Rasûllah şöyle demiştir: “ ümmetimin içinde fitneler olacaktır. Allah’ın ilmiyle ihya ettikleri hariç kimse onlardan kurtulmayacak.” Tirmizi dedi ki; “yani her gördüklerini, Allah’ın ilmiyle görürler.”

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs’ın şöyle dediğini duydum: “Adam dediğin gecenin adamlarıdır. Bu dönemin evliyâları biraz zenginlik ve yakîn ile desteklenirler. İnsanlardaki iflasın çokluğundan dolayı onlara zenginlik verilir. Yine insanlar indindeki şüphelerin çokluğundan dolayı yakîn verilir.” Bazı ârifler şöyle demiştir: Allah’ın öyle kulları vardır ki, zamanın karanlığı arttıkça onların nûrları da artar. Onların misali yıldızlar gibidir. Gecenin karanlığı arttıkça o yıldızların ışığı da artar. Yıldızların nuru evliyânın kalbindeki nurun yanında nedir ki, yıldızların nûru bulanır, evliyâların kalbinin nûrları bulanmaz. Yıldızların nûru dünyaya ulaşır, evliyâlarının kalplerinin nûrları Allah’a ulaşır. Bu manada bir şiirimiz vardır:

Ey bekleyen gökten yıldızlar!
Aydınlığı daha parlaktır yerdeki yıldızlar

O kaybolur görüldükten sonra biraz
Bu ise gizlenmekle kararmaz (sayfa 20)

Gecenin karanlığındadır onun rehberliği
Perdeyi kaldırmaktır bunun rehberliği.

Sûfnin biri, bir gün bir fakihin yanında şöyle dedi: “Allah’ın öyle kulları vardır ki, mihnet zamanındalar ancak mihnet onlara zarar vermez.” Fakih: “Bu benim anlamadığım şeydir” dedi. Bunun üzerine sûfi dedi ki; “sana ateşle görevli meleklerin örneğini haber vereyim. Onlar ateşsteler ancak ateş onlara zarar vermez.”

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs’ın şöyle dediğini duydum: “Dünya ateş gibidir ve mümine şöyle der: Ey mümin! Benim alevim senin kanaat nurunu söndürmüştür.”

⁶⁸İbn Hacer, *Lisanu'l-Mizan*, 6/111.

Bilesin, veli ve velâyetin durumu büyüktür. Onlardaki hâl kocamandır. Bu konuda şu hadis sana kâfidir. Bize değerli büyük Şeyh Şihabuddin Ebû'l-Meâlî Ahmed b. Muhammed b. Müeyyed dedi, ona da İmam Ebû'l-Mubarek Abdulaziz b. Muhammed b. Mansur beş yüz elli üç yılında kendisine kıraat olunmuş olarak ki ben de onu dinliyordum dedi, ona da Şeyh Ebû Muhammed Rizkullah b. Abdulvahhab b. Abdulaziz b. Haris b. Temîmî el-Hanbelî, dört yüz sekzen üç yılında, İsbekanda, Safer ayının on altısı, cumartesi gününde kendisine yazdırılmış olarak dedi, ona da Ebû Amr Abdulvahid b. Abdüllah b. Mehdî el-Farisî dedi, ona da Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhâlled b. Hafs el-Attar el-Hatib, o da Muhammed b. Osman'dan, o da Süleyman b. Bilal'dan, o da Şerik b. Nemr'den, o da Ata'dan, o da Ebû Hureyre(r.a.)'den rivâyet eder, Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: *“Allah azze ve celle buyurdu ki, her kim benim bir velime düşmanlık etse, o bana savaş ilan etmiştir. Kulum kendisine farz kıldıklarımla bana yaklaşmasından daha sevimli bir şeyle yaklaşmamıştır. Kulum nafilelerle bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu sevmeye başlarım. Ben onu sevdiğimde artık onun duyan kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey dilese veririm. Bana sığınsa onu korurum. Ben, yapacağım bir şeyde mü'min kulumun ruhunu kabzetmekteki tereddüdüm kadar hiç tereddüte düşmedim. Çünkü o ölümü sevmez bende onun sevmediği şeyi sevmemfakat buda (ölüm) gereklidir.* Buhari bu hadisi kendi sahihinde rivâyet etmiştir. Başka bir tarikle bu hadis şöyle gelmiştir: *Ben onu sevdiğimde, onun gözü, kulağı, dili, aklı, eli ve destekleyicisi olurum.* Allah'ın rahmeti üzerine olsun, şu hadisin velinin kadrinin yoğunluğu ve mertebesinin büyüklüğü ile ilgili içerdiğine bir kulak ver. Ta ki, Allah onu bu menzileye erdirdi ve onu bu rütbeye yerleştirdi. Hz. Peygamber, Allah'tan haber veriyor: *“Kim bir kuluma düşmanlık etse, bana savaş ilan etmiştir.”* Zira o kendi tedbirinden Allah'ın tedbirine, kendi nefesine yardım etmekten Allah'a yardım etmeğe (sayfa 21)ve Allah'a doğru bir tevekkül ile kendi gücü ve kuvvetinden çıkmıştır. *“Her kim Allah'a tevekkül ederse o ona yeterdir”* (Talak, 3) *“Müminlere yardım, üzerimize bir haktır”* (Rum, 47)

Onlar için bu vardır. Zira onlar onu ilgi alanlarına koymuşlar. O da onlardan ağyarı gidermiş ve galibiyetin vücudunu onlar için üstlenmiş.

Şeyh Şihâbuddin el-Eberkuhî bana şöyle haber verdi: *“Şeyh Ebû'l-HasanŞâzelî (r.a.) den duydum, diyordu ki; Allah şöyle buyurur: “Tasanın yerine*

beni koy, senin tasana kâfi geleyim. Ey kulum, kendinle olduğun müddetçe benden uzaksın. Benimle olduğun müddetçe yakınsın. Kendin için dilediğini seç.”

Hadiste şöyle gelmiştir: *“Her kimki benim zikrim onu, benden birşey istemekten olukoyarsa o kimseye, siteyenlere verdiğimin en faziletlisini veririm.”* Demekki Allah, zikrinin onları istemekten meşgul etmesine razı olmuşsa, nasıl onların ona olan zikri ve övgünün kendilerine yardım etmekten meşguletmesine razı olmasın? Kim Allah’ı tanırsa kendine yardım etme kapısını bozmuş olur. Zira ârifin mârifeti, marufuna ait olmayan fiile şahit olmamayı gerektirmiştir. Allah’ı kendilerinde fiilî olarak gören, mahlûkâttan nasıl yardım alır? Nasıl velilerine yardımcı olur ki, onlar kendilerini teslim olarak onun önüne atmışlar, ondan gelen hükümlere teslim olmuşlar, onun himayesindeler, onun mecdinin çadırları altındalar, kendi zikri hariç onları her şeyden korur, kendi sevgisi hariç onları her şeyden koparır, kendi yakınlığının mevcudiyeti dışındaki her şeye onları tercih eder. Onların dili onun zikriyle konuşur. Kalpleri onun nurlarıyla sevinç içindedir. Katında onlar için vatan kılmıştır. Kalpleri onun huzurunda döner. Sırları onun konuşmalarının tanıklığına muhakkiktir.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs(r.a)’ın şöyle dediğini duydum: *“Allah’ın velisi Allah ile beraber, inindeki dişi aslan ve yavrusu gibidir. Yavrusunu öldürmek isteyen mücade eder mi?”*

Bir hadiste: Peygamberimiz(s.a.v) gazvelerden birindeydi, kadının biri emziren çocuğunu arıyordu. Onu görünce üzerine atıldı ve göğsünü ağzına verdi. Sahabiler hayret içinde ona baktılar. Peygamberimiz(s.a.v): *“Allah kuluna, bu kadının yavrusuna olan rahmetinden daha merhametlidir”* dedi. Onlara hak yardımının olması, düşmanlarıyla muharebesi bu rahmetendir. Zira onlar onun sırlarının taşıyıcıları, nurlarının madenleridir (sayfa 22). *“Allah iman edenlerin velisidir.”* (Bakara, 257) *“Allah, iman edenleri müdafaa eder.”* (Hac, 38)

Ancak Allah’ın bir veliye eziyet eden kişiye mukabelede bulunmasının, dünya (hayatı)’nın kısa oluşundan ötürü, acil olması gerekmez. Hem Allah dünyayı kendi dostlarını mükafatlandırma yeri olarak kılmadığı gibi düşmanlarının da cezası için bir yer olarak kılmamıştır. Eğer acil olursa, bu bazen kalbin katılığı veya gözün kuruluşu veya taatten uzaklık veya günaha düşüş veya himmetten kopukluk veya kendi hizmetinin lezzetinden mahrumiyet şeklinde olur. İsrail oğullarından bir adam

Allah'a yöneldi sonra ondan yüz çevirdi. Dedi ki: Ey Rabbim, sana nice isyan ediyorum ancak sen beni cezalandırmıyorsun. Bunun üzerine Allah o dönemin peygamberine vahiy gönderdi. Dedi ki: Ona söyle ben seni nice cezalandırdım ki, sen farkında olmadın. Ben, zikrimin tatlılığını, yakarışımın lezzetini senden gidermedim mi? Bu açıklamanın faydası şudur: Allah'ın velilerinden bir veliye eziyet eden bir insan için, selametle hükmedilmesin, onun nefsinde, malında ve çocuklarında bir sıkıntı görmezsen kulların muttali olacağı daha büyük bir sıkıntı olabilir. *“Bana yaklaşanlar, kendilerine farz kıldığım şeylerle yaklaştıkları gibi, hiçbir şeyle yaklaşmamıştır.”*⁶⁹ Allah'ın kullarından istediği farzlar, zahir ve batin olmak üzere iki kısımındır.

Zahir olanlar: Beş vakit namaz, zekât, ramazan orucu, hac, iyiliği emredip kötülükten nehy etmek, anne bâbaya iyilik vb.

Batin olanlar, Allah'ı bilmek, onun için sevmek, ona dayanmak, vaadine güvenmek, ondan korkmak, ondan ummak vb. Bu da iki kısma ayrılıyor: Bir şeyi yapmak ve yapmamak. Senden yapmanı istediği şeyi yapmak, yapmamayı istediği şeyi terk etmek. Bu iki durumu da şu âyeti kerime barındırıyor: *“Şüphesiz Allah adaleti, iyiliği ve akrabaya yardım etmeyi emreder. Çirkinlikten, fenalıktan ve azgınlıktan nehy eder.”* (Nahl-90)

Şunuda bilesin: Allah'ın kullarına vucuben emrettiği veya nedben kendisinden istediği her şeyin yapılmasında mutlaka kulları için bir maslahat vardır. Tahrimen veya keraheten yasakladığı her şeyin terkinde de mutlaka onlar için maslahat vardır ki vucuben veya nedben onu terk etmesini emretmiştir. Biz, hidâyet yolundan sapmış, kullarının maslahatına riâyet etmek, onun için vaciptir diyenler gibi demeyiz. Bilakis biz deriz ki: (sayfa 23)

Bu hakkın ve devam eden şerîâtın âdetidir. Kullarıyla beraber tafaddul yoluyla bunu yapmıştır. Keşke bilseydim; onlar, Allah'ın üzerine kullarının maslahatını gözetmesi vaciptir dediklerinde bunu Allah'a vacip kılan kimdir? (surasına da cevap verebilselerdi) Hem sonra baktık ve gördük ki, her emredilen ve teşvik edilen şeyler Allahla birleşmeyi gerektiriyor, nehyedilen ve hoş görülme-yen şeyler de ondan ayrılmayı barındırıyor. O hâlde Allah'ın kullarından istediği, onda birleşmeyi vücuda getirmeleridir. Taatler, birleşmenin sebepleri ve vesileleridir. Bu

⁶⁹Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 8/477.

yüzden emredilmişler. Masiyetler ise, ayrılık sebepleri ve vesileleridir. Bu yüzden nehyedilmişler.

Zahir olan farzlar, batinî farzlardan ayrılmazlar. Batinî farzlar onların şartları ve asıllarıdır. Zahiri ve Batinî farzlar arası zahir ile batin arası gibidir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in şu sözü bunu açıklamıştır. *“Müminin niyeti amelinden hayırlıdır.”* Bâtını günahlar da küçükleri ve büyükleri, zahiri günahların büyük ve küçüklerinden daha şiddetlidir. Farzları Allah kulundan kesin bir şekilde istediğinden, kul onları Allah'ın ihtiyarıyla işlemiştir. Artık kulun orada bir hevâsı⁷⁰ kalmamıştır. Zira Allah onun hazırlığını, imdadını ve esbâbını tayin etmiştir. Böyle olduğu içindir ki, artık kul kendi iradesinden vazgeçmiş, Allah'ın iradesine teslim olmuştur. Böylece farzlar başka bir şeyin icab etmediği yakınlığı icab ettirmişler. Bundan dolayı dedi: *“Bana yaklaşanlar, kendilerine farz kıldığım şeylerle yaklaştıkları gibi, hiçbir şeyle yaklaşmamıştır.”*

“Kulum bana nafilelerle yaklaştırmaya devam edecek ta ki, onu sevmeye başlarım.” Nafiler fazlalık demektir. Bu yüzden ganimette imamın, payından fazla olarak uygun görüp verdiği nefl-enfal denmiştir. *“geceden sana özgü nafile olarak teheccüd kıl,”* (İsra, 79) yani senden istenen farzlardan sana özgü olarak bir fazlalık. Genelde Allah her vacibin cinsinden bir nafile kılmıştır ki, bir vacibi yerine getirirken onda bir kusur olursa kendi cinsinden nafileyle onun yerini doldursun. Bunun için hadiste denmiştir ki: Kulun namazına bakılır, eğer Allah'ın emrettiği şekilde yerine getirmişse onun için tesbit edilip mükâfatı verilir. Eğer bir eksikliği varsa nafileyle tamamlanır. Hatta ehl-i ilimden bazıları şöyle demiştir: Farzları sâlim olduğunda nafilerin sabit olur. Allah kullarından zayıf ve güçlüler olduğunu bildiği için, -hadiste de geldiği gibi “güçlü mümin Allah katında zayıf müminden daha hayırlı ve sevimidir. Hepsinde hayır vardır.”⁷¹ - zayıflara vaciplerle yetinmekle genişlik kıldı (sayfa 24).

Güçlülere de hayır ve nafilerin kapısını açtı. Öyle kullar vardır ki, cezasından korktukları için, vacipleri yerine getirirler ki, kendilerini helak olmaktan ve cezaya uğramaktan kurtarınlar. Allah'a âşık olduklarından ve rubûbiyetinin vefası için bunları yerine getirmiyorlar. Eğerölümle karşılaşsalar, onların bu kıyâmı kendilerinden kabul olmaz. Çünkü onlar kendileri için kıyam etmişler. Sadece kendi

⁷⁰Nefanî arzular

⁷¹İbn. Hacer, *Fethü'l-Bârif*, 13/227; İbn Ebî Hatem er-Râzî, *İlelu'l-Hadis*, 2855.

paylarını talep edip Allah'ın vaciplerini yerine getirmişler. Bu vacip kılınışın zincirleriyle çekilmişler. Hadiste de böyle gelmiştir: “*Rabbin, zincirlerle cennete sevk edilecek kavme taaccub etmiştir.*”⁷² Diğer kullar ise onlardaki aşkı galeyanından ve sevgiden dolayı vacipler kendilerine kâfi gelmez. Bilakis kalpleri bu dünya engellerinden kurtulup, Allah'a yönelmiştir. Eğer, nehyolunan vakitlerde, nafile namaz yasaklanmasaydı, tüm vakitleri onunla geçirmiş olurlar ve nefislerine güçlerinin üstündekini yüklerlerdi. İnsanların bu iki kısma ayrıldığını Hz. Peygamber'in hadislerinden anlıyoruz. “*yedi şey gelmeden önce amelleri aceleyle yapın. Sizden birinizi bekleyen ya azdırıcı bir zenginlik veya her şeyi unuttururan bir fakirlik veya geri bırakan bir hastalık veya bağlayan bir ihtiyarlık veya her an hazır olan ölüm yahut gaib şer olan deccal veya kıyamettir. Kıyamet en şiddetli ve en acıdır.*”⁷³ Bu hadis, tüm himmetleri Allah için harcamayı, ibadet için amellere teşviki, gelmeden önce avarızlarla yarışmayı gerektiriyor. Bu birinci gruba olan hitaptır. Hz. Peygamber (s.a.v) onlardan amellerde acele etmelerini istemiştir. Başka hadislerde ise, taat konusunda kulları iktisad ile emretmiştir ki, aşk etkenine itaat edip, nefislerine güçlerinin üstündekileri yüklemesinler. Böylece Allah'a itaat etmekten aciz olmalarına sebebiyet verecektir. “*Ameller dengüç yetireceklerinizi yüklenin vallahi siz usanmadıkça Allah usanmaz.*”⁷⁴, “*İktisatlı olun ki menzile ulaşasınız.*”⁷⁵ “*Bu din güçlüdür. Yumuşaklıkla ona dalın*”⁷⁶ (sayfa 25).

“*Nefsine Allah'ın ibadetini, küstürme.*”⁷⁷ Vacipleri yerine getirip onlarla yetinen ve vaciplerle beraber nafileleride yapanların örneği şu iki köle gibidir: Sahipleri onları, günlüğü dört dirhemden götürü bir iş üzerine ücretlendirmiştir. Birisi sadece onu yerine getiriyor başka bir şey yapmıyor. Diğeri ise meyvelerin durumuna ve ilginç şeylere yönelir, onları satın alıp efendisine hediye eder. Bu diğer köleden efendisi için daha sevimlidir. “*Onu sevdiğimde işiten kulağı gören gözü olurum...*” yani, Fenâdan sonraki, bekânın varlığıdır. Böylece vasıflarını yitirirsin.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'tan duydum şöyle diyordu: “Allah'ın öyle kulları vardır ki onların fiillerini kendi fiilleriyle, sıfatlarını kendi sıfatlarıyla, zatlarını kendi

⁷²İbn. Ebî Âsım, *Kitabu's-Sünne*, 1/251.

⁷³Tirmizî, *Sünen*, 2206; Münzîrî, *Terğîb ve Terhîb*, 4/250; Müttakî el-Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, 43564; Suyûtî, *Durru'l-Mensur*, 6/137.

⁷⁴ Ebû Davud, *Sünen*, 1368; Nesâî, *Sünen*, 2/68.

⁷⁵*Sahihi Buhârî*, 8/122; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 2/514, 537; Beyhâkî, *Sünenü'l-Kubra*, 3/18.

⁷⁶Beyhâkî, *Sünenü'l-Kubra*, 3/18, 19; İbn Mübarek, *Zühd*, 415; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, 5377, 5378, 5379; Şihab, *Müsned*, 1147-1148.

⁷⁷Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Müttakîn*, 5/161; İbn Mace, *Sünen*, 2/27.

zatlarıyla gerçekleştirir. Öyle sırlarını onlara taşıtmış ki, bütün veliler, onu duymaktan acizdirler. Onlar, zatın denizinde ve sıfatların dalgalarında boğulanlardır. O hâlde onlar, üç guruptur. Allah, kendi fiilleriyle, onların fiilinden, kendi sıfatlarıyla, onların sıfatlarından ve zatından seni, müstağni eylesin. Bu yüzden, onlardan biri şöyle söylemiştir:

Öyle kavim vardır ki, yerde bir hareketle (yollarını) şaşırdılar.
Öyle kavim vardır ki, sevgisinin meydanında kayboldular.

Yok, oldular, sonra yok oldular, sonra yok oldular.
Yakınlığının yakınlığından bekâ ile baki oldular.

Seni senden fani kıldığında kendi ile baki kılar. Fenâ bekânın dehlizidir. Ondan ona girilir. Fenâsı sâdık olanın bekâsında sâdık olur. Kimin Fenâsı Allah'ın dışındakilerde olmuşsa, bekâsı Allah ile olur. Bu yüzden demişler: Kimin yok oluşu Allah'ta olursa onun hâlefi Allah'a aittir. Fenâ özürlerini bekâ ise yardımlarını gerektirir. Fenâ, her şeyden kaybolmalarını bekâ ise, her şeyde Allah ile beraber bulmalarını gerektirir. Hiçbir şeyde ondan kopmazlar. Fenâ onları öldürür bekâ ise onları diriltir. Kim onun varlığının dağlarını düzleştirirse, tanıklığının davetçisini duyar. *“(Ey Muhammed!) Sana dağların (kıyamet günündeki) hâlini soruyorlar. De ki: “Rabbim onları toz edip savuracak. Onların yerlerini dümdüz, boş bir alan hâlinde bırakacaktır.”* (Taha, 105-108) Bekâ sahibi Allah yerine iş yapar. Fenâ sahibi ise, Allah onun yerine iş yapar.

“Yaptığım hiçbir şeyde kulunun, ölümü sevmediği zamanki, nefsinin almaktaki tereddüd gibi bir tereddüd geçirmedi. Ben onun üzülmesini istemiyorum, ancak onun ölmesi lazım.” (sayfa26) Allah sana rahmet etsin. Bilesin ki, tereddüdün, tevil edilmesi gerekir. Zahiri manaya hamd edilemez. Tereddüt, ya cezaların sonlanması, ya da olacıklara mukabil, mahlûkât hakkında söz konusudur. Bu ise Allah hakkında imkânsızdır. Buradaki tereddütten amaç şudur: Allah'ın öncelikli ilmi, kulun belirlenen vakitte, ölmesini gerektiriyor. Şefkat sıfatı ise, eğer bu önceki ilimden olmasa bunun olmamasını istiyor. Yüce Allah, “O ölümü sevmiyor bende onun üzülmesini istemiyorum” sözüyle, şefkat sıfatına, “onun bundan kurtuluşu yoktur” sözüyle ilim sıfatına işaret etmiştir. Allah sana yönelmesi ile rahmet etsin. Nûrlarını sana ulaştırın. Bilesin ki, iki velâyet vardır. Biri, Allah'ı veli edinen diğeri de Allah'ın veli edindiği kişidir. Birinci velâyet konusunda Allah şöyle buyuruyor: *“Her kim Allah'ı, resulünü ve iman edenleri dost edinirse, muhakkak ki Allah*

tarafstarları galip gelecektir.” (Maide, 56) İkinci velâyet hakkında da şöyle buyurmuştur: O, Salihleri veli edinir. Şeyh Ebû'l-Hasan dedi ki: Kazanın gerçekleştirdiklerine rıza göstermek, belaların gelişinde sabretmek, şiddet esnasında Allah'a dayanmak, tövbelerde Allah'a dönmek, Allah'ın en büyük hibelerindedir. Her kime, bu dört özellik ameller hazinesinden mücahede yüzeyine, sünnete uymaya, imamlara tabi olma derecesine çıkarsa, artık onun Allah'a, Rasûlü'ne ve Müminlere olan velâyeti sahih olmuştur. *“Her kim Allah'ı, Rasûlü'nü ve iman edenleri dost edinirse, muhakkak ki Allah tarafstarları galip gelecektir.”* (Maide, 56)

Her kim, nimetler hazinesinden, muhabbet yüzeyine çıkarsa, Allah'ın ona olan velâyeti, “o Salihleri veli edinir” sözüyle tamamlanmıştır. Böylece iki velâyet arasını birbirinden ayırmıştır. Kul var “Allah'ı veli edinir”, kul var “Allah onu veli edinir”. Burada küçük ve büyük olmak üzere iki velâyet vardır. Allah'a olan velâyetin, mücahededen, Rasûlü'ne olan velâyetin sünnetini takip etmeden, mü'minlere olan velâyetin, imamlara uymandan meydana gelmiştir. Bunu *“Her kim Allah'ı ve resulünü veli edinirse...”* âyetinden anla. Allah, şefkatlerini indirmekle, âriflerini lütuflarını anlamakla, sana merhamet etsin bilesin ki, Allah'ın o Salihleri veli edinir sözündeki, salah, ehl-i tarikin mertebeler tafsilatında, kast ettikleri salah değildir. Onlar diyorlar ki: Salih, şehid, veli... Bilakis buradaki salahtan amaç, onlar ki onun huzurunda, mahlûkâtından Fenâyı gerçekleştirmekle, salih olanlardır (sayfa27). Yüce Allah'ın Hz. Yusuf (a.s.)'tan bahsederken: *“Beni Müslüman olarak öldür ve salihlere ulaştır”* sözünü duymadın mı? Salihlerle, bâbalarından peygamber olanları murad etmiştir. Zira Allah, onları nübüvvet ve risaleti ileehl kılmıştır. İstersen, iman velâyeti ve yakîn velâyeti diye de nitelendirebilirsin. İman velâyeti, hakkında Allah şöyle buyurmuştur: *“Allah iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan nura çıkarır.”* (Bakara, 257) bu âyette birçok faide vardır.

Birinci faide: Buralarda başka isimler değilde, Allah ismi, anılmaya tahsis edilmiştir. “Allah iman edenlerin velisidir” demiş, Rahman veya Kahhar ya da vasıflarını içeren diğer isimlerini söylememiştir. Zira Allah sana, tüm isimlerini içinde barındıran isminden, diğer tüm mü'minlerin üzerine velâyetinin kuşatıcılığını öğretmek istemiştir. Eğer sıfat isimlerinden bir ismi söylemiş olsaydı, bu durumda velâyet, sadece o isim yönüyle olurdu.

İkinci faide: Velâyeti imanla beraber eyledi ki, iman değerinin yoğunluğunu, konumunun yüceliğini, sana öğretsin ki, Allah'ın kula olan velâyetinin subutuna

sebeup olsun. Hitabın geçmiş zaman kipi ile gelmiş olması, bu ayettenvelâyetin, kendisinde iman gerçekleşen kişiye özgü kılındı, hitap nazil olmadan önce gerçekleştiği anlaşılmaz. Bilakis amaç, iman her kim ile kaim olmuşsa, Allah'ın ona velâyeti vacip olmuştur. Yani o iman esnasında bazen fiiller, belli bir kalıp şeklinde getirilir, ancak o kalıbın husûsîyeti amaçlanmaz. Nasıl ki, iman eden felaha ulaşmıştır, kâfir olan da ziyan etmiştir. Görmüyor musun? Herhangi belirli bir zamana arz olunmaksızın, birinciden murad, kendisinde iman olan kişi felahı bulmuştur ve kendisinden küfür sadır olan kişi de ziyan etmiştir.

Üçüncü faide: *“Onları karanlıklardan nura çıkarır”* (Bakara, 257) Rahmetinin ve nimetinin bol olmasına binaen *“Allah, iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır,”* dediğinde bundan anlaşıldı ki, onlar bazen karanlıklara girerler. Ancak Allah onların velisi olduğu için, onların çıkışlarını üstlenir. Başka bir âyette de dediği gibi: *“Onlar ki, bir çirkinlik işlediklerinde veya nefslerine zulmettiklerinde, Allah'ı anarlar.”* (Âl-i İmran, 135) Burada mü'minler için övgü yapılmıştır. *“Onları karanlıklardan nura çıkarır”* müjdeyi burada kendilerine iletmiştir. *“Onlar ki, çirkinliği işliyorlar”* şeklinde ifade etmemiştir. Zira eğer böyle söylemiş olsaydı, “Büyük İtina” ehl-i dışında kimse bu kapsama girmezdi. Şunlar da, bu meyandadır: *“Öfkelerini yenenler”* (Âl-i İmran, 134) *“Öfkelendiklerinde bağışlanma dilerler”* (Şura, 27) gazabdan sonra mağfiretle onları övmüştür. *“Onlar ki hiç öfkelenmezler”*(sayfa 28).

Şeklinde hiç gazap etmemekle onları nitelendirmemiştir. Zira onların muttasıf olduğu sıfat, bunu gerektirmiyor.

Dördüncü faide: Bu âyet yüce Allah'ın, velâyetinin kapsadığı büyük müjdeyi, mü'minlere bildirmesidir. Zira o dünya ve ahiret hayırlarından, nûru, ilmi, fethi, şuhudu, mârifeyi, yakîni, desteği, çokluğu, hurileri, sarayları, nehirleri meyveleri, ruyetullahı, Allah'tan razı oluşu, bu arada muttakilerle beraber haşrolunmayı, sağından kitabını almayı, mizanda iyiliklerinin ağır gelmesi, sırat üzerinde sebatı ve bunun dışındaki bağış ve hibeleri, mü'min kulları için, Allah'ın velâyeti bu hayırları içermektedir. Bu bütün müjdeleri kapsayan bir müjdedir.

Bilesinki, Allah'ın velâyeti, hem faydayı, hem de zararı def etmeyi, içerir. Fayda şu âyetlerden anlaşılıyor: *“Herhani bir şehir iman etseydi ya, ona imanı fayda vereydi.”* (Yunus, 98) *“Azabımızı gördüklerinde imanları onlara fayda verecek*

değildir.” (Ğafir, 85) Bu kâfirlerin sıfatı hakkındadır. Mefhumu şudur: “Azab anında bile olsa, iman mü’minlere fayda verir. Şu âyette bu bâbdandır: “Rabbinin bazı âyetlerinin geldiği gün, daha önceden iman etmemiş veya imanında bir hayır işlememişse, hiçbir nefse, imanı fayda vermeyecektir.” (En’am, 158) mefhumu şudur: Daha önce Mü’min ise imanı fayda verecektir.

Zararı giderme konusu ise şu âyetten anlaşılır: “Allah iman edenleri müdafâ eder.” (Hac, 28) velâyet yardımı da⁷⁸ içeriyor. “Mü’minlere yardım üzerimize bir haktır.” (Rum, 47) kurtuluşuda içeriyor: “Böylece mü’minleri kurtarmak üzerimize bir haktır.”

Beşinci faide: “Onları karanlıklardan nura çıkarır” (Bakara, 257) Yani onları, küfür karanlıklarından iman nuruna, bid’at karanlıklarından sünnet nuruna çıkarır. Gaflet zulûmatından, uyanıklık nuruna, fırsatçılık zulûmatından, hak nuruna dünyayı talep etme karanlıklarından, ahireti talep etme nuruna, ma’siyet zulûmatından taat nuruna, aşırı karanlıklarından, latafet nuruna, hevâ karanlıklarından, takva nuruna, dâva karanlıklarından, güç ve kuvvetten, teberînurunun aydınlığına (sayfa 29, tedbirin zulûmatından, teslimiyetin nuruna çıkarır. Daha bunun dışında, sayılamayacak derecedeki (sıkıntılı) durumlardan çıkarır.

İkinci velâyet, yakîn velâyetidir. Bu iman ve tevekkülü içeriyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Her kim Allah’a dayanırsa O, ona kâfidir.” (Talak, 3) tevekkül yakînsiz olmaz. Tevekkül ve yakînde imansız olmaz. Çünkü yakîn, kalpte Allah’ı bilme istikrarından ibarettir. Dağda su, istikrar bulup durduğunda “Yakine’l-Mâ-i fi’l-Cebel” manasından alınmıştır. Her yakîn imandır ancak her iman yakîn değildir. Aralarındaki fark şudur: İman bazen gafletle beraber olabilir. Yakîn ise gafletle bir araya gelemmez. Dilersen, bunlara siddıkların velâyeti ve sâdıkların velâyetide diyebilirsin. Sâdıkların velâyeti, Allah’a karşı samimi, Allah’tan karşılığını bekleyerek vefalı olmakla mümkün olur. Siddıkların velâyeti ise, Allah dışındakilerden fenâ olup, her şeyde Allah ile baki olmakla gerçekleşir. Şeyh Ebû’l-Hasan, şöyle dedi: “Allah’ın bazı peygamberlerine indirdiği bazı kitaplarında şöyle denmiş: Kim her şeyde bana itaat ederse bende her şeyde ona itaat ederim.”

Şeyh Ebû'l-Hasan dedi: “Her şeyi terk ederek her şeyde bana itaat edene, her şeyin ardında, ona tecelli ederek ona itaat ederim. Ta ki beni her şeyden daha yakın bulur. Bu ilk tarikat olup salıkların tarikatıdır. Büyük yol ise, her kim, her şeye yönelmek suretiyle, her şeyde bana itaat ederse, mevlasının iradesini ve itaatini her şeyde güzel görür, öyle ki, her şeyde ona tecelli ederim, ta ki, her şeydeymişim gibi beni görür. Bunu bildikten sonra, bilesin ki, bunlarda iki velâyettir. Biri, her şeyden zengin kılan, Allah ile beraber hiçbir şeye şahit olmayan velidir. Diğeri ise, her şeyde baki kalan ve her şeyde Allah'ı müşahede edendir. Bu daha kâmil olandır.” Zira Allah, mülkiyet yerinde zahir olmamıştır ki, şahit olunsun.

Kâinat, sıfatların görüntüsüdür. Her kim varlıktan ğayb olursa ondaki hak görüntüsündende ğayb olur. Kâinat, göresin diye varedilmemiştir. Onda mevlanı göresin diye varedilmiştir. Hakkın senden muradı, görmeyenler arasında onu görmendir. Onda zuhûr etme bakımından göresin. Varlık bakımından değil. Bizim bu manada bir şiirimiz vardır:

Âlemler inşa edilmemiştir ancak,
Görmeyenlerin gözüyle görmen içindir (sayfa 30).
Yüksel sen öyle bir yükseliş ki memnun olasın.

Kâinata bakıp da onda hakka şahit olmayan gafildir. Ondandır fani olan, şahitlik nüfuzundan, gafil olan kuldur. Onda hakka şahit olan kâmil ve muhassas kuldur. Varlığın değersizliği, varlığı yönüylendir. Hakkın onda zuhûr etme yönüyle değil. Zahit, abid ve irade ehl-inin varlıktan yüz çevirmesi, onda hakkın zuhûruna şahit olmamalarındandır. Bunun sebebi, her şeyde ona nüfuz edemeyişlerindedir. Onun her şeyde zuhûr edemeyişinden değil. O her şeyde zahirdir. Hatta o gizlendiği şeyde bile zahirdir. Hicab yoktur. Bu manada bizim bir şiirimiz vardır:

Her şey muhtaçtır sen ğanisin
Benim gibiler hata eder senin gibiler affeder

Sen sevgiyi ikram olarak izhar edensin,
Senin gibiler korur benim gibiler kurur

Sana götürmeyen hayatın tadı yoktur
Ve arınmış değildir. Hayır!

Allah'a and olsun ben onun için arınırım.
Azmettim tüm varlığı terk etmeye,

Sevgi yolunu takip edeceğim, seçkin, takip eder.
Şahitliğiniz perdeyi kaldırır, çünkü

Tahkik gerçekteştiğinde keşif olur.
Her hâlinde dostlara ne kadar ihsan eder.

Allah için gizlediklerini, Allah açığa çıkarmaz.
Onlar ki, herhangi bir sahnede sana şahit olmadılar.

Hevâ sırrına ulaşmaktan kalpleri kapalıdır.
Sen ki zahir ettin, sonra zahir oldun.

Bütün ilkelerde örfün şahit olduğu gibi
Bütün varlığa zahir oldun, varlıkta

Beni zahir etti ona. Suhuflarda geldiği üzere.
Hangi kalp, sevginden meylederki.

Hangi göz, sana yaklaştıktan sonra uyumaz.
Hangi nefsi, hevânız onu usandırmaz.
Halkın nefslerinde, sevginize dayanma peyda olmuştur.

Dilersen bunlarada delil ve burhan velâyeti, şuhud ve âyân velâyeti diyebilirsin. Delil ve burhan velâyeti, itibar ehli için, şuhud ve âyân velâyeti, istibsal ehli içindir. Birinci velâyetehli için, Allah şöyle buyurmuş: *“Biz onlara delillerimizi, hem kâinat çapında hemde kendi nefslerinde göstereceğiz.”* (Fusilet, 53) ikinci velâyetehli içinse, Allah’ın şu sözü vardır: *“Allah da, sonra bırak onları, daldıkları bataklıkta oynaya dursunlar.”* (En’am, 91)

Delil ve burhan erbâbı, şuhud ve âyânehl-i yanındadır. Çünkü şâhit ve ayân ehli, zuhûrunda hakkı takdis etmişlerdir. Delile ihtiyaç olduğu zaman, ona delalet ederler. Delil olarak dikilen biri nasıl delile muhtaç olur? (sayfa 31) Kendisiyle o tanıtılırken, nasıl o onu târif eder? Şeyh Ebû'l-Hasan demiştir ki: Mârifelerin kendisiyle bilindiği bir kişi, mârifeleri nasıl tanıtır? Ya da, varlığı her şeyin varlığından önce olan, bir şeyi nasıl tanıtır?

Müridin biri şeyhine der ki: Allah nerede? Bunun üzerine ona der ki: Allah seni yok etsin, gözle beraber neredeliği mi arıyorsun? Bazı ârifler şöyle bir şiir inşad etmişler:

Sen zahir oldun kimseye gizli değilsin
Ancak ay’ı görmeyen körler hariç

Sonra gözlerden gizlendin ey ehad
Nasıl bilinir izzet ile örtünen?

Hak kullarından ancak zuhûrunun büyüklüğüyle perdelenmiştir. Gözlerin ona şahit olmasına ancak nûrunun kahharlığı engel olmuştur. Yakınlığın şahitliğini senden gizleyen (bizzat) yakınlığın büyüklüğüdür. Şeyh Ebû'l-Hasan dedi ki: Yakınlığın hakikâti, yakınlığın büyüklüğünden yakınlığın içinde yakınlığı görmemektir. Miskin kokusunu koklayan, ona yaklaştıkça kokusu artar. Kokunun olduğu odaya girdiğinde kokusu kesilir. Bazı ârifler şu şiiri inşad etmişler:

İki vadi ve dağı karıştıran niceleri vardır.
Durum dağın üzerindeki ateşten daha açıktır.

Bakıyorum Necd'i soruyorsun oysa sen oradasın
Ve Tihame'yi, bu meraklının filidir.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın hattıyla şöyle bir şiir gördüm:
Yanında Leyla'dan yazılı bir söz var mıdır?

Ki, emriyle çürümüş olan canlanır, dirilir.
Ahdim onunla kaim olan kadim ahitledir ki,

Ben her durumda onun arzusunda sınırlandırılmışım.
Eskiden ondan bir görüntü beni ziyaret ederdi.

Hâli imkânsız olan ziyaret etmez.
Hayali görüntüsüyle dahi olsa yemin edilir mi?

Yoksa tasavuru dahi sahih olmayacak derecede yükseldi mi?
Güneşin doğuşu Leyla'nın yüzünden beslenir.

Oysa halkın gözleri Güneşte şaşar.
Güneşin batması onun peçesini kaldırmasıyladır.
Hayret! Açıklık örtüyor.

Bilesin, ilki Hakk'a şahit olan için değil, ona talip olan için konulmuş. Şahit olan, meşhud açık olduğu için delile muhtaç değildir. Bu durumda mârifet, ona vesileleri vasıl etme itibarı ile kesbidir. Sonra nihâyeti zarureten ona döner. Eğer kâinattan vasfi ile delil getirmeye muhtaç olmayanlar varsa, mükevvin hayli hayli delil getirmeye muhtaç değildir.

Şeyh Ebû'l-Hasan demiş ki: "Biz Allah'a basiret ve yakînle baktık (sayfa 32). Bu bizi delil ve burhandan müstağni eyledi. Biz halktan birini görürüz, Hak

Melik'in dışında varlıkta başka biri var mı? Eğer varsa ki, olmalıdır, o halde arzuda bir alev olarak ona tabi olmalıdır. Onu araştırdığında hiçbir şey bulamazsın. En tuhaf olan şudur ki, kâinat ona ulaştırıyorken, keşke bilseydim onunla beraber başka bir vücudu var mıdır? Ta ki ona ulaşsın. Ya da onun olmayan bir izahatı var mıdır ki, o onu izah etsin. Madem kâinat ona ulaştırıyor, o hâlde bu onun kendi zatı itibariyle değildir. Ancak ona ulaştırma rütbesini verendir. Vasıl kıldı; onun ulûhiyeti dışında bir şey vasıl kılmadı. Ancak, hikmet sahibi sebepleri koyandır. Kâinat, kendisinin yanında durup, onun kudretine nüfûz etmeyenler için, hicab kaynağıdır. Râvi diyor ki: Hz. Peygamber (s.a.v) gecede olanların etkisi ile sabahladı. Dedi ki: “Bilirmisiniz Rabbiniz ne dedi?” dediler ki: “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.” Dedi ki: “Rabbiniz demiştir. Kullarımdan kimi mümin kimi kâfir oldu. Bize Allah'ın fazlıyla yağmur yağdı diyen bana inandı. Yıldızları inkâr etti. Falan yıldız bize yağmur yağdırdı diyen ise, beni inkâr etti yıldızlara inandı.”⁷⁹ Malik, Muvatta'da rivâyet etmiştir. Sebeplerin bir varlığı gerekir. Gaybet için şahitlik gerek. Kâinat nasıl onu izhar eder ki, onu izhar eden O dur. Ya da nasıl onu tanıtır ki, onu tanıtan O'dur.

Hadiste şöyle gelmiştir: “Nefsini bilen, Rabbini bilir.” Bu, nefisini bilmenin Allah'ı bilmeye ulaştırdığının delilidir. Nefs varlıklardan bir varlıktır. Bunda, kâinatın ona ulaştıracağına dair ispat vardır.

Şeyhimiz (r.a.) şöyle dediğini duydum: “Bu hadisin iki yorumu vardır: “Birincisi, nefisini zilleti acizliği ve fakirliği ile bilen, Allah'ı, izzeti, kudreti ve zenginliği ile bilir, dolayısıyla ilken nefis, sonra Allah bilinir. İkinci yorum: Kim nefisini bilirse, bu gösterir ki, o daha önceden Allah'ı bilmiştir. Birincisi salıkların, ikincisi meczupların hâlidir.

Allah seni nimetleriyle donatsın. Seni kendi hazretinin ehl-inden eylesin. Bilesin ki, Allah, bir veliye velâyet ettiğinde onun kalbini ağıyardan korur. Nurların devamı ile onu muhafaza eder. Hatta bazı ârifler şöyle demiştir: Allah'ın, gökyüzünü, oradan bir şeyler çalınmasın diye yıldız ve kıvılcımlarla muhafaza ettiği gibi müminin kalbi korunmaya daha layıktır. Zira Hz. Peygamber'in Allah'tan naklettiği şu sözünden anlaşılmaktadır (sayfa 33): “Yerim ve göğüm beni kuşatamadı, mümin kulumun kalbi beni kuşattı”⁸⁰ Allah'ın şu kalbe verdiği büyük halebak ki, bu rütbeyle ehil oldu. Şeyh Ebû'l-Hasan demiş ki: Günahkâr müminin

⁷⁹ *Kurtûbî Tefsiri*, 17/230.

⁸⁰ *Zebîdî, İthafu's-Sadati'l-Muttakîn*, 7/234.

nûru keşfolunsa, yer ile göğün arasını kaplar. Ohâldeitaatkâr müminin nûru hakkında ne dersin? Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: “Keşke Velinin hakikâti, kul için bir keşf olsaydı, zira onun vasıfları onun vasıflarındandır, onun nitelikleri onun niteliklerindedir. Bazı müridler bana dedi ki, şeyhimin arkasında öyle bir namaz kıldım, aklımı hayrete düşürecek şeylere şahit oldum. Şöyle ki: Şeyhimin bedeninin nurla dolduğunu ve bu nurların vücudundan yayıldığını gördüm. Hatta ona bakmaya güç yetiremedim.” Şâyet hak, şereflendirdiği velilerin, kalplerindeki, nurlarda, keşfolunsaydı, güneşin, ayın nurlarının kalplerinin nurlarının ışıklarında sönüverirdi. Güneş ve ayın nûru, onların nûru karşısında nedir ki, güneş tutulur, batar, velilerin kalplerindeki nurlar ise, ne tutulur, ne de batar. Bundan dolayı şairin biri şöyle demiştir:

Gündüzün güneşi gece batar,
Kalplerin güneşi ise batmaz.

Güneşin ışığıyla eserler görülür,
Yakînin nuruyla müessir görünür.

Bu anlamda şöyle bir şiirimiz daha var:
Bu güneş bizi nurla karşıladı.

Yakîn güneşi ise, nûru daha parlaktır.
Biz bu nûrla gördük ancak,

Onunla ise aydınlaticıyı gördük.

Ancak Allah, mümkün olan varlıkların, hakkını verir, ölçüsünü verir, varlıktaki, her şey için rütbesini tespit edip gücünü sağlar. Bu yüzdendir ki, beşeriyetvarlığında, husûsîyetten gizlenmiştir. Güneşin bir bulutu, gelinin bir duvağı olmalıdır. Hazine ancak gömülü, sır ise ancak korunaklı olur. Allah bunu böyle yaptı ki velâyet sırrı gizli olsun. Böylece ona inanan ğaybe inanmış olur. Hakeza velâyetinin en büyük sırrı, bekâsı olmayan diyarda izhar etmesidir. Üzerine, gizlilik örtüsünü saldı. Ta ki, razı olduğu ahiret diyarı zuhûru, yaklaşması ve var olması için ehil olsun. Hicabını da oradaki velâyet sırrından, hicabı kaldırarak keşfeder. Değerini çoğaltır, nurunu yüceltir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun,

Bilesin ki, Allah velilerinden her kimi, kendine davetçi olmasını dilerse, bunu kullarına izhar etmesi gerekir. Zira Allah'a çağrı ancak böyle olur. Ondan sonra ona, celalet ve güzellik elbiselerini giydirmesi gerekir (sayfa 34). Celalet, kulların ona saygı göstermesi, onunla beraber edep sınırları içinde kalmaları içindir. Emir ve

yasakları kulları tarafından yerine getirilmesi için ona (veliye) karşı kalplerinde bir heybet vareder. Bu heybet Allah tarafından o veliye yardım etmek için konulmuştur. Allah şöyle buyurmuştur: “*Onlar ki, eğer biz kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek, namazı kılar, zekâtı verir, marufu emreder, münkeri nehyederler. İşlerin sonu Allah'ındır.*” (Hac, 41) Bu, hakkın mümin kullarına desteğinin izharıdır. Allah şöyle buyurmuştur: “*İzzet, Allah'ın, Rasûlü'nün ve müminlerindir.*”

Allah'ın velileri için, kullarının kalplerinde kıldığı heybet, tabi olunanın şerefini onların üzerine yaymak içindir. Hz. Peygamber'in şu sözünü duymadın mı? “*bir aylık mesafedeki düşmanın kalbine korku salmakla yardım olundum.*”⁸¹ Hak onlara kendi heybetinin elbiselerini giydirdi. Azametinin celalini onların üzerinde izhar etti. Ubûdiyet arzına her inişleri karşılığında, Allah onları husûsiyet göğüne yükseltir. Azizler ve bentler onların üzerine titremese de, ordular önlerinde yürümesede, onlar padişahlardır. Enes b. Malik hakkında, şu şiiri söyleyene Allah iyilik versin:

Cevap gelir, heybetinden geri dönmez.
Soranlar boyunlarını eğerler.

Vakarın edebi ve izzettir, takvanın sultanı,
O sultan olmadığı hâlde uyulandır.

Allah her kimi, kendi nefsi ve arzusuna malik kılar, ona mülk vermiştir. “*De ki: Mülkün maliki olan Allah'ım, dilediğine mülkü verirsin.*” (Ali-İmran-26) Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: “*Krallardan bir kral, âriflerden birine 'benden iste' demiş. Ârif de ona demiş ki: Bana dönüyorsun, oysa benim malik olduğum iki kölem var, onlar sana malik olmuşlar. Ben onlara galip geldim, onlar da sana galip gelmişler. Onlar şehvet ve hırsıdır. Sen kölemin kölesisin. Nasıl kölemin kölesinden dilenirim.*”

Hakkın velilerine giydirdiği ikinci elbise, güzellikelbisesidir. Onlara minnet ve muhabbet nazarıyla baksınlar ve onlara boyun eğilmesinde bir etken olsun diyekullarının kalbinde onları süslü kılar. Musa peygamber ile ilgili Allahın buyruğuna bakar mısın? “*(Ey Musa! Sevilmem) ve benim nezaretimde yetiştirilmem için sana kendimden sevgi verdim.*” (Tâhâ/ 39) (sayfa 35)

⁸¹ Nesai, *Sünenü'l-Muctebâ*, 6/3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/264, 268, 314, 396, 412, 455, 501; Heysemî, *Mecmeû'z-Zevaid*, 1/260, 8/258; Humeydî, *Müsned*, 5/945.

“Doğrusu *îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, Rahmân (olan Allah) onlar için,(kalblerde) bir sevgi yaratacaktır.*”(Meryem-96) Manevi güzelliklerle onları süsledi ki, kullar onları sevsin, böylece onların sevgisi Allah’ın sevgisine yönlendirsin. Allah için sevgi Allah’ın sevgisini gerektirir. Zira Allah Rasûlü Allah’tan şöyle hikâyeye eder: “*Benim için sevenlere sevgim vacip olmuştur.*”⁸²Bu dört mertebedir: El-hubbu lillah, el-hubbu fillah, el-hubbu billâh ve el-hubbu minellah. El-hubbu lillah başlangıçtır, el-hubbu minellah sonuçtur, el-hubbu fillah, el-hubbu billâh bu ikisinin ortasıdır. El-hubbu lillah, onu seçip başkasını ona tercih etmemektir. El-hubbu fillah, veli kıldığı kimseyi sevmektir. El-hubbu billâh, kulun kendi nefsinden ve hevâsından uzaklaşarak onun sevdiği şeyi ve kişiyi sevmesidir. El-hubbu minellah, her şeyden bir paye alıp sadece onu sevmesidir. El-hubbu lillah’ın âlameti, huzurla beraber devamlı onu zikretmektir. El-hubbu fillah’ın âlameti, hayır ve taat ehl-inden sana dünyada iyilikte bulunmayanları sevmektir. El-hubbu billah’ın âlameti, Allah’ın nurundan haz alma etkeni mağlub olmalıdır. El-hubbu minellah’ın âlameti, seni ona cezp edip onun dışındakileri senden mestur kılmasıdır.

Şeyh Ebû’l-Hasan eş-Şâzelî dedi ki: Her kim Allah’ı sever, sadece Allah için severse onun velâyeti tamamlanmıştır. Gerçek seven, sevdiğinin dışında kalbinin üzerinde başkasının sultanı ve meşietinin olmamasıdır. O hâlde velâyeti sabit olan ölümden korkmaz. Bu, Allah’ın şu sözünden anlaşılır. “*De ki, ey Yahudiler, eğer diğer insanlar değil sadece kendinizin Allah’ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız o hâlde doğruysanız ölümü temenni ediniz.*” (Cuma, 6) Öyleyse gerçek veli, kendisine ölüm gösterildiğinde ondan korkmaz. Mahbûbu dışındakileri sevmeyen Allah’ı sevmiştir. Arzusu için sevmeyen onun için sevmiştir. Mevlasının ünsiyetini seven onunla buluşmayı sevmiştir. Onun sevgisi on kişideberraklaşır: Hz. Peygamber (s.a.v), Sıddik, Faruk, sahabe, tabiin, evliyâ, ulema, Allah’a ulaştıranlar, şuheda, salihler ve müminler. O hâlde imandan sonra durum on şeye ayrılmıştır: Sünnet-bidat, hidâyet-dalalet, taat-masiyet, adalet-zulüm, hâk-bâtıl.

Onun için, temyiz edip, sevip ve buğz ettiğinde hangisiyle olduğuna aldırmadığına, bazen tek bir kişi hakkında iki vasıf birleşebilir (sayfa 36).

⁸² İbn Hubeyb, *Müsnedu’r-Rebî*, 1/19; Zebîdî, *İthafu’s-Sadati’l-Muttakîn*, 5/245; İbn Âsâkir, *Tehzibu Tarihi Dimişk*, 7/208.

İkisini de yerine getirmek sana vacip olur. Bu durumda, ilk on sevgi sende açığa çıkar. Bak, burada da, hevânın bir eseri olduğunu görüyorsunuz? Böylece sâdıklardan, salih şeyhlerden, doğruya götüren âlim kardeşlerinden hazır olanları itibara al ve diğer, hazır bulunan veya hazır bulunmayan, ya da ölen kişilerle ilgili eğer, gördün ki, kalbin ölmüş veya hazır olmayanlara bağlı olmadığı gibi, hazır bulunanlara da bağlı değilse sevgin hevâdan arınmış ve Allah’a sabit olmuştur. Sevdiğin veya seven hakkında ona bağlı bir şey bulursan, tekrar ilme müracaât et ve beş kısımdaki görüşünü sağlamlaştır. O beş kısımda şunlardır: Vacip, mendub, mekruh, mahzur ve mubah. Bilesin ki, Şeyh’in: “Velâyeti sabit olan ölümden korkmaz” sözü Allah’ın muridlere, kendilerinde iddiada bulduklarında veya Allah’ın velâyetini iddia ettiklerinde, nefislerini ölçmek için, onlara verdiği bir mizandır. Zira nefislerin iddia varlığı ve onları velâyete ulaştıracak yolu sülûk etmeden yüksek mertebeye atlama onların şanındandır. Bu yüzden Allah şöyle buyurmuştur: “*De ki: Eğer doğruysanız delillerinizi getiriniz.*” (Bakara- 111) Hz. peygamber, Harise’ye, “*nasıl sabahladım*” dedikten sonra, o da, “*hakîkî bir mü’min olarak sabahladım*” demesi üzerine, “*her hakkın bir hakikâti vardır. İmanın hakikâti nedir?*”⁸³ demiştir.

Ölüm, mertebelerin dairesinde ölçü olduğu gibi, hâl ve fiillerinde ölçüsüdür.

Mertebeler hakkında daha önce bilgi verildi. Fiillerve hâller ise, Allahın rızası bunun yapılmasında mı yoksa terk edilmesinde midir? Veya öyle bir hâldesin ki, onu hak ile mi, yoksa hevâ ile mi yerine getirdiğini bilmediğinde, bu durumlarda ölümü, içinde bulunduğu hâllerin veya fiillerin ölçüsü olarak getir. Ölümün gelişyle sabit olan ve mağlup olmayan hâl ve amel haktır. Ölümün yıktığı amel ve hâl ise batıldır. Zira ölüm haktır. Hak ise batılı yenip yok eder. “*Biz hakkı batılın üzerine atar, onu iptal eder ve birde bakarsın ki yok olmuştur.*” (Enbiya-18) “*De ki, Rabbim hakkı ortaya koyar. O bütün gaybları çok iyi bilendir.*” (Sebe-48) “*De ki: Hak geldi batıl yok oldu. Batıl yok olmaya mahkûmdur.*” (İsra-81), (sayfa 37) yerine getirdiğin hak olduğu müddetçe ölüm onu yenmez. Zira o haktır, ölümdedir; hak, hakkı yenmez. Ben ve ilimle meşgul olan bazıları arasında, şöyle bir konuşma geçti: Ondaki niyetin ihlâslı olması gerektiği ve onunla ancak Allah rızası için meşgul olmasını söyledik. Ben ona dedim ki, Allah için ilim okuyan kimse: Ona “yarın öleceksin” dediğinde,

⁸³ İbn Ebî Şeybe, *el-İmam*, 115; Âclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 2/208.

elinden kitabı bırakmayandır. Bazen, ilmi talep etmekten gafil olan, “biz ilmi Allah için talep etmedik, ancak o bizi Allah için öğrenmeye sürükledi” sözüne aldanır. Bunu söyleyenin sözünde, ilim talebeliğinden, riyaset ve münafese için olduğu, anlaşılmıyor. Bunu söyleyen, Allah’ın kendisine lütûf ettiği bir durumdan ve kendisini kurtardığı bir fitneden, haber veriyor. Başkasını buna kıyas etmeyi gerektirmiyor. Bu, şunun mesabesindedir: Kişinin, bağırsaklarında müzmin bir hastalık vardır, tedavisinden aciz olmuş, Ahlâkı daralmıştır. Kendini öldürmek için bir hançer alıp karnına vurur. Hançer, bağırsağa denk gelir, onu keser ve hastalığı giderir, bunun yaptığı sonuç olarak her ne kadar başarılı olmuşsa da akıllıların tasvip etmediği bir şeydir. Sonuçların selametli olması, kendini tehlikeye atanlardan, azarı kaldırmaz. Şeyh’in, “kendisi dışında sevgilisi olmayanı Allah sevmiştir” sözü, muhabbetin târifini, gerektiren bir sözdür. Benim bildiğim muhabbet, yakînin en büyük makâmıdır. Hatta ehlullah, muhabbet makâmı mı, yoksa rıza makâmı mı, daha kâmilidir diye, ihtilaf etmişler. Bizim söylediğimiz rıza makâmının daha kâmil olmasıdır. Çünkü muhabbetin gücü, sevginin üzerine hükmetmiş olabilir ve onun üzerindeki aşkın varlığı güçlenmiş, böylece bu onu, o makâma layık olanı talep etmeye götürmüştür. Seven, sevgilinin şahitliğinin devamlılığını ister. Allah’tan razı olan ise ister ona şahit olsun, isterse, daimi vuslattan onu engellesin. O ondan razıdır. Allah’tan razı olan, ona vuslat da etse, ondan kopsada ondan razıdır. Zira o, kendi nefsi için istediği ile değil, bilakis, Allah’ın kendisi için istediği ile. Seven, sevgili ile iletişimin devamlılığını talep eder, razı olanın böyle bir talebi yoktur. Bu manâda bir şiirimiz vardır:

Önceleri ben onlardan vuslat isterdim.
Benden cehâlet gidip ilim gelince

İnandım ki, kulun bir talebi yoktur
Yaklaşsalar, bu bir fazilettir. Uzaklaşsalar adalettir.

Zahir olsalar vasıfları dışında zahir olmazlar.
Eğer gizlenseler, gizlilik, onlar için, tatlıdır.

Şeyh Ebû’l-Hasan dedi ki: “Muhabbet, kulun kalbini, Allah tarafından, onun dışındaki her şeyden alıkoyar. Böylece görürsün ki nefs onun taatına meyleder. Akıl onun mârifeti ile korunur. Rûh, onun huzurunda tutulur. Sır, onun müşahedesinde kaplanır. Kul, fazla olmasını ister, münacatının lezzetinden en tatlı olanla, fethedilip arttırılır. Yakın olan, yaklaşma elbisesini kesbeder. Hakikâtlerin bekârlarını ve

ilimlerin dullarını elde eder. Bu yüzden demişlerdir ki, Allah'ın velileri gelindirler. Suçlular gelinleri göremezler (sayfa 38).

Biri ona dedi ki: Sevginin ne olduğunu öğrendim. Peki, sevginin şarabı ve sevginin fincanı nedir? Sâkî kimdir? Zevk ve şarap nedir? Kanmak nedir? Sarhoşluk nedir? Ayıklık nedir? O şöyle cevap verdi: Şarap, sevgilinin cemalinden yayılan nurdur. Fincan, bunu kalplerin ağzına ulaştıran lutuftur. Sâkî, büyük mahsus ve kullarından salihleri dost edinendir. O Allah, kaderleri ve dostların maslahatlarını bilendir. Her kim, cemalinden keşfedip, bir nefes ya da iki nefes pay alırsa, sonra üzerine hicab perdesini sarkıtırsa, o zevke varan muştaktır. Kim için bu bir saat veya iki saat devam ederse, o hakkıyla şarabı içendir. Her kim, bu durum üzerine kaim olup, içmesi, damarları ve mafsalları Allah'ın hazinesinde birikmiş nurlarından dolana kadar içerse, bu da kanmaktır. Bazen mahsus ve ma'kul olan şeylerden ğaib olur, denileni ve söylediğini bilmeyebilir. İşte bu sarhoşluktur. Bazen, onların üzerinde fincanlar dolaştırılır, hâlleri farklılaşır, zikir ve taatlere varid olurlar, makduratın kalabalık olmasına rağmen, sıfatlardan engellenmezler. İşte bu, ayıklık vaktidir. Görüşlerinin genişliği ve ilimlerinin faydalı oluşudur. Onlar ilmin yıldızlarıyla, tevhidin ayıyla, gecelerinde yolunu bulur, mârifetlerin güneşleriyle, gündüzlerini aydınlatırlar. *“İşte bunlar, Allah'tan yana olanlardır. İyi bilin ki, saadete erecek olanlar, Allah'tan yana olanlardır.”* (Mücadele-22).

Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî'nin şeyhi olan kutup Şeyh Abdusselam b. Meşîş dedi ki: Şirkten temizlenmeye bağlı kal, her abdestin bozulduğunda mı temizlenirsin? Her şehvete meylettğinde dünya sevgisi kirinden temizlen. Hevâ ile ifsad ettiğini tevbe ile ıslah et. Vakâr ve nezahet üzere, Allah'ın muhabbetini sana tavsiye ederim. Fincanlarıyla, sarhoşluk ve ayıklık hallerinde devamlı iç. Heryok olduğunda veya uyandığında, iç, ta ki sarhoşluğunda ayıklığında onunla olsun. Ta ki, onun cemaliyle muhabbet ve şaraptan kaybolasın. İçmek ve fincan sana kemal ve celalı mukaddes olanın cemalinin nurundan görünenlerdir. Herhâlde ben, muahbbet ve şarabın ne olduğunu, şarabın minnetinin ne olduğunu, fincan, sarhoşluk ve ayıklığın ne olduğunu bilmeyene konuşuyorum. Ona biri dedi ki: “Evet, bir şeyde nice gark olanlar vardır ki, garkını bilmez. Bilmediğim şeyleri veya bana minnet edipte benim gafil olduğum şeyleri, bana bildir ve beni uyar.” Dedim ki: Muhabbet, Allahtarafından sevdiğinin kalbini, cemalinin nurundan kendisine keşfettiği şeylerle yakalar. Muhabbet şarabı, sıfatı sıfatlarla, Ahlâkı ahlakla, nurları nurlarla, isimleri

isimlerle, sıfatları sıfatlarla, fiilleri fiillerle mezceder. Ondaki nazar Allah'ın dilediği kişiler için genişler. Kalpler ve damarlar sarhoş oluncaya kadar bu şaraptan içerler, şarap erime ve arınmadan sonra eğitim ile olur (sayfa 39).

Herkes kendi miktarınca içer, kimisi vasıtasız içer Allah onun için bunu üstlenir. Kimisi de, melekler, âlimler, ekâbir ve mukarrabinler gibi araçlar cihetiyle içer. Kimisi daha tatmadan, fincanı görür görmez sarhoş olur, peki tattıktan, kana kana içtikten sonra ve sarhoşluk sonrası hakkında ne düşünüyorsun? Ondan sonra sarhoşlukta olduğu gibi ayılmanın da farklı aşamaları vardır. Fincan hakkın mârifetidir. Onunla bu temiz, hâlis, safi şarabı yaratıkların içinden husûsî kullarından dilediği için avuçlar. Bazen içen o fincanı bir suret şeklinde görür. Bazen mânevi olarak müşahede eder. Bazen de ilmî olarak müşahede eder. Sûret bedenlerin ve nefslerin hazzıdır, mânevi kalplerin hazzıdır. Akıl ve ilim, ruhların ve sırların hazzıdır. Ey bu şarabı içen! O ne kadar tatlıdır. Müjdeler olsun ondan içip devam eden ve ondan kopmayana! Allah'ın faziletinden isteriz. *“Bu Allah'ın faziletidir. Allah dilediğine verir. Allah'ın fazileti geniştir ve o her şeyi bilendir.”* (Maide, 54).

Bazen sevenlerden bir cemaat toplanır, bir fincandan içerler, bazen de birçok fincandan içerler. Bazen de bir kişi bir fincandan ve birçok fincandan içer. Bazen fincanların sayısına göre içecekler değişir. Bazen de bir bardaktan farklı içecekler oluverir. Dostların büyük çoğunluğu ondan içerse, bu bir şefkatleşmedir. Daha sonra bilmeni isterim, Allah kalbini nurlarının müşahadesiyle fethetsin, ya da esrârını ve mârifelerini üzerine yağdırsın, bilesin ki; Allah'ın velilerine en büyük hibelerinden biri ibarenin vücûdudur.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: Veli ilim ve mârifetle dolar, hakikâtler onun yanında meşhur olur, ta ki, ona ibare verildiğinde, bu Allah tarafından kendisine konuşma için verilen bir izin gibidir. Bilinmesi gerekir ki: Tabirde kendisine izin verilenin ibaresi, halkın kulaklarında hazır hâle gelmiş, işaretleri onlarda tatlı kılınmıştır.

Yine şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ı şöyle söylerken duydum: İzin verilenin kelamı, tatlı bir edayla ortaya çıkar. İzin verilmeyenin kelamı ise, nûrları kararmış olarak çıkar. Hatta iki kişi aynı hakikâti konuşur, birininki kabul görür, diğerininki reddedilir.

Ondan sonra bilesin ki: Velinin durumunun temeli Allah ile yetinmek, ilmi ile kanaat getirmek ve onun müşahedesiyle müstağni olmaktır. “*kim Allah’a tevekkül ederse, o ona kâfidir.*” (Talak, 3). “*Allah, kulu için kâfi değil midir?*” (Zümer, 36), (sayfa 40).

“*Allah’ın gördüğünü bilmez mi?*” (Alak, 14). “*Rabbinin her şeye şahit olması ona yeter değil midir?*” (Fussilet, 53). İlk baştaki durumlarının temeli, halktan kaçmaya, Hak tealayla yalnız kalmaya, amel ve hâllerini gizlemeye dayanır. Böylece Fenâlarını gerçekleştirip, zühdlerini tesbit ederler. Kalplerinin selameti için çalışıp, önderleri için amellerini hâlis kılma sevgisini beslerler. Ta ki, yakîn yerleştiğinde, tam kök salıp, temkin olmakla desteklendiklerinde, fenâ hakikâtini gerçekleştirip, bekânın vücuduna döndüklerinde, artık hak dilerse onları izhar eder, dilerse gizler. Dilerse kullarını hidâyete erdirenler diye izhar eder. Dilerse onları her şeyden koparıp gizler. Velinin zuhûru, kendisi için irade etmesiyle değil, ancak Allah’ın onun için dilemesiyledir. Hatta geçtiği gibi, eğer açık olması değil de gizliliğine bir istek varsa, bu bir istektir. Zuhûrolma onların isteğiyle olmadığından ve Allah onları izhar etmeyi dileyip izhar ettiğinden, bu konuda desteğiyle onların yardımcısı olmuştur. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle demiştir: “*Ey Abdurrahman b. Semure, idareciliği isteme! Eğer sen istemeden sana verilirse, onda yardım edilirsin. Ama eğer senin istemenle sana verilirse, onunla baş başa bırakılırsın.*”⁸⁴ Kim ondan bir şeyi Allah’a ubûdiyetle gerçekleştirirse, zahir olmayı veya gizliliği talep etmez. Bilakis iradesi, efendisinin kendisi için seçtiğine bağlıdır. Şeyh Ebû’l-Abbâs demiş ki: Zuhûru seven, zuhûrun kuludur. Gizliliği seven de gizliliğin kuludur. Allah’a kul olana zahir olmak veya gizli kalmak aynıdır.

Bu mukaddime, Allah’ın velilerinin kerametlerinin caiz olma ve gerçekleşme bakımından zikri ile kısaca kısımlarını anlatmakla sonuçlansın. Bu konuda bizden önce kapsayıcı söz söyleyenler olmuştur. Bu bizim için yeterli olabilir. Ancak, akıl sahipleri için bazı faydalı nüktelere dikkat çeker ve onların güzel yüzünden seçkinlerin istidlal ettiklerini keşfedeceğiz ki, bu tâife ile ilgili kerametlerinden aktaracaklarımızın kabulü için ve onlara isnad edeceğimiz açık âyetlere inşallah bir hazırlık olsun.

⁸⁴ Münzîrî, *et-Terğîb ve’t-Terhîb*, 3/162; Suyûtî, *Durru’l-Mensur*, 1/269; İbn Hacer, *Fethü’l-Bârî* 11/108.

1.3. BİRİNCİ FASIL

1.3.1.Kerametler Hakkında

Keramet hakkındaki söz iki kısma ayrılır. Birincisi caiz, ikincisi ise gerçekleşmesidir. Cevaz konusuna gelince, açıktır ki velilerden kerametın zuhûr olmasımümkünattandır. Zira eğer mümkünattan olmasaydı, ya vaciplerden ya da imkânsızlardan olurdu. İmkânsızlardan olması batıldır. Çünkü imkânsız eğer varlığı takdir edilirse, aklın onu muhâl görmesi gerekir. Oysa kerametın varlığının takdirini, akıl muhâl görmüyor. Velilerin üzerine cereyan eden kerametın vucubi olması da batıldır. Zira tâife icma etmiştir ki, bazen veli harikulâde bir şey kendisinde olmadığı hâlde veli olabiliyor. Dolayısıyla caizlerden olduğu kesinleşmiştir. Caizlerden olan hiç bir şeyi akıl imkânsız görmez. Aklın imkânsız görmediği ve naklin gerçekleşmediği herşey caizdir kiAllah velilerine ikram etsin. Sonra bu keramet, bazen yerin dürülmesi, suyun üzerinde yürümek, havada uçmak, var olmuş veya henüz olmamış şeylere âdet dışı şeylerle muttali olmak, yemek ve içmenin çoğaltılması, vakti dışında meyveyi getirmek, kazmaksızın suyu fişkirtmek şeklinde olur. Bazen de normal hayvanları emrine musahhar kılmak, vakti dışında yağmurun gelmesi için duasının kabul edilmesi, normalin dışında uzun süre gıdasızlığa karşı sabretmesi, ya da âdeten meyve veremeyecek durumdaki kuru ağacın meyve vermesi şeklinde olabilir. Bütün bunlar zahir ve hissi kerametlerdir.

Bazı kerametlerde vardır ki, onlar Allah katındandır. Bunlar daha faziletli ve daha büyüktür. Bunlar mânevi kerametlerdir. Allah'ı tanımak, ondan korkmak, daimi murakabe, emrini ve nehyini yerine getirmek için acele etmek. Yakinde kökleşmek, kuvvet, temkin, devamlı ittiba etme, Allah'ın emirlerine itaat, onları anlama, ona doğru bir şekilde tevekkül etme ve bunun dışındakiler gibi (Sayfa 43).

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'tan duydum, şöyle diyordu: Tayy iki kısımdır: Küçük tayy, büyük tayy. Küçük tayy, bu tâifenin geneli içindir. Tek bir nefeste doğudan batıya kadar yerin onlar için dürülmesidir. Büyük tayy ise, kişilerin sıfatlarının dürülmesidir. Allah ondan razı olsun gerçekte de doğru söylemiştir. Mesela yerin dürülmesi, şâyet Allah seni aciz bıraksaydı veya onu yok etseydi, ubûdiyet içinde ona vefa ile devam ettiğin müddetçe, bu onun yanındaki rütbenden bir şey eksiltmezdi. Kişilerin sıfatlarının tayyı ise, eğer sen Allah'a ibadetle gitmezsen, gafillerle beraber haşrolur ve aldatılanlardan olursun.

Şeyh Ebû'l-Hasan (r.a.) dedi ki: O ikisi iman kerametini kapsayan kerametler olup kesinliği ve ayânın şahitliğini arttırır. Amel kerameti iktida ve mutabaat üzeredir. Kerameti iddia etmek (keramet göstererek kibirlenmek kendine paye biçmek) ve aldatmaktan uzaklaşmaktır. Her kime bunlar verilir de o başka şeylere muştak olursa, o aldatılmış kezzab bir kuldur ya da ilim, amel ve sevapta hatalıdır. Tıpkı rıza sıfatıyla hakk teala yı müşahede ile ikram olunan kişinin hayvan seyisliğine ve rızanın terkine muştak olması gibidir. Beraberinde Allah'ın rızası olmayan her kerametın sahibi müstedrectir, aldanmıştır, eksiktir ya da helak olmuştur.

Allah'ın velilerinin bazı gaybların üzerine muttali olmalarını, akıl imkânsız görmez ve nakilde bunu aktarmıştır. Hz. Ebûbekir (r.a.) ölüm hastalığında, hanımı da hamileyken, kızı Ayşe'ye dedi ki: *“iki erkek ve iki kız kardeşin... bint Harice'nin karnındaki kız olduğunu görüyorum.”* Hanımının karnında kız olduğunu söylemişti gerçekten söylediği gibi de oldu. Hz. Ömer (r.a.): *“Ey Sâriye! Dağa doğru çekil”* demiş, Sâriye ise Irak'ın en ücra köşesindeydi ve onun sesini duydu. Allah, Hz. Ömer'i Sâriye'nin durumuna muttali kılmıştı, düşmanların onu kuşatmış olduğunu gördü, ona dağa doğru çekilmesini emretti. Bunun üzerine o ve ordusu çekildiler. Böylece galip gelip zafer kazandılar. Hz. Ömer bunu söylerken, minber'in üzerinde hutbe okuyordu. Hutbesini bırakıp *“Ey Sâriye! Dağa doğru”* dedi. Sonra hutbeye döndü. Bazı sahabeler Hz. Aliye geldiler, ona dediler ki: Bu gün Hz. Ömer hutbe okurken, bir ara hutbeyi bıraktı ve *“ey Sâriye dağa doğru”* dedi, sonra hutbesine devam etti. Bunun üzerine bazı sahabeler, Hz. Aliye Ömer hutbe okurken bir anda *“Ey Sâriye! Dağa doğru”* dedi ve sonra kaldığı yerden devam etti! Dediler. Hz. Ali dedi ki: Yazıklar olsun size! Ömer'i rahat bırakın, o neye bulaşırsa, mutlaka bir çıkış yolu bulur. Daha sonra Sâriye gelip, o günden haber verdi. Hz. Ömer'in onu çağırdığında, onu duyduğunu, söyledi. Hz. Osman (r.a.) yolda bir kadının güzelliklerine bakan bir adama, *“yüzünde zina eseri beliren biri içeri girdi.”* demiştir. Hz. Ali (r.a.) ise bu konuda en ilginç olanı ondan gelmiştir. Hatta haberciler Küfe'de Muaviye'nin öldüğü haberini yaydılar. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.) bu haber kendisine ulaşınca, *“vallahi o ölmedi(Sayfa 44)ve şu iki ayaklarım altındakine sahip olmadıkça ölmeyecektir de. Hind'in oğlu kendisiyle ilgili bilgiyi saklamak için bunu yaymak istedi.”* O gün Küfeliler Muaviye'ye yazı yazarak başkanlığın ona geçeceğini bildirdiler.

Bu konuda velilerin kerametleri her dönem ve her şehirde tevatür derecesine ulaşacak kadar yayılmıştır. Dolayısıyla bunu inkâr etmek mümkün değildir. “Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun”, eğer o sana bir durumu gösterirse, bunu tasdik etmen senin için kolay olacaktır ki, o, özel kulun Allah’ın gayblarından bir gayba muttali olmasıdır. Cismaniyeti ve sûretinin varlığıyla değil, ondaki hak nûr ile. Bunun delili, Resulullah’ın şu sözüdür: “Müminin ferasetinden sakının çünkü o Allah’ın nuruyla bakar.”⁸⁵ Nasıl bir müminin Allah’ın gayblarından bir gayba muttali olması garipsenir? Oysa Hz. Peygamber (s.a.v) onun için şahitlik etmiştir ki, o kendi nefsinin varlığı ile değil, Allah’ın nûru ile bakıyor. Hakeza daha önce geçen hadiste de, “Ben onu sevdiğimde işiten kulağı, gören gözü olurum” diyordu. Hak onun gözü olduktan sonra, gayba ittila etmek yadsınmaz, bu hadisin bazı tariklerinde şöyle geçiyor: “Onu sevdiğimde, onun için kulak, göz, dil, kalp, akıl, el ve destek olurum.” Eğer, Allah’ın “Gaybı bilen o’dur. rasûllerinden razı olduğu kişi hariç, hiç kimse onun gaybına zahir olamaz.” (Cin, 26-27) sözünü ne yaparız? bu âyette peygamberden başka kimseyi istisna etmemiştir. Diye sorarsan! Bilesin ki, Şeyhmiz Ebû’l-Abbâs’ın şöyle dediğini duydum: “Âyetin manasında sıddık ya da veli anlamıda vardır. Eğer, bu, Kur’an’ın içerdiğine ekleme yapmaktır, dersin, şöyle derim: mesela denilir ki: Sultan bugün sadece vezire izin vermiştir. Fakat bakıyoruz ki vezirin yardımcılarında beraberinde geliyorlar. Demekki metbûuna olan izin, onlarada izin sayılmıştır. Hakeza, Allah, veliyi gayblerinden bir gayba muttali kıldığında, bunun sebebi onun nübüvvet yolunda yürüdüğüünün alametidir. Bunu kendiliğinden görmemiştir. Bunu ancak metbûunun (kendisine uyulan peygamberin) nûru ile görmüştür (Sayfa 45).

Yine âyet, Allah’ın gaybına ancak Allah’ın muttali kıldıkları hariç, kulların muttaliolmayacaklarına işaret etmektedir. Allah, gayblarından bir gayba muttali kılmanın sebebini açıklamıştır. Bu durumun kendi katında razı olunan bir durum olduğunu şu sözle beyan etmiştir: “Ancak razı olunanlar.” Âyette nebi, sıddık ve veli anlatılmayıp, sadece rasûl zikirle tahsis edilmiştir. Her ne kadar bunların hepsi razı olunmuş kişilerse de, ancak rasûl bu konuda diğerlerinden daha evladır.

⁸⁵ Tirmizî, *Sünen*, 3127; Ebû Hanife, *Müsned*, 1/179; Ebû Naîm, *Hülyetu’l-Evliyâ*, 4/94, 6/118; Taberânî, *Mucemu’l-Kebîr*, 8/121. Beğavî, *es-Sunne*, 14/31. İbn Kesîr *Tefsiri*, 1/479, 4/461. Zebîdî, *İthafu’s-Sadeti’l-Muttakîn*, 6/544, 7/259; İbn Hacer, *Fethü’l-Bârî* 12/388; Hindî, *Kenzu’l-Ümmal*, 30730; İbn Hacer, *Lîsanu’l-Mizan* 5/1154; İsa Hâlebî, *Mizanu’l-İtidal*, 8098; Âclûnî, *Keşfu’l-Hafâ*, 1/42, Suyûtî, *Durru’l-Mensur*, 3/103; Ukayli, *ed-Duafa*, 4/129.

Velilerin kerametine inanmanı kolaylaştıran ve bunu onlara fazla görmeyeceğin bazı durumlar vardır.

Birincisi: Bilmeliyiz ki, Allah'ın bu velide keramet izhar etmesi, Allah'ın kudretinden daha üstün bir şeyin olmadığını gösterir. Biz kulun zayıflığına değil, efendisinin gücüne bakarız. Velideki kerameti inkâr, aziz ve kadir olan Allah'ın kudretini inkârdır. Allah'ın nitelendirdiği büyük müşahededen seni alıkoyan nedir?

İkincisi: Bazen kerametın inkâr sebebi, nisbet edildiği kula fazla görünmesidir. Hâlbuki o kul, kendi üzerinde kerameti sana izhar ederek, tabi olduğunun yolunu doğruluyor. Veliye nisbeten keramettir. Ardından gelen bereketler nisbeten mucizedir. Bu yüzden demişler ki: Veli için her keramet, velinin tabi olduğu peygamber için mucizedir. Biz uyana değil, tabi olanın kudretinin büyüklüğüne bakarız.

Üçüncüsü: Bilesin ki, Allah'ın velilerine verdiği iman ve yakîn, senin tasdik ettiklerindedir. Oysa bunlar, garipsediğin, inkâr ettiğin gaybe muttali olmaktan, havada uçmaktan veya suyun üzerinde yürümekten daha büyüktürler. Bu, müminin şu durumuna benzer; kral özel adamlarından birine bir sepet dolusu değerli yakutlar verir ve sende biliyorsun ki, bu sepetin içindeki yakutlar, onbinlerce dinara denk geliyor. Ondan sonra, kralın özel adamı olan kişinin kendisi veya bir başkası: kral ona yüz dinar vermiştir dese ve sen de bunu garipsersen anlayış ve akıl sahibi olan inanlar, seninbu durumunu mazur görürler mi?

Allah, kullarına dünya ve ahirette ona iman ve rubûbiyetini bilme gibi ne kadar da ikramda bulunmuştur. Zira hâller ve makâmlardan dünya ve ahiret hayırlarından her bir hayır, ancak imanın birer alt dalıdır. Virdler, bütün nurlar, ilim, fetih, gaybe nüfuz, hitabın işitilmesi, kerametın cereyanı, cennetin içerdiği huriler, saraylar, nehirler, meyveler, cennet ehlinin orada sahip oldukları Allah'ın rızası ve ru'yetullah; bütün bunlar imanın neticeleri, eserlerinin vecihleri ve nurlarının uzantılarıdır.

Allah bizi ve seni özel kullarından, razı olduğu, rubûbiyetinin imanıyla inananlardan, bizi ve seni muradına teslim olanlardan eylesin.

Bilesin (Sayfa 46), insanlardan kimisi, Allah'tan kendisine perişanlık yönelmiş ve velilerin kerametini kökten inkâr etmiştir. Bu mezhepten Allah'a sığınırız. O anlatılmaya layık değildir. Ancak anlatılmasının sebebi: Allahbir kulu

saptırmak istediğinde, aklın ona yardım etmeyeceği ve ilmin ona fayda vermeyeceğibilinmesi içindir. “Allah kimin fitnessini dilerse, artık sen onun için Allah’tan bir şeye malik olmazsın.” (Maide, 41), “Size apaçık deliller geldikten sonra eğer kayarsanız biliniz ki, Allah azizdir, hâkimdir.” (Bakara, 209), “O her şeyi koruyup kollayandır, ancak kendisi korunup kollanmaya muhtaç değildir.” (Muminun, 88). Hâller, sözler ve fiiller böyledir. Aşağılık mertebeleri onun tevkifine bağlıdır, nûrları gerektirmez, kabüle müstahak değiller. Sahibi de ikbalı hak etmiyor ki Tefkik ona yardım etsin. Değeri çok büyük olduğundan Allah onu Kuranda sadece bir yerde zikretmiş: “Benim tevfikim ancak Allah ilemdir.” (Hud, 88). Tefkikin yanında olmak ve onun âlameti, her fiilin ve terkin öncesinde ona olan fakirliği ve muhtaçlığı gerçekleştirerek, Allah’a sâdık bir rücû yapmaktır. Onun önünde meskenet ve zillet denizine dalmaktır. Boş olana kadar bu durumda kalmak ve daha sonrasında devamlı yapmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Siz bedirde zelil iken Allah size yardım etti.” (Al-i İmran, 23), “sadaka ancak fakirlere ve miskinleredir.” (Tevbe, 60).

Rezil olan ve Allah’ın onun hakkında: “Kendi nefisine zulmetmiş olarak bahçesine girerek dedi ki, ben bunun hiçbir zaman yok olacağını zannetmem,” (Kehf, 25). dediği kişi gibi ilminin, amelinin, sana verilen nurun ve fethin bahçesine girme. Ancak Allah’ın beyan edip razı olduğu şu kişi gibi gir: “Bahçene girdiğinde, maşallah güç ve kuvvet ancak Allah’ındır deseydinya!” (Kehf, 39).

Hz. Peygamber (s.a.v)’in: “La havle vela kuvvete illa billah, cennet hazinelerinden bir hazinedir.”⁸⁶ Başka bir rivâyette ise; “Arşın altındaki hazinelerden bir hazinedir” şeklinde gelmiştir. Manası zahirdir. Hazine ve onda saklanan şey; güç ve kuvvetten teberinin doğruluğu, Allah’ın güç ve kuvvetine rücûdur. Her kim evliyânın kerametini inkâr ederse, akli ve nakli deliller onun aleyhinedir. Mezhebi böyle olanın kötü akibetinden korkulur (Sayfa 47).

İnsanlardan başka bir grup vardır ki, Maruf, Sırrî, Cunejd gibi, kendi zamanında olmayanların kerametlerini kabul ederler, ancak kendi zamanlarındaki velilerin kerametini inkâr ederler. Şeyh Ebû’l-Hasan’ın dedikleri gibidir onlar: “Vallahi onlar ancak israililerdir. Musa ve İsa (a.s.)’yı tasdik ettiler. Kendi zamanına

⁸⁶ Nevevî, *el-Ezkar*, 13/44, 45, 47; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/156; Taberânî, *Mucemu’l-Kebîr*, 19/421; Heysemî, *Mecmeû’z-Zevaid*, 10/98; Beğavî, *Şerhu’s-Sunne*, 5/68; İbn Cevzi, *el-İlelu’l-Mütenahiye*, 2/349; Ukayli, *ez-Zuâfa*, 2/200.

yetiştikleri için Hz. Muhammed (s.a.v)’i yalanladılar. Başka bir grupta vardır ki, Allah’ın kullarında kerameti olan evliyânın olduğunu tasdik ederler, ancak kendi zamanlarındakilerden herhangi belirli biri için bunu kabul etmezler. Kendilerine veli olduğu veya keramet nispet edilen biri anlatıldığında, hevâya tabi olmuş, aldanmış ve gaflet ipleriyle bağlanmış olan akıllarının gereği olan ölçülerine göre bunu ispat etmek için müdafaa ederler. Bu tasdik ne iktidanın varlığını ne de ihtidanın nurunun aydınlığını onlara sağlamaz. Zira iktida, Allah’ın yarrattığı kâinata bizzat bilinmeyen bir veli ile olmaz. Bilakis iktida, Allah’ın; velâyetini ve ona verdiği husûsîyetlerisana bildirdiği veli ile olur. Onun varlığının husûsîyetinde beşeriyetinin şahitliğinden dürülür. Sen ona uyarısın, oda seni doğru yola iletir. Nefsinin münasebetsizliklerini, gizliliklerini ve defnelerini sana öğretir. Allah da cem olmayı sana gösterir. Allah dışındakilerde kararı sana öğretir. Allah’a ulaşana kadar yolunda seninle beraber yürür. Nefsinin kötülüğüne karşı seni yakalar. Allah’ın sana olan ihsanını tanıtır. Nefsinin kötülüğünü öğrenmen ondan kaçma ve ona meyletmeme faydasını verir. Allah’ın sana olan ihsanını bilmek, ona yönelme, şükürünü eda etme, onun huzurunda zamanların geçmesi boyunca devam etme faydasını verir.

Eğer desen senin bu anlattığın nerede? Sen bana anka kuşundan daha tuhaf bir şeyi gösterdin.

Bil ki: Yol gösterenlerin varlığı seni ümitsiz bırakmaz, ancak onları talep etmendeki doğruluğun varlığı aciz bırakır. Doğru çalış, mürşidi bulursun. Bunu Allah’ın kitabının şu iki âyetinde bulursun: “*Zor durumda kalana, onu çağırdığı zaman ona icabet eden kimdir?*” (Nahl, 62) “*Eğer Allah’ı tasdik etselerdi, muhakkak bu onlar için daha hayırlı olurdu.*” (Muhammed, 21)

Susayan birinin suya ihtiyaç duyduğu gibi, emniyet için korkan gibi, seni Allah’a ulaştırana mecbur kaldığında, onu talebinden daha yakın bulursun. Bir annenin evladını kaybettiğindeki sıkıntı gibi, Allah’ın rahmetine muhtaç olursan, hakkı kendine yakın ve sana icabet eden olarak bulursun ve göreceksin ki vuslat senin için imkânsız değildir. Bunun sana kolaylaştırmasıyla hak sana yönelir. Bu söz hem cevaz hem de gerçekleşme yönlerinin ikisinde de geçerlidir. Selef’in ittifak ettiği kerametlerin zikrini saymak mümkün değildir. Ustad Ebû’l-Kasım el-Kuşayri, kendi Risalesinde ona müstakil bir bâb ayırarak doyurucu bilgiler vermiştir (Sayfa 48).

Bilesin ki, keramet, bazen velinin nefsinde kendisi için zuhûr eder. Bazende kendisinde başkası için zuhûr eder. Nefsinde kendisi için zuhûr ettiğinde, maksat ona Allah'ın kudretini, birliğini ve sözlerini tanıtmaktır. Onun kudreti sebeplere bağlı değildir. Âdetlere kendisi hâkimdir, onlar ona değil. Âdetler, vasıtalar ve sebepler, onun kudretini örtüyor, vahdaniyyet güneşini gideriyor. Onların yanında bekleyen hizlana uğramıştır. Onlardan geçip ona giden ise, inâyet ile vuslata ulaşmıştır.

Şeyh Ebû'l-Hasan dedi ki: Kerametın faydası, ilim, kudret, irade ve ezeli sıfatlarla yakînın Allah'tan olduğunu öğretmektir. Bunların hepsi ayrılmaz bir bütündür. Sanki bunlar tek olan bir zat ile kaim bir sıfattır. Allah'ı nûru ile tanıyan, akli ile tanıyan gibidir. Kendisine zahir olana bunlar sabit olduğu içindir ki, bidâyet ehli başlangıçlarda onu bulmuşken, nihâyet ehli ise, nihâyette onları kaybetmişler. Zira nihâyet ehlinin üzerinde bulunduğu yakîn, kuvvet ve temkin kökleşmesinden dolayı, onunla tesbite muhtaç değillerdir.

Selef böyleydi, Allah onları hissi kerametlere muhtaç kılmamıştı. gaybî mârifetleri ve işhadî ilimleri onlara vermemişti. Dağ kazığa muhtaç değildir. Keramet minnetteki şüphe zelzelesini giderir. Zahir olduğu kişide Allah'ın fazlını tanıtır. Allah ile beraber istikamet üzere olduğuna şahittir. İnsanlar keramet konusunda üç kısımdır.

1. Bir kısım vardır ki, onu amaç edinirler. Onu bulduklarında, onu izhar edeni tazim eder, yitirdiklerinde ise onu yüceltmezler.

2. Bir kısımda vardır ki, şöyle diyorlar: Keramet ancak irade ehlinin aldandığı bir şeydir ki, sınırlarında bekleyip, kendilerine ait olmayanmakâma sığınmasınlar. Ebû Turab en-Nahşi, Ebû'l-Abbâs'a dedi ki: Senin arkadaşların Allah'ın kullarına ikram ettiği işler konusunda ne diyorlar? Her gördüğüm ona inanıyor, dedim. Bunun üzerine o da şöyle dedi: Ona inanmayankâfir olur, ben sana hâllerin tarikini sordum. Onların bu konuda herhangi bir sözünü bilmem, dedim. O da dedi ki: Senin arkadaşların bunun haktan bir tuzak olduğunu iddia ediyorlar. Oysa durum böyle değildir. Tuzak onunla sükûnet bulunduğu durumda olur. Ancak onunla şımarmayan, onunla sükûnet bulmayanlar ise, Rabbanilerin mertebesidir. Ebû Turab'dan bu peydah olmuştur. Arkadaşları susadığında, yere vurdu su fişkardı. Orada bulunan bir genç dedi ki: Ben kadehten su içmek isterim, eliyle yere vurdu (Sayfa 49) beyaz camdan bir kadeh ona verdi. O içti ve bize de içirdi. Ebû'l-Abbâs dedi ki: Mekke'ye

kadar o bardak bizimleydi. Bu konudaki son söz şudur: Allah'a karşı edepten ötürü bunu talep etmek uygun değildir. Her kimde bu zahir olursa o büyüktür. Çünkü onun Allah ile istikamette olduğuna şahitlik ediyor.

3. Bir kısımda vardır ki, keramet velide başkaları için zahir olur. Bundan amaç, ona şahit olan kula şunu öğretmesidir: Üzerinde kerametın zahir olduğu velinin yolunun doğru olduğudur. Bu kişi, ya inkârcıdır, itirafa döner ya da kâfirdir, imana döner ya da özellikle o kulun husûsîyetinde şüphedir. Bunun üzerine onda zahir olur ki, Allah ondaki iyilik emanetlerini sana tanıtmak istemiştir. Bu mukaddimede, söz bayağı yayıldı. Bu kendi ihtiyarımızla değildi. Ancak minnetten nasibi olana nurların ışıkları onun üzerine doğduğunda, onun için bazı sırları ve ilimleri kapsamıştır. Artık amaçladığımız şeye başlama ve onu izhar eme zamanıdır. Beyanın sahibi olan Allah'tır. Fazilet ve ihsanın velisi o'dur. Celali için gerekli olduğu şekli ile hamd o'nundur. Şükür, art arda gelen nimetleri ve faziletleri içindir. O bizim için yeterdir. O ne iyi vekildir. Bu kitap daha önce zikredildiği gibi on bâb'a ayrılıyor(Sayfa 50).

1.4. BİRİNCİ BÂB

1.4.1. Hâlini Aldığı Şeyhinin Târifi

Bu bâb (bölüm) Hâlini aldığı şeyhinin târifi, kendi zamanındaki âlimlerin onun zamanın kutbu olduğuna ve ehl-i ayânın bayrağını kendi döneminde taşıdığına şahitlikleri hakkındadır.

O,sûfilerinn dayanağı, Şeyh ve imamdır. Mühtedîlerin ilmidir. Âriflerin süsüdür. Büyüklerin üstadıdır. Mefahir ve Sünni mârifetlerle kendi döneminde münferittir. Allah'ı bilendir. Allah'a delalet edendir. Sırların zemzemi, nurların madeni, gavsların kutbu ve tüm ilimleri kendinde toplayandır. Nesebi, Takiyyuddin Ebû'l-Hasan Ali b. Abdüllah b. Abdilcebbar b. Temim b. Hürmüz b. Hatem b. Kusay b. Yusuf b. Yuşa' b. Verd b. Battal b. Ahmed b. Muhammed b. İsa b. Muhammed b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib'dir. Şâzelî olarak tanınmıştır. Menşei Uzak Mağrib'dir. İlk zuhûru, Tunusa yakın bir belde olan Şazile'dir ve oraya nisbet edilmiştir. Birçok seyahate katılmış, büyük makamlar sahibi ve iyi bir âlimdi. Hatta zahirî ilimlerde münazaralara katılacak kadar büyük ilimlere sahip olmadan tariküllaha intisap etmemiştir.

Şeyh Safiyyuddin b. Ebi'l-Mansur, kitabında onu zikredip, ona birçok övgüde bulunmuştur. Şeyh Kutbuddin b. Kastellânî, karşılaştığı şeyhler arasında onu zikredip övmüştür. Şeyh Ebû Abdillâh b. Numân, onu zikredip kutupluğuna şahitlik etmiştir. Şeyh Abdulğaffar b. Nuh, Tevhid kitabında onu zikretmiş ve övmüştür. Nurlanmış kalp sahipleri, basiret sahibi ârifler ve garip kerametleri ile tanınanlar onun kutupluğunda ihtilaf etmemişler. Hakikât ilminde itnabı teşri etti. Salıklere alanı genişletti. Hatta Şeyh, İmam, Mufti'l-Muslimin, Takiyyuddin Muhammed b. Kuşayrî'nin şöyle dediğini duydum: Şâzelî Şeyhinden daha çok Allah'ı tanıyanı görmedim. Şeyh, Ârif, Mekinuddin el-Esmerî bana haber vererek şöyle dedi: Mansûre'de bir çadırda hazır bulundum. İçinde Şeyh İmam Mufti'l-Enam İzzuddin b. Selam (Sayfa 51),

Şeyh Mecduddin Ali b. Vehb el-Kuşayrî, Şeyh Muhyiddin b. Suraka, Şeyh Mecduddin el-Ahmimî, Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî vardı. Kuşayri Risalesi kendilerine okunuyordu. Onlar konuşuyordu, Şeyh Ebû'l-Hasan susuyordu. Konuşmaları bittiğinde dediler ki: Efendim, seni dinlemek istiyoruz. O da dedi ki: Siz zamanın efendileri ve büyüklerisiniz ve konuştunuz. Onlar da dediler ki: Seni dinlememiz lazım. Bunun üzerine Şeyh bir ara sustu, sonra acayip sırlarla ve büyük ilimlerle konuştu. Bunun üzerine Şeyh İzzuddin çadırın ön kısmından çıkıp yerinden ayrıldı ve şöyle dedi: Şu garip ve Allaha yakın sözü dinleyin. Şeyh Ebû Abdillâh b. Hac, Şeyh Ebû Zekeriya el-Belbisî'nin kendisine şöyle haber verdiğini söyledi: Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî'yle sabahladım. Sonra Endülüs'e doğru yola çıktım. Vedalaşma esnasında Şeyh Ebû'l-Hasan bana dedi ki: Endülüs'e vardığında, Şeyh Ebû'l-Abbâs b. Mekkûn'un yanına var. O varlığa muttali olmuş, onun nerede olduğunu öğrenmiş ancak, insanlar Ebû'l-Abbâs'a muttali olmalı ki, onun nerede olduğunu bilsinler. Endülüs'e vardığımda, Şeyh Ebû'l-Abbâs b. Mekkûn'un yanına vardım. Beni tanımadığı hâlde görür görmez dedi ki: Ey Yahya, geldin mi? Allah'a hamd olsun ki, zamanın kutbuyla bir arada olmakla müşerref oldun. Ey Yahya, Şeyh Ebû'l-Hasan'ın sana söylediğini kimseye söyleme. Reşiduddin b. Râyis bana dedi ki: Benle şeyhin bazı arkadaşları tartıştık. Şeyh Ebû'l-Hasan'a gelerek ona konuştuklarımızı anlattım. Bunun üzerine Şeyh dedi ki: Sen ona, beni kutup eğitti diyordun. Kutbun eğittiği kırk kişinin eğittiğine bedeldir. Babam bana dedi ki: Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî'nin şöyle dediğini duydum: Allah'a andolsun ki, bazen bana soru soruyorsunuz bende onun cevabı vardır diye. Bir bakıyorum onun cevabı hokkada, hasırda ve duvarda yazılıdır.

Bazı arkadaşlarımız dedi ki: Şeyh Ebû'l-Hasan bir gün şöyle demiş: Vallahiüzerime medet iner de, sudaki balık ve havadaki kuş gibi bende aktığını görürüm. O esnada Şeyh Eminuddin Cibrîl orada hazırды ve Şeyh Ebû'l-Hasan'a dedi ki: O hâlde sen kutupsun, o hâlde sen kutupsun. Şeyh Ebû'l-Hasan dedi ki: Ben Allah'ın kuluyum, ben Allah'ın kuluyum. Bazı arkadaşlarımız Şeyh Ebû'l-Hasan'ın şöyle dediğini bana haber verdi: Vallahi Allah hangi veliyi dost edinmişse, onu dost edinmeden önce mutlaka onun sevgisini kalbime koymuştur. Yine Allah hiçbir kulu terk etmemiştir, illa onu terk etmeden önce onun buğzunu kalbime yerleştirmiştir. Bazı arkadaşlarımız bana dedi ki: Şeyh Ebû'l-Hasan hacdan döndüğünde, evine gitmeden önce Şeyh İmam İzzuddin b. Abdusselam'ın yanına gitti ve ona dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) sana selam söylüyor (Sayfa 52).

Şeyh İzzuddin kendini buna ehil görmekten küçük gördü. Dedi ki: Şeyh İzzuddin, Kahire'deki sûfî hanına çağrıldı. Beraberinde Muhyiddin b. Suraka ve ibn Arabî'nin arkadaşlarından biri olan Ebû'l-Âlem Yesen de hazır bulundu. Şeyh Muhyiddin b. Suraka, Şeyh İzzuddin'e dedi ki: Güzel bir şey duyduk sizi tebrik ederiz efendim, Allah'a and olsun ki, bu zamanda peygamberin birine selam söylemesi, elbette sevinilecek birşeydir. Bunun üzerine Şeyh İzzuddin dedi ki: Allah bizi saklasın.(Bizi gizlesin ki sırrımız ortaya çıkmasın)Ebû'l-Âlem Yesen de dedi ki: Allahım, bizi ortaya çıkar ki, haklı haksızdan belli olsun. Sonra konuşması için işaret ettiler. O, aralarındakini duymayacak derecede uzaktı. İlk söylediği şu oldu: Söz de sözü söyleyen de doğrudur. Bunun üzerine Şeyh İzzuddin hoşnut olarak oradan kalktı. Onun kıyamına cemaat de kalktı. Fakir Mekinuddin el-Esmer bana dedi ki: Ben hakkın hitabını duydum. Dedim ki, efendim, bu nasıl oldu? Dedi ki: İskenderiye'de bir salih vardı. Şeyh Ebû'l-Hasan'ın beraberinde bulunuyordu. Ondan duyduğu muharrefat ve yüce ilimler ona ağır gelmeye başladı ve akli onları alamadı. Bunun üzerine Şeyh Ebû'l-Hasan'dan ayrıldı. Bir gece baktım ki, şöyle bir ses bana geliyordu: “Falan kişi şu anda bize altı duada bulundu. Eğer kendisine icabet edilmesini istiyorsa Şeyh Şâzelî'nin yanına gelsin. Şu duada bulundu, bu duada bulundu...” Ta ki, bana altı dua da belirlendi. Sonra hitap kesildi. O anda ortama baktım o adamın dua yaptığı anı öğrendim. Sonra sabahladım ve o adama gidip dedim ki: Bu akşam Allah'a altı duada bulundun. Şu dualarda bulundun deyip, altı duasını da ona saydım. O da doğrudur dedi. Dedim ki: Sana icabet edilmesini ister

misin? Dedi ki: Bu konuda kim bana yardım edebilir? Ona dedim ki: Bana şöyle denildi: Eğer kendisine icabet edilmesini istiyorsa Şeyh Şâzelî'nin yanına gelsin.

1.4.2.Hiç Kimseden Birşey İsteme!

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: Şeyh bana dedi ki, eğer arkadaşım olmak istiyorsan kimseden bir şey isteme. Ben bir sene bunun üzerinde durdum. Ondan sonra bana dedi ki, eğer arkadaşım olmak istiyorsan kimseden bir şey kabul etme. Sıkıldığım zamanlarda İskenderiye denizinin sahiline gidiyordum. Gemilerden taşınırken dökülen buğdaydan denizin sahile vurduğu buğdayları topluyordum. Ben bir gün böyleyken bir baktım, Abdulkadir nekkad ki kendisi evliyâullahtandı, o da benim yaptığımı yapıyor. Bana dedi ki: Dün akşam Şeyh Ebû'l-Hasan'ın makâmına muttali oldum. Ona dedim ki, şeyhin makâmı nerede? Dedi ki, arşın yanında. Ona dedim ki, o senin makâmındır. Şeyh senin için oraya iniyor ta ki onu gördün. Sonra ben ve o şeyhin yanına gittik. Meclise oturduğumuzda Şeyh dedi ki, dün akşam rüyamda (Sayfa 53)

Abdulkadir'i gördüm bana ded ki, sen arşî misin yoksa kürsî misin? Ona dedim ki, bunu bırak. Çamurlu olan arzîdir. Nefs semavîdir. Kalp arşîdir. Rûh kürsîdir. Sır "eyne"sız (mekânsız) Allah iledir. Emir bu araya iner ve ondan bir şahit onu takip eder.

Allah'a davet eden (tebliğ ve irşad edenler) bazıları İskenderiye'ye geldiler. Şeyh Mekinuddin el-Esmerî dedi ki: Bu adam insanları Allah'ın yoluna davet ediyor. Oysa Şeyh Ebû'l-Hasan onları Allah'ın indine götürüyordu. Şeyh Ebû 'l-Abbâs dedi ki: Kayrevan'da Şeyh Ebû'l-Hasan'la beraberdim. Ramazan ayıydı, Cuma gecesiydi ve yirmi yedinci geceydi. Şeyh camiye gitti ben de onunla gittim. Camiye girdiğinde baktım sineklerin bal üzerine üşüşmeleri gibi veliler onun üstüne üşüştüler. Sabahlayıp camiden çıktığımızda, Şeyh dedi ki: Bu gece büyük bir geceydi (o gece kadir gecesiydi). Ben rasûlullah(s.a.v)'ı gördüm şöyle diyordu: *"Ey Ali, elbiseni kirden temizle, her nefeste Allah'ın medediyle payelenirsin."* Dedim ki: Ya rasûlellah, elbiselerim nelerdir? Dedi ki: *"Bil ki, Allah sana beş elbise giydirmiştir. Muhabbet elbisesi, mârifet elbisesi, tevhîd elbisesi, iman elbisesi ve İslam elbisesi. Kim Allah'ı severse her şey ona basit olur. Kim Allah'ı tanırrsa her şey onun yanında küçülür. Allah'ı birleyen, ona hiçbir şeyi ortak koşmaz. Allah'a inanan, her şeyden emin olur. Allah'a teslim olan, ona çok az âsî olur. Eğer ona isyan etse ona özürde"*

bulunur. Ona özürde bulunduğunda mazur görülür.” İşte o zaman Allah’ın “*elbiseni temizle*” sözünü anladım. Şeyh Ebû’l-Abbâs dedi ki: Allah’ın melekûtunda dolaştım. Ebû Medin’i arşın eteklerine tutunduğunu gördüm. Sarışın ve mavi gözlü bir adamdı. Dedim ki: İlimlerin nelerdir, makâmın nedir? Dedi ki: İlimlerim yetmiş bir ilimdir. Makâmım ise hâlifelerin dördüncüsü, yedi abdâlların başıyım. Dedim ki: Şeyhim Ebû’l-Hasan Şâzelî hakkında ne diyorsun? Dedi ki: O benden kırk ilim daha fazladır. O kuşatılamayan bir denizdir.

Arkadaşlarımdan biri bana dedi ki: Şeyh Ebû’l-Hasan’a denildi: Efendim senin şeyhin kimdir? O da dedi ki: Ben Şeyh Abdusselam b. Meşîş’e müntesiptim, ancak şimdi hiç birine intisap etmiyorum. Bilakis on denize dalıyorum. Beşi insanlardır, onlar: Hz. Peygamber (s.a.v), Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali’dir. Beşi de ruhânilerdendir, bunlar; Cibrîl, Mikail, Azrail, İsrail ve Rûh’tur.

Efendimiz, Mevlâmız, İmam, ÂrifŞehabuddin’in oğlu bana dedi ki: Şeyh ölümü esnasında şöyle dedi: “Allah’a and olsun ki, bu yolda hiç kimsenin varamadığına vardım.” Şu olayı meşhurdur (Sayfa 54)

O Humeysra’da defnedilip oranın suyuyla yıkanınca, ondan sonra oranın suyu çoğalıp tatlı su oldu. Hatta kervanlar orada konakladıklarında onlara yeterli geliyor ve daha önce böyle değildi. Şeyh Ebû Abdullah b. Numan, içinde Şeyh Ebû’l-Abbâs’ı vasiyet ettiği birkaç beyit bana gönderdi, onlardan bazıları şunlardır:

Arşın ilahı gedikte Ahmet’i verdi.
Sohbetlerde onunla sevindim,

Arşın ilahı gedikte Ahmet’i verdi.
Sohbetlerde onunla sevindim,

Allah’a hamd ediyorum.

Daha sonra Şeyh Ebû’l-Abbâs hakkında şöyle diyor:

Şâzelî ilminin varisi hakikâttir.
O kutuptur ve birdir, bunu bilin.

Ölümden sonra onunla ilgili acayıpler gördüm.
Fethi inkâr edenlere delalet ediyor.

Şeyh Ebû Abdullah’ın “ölümünden sonra onunla ilgili acayıpler gördüm” sözüyle kastettiği, kendisi yıkandıktan sonra çoğalıp, tatlı olan sudur.

Arkadaşlarından biri dedi ki, Şeyh şöyle demiştir: Bana denildi ki, yeryüzünde Şeyh İzzuddin b. Abdusselam'ın meclisinden daha değerli bir fıkıh meclisi yoktur. Şeyh Zekiyuddin Abdulazim'in meclisinden daha değerli bir hadis meclisi yoktur. Yeryüzündesenin meclisinden daha değerli, hakikât ilimleri ile ilgili bir meclis yoktur.

Şeyh Ebû'l-Abbâs dedi ki: Tunus'a geldiğimde, Mersiyeh'den geliyordum, ben o zaman gençtim. Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî'nin adını duydum, adamın biri bana dedi ki, beraber onun yanına gidelim. Hayır, önce istihâre edeceğim, dedim. O gece uyudum gördüm ki, sanki bir dağın başına çıkıyorum, üstüne vardığımda baktım, orada üzerinde yeşil bir bornozu olan bir adam var. Sağında ve solunda birer adam oturuyordu. Ona baktım, şöyle dedi: “Zamanın hâlifesini buldun.” Uyandım, sabah namazından sonra beni şeyhin ziyaretine davet eden adam geldi. Onunla beraber gittim. Onun yanına vardığımızda onu dağın başında gördüğüm şekilde buldum. Dehşete düştüm. Bana dedi ki: Zamanın hâlifesini buldun, senin adın nedir? Ona ismimi ve mezhebimi söyledim. Bana dedi ki, on seneden beridir bildirilmişsin.

Şeyh Ebû'l-Abbâs dedi ki, Mağrib'den İskenderiye'ye geldiğimiz zaman, Umudu Sevari denilen yerde konakladık, gün batımı zamanıydı. Çok acıkmıştık, İskenderiye'nin adillerinden bir adam bize yemek gönderdi, Şeyh'e buyur denilince, dedi ki: Bizden hiç kimse bir şey yemesin. Bulduğumuz o açlık hâli üzerine geceledik. Sabahladığımızda Şeyh bize namaz kıldırды (Sayfa 55), dedi ki: Sofra bezlerini serin ve o yemeği hazırlayın. Hazırladılar bizde üzerine varıp yedik. Şeyh dedi ki: Rüyamda bir ses duydum, şöyle diyordu: Onunla ilgili kalbinden geçmeyen şey, helallerin en helalidir. Çünkü o konuda ne erkek ne de kadınlardan hiç kimseden istememişsin.

Şeyh Ebû'l-Abbâs dedi ki: Gecelerden bir gece ben İskenderiye'de uyuyorken, bana şöyle bir ses geldi: “Mekke ve Medine,” sabahladığımda yolculuğa karar verdim. Şeyh Kahire Mikyas'taydı. Ona gittim, huzuruna vardığımda bana dedi ki: “Mekke ve Medine,” dedim ki, bunun için geldim efendim. Hacca niyetlendim, yanımda dünyalık hiçbir şey yoktur. Şeyh bana, neyin var? Dedi. On dinar var, dedim. Dedi ki: Onları bu adama ver, bende on dinarı ona verdim, bunun üzerine Şeyh bana şöyle dedi: “Yarın sahile çık, bana yirmi ölçek buğday al. Sabahlayınca sahile indim ve yirmi ölçek buğday satın aldım. Buğdayı mahzene taşıdım ve şeyhe geldim, bana dedi ki: Banabu buğdayın kurtlu olduğunu söylediler. Biz ondan hiçbir

şey almayacağız. Ben hayret içinde kaldım ne yapacağımı bilmiyordum. Üç gün kaldım, buğday sahibi gelip de benden parasını istemedi. Dördüncü gün baktım ki, bir adam beni arıyor. Beni görünce dedi ki: Sen buğday sahibi misin? Evet, dedim. Dedi ki: bin dirheme bunu bana verir misin? Kabul ettim. Bana dedi ki, bin dirhemlik ölç ver. Allah benim için ona bereket koydu, eğer hâlâ harcıyorum desemdoğru söylemiş olurum.

Şeyh Ebû'l-Abbâs dedi ki: Şeyhin vefat ettiği sene kendisi ile beraber yolculuktaydık. Ahmim'e geldiğimiz zaman Şeyh bana dedi ki: Bu gece gördüm, sanki bir kalabalığın içindeydim, bir denizin içindeydim. Her tarafta rüzgâr esiyor ve dalgalar çarpıyordu. Gemi açılmıştı, neredeyse boğulacaktık, geminin kenarına gelip dedim ki: Ey deniz! Eğer beni dinleme ve bana itaat üzere emrolunduysan, minnet, işiten ve bilen Allah içindir. Eğer bunun dışında bir şeyle emrolunduysan, hüküm, aziz ve hâkim olan Allah içindir. Bir de duydum ki, deniz şöyle diyordu: “İtaat, itaat.” Seferimizi yaptıktan sonra, Şeyh vefat etti, onu, İdab Sahrasında Humeysra'da defnettik. Bir kalabalık içinde gemiye bindik, denizin ortasına geldiğimizde dalgalar çarptı, rüzgârlar sağdan soldan esti. Boğulmaya yakın olduk, ben şeyhin kelamını unutmuşum, durum çok şiddetlenince onu hatırladım ve geminin kenarına geldim, dedim ki: Ey deniz, eğer Allah'ın velilerine dinleme ve itaatle emrolunduysan, minnet, işiten ve bilen Allah içindir. Ondan sonra şeyhin dediği gibi, “beni dinle ve itaat et...” demedim. Yok, eğer başka bir şeyle emrolunduysan, hüküm aziz ve hâkim olan Allah içindir. Bunun üzerine denizin şöyle dediğini duydum, itaat, itaat. Deniz sakinleşti ve yolculuk güzelleşti (Sayfa 56).

Şeyh Ebû'l-Abbâs dedi ki, şeyhle beraber İdab denizindeydik. Esen rüzgârdan dolayı şiddet içindeydik. Gemi açılmıştı, Şeyh(r.a) dedi ki: Göğün açıldığını gördüm. Ordan iki melek indiler ve biri şöyle diyordu; “Musa Hızır'dan daha bilgilidir. Diğeri de şöyle diyordu: Hızır Musa'dan daha bilgilidir.” Başka bir melek indi ve o da şöyle diyordu: “Vallahi, Hızır'ın ilmi, Musa'nın ilmi karşısında, hudhud'un 'senin ihata edemediğini, ben ihate ettim' dediği zamanki, Süleymanın ilminin karşısındaki durumu gibidir.” Anladım ki, Allah bizi bu yolculuğumuzda selamete erdirmiştir. Zira deniz Musa'ya musahharolmuştu.

Ebû'l-Abbâs adamın birinin şeyhe şöyle dediğini söyler: Hızır hakkında ne diyorsun? Yaşıyor mu, yoksa öldü mü? Şeyh ona dedi ki: Fakih Nasiruddin el-Enbarî'ye git. O onun canlı ve nebi olduğuna fetva verecektir. Şeyh Abdu'l-Mutî

onunla karşılaştı, bir ara sustu ve dedi ki: Ben onunla karşılaştım, onun orta parmağı ile şehadet parmağı eşitti.

Bil ki, Hızır'ın baki olduğu konusunda bu tâife icma etmiştir. Her asrın velilerinin onunla karşılaştığı, ondan bilgi aldığı öyle bir meşhur olmuş ki, durum inkârı mümkün olmayan tevatür derecesine varmıştır. Bu konuda hikâyeler çoktur. Şeyh Ebû'l-Hasan dedi ki, İdab Sahrası'nda Hızır'la buluştum. Bana dedi ki: Ey Ebû'l-Hasan, ilahi lütûf seninle arkadaşlık etmiştir. Yolculuktada ikamette de senin arkadaşındır.

İbni Arabî demiş ki: Ebû Suud b. Şiblî, Şeyh Abdulkadir Geylanî'nin medresesinde temizlik yapıyordu. Hızır, onun başında ayağa dikildi, dedi ki: Es-selamu aleyküm, Ebû Suud başını kaldırıp, aleyküm selam dedi ve sonra işine döndü. Hızır ona dedi ki: Sana ne oluyor? Beni önemsemiyorsun, sanki beni tanımıyorsun. Ebû Suud dedi ki: Bilakis seni tanıyorum, sen Hızırsın. Bunun üzerine Hızır dedi ki: O hâlde ne oldu da ben dikkatini çekmiyorum? Ebû Suud: Hizmetimle meşgulüm dedi. Abdulkadir Geylanî'ye dönüp "bu Şeyh faziletini başkasına bırakmadı" dedi.

İbn Arabî kendinden haber vererek: Ben ve bir arkadaşım uzak Mağrip'te sahildeydik. Orada bir mescit vardı, abdâllar oraya sığınmıyordu. Ben ve arkadaşım bir adam gördük, dört zira' kadar yükseklikte havaya bir hasır sermiş, üzerinde namaz kılıyordu. Ben ve arkadaşım geldik, altında durduk ve şu şiiri okudum:

Seven sevgilisini unuttu onun sırrıyla.
Arzuları yaratıp onu musahhar kılanın sevgisindedir (Sayfa 57).

Ariflerin aklı tutsaktır.
Temizlenmesinde razı olduğu bütün varlıktan.

Onlar onun yanında değerlidir.
Ve onun yanında sırları muhafaza edilmiş ve özgürdür.

Namazımı kısa tuttu ve şöyle dedi: "Ben bunu seninle beraber olan münkirden ötürü yaptım. Ben Ebû'l-Abbâs Hızırım." Ben arkadaşımın velilerin kerametini inkâr ettiğini bilmiyordum. Arkadaşıma döndüm ve dedim ki: Ey falan, sen velilerin kerametlerini inkâr ediyormuydun? Evet dedi. Peki, şimdi ne diyorsun? Dedi ki, âyân beyan gördükten sonra ne söylenebilir ki?

Şeyh Abdu'l-Mûti el-İskenderânî, ölümü esnasında öğrencisine: "Şu cübbemi al, onun içinde çoğu zaman hızırla kucaklaştım" dedi. Kureşî(r.a.)'un hanımı: Şeyhin

yanından çıktım, yanında da hiç kimse yoktu, onunla konuşan bir adamın sesini duydum. Konuşması bitene kadar bekledim, sonra içeri girdim ve dedim ki: Efendim, yanınızdan çıktığımda hiç kimse yoktu, ancak şimdi sizinle konuşan birini duydum. Buna karşılık Şeyh: Hızır, Necd topraklarından bir zeytinle bana geldi ve bu zeytini ye, senin şifan bundadır dedi. Ben de dedim ki: Sende, zeytininde gidin buradan, benim ona ihtiyacım yoktur. Şeyh'te cüzam hastalığı vardı. Rivâyet edilir ki, Hz. Peygamber (s.a.v) vefat ettiğinde evin içinden kendisi görülmeyip sadece sesi duyulan bir ses işittiler. Şöyle diyordu: “Allah, kaybedilen her şeyin yerini doldurur, her mûsibeti telafi eder, asıl musibete düşar olan, sevaptan mahrum olandır.” Râvi diyor ki: Onlar o sesin hızıra ait olduğunu düşünüyorlardı.

Bil ki, Allah sana rahmet etsin, kim hızırın sadece varlığını inkâr ederse veya bunun Musa'ya gelen Hızır olmadığını söylerse ya da her zamanın bir Hızırını vardır derse ya da Hızırlık bir rütbedir, her zaman, birinden sonra bir başkası yüklenir derse hata etmiştir. Hızırın varlığını inkâr eden, kendi kendine şunu itiraf etmiştir: Allah ona hızırla buluşma minnetinde bulunmuş, ancak o ona yönelmemiştir. Keşke, Hızıra ulaşmayı kaçırdığımda, ona inanma fırsatını da kaçırmasaydım. Ebû'l-Ferec b. Cevzî'nin “Ucaletu'l Muntezer Fi Şerhi Hâilil Hızır” adlı kitabında söylediklerinden zaafa düşmeyesin. O kitabında Hızırın varlığını inkâr etmiş ve şöyle demiş: “Kim onun var olduğunu söylerse, kendisinde var olan kuruntu ve vesveselerden bunu söylemiştir. Var olmadığına dair, Allah'ın şu sözünü delil getirmiştir: *“Biz, senden önce de hiçbir beşere ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedî mi kalacaklar?”* (Enbiya, 34) Bu adama hayret edilir. Nasıl bu âyeti delil getirebilir ki, bu âyette öyle bir delil yoktur, zira ebedilik, ölümsüzlük demektir, Hızır hakkında bu iddia edilmiyor ki, onda iddia edilen, ölümün geç geleceğidir. İblisin uzun kalacağını tasdik edip de Hızırın uzun kalacağını inkâr eden adama hayret edilir, Allah'ın rahmeti üzerinize olsun. Hz. Peygamber (s.a.v)'den geldiği söylenen *“Eğer Hızır canlı olsaydı beni ziyaret ederdi”* sözü, hadis ehli tarafından tespit edilmemiştir (Sayfa 58).

Eğer, Şâyet Hızır olsaydı bu nakledilirdi diye sorulursa, bilesin ki, Peygamber, Allah'ın kendisine gösterdiği her şeyi bildirmek zorunda değildir. Peygamber'in şöyle dediği rivâyet edilir: *“Rabbim bana üç ilim öğretti, ilmin birini ifşa etmemi emretti. İlmin birini ifşa etmemi nehyetti. İlmin birini de ifşa etme konusunda beni serbest bıraktı.”*

Bazı ârifler: Allah Hızır, velilerin ruhlarına muttali kılmış, o da Rabbinden şehadet dairesinde bâkî olmayı dilemiş ki, onları gayben gördüğü gibi, şehadeten de görsün diyorlar. Şeyh Ebû'l-Abbâs derki: Şeyhle beraber bir yolculuktaydım, İskenderiye'ye doğru gidiyorduk. Mağrib'e geldiğimizde beni bir sıkıntı tuttu, öyle ki artık tahammül edemedim ve Şeyhin yanına geldim. Bendeki durumu farkedince Ahmet! Dedi. Buyurun efendim, dedim. Şöyle bir açıklama yaptı: Allah Âdem'i kendi eliyle yarattı, melekleri ona secde ettirdi. Beşyüz senelik bir günün yarısı kadar cennetine koydu. Ondan sonra onu yere indirdi. Vallahi, Allah Âdem'i yeryüzüne nakış olsun diye indirmedi, ancak kâmil olsun diye indirdi. Daha onu yaratmadan önce şu sözüyle onu yeryüzüne indirmişti. *“ben yeryüzünde bir hâlife yaratacağım”* (Bakara,20) gökyüzünde veya cennet demedi, onun yeryüzüne indirilişi, bir keramet inişidir. İhanet inişi değil. Cennette tarif ile ibadet ederdi. Yeryüzüne indirdi ki, teklifle ona ibadet etsin. Her iki kulluk da onda sağlanınca, hâlife olmaya müstahak oldu. Sende de, bir âdem örneği vardı. Senin başlangıcın, mârifetlerin cennetindeki ruhlar semasıydı. Sonra nefs toprağına indirildin ki, teklifle ona ibadet edesin. Her iki ubûdiyet de sende sağlanınca, hâlife olmaya hak kazanırsın. Şeyh Ebû'l-Hasan'ın bazı arkadaşları Şeyhin şöyledediğini söylediler: Bir gece Şerefu'l-bunnî ve Şerefu'ddin b. Muhâllî benim yanıma geldiler. Bana dediler ki: İskenderiye'nin batısında bir kadının yanına gitmişler. Kadın bize: Elinizi ona göstermemizi söyledi, sonra elimizi kokladı ve dedi ki: Salih kardeşlerdir. Sonra: Ben mârifette hayret makâmına vardım ve dedim: ilahi! Ârifler ne ile hayretten çıkarlar? Bana dedi ki: Tevhidle. İçinizde ârifleri bu hayretten çıkaracak tevhidi bilen varmı? Ona, bereketinden faydalanmak için geldiğimizi söyledik. Sonra Şeyh Ebû'l-Hasan şöyle dedi: Onu daralan kişilere gösterin, sonra ona doğru yöneldi ve şöyle dedi:“Ârifleri hayretten çıkararak tevhîd, ‘La ilahe İllah’ dır.”Ârifler hayretten, bu kelimeyle çıkarlar. Sabahleyin şeyhin bazı arkadaşları ona gittiler, baktılar ki, o kadın şöyle söylüyor, ben müstağni oldum, ben müstağni oldum... Bildik ki, şeyhimiz o anda ona imdatta bulunmuştur(Sayfa 59).

Şeyh Ebû'l-Hasan şöyle diyor: Seyahatlerimin birindeydim. Müslümanların şehrine yakın bir mağaraya sığındım. Üç gün hiçbir şey yemeden orada bekledim. Üç günden sonra Rumlardan bazı insanlar yanıma geldiler. Gemileri onları oraya atmıştı. Beni görünce, Müslümanlardan bir ruhban... dediler. Yanıma çokca yemek ve azık koydular. Nasıl Müslümanlarla değil de Rumlarla rızıklandırıldım diye hayret

etmişim? Aniden şöyle bir ses duydum: Gerçek adam, dostlarıyla değil, düşmanlarıyla yardım olunandır.

Şeyh Ebû'l-Hasan demiş ki: Gecenin birinde bir tepede uyudum. Yırtıcılar gelip etrafımda dolaştılar. Sabaha kadar kaldım. Ancak o gece bende oluşan ünsiyet gibisini görmedim. Sabahladığımda kalbimden geçti ki: Allah'a ünsiyet makamından (Allah ile ünsiyet bulma, sadece Allahı düşünme makamı) bir şeyler elde etmişim. Vadiye indim. Orada keklikler varmış fakat ben görmemişim. Beni fark ettiklerinde hepsi birden uçunca birden korktum. Baktım ki, yukarıdan bir ses şöyle diyordu: Ey dün gece yırtıcılarla ünsiyet bulan, sana ne oluyor ki, kekliklerin çırpmasından korkuyorsun. Çünkü dün akşam sen bizimleydin ama şimdi kendinlesin.

Seyahatlerimin birinde mağaradayken, dedim ki: İlahi, ne zaman sana şükreden kul olurum? Baktım ki, bir ses şöyle diyor: Kendin dışında, kendisine nimet edileni görmediğinde. Dedim ki: İlahi, nasıl kendim dışında kendisine nimet edileni görmeyeceğim? Oysa sen peygamberlere, âlimlere ve padişahlara nimette bulunmuşsun. Baktım ki, bu sözüm üzerine şöyle diyor: Nebiler olmasaydı hidâyet bulmazdın. Âlimler olmasaydı iktida etmezdin. Melikler olmasaydı güvende olmazdın. O hâlde hepsinin nimeti benden sanadır.

Bir defasında seksen gün aç kalarak seyr-u sülûk ettim. Kalbimden şöyle geçti: Bu hâlden benim için bir şeyler hâsıl oldu. Bir de gördüm mağaradan bir kadın çıktı. Yüzü sanki güneşti ve şöyle diyordu: Bahtsızdır, bahtsızdır. Seksen gün aç kalmış amelinin Allah'a gösteriyor. (Ameliyle övünüyor) Oysa altı aydır bir lokma yemek tatmış değilim.

Seyahatteyken bir işe başlamak üzereyken bende bir tereddüt oluştu: Çöllerde kalıp bütün vaktimi tâat ve zikirlerle mi versem, yoksa seçkin ve âlimlerin sohbetlerine katılmak için şehirleremi dönsem? Orada bulunan bir velî bana anlatıldı. Bir dağın başındaydı. Dağa çıktım, ancak gece vardım. Kendi kendime dedim ki, bu vakitte yanına gitmeyeyim. Onu mağaranın içindeyken şöyle derken duydum: Allahım, millet, insanları onlara musahhar kılmanı istedi. Sen halkını onlara musahhar kıldın (Sayfa 60).

Bununla senden razı oldular. Ben ise, halkın bana uğramasını istemiyorum. Ta ki, tek sığınağım sen olasın. Kendi nefsimi dönerek dedim ki: Ey nefis, bak bu Şeyh hangi denizden avuçluyor? Sabahladığımda yanına vardım. Heybetinden

korktum. Nasılsınız efendim? dedim. Dedi ki: Senin, tedbirini ve iradeni kullanmanın sıcaklığından şikâyet ettiğin gibi, ben de rıza ve teslimiyetimi Allah’a şikâyette bulunuyorum. Ona dedim ki: Efendim, benim şikâyetim tedbirin ve ihtiyarın sıcaklığındandır, zira ben onları tattım ve şu an içindeyim. Senin şikâyetin ise, teslim ve rızayı isteyendir. Peki neden? Şöyle cevap verir: Onların tatlılığının beni Allah’tan meşgul kılmalarından korkuyorum. Dedim ki: Efendim, dün akşam şöyle dediğini duydum: Kavim, halkını onlara musahhar kılmanı istediler. Sen halkını onlara musahhar kıldın. Bununla senden razı oldular. Ben ise, halkın benden sapmasını istiyorum. Ta ki, tek sığınağım sen olasın. Tebessüm etti ve dedi: Evladım, “halkını bana musahhar kıl” yerine “ey Rabbim, benim için ol” (Sana tam tevekkül edebilecek şuurda oluyum) de. Söylesene, o senin için olunca hiçbir şeyi kaçırmısın? Bu cinâyet değildir.

Ben ve bir arkadaşım bir mağarada Allah’a varmayı umuyorduk. (vasl hali) Biz, kendi aramızda yarın bize fetholunacak, sonraki gün bize fetholunacak... diyorduk. Derken heybetli bir adam yanımıza geldi. Kim olduğunu sorduk. Dedi ki: Abdulmelik. Biz bildik ki, o Allah’ın velilerindedir. Nasılsın? dedik, o da dedi ki, yarın veya bir sonraki gün bana fetholunacak diyenin hâli nasıl olur? Ne velâyet vardır ne de felah vardır. Ey nefis, niçin Allah’a ibadet etmiyorsun? Nereden yanımıza geldiğini anladık, tövbe ettik, istiğfarda bulunduk ve bize fetholundu.

Bir gün üstadın yanındaydım, kendime şöyle dedim: Keşke bilseydim, Şeyh, Allah’ın ismi azamını biliyor mu? Şeyhin oğlu benim bulunduğum yerin en sonundaydı ve şöyle dedi: Ey Ebû’l-Hasan, önemli olan isim bilmek değil, ismin kendisi olmaktır. Şeyh, mekânın başından dedi ki: Evladım! Senin hakkında isabetli ve feraset sahibi oldu.

Şeyh Ebû’l-Hasan’a, niçin dinletileri dinlemiyorsun? denildi. O da dinleti halkın cefasıdır, dedi.

Bir arkadaşım bana: Öğrencinin biri, Şeyh Ebû’l-Hasan’ı, maaşını arttırmak için kadı Tacuddin İbn Bintl E’azz’a aracı olarak gönderdiğini söyledi. Şeyh onun yanına gitti, kadı şeyhin gelişini çok büyük gördü ve ona dedi ki: Efendim niçin geldiniz? O da şöyle dedi: Falan talib için geldim, onun maaşını on dirhem arttıralım diye geldim. Diyor ki: Kadı Tacuddin kendisine şöyle dedi: Efendim bunun filan yerde şu şeyi, diğer yerde bu kadar şeyi, bir yerde de şu ve şu şeyi vardır. Şeyh

Ebû'l-Hasan (Sayfa 61)kendisine şöyle dedi: Ey Tac, bir mü'mine on dirhemi arttıracaksın diye ona çok görme. Allah'ı Teâlâ mümin için cenneti mükâfat olarak yeterli görmez. Orada o mükerrem yüzüne bakmaimkânı da verir. Şeyh Ebû'l-Hasan der ki: Resulullah(s.a.v)'tan gelen şöyle bir hadisi duydum: *“Kalbimin üzerinde bir değişiklik oluşur. Ta ki, bir günde Allah'a yetmiş kere istiğfar ediyorum.”*⁸⁷ Ne demek istediğini anlamadım, Resulullah(s.a.v)'ı gördüm, bana şöyle diyordu: “Ey mübarek, bu nurların gözüdür, zulüm ve kederlerin gözü değil” ve dedi ki, ben Rasûlullah'tan rivâyet edilen şu hadisi duydum: *“Fakirliğin korkusu kimin kalbine girerse, onun amellerinin yükselmesi az olur.”* Bir sene boyunca durdum, amelimin yükseltilmediğini zannediyordum ve kendime şöyle diyordum: “ kim bundan kurtulabilir ki?” Sonra rüyamda Hz. Peygamber (s.a.v)'i gördüm bana şöyle diyordu: *“ ey mübarek, kendini helak ettin. Yaşamak ile hayal etmeyi birbirinden ayırt etmelisin.”*

Rüyamda Sıddık'ı gördüm bana şöyle diyordu: “Dünya sevgisinin kalpten çıkmasının alameti nedir, bilirmisin?” Bilmiyorum, dedim. Dedi ki: “Âlameti var olduğunda onu küçümsemek, yok olduğunda da rahatlık duymaktır.”

Bir gün kalbim nurlanmıştı. Yedi yer ve göklerin melekûtunu müşahede ediyordum. Bir hatam oldu, bu şahadetten engellendim. Nasıl olurda böyle küçük bir şey beni böyle büyük bir işten alıkoymdu? Diye hayret ettim. Bu sözümün üzerine bir ses bana şöyle diyordu: Basiret göz gibidir. İçine giren en küçük şey görmeyi işlevsiz kılar.

Sözün dizginini tutalım ki, kitabın amacının dışına çıkmayalım. Aslında şeyhin kelamı dikkat çekilmekten daha meşhurdur. Burada anlattıklarımın çoğu, kendisine nisbet edilenler arasında bulunmayanlardır. Sözlerinin bir kısmı mukaddime de geçti. Kitap esnasında da inşallah gelecektir. Onun kelamından kutbun kerametleri ile ilgili anlattıkları, husus ve umum şeklinde anlattıkları, ilimleri, hakikâtleri, sırları, sözün tatlılığı, birçok manayı kapsamakla beraber veciz olması, onun kelamını zikrederken veya dinlerken duyduğun heybet sana kâfidir. Kutbun kerametlerinde söylediklerini, imam olarak ehli tarikin kelamında bulabilmek azdır.

⁸⁷ Müslüm, *Sahihu Müslüm*; İsa el-Harabi, *El Ezkaru'n-Nevevîye*, s. 41; Ebû Davud, *Sünen*, s. 1515; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/211, 260; Beyhâkî, *Sünenül Kübrâ*, 7/92; Taberânî, *Mucemu'l-Kebîr*, 1/28; Tebrîzî, *Miškâtu'l-Mesâbîh*, s. 2324; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 5/57, 8/299, 517, 9/59, 628; Buharî, *Tarîhu'l-Kebîr*, 2/43; Beğavî, *Şerhu's-Sunne*, 6/180, Suyûtî, *Durru'l-Mensur*, 6/63, İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 11/101, Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s. 207.

Kutbun on beş kerameti vardır. Her kim onların tümünü veya bir kısmını iddia ederse, gösterebilirsen bakalım: Rahmetin mededini, ismeti (Sayfa 62), hilafeti, niyabeti, büyük arşın taşıyıcılarının mededini, kuşattığı ve kendisine keşfolunan zatın hakikatını, İki varlık arasındaki fasıl ve hüküm, evveli evvelden ayırma, müntehasına kadar ondan ayrılan ve onda sabit kalan, öncesi ve sonrasının hükmü, öncelik ve sonralığı olmayanın hükmü ve başlangıç ilmi kerametiyle ikram edilsin. Başlangıç ilmi, ilk sırdan müntehasına kadar zuhûr edip sonra ona dönen bütün malumatı ve ilimleri kuşatan ilimdir. Bu, sırların kefaletiyle kaim olan, nurların mededini kuşatan bu büyük mertebeyi iddia edenin sınamak için, Şeyhin verdiği bir ölçüdür. Bu, el-Ârif Billâh Ebû Abdullah et-Tirmizi'nin "Hatmu'l-Evliyâ" adlı kitabında anlattıkları gibidir. Demişler ki: Kim velâyet iddiasında bulunursa, ona velilerin menzilelerini anlat denir. Velâyeti iddia edenin ölçüsü olarak birkaç mesele anlatmıştır.

Şeyh Mekinuddin el-Esmerî bana demiş ki: Kırk yıl bekledim, kavmin yolu hakkındaki durumu anlamlandıramıyordum. Bana anlatıp, işkâli giderecek birini de bulamıyordum. Ta ki Şeyh Ebû'l-Hasan geldi. O anlam veremediğim her şeyi giderdi. Şeyh Sadruddin el-Kavî Mısır'a elçi olarak geldiğinde, Şeyh Ebû'l-Hasan'la bir araya geldi. Onun huzurunda birçok ilimden konuştu. Şeyh ise başını eğmişti. Ta ki Şeyh Sadruddin sözünü tamamladığında, Şeyh Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî başını kaldırdı: Bana günümüzün kutbundan haber ver. Onun sadık dostu kimdir? İlimleri nelerdir, diye sordu, ancak o cevap veremedi.

Onun yolu, en büyük, zengin ve büyük tevessül yolu. Hatta kendisi şöyle diyordu: Şeyh, seni zorluğa yönlendiren değildir. Şeyh, seni kolaylığı yönlendirendir. Kendisinin eliyle birçok kişi yetişti. Bunlardan bazıları batıda ikamet etti, Ebû'l-Hasan es-Saklî gibi, kendisi siddıkların ekâbirindendi. Abdullah el-Habîbî gibi, kendisi evliyâullahın ekâbirindendi. Onlardan kimisi de onunla beraber Mısır'a hicret ettiler. Onlardan biri, sûfilîğin hücceti, husûsî ehlin ilmi, mevlâmız Şihabuddin Ahmed b. Ömer el-Enârî el-Mursî'dir. Yine Hacı Muhammed el-Kurtûbî ve Ebû'l-Hasan el-Bucaî, Ebû Abdullah el-Bucaî, Vichânî Harrâz da onlardandır. Onlardan kimisi de Mısır'da onunla beraber olmuştur. Şeyh Mekinuddin el-Esmerî, Şeyh Abdulhâlîm, Şeyh Şeref el-Bûnî, Şeyh Abdullah el-Lakkanî, Şeyh Osman et-Tûrîcî ve Şeyh Eminuddin Cibrîl bunlardandır. Bunlardan her birinin ilimleri, sırları, yürüyüşleri, kendilerinden istifade eden arkadaşları vardır. Onun tariki Şeyh

Abdusselam Meşîş'e, Şeyh Abdusselamın'ki Şeyh Abdurrahman el-Medeni'ye, nisbet edilir (Sayfa 63).

Sonra bir bir Hasan b. Ali b. Ebi Talib'e varır.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'tan duydum, diyordu: Bizim bu tarikimiz, doğuya ya da kuzey Afrikalıya mensup değildir. Bilakis birer birer kişiden Hasan b. Ali b. Ebi Talib'e mensuptur. O kutupların ilkidir. Nesebler tarikinin dayandırıldığı meşayihin taayyunu, tarikatı hırka giymekle olanlara gereklidir. Zira o rivâyetin rivâyetidir. Senedinin ricalının taayyunu ile taayyun eder. Bu, Allah'ın kulu cezp edeceği bir hidâyettir. Böylece her hangi bir üstadın minneti altında kalmamış olursun. Bunu Rasûlullah ile birleştirir ve böylece ondan almış olur. Minnet olarak bu kâfidir. Şeyh Mekinuddin bana şöyle dedi: Beni Rasûlullah'tan başkası eğitmedi. Şeyh Abdurrahman el-Kanavî'nin şöyle dediği söylenir: Rasûlullah'tan başkasının benim üzerimde minneti yoktur. Allah bir kulunu üstaplardan zengin kılp, onun için onlarda bir selef olmamasını dilediğinde bunu yapar. Malik dostlarından birine: Seni vezir yapmak istiyorum dedi. O da: Bu konuda selefim yoktur dedi. Dedi ki: Seni senden sonrakilere selef kılmak istiyorum. Bu kadarla yetin. Şeyh Ebû'l-Hasan'ın kadrini bilmek için bu kadar yeterlidir. İş, şunun söylediği gibidir:

Sözün yerini geniş buldun.

Söyleyecek dil bulursan söyle.

Kitabın telif edilmesindeki amacımız her ne kadar şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ın menkıbelerini anlatmak olsa da, biz Şeyh Ebû'l-Hsan'ın zikriyle başladık. Ancak biz bunu şu iki durumdan ötürü yaptık. Birincisi: Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın kadrini tanıtmaktır. Zira tabiin şerefi metbuun şerefiyledir. İkincisi: Şeyhin de durumu şöyleydi: Şeyhini zikreder, ona delalet eder, kendi özelliklerini anlatmaktan yüz çevirirdi. Hatta biri ona: Efendim, hep görüyoruz ki, Şeyh dedi, Şeyh dedi diyorsun. Çok az şeyi kendine nisbet ediyorsun. Şeyh dedi ki: Eğer dileseydim, nefesler âdedince "Allah dedi" derdim. Eğer dileseydim, nefesler adedince "Rasûlullah dedi" derdim. Eğer isteseydim, nefesler adedince "Ben dedim, ben dedim" derdim. Ancak "Şeyhim dedi" derim. Edepten ötürü kendimi terk ederim. Birinci bâbdaki kelim tamamlanmıştır. Allah en iyi bilendir (sayfa 64).

1.5. İKİNCİ BÂB

1.5.1. Velilerin Şahadeti

Şeyhin, bu makâmın varisi olduğuna dair kendi şahadeti, üstün başarıyı elde ettiği, Allah'ın kendisine verdiği büyük nimetleri kendisinin haber vermesi, onun en faziletli meram için Allah'a ulaştığına dair velilerin ona şahadetleri hakkındadır.

Bu konunun başında bir mukaddime takdim edelim. Bil ki, kişinin varisi, onun ilmini ve hâlini açıklayandır. O varis olunanın yolunu izhar eder. Mücmeli tefsir eder. Kısa ve öz olanı açıklar. Minaresini yükseltir. Nûrlarını yayar. Bu büyük adamın üzerinde bulunduğu Allah'ın ilmi ve mârifetini, ona olan nüfûzunu, nurundan istifade almayı insanlara öğretir. Hatta insanlar bu büyük adamın sevgisinde ve taziminde, o hayattayken gevşeklik gösterdiklerinde, vefatından sonra bunu telafi ederler. Zira imkândâhilinde olan herşey istenmez. Aciz olunan şeyler ise, aşkla istenir.

Hatta Şeyh Ebû'l-Abbâs'ı şöyle derken duydum: Adam, onların arasındayken hiçbir değer atfetmiyorlar, öldüğü zaman derler ki, “o falancaydı.”Çoğu zaman adamın tarikatına vefatından sonra girenlerin sayısı, hayattayken girenlerden daha fazladır. Bu sıfatları belirten Şeyh Ebû'l-Abbâs'tır ki, o Şeyh Ebû'l-Hasan'ın ilmini yaymıştır. Nûrlarını neşretmiş, esrârlarını izhar etmiştir. Memleketin en ücra köşelerinden insanlar gelmiş, koşarak ona yönelmişler. Onun eliyle adamlar yetişmiş. Sözleriyle ve fiilleriyle onlara açıklamalardabulunmuş. Ta ki, her tarafta arkadaşlar ve arkadaşların arkadaşları yayıldı. Şeyh'in ilimleri, dillerde ve kitaplarda zahir oldu.

Şeyh Salih Emin el-Adl Zekiyuddin el-Esvanî bana dedi ki: Şeyh Ebû'l-Hasan kendisine şöyle demiş: Ey Zeki, Ebû'l-Abbâs'a bağlı kal, vallahi ona bir bedevi gelir dizlerine idararını yapar ve onun üzerine suya dokunmuyordu, illaki onu Allah'a ulaştırırdı. Ey zeki, Ebû'l-Abbâs'a bağlı kal, Allah için hiçbir veli olmamıştır, illaki Allah onu, ona izhar etmiştir. Ey zeki (sayfa 65),

Ebû'l-Abbâs kâmil adamdır.

Ebû'l-Abbâs'tan duydum, kendisinden bahsederek şöyle derdi: Allah'a yemin ederim ki hiçbir veli ve abdâl bizim gibi biriyle karşılaşana kadar kaf dağından kaf dağına gitmemiştir. Onunla karşılaştıklarında onların isteği oydu. Ondandır dedi ki: kendisinden başka ilah olmayan Allah'a and olsun, Allah için olmuş ve olacak her

veliye Allah, ona ismine ve nesebine ve Allah'tan hazzının ne kadar olduğuna beni muttali kılmıştır.

Şeyh Ebû'l-Hasan'dan bana ulaştı ki şöyle diyordu: “Ebû'l-Abbâs, güneştir. Abdulkhakim, aydır. Bu Abdulkhakim, Şeyh Ebû'l-Hasan'ın ashabından, büyük bir velidir. Daha önce zikri geçmiştir.

Şeyh Ebû'l-Abbâs'ı, şöyle derken duydum: Şeyh Ebû'l-Hasan demiş ki: Duydum ki bana deniliyor, bir ümmette dört kişi oldukça onlar helak olmazlar. İmam, veli, sıddık ve cömert. Şeyh Ebû'l-Hasan demiş ki: İmam, Ebû'l-Abbâs'tır.

Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: Hâl, hâle malik olmaktan gelmez. Hâl, hâle malik olmak ve malik olmaya ehil olmaktır. Vallahi ben otuz altı senedir hâlen malikim ve malik olmaya da ehilim.

Şöyle derken onu duydum: “Veli istediğinde zengin olur.” “Vallahi, benimle kişi arasında sadece ona bir bakışla bakıp, zengin kılmam kadar mesafe var.”

Yine onu şöyle derken duydum: Şeyh Ebû'l-Hasan demiş ki: Ey Ebû'l-Abbâs, senin arkadaşlığın ancak sen, ben olasın, ben de sen olayım diye olsun. Yine şöyle derken duydum: Şeyh bana şöyle dedi, ey Ebû'l-Abbâs, velilerde olan sende de vardır. Ancak sende olan evliyâlarda yoktur. Behensa ehlinden biri bana şöyle dedi: Şeyh Ebû'l-Abbâs yanımıza gelip bize şöyle dedi: Yirmibeş senedir bir göz kırpması kadar dahi Allah'ın müşahadesinden alıkonmadım, onbeş sene bizden uzak kaldı, sonra tekrar yanımıza gelip bize dedi ki: Şu an kırk senedir bir göz kırpması kadar dahi Allah'tan habb olunmadım. Bir gün: Vallahi peygamber benden perdelenseydi, kendimi Müslümanlardan saymazdım dedi. Arkadaşlarımdan biri bana şunu anlattı: Demenhurda, yanına bir adam geldi, ayrılmak istediği zaman da dedi ki: Efendim, benimle musafaha et, zira sen memleketlerle ve kullarla karşılaşmışsın. Çıktığı zaman kendisine soruldu, memleket ve kullardan neyi kastetti? O da şöyle cevap vermiş: İnsan diyor ki, sen kullarla musafaha etmişsin, şehirlerde sülûk etmiş, bereketini kesbetmişsin. Seninle musafaha ettiği zaman senin bereketine nail olur. Bunun üzerine Şeyh gülmüş ve şöyle demiş: Vallahi ben bu elimle ancak Resulullah(s.a.v) ile musafaha etmişim (sayfa 66).

Neşilü'l-Kanatir'de Allah'ın velilerinden olan Halil diye bir adam vardı. Kendisi şuan orda medfundur. Şöyle demiştir; Şeyh Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî (r.a.) yanıma geldi, benim yanımda abdest aldı, ondan sonra yanımdaki yayı aldı ve üç

defa çekti. Ona dedim ki, efendim sizin hâlifenez kimdir? O da dedi ki: Her kim buraya gelip de benim bu abdestim gibi abdest alır ve bu yayı üç defa çekerse, o benden sonra hâlifedir. Diyor ki, şeyhin arkadaşlarının hepsi geldi ve ben gözetliyordum, herhangi birisi bunu yapar mı diye, hiç kimseye denk gelmedim. Ta ki, Şeyh Ebû'l-Hasan (r.a.) geldi, Şeyhin abdest aldığı gibi abdest aldı, gözlerini kaldırdı, yayın orada asılı olduğunu gördüve dedi ki, o yayı bana ver. Yayı ona verdim, üç defa çekti, sonra şöyle dedi: Ey Hâlil, şeyhin vaadi sana geldi. Şeyh Ebû'l-Hasan'dan bana ulaştı ki, kendisi şöyle demiştir: Bu Ebû'l-Abbâs ilahi müşahedeye erdikten sonra perdelenmek istese dahi perdelenmez.

Şeyh Ebû'l-Abbâs, gecelerden bir gece İskenderiyede ben otururken, arkadaşlarımdan birine bir yazı yazıyordum, bir de baktım kiHalil gökyüzünde, ona dedim ki: Bu geceki seyahatinde nereye vardın? Neşil'den çıktım, uzak Mağrib'deki, zeytin dağlarına kadar gittim ve Beytu'l-Makdise gitmek istiyorum, ondan sonra şehrim'e döneceğim. Eğer bundan daha fazla yayılabilseydim, yayılacaktım. Diye cevap veriyor. Şeyh, ona şöyle diyor: iş, aynı gecede zeytin dağlarına gidip dönmekte değildir. Şuan, elinden tutup seni Kâfdağı'nın üzerine bırakmak istersem, yaparım.

Ebû Abdullah b. Sultan, kendisi de evliyâullah'tandı, bana şöyle haber verdi: Şeyh Ebû'l-Abbâs'a bal göndermek istedim, arkadaşlarımdan birine söyledim, o da bana: yanımda iki küçük testi bal var dedi. Onları bana getirdi, ağızlarını kapattım ve üzerine Şeyh Ebû'l-Abbâs el-Mursî'nin emaneti diye yazdım. Onları Tunus denizinin yanına getirdim ve denize attım. Daha sonra kendisinden, emanetlerin ulaştığı haberini aldım. Arkadaşlarından biri bana dedi ki: Bir gün Şeyh otururken, arkadaşlarından birine, denizin yanına gidelim demiş ve denizin yanına gitmişler, şeyh elini sarktı ve iki testi çıkarı. Abdu'l-Hâlim b. Şeyh Mazi, bana haber verdi, Mazi, Şeyh Ebû'l-Hasan'ın arkadaşlarından biri olup, Abdullah b. Sultan'ın kardeşidir. Demiş ki: Bir geceŞeyh Ebû'l-Abbâs'ın yanında ramazan ayındaki kıyam namazını kılıyordum. Namazı bitirince, çocuğuna, amcaoğlunu alıp, yukarıya çıkmasını söylemiş, Şeyh'in yanına gittik, bize kadayıf ve bal koydu ve bu bal amcandandır dedi. Babamın yanına gidince bana dedi ki“Bu gece geciktin, zihnimi meşgul ettin”bende Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın yanında olduğumu söyledim. Bana kadayıf (Ballı kadayıf) (sayfa 67)ve bal yedirdi ve dedi ki, bu bal senin amcanın yanından gelmiş. Baban bu iş bana çok tuhaf geldi dedi. Yirmi senedirMısır diyarındayım,

kardeşim hiçbir zaman bir şey göndermedi. Ta ki balın, anlattığımız şekilde ona vardığı haberi alıncaya kadar. Şeyh şöyle diyordu: Vallahi Firdevs cenneti bir göz kırpması kadar dahi benden perdelenseydi, kendimi Müslümanlardan saymazdım. Yine şöyle diyordu: Bir sene arafattaki vakfeyi kaçırırsam, kendimi Müslümanlardan saymam. Şöyle derken duydum: Bazı arkadaşları tarafından eziyet gördüğümde sabrederim, Allah'a and olsun ki, onlar ancak senindir. Yani veraset ancak senindir. Şeyh İbn Naşî''in el yazısıyla yazdığını gördüm. Şeyh Celaleddin, Şeyh Ebi'l-Hasan eş-Şâzelî'den naklederek der ki: Hicazdan geldiklerinde o gün Cedîd'in Meras mevkiine vardığımızda Ebû'l-Abbâs'a abdâl giysisi giydirildi. İbn Naşî' dedi ki: Bu konuda şeyhim Ebû'l-Abbâs (r.a.)'a bir şiir yazdım:

Selamlarım şu güzel yüzedir.
Ya Rabbi, önderimin yoluna beni ulaştır.

Özlemimi duyduğumun ayaklarını öperim.
Orada büyük buluşma, şeyh ile buluşma vardır.

Karanlığın darlığından hidâyete çıkarttı.
Akidemi, ahdimi ve niyetimi düzeltti.

Her yönden nurlar saçtı
Telkin etmesiyle virdleri her ziyaretinde.

Onda gördüklerimi gördüm.
Onu bana sormayın ey millet.

Üzerine feryat ederim ama bir kısmını söylemem.
Ancak söylediğimde, ibretle söylerim.

Münezzehdir kalpleri kör eden o kişiden ki,
Himmetle kalplerin sırrında tasarruf yapmıştır.

Kimdir şeyhinin hazretinde eğitilen,
Hazretten sonra hazretle ikram olunan?

Layıktı Cedid'de o elbiseye ki,
Abdâlların veya meleklerin elbisesine döndü,

Yolcuyken Şeyh böyle dedi.
Kervana, durduğu yerde durmaksızın.

Bu zamanda Ahmed gibi kaptan var mı? ki.
Fetret döneminde bana gelip beni eğitti.

Ona övgüm, Ahmed'e övgüdür ki,

Yükseklikte muhabbetin en üstüne çıktı.

Allah'ın rahmeti üzerine olsun gidenler gittikçe.
Onun kabrine hüccet ile kıyamdan sonra.

Mekke'de oturan, Ârif, İmam, Şeyh Necmuddin Abdullah el-İsfehâni bize haber vererek şöyle dedi (sayfa 68):

Acem yöresinde onunla beraberken Şeyh bana dedi ki: Mısır diyarında kutupla karşılaşırısın. Bunun için şehrimden çıktım. Yoldayken bir grup Tatar beni yakaladı. Bu casustur dediler. Beni bağlayıp hakkımda birbiriyle konuştular. Bazıları, öldürelim, bazıları da öldürmeyelim, dediler. Bağlı hâlde geceledim ve kendi durumum hakkında düşündüm. Memleketimden beni Allah ile tanıştıracak kişi ile karşılaşmayı isteyerek çıktım. Allah'a and olsun ki, endişem ölmekten değil. Ancak amaçladığıma ulaşmadan nasıl ölürüm? İçine Umru'l-Kays'ın şiirini kattığım birkaç beyit yaptım. Şu beyitler o şiirdendir:

Ayakkabılarım her yere basmıştır.
Gurbetliğimle nefsim yorulmuştu.

Afaklarda dolaştım hatta
Ganimet olarak dönüşü razı oldum.

Şiirimi bitiremeden bir de baktım ki, gür saçlı bir adam şahinin avına atlaması gibi bana doğru geliyor. Bağımı çözerek bana dedi ki, ey Abdullah ben senin aradığımı. Ondan sonra Mısıra geldim, bana denildi ki, burada bir adam vardır, ona Ebû'l-Abbâs el Heremî denir. Ona gittim ki, bağımı çözen adammış. Bana dedi ki, esir düştüğün gece şiirindeki tazmin ve sözün beni hayrete düşürdü. Beyitleri sonuna kadar söyledi.

Şeyh Necmuddin, Şeyhinin kendisine şöyle dediğini söyledi: Kutupla karşılaştığım zaman, o arkanda olduğu hâlde namaz kılma. Bir gün Ebû'l-Abbâs'a geldim, o da İskenderiye'deydi, ikinci namazı vaktiydi. Yanına vardığımda ikinci namazını kıldın mı diye sordu. Hayır dedim. Dedi ki: Kalk namazını kıl. Onun bulunduğu yerde biri kible tarafına biri de deniz tarafına bakan iki eyvanı vardı. Şeyh deniz tarafındaki eyvanda oturuyordu. Namaz kılmak için kalktığımda, şeyhimin kutupla karşılaştığında o arkanda olduğu hâlde namaz kılma sözünü hatırladım. Bildim ki, ben namaz kılırsam Şeyh arkamda kalacaktır. Allah kalbimde bir

hâlolüştürdü, dedim ki: Şeyh neredeyse kible orasıdır. Şeyh tarafına yöneldim ve tekbir getirmek istedim, Şeyh dedi ki: Hayır, sünnete muhâlif olan onu razı etmez.

Ben kimyayı ne yapayım? Vallahi, kavim öyle bir olmuştur ki, kuru bir ağacın yanından geçtiklerinde, ona işaret ediyor, o hemencecik bize meyve veriyor. Bu adamlarla arkadaşlık eden kimyayı ne yapar?

Arkadaşlarımdan biri şöyle dedi: Kus şehrinde, Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelînin arkadaşlarından biri olan Şeyh Ebû Abdullah el-Bucai ile beraberdim. Bir durum oluşuyordu, Şeyh Ebû Abdullah onu soruyordu (sayfa 69), o da şöyle diyordu: Bu benim işim değildir. Ancak eğer Allah Ebû'l-Abbâs Mursî ile seni bir araya getirirse, istediğini onun yanında bulursun.

Şeyh, gördüğü rüyayı anlatır ve şöyle de: sanki yanımda bir tabak içinde taze hurma vardı. Bir havari ondan yiyordu. Tabirini aldım, denildi ki: Bu senin için ilim sahibi olan büyük bir adamdır. Vakti geldikten sonra, Şeyh Ebû'l-Abbâs, Kûs şehrine geldiğinde, ona bende olan durumları sordum. Bunların cevabını bana verdi ve dedi ki: Rüyada ki taze hurma ile onu yiyen havariyi hatırla. İşte ben o havariyim. Bir gün Şeyh Mekin el-Esmer ile karşılıklı konuştuk, ona Şeyh Ebû'l-Abbâs'ı sordum, o da: Şeyh böyledir, Şeyh şöyledir dedi. Böylece söz devam edip gitti. Fakih Mekin Şeyh ile ilgili söylediğim hakikâtleri garipsiyordu. Ta ki, şöyle dedi: Sana doğrusunu söyleyelim, biz Şeyh Ebû'l-Abbâs'ı tanıyamadık. Bu Şeyh Mekinuddin'in, Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın büyüklüğü ile ilgili itirafıdır. Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî; Şeyh Mekinuddin Esmer'in yedi abdâldan birine şahitlik etmesine rağmen, o Şeyh Ebû'l-Abbâs'ı hakkıyla tanıyamamıştır, dedi. Bir gün Şeyh Ebû'l-Abbâs Demnehuri'nin yanındaydım. Yanında Ebû'l-Abbâs'ın arkadaşlarından İnsan vardı. İnsan ona: Efendim, bu Ebû'l-Abbâs Mursî'nin arkadaşlarındandır der. Şeyh Ebû'l-Abbâs Demnehuri'ye şöyle der: Efendim Ebû'l-Abbâs Mursî, ahiret padişahlarından bir padişaktır.

Süleyman Bahis bana haber vererek: Şeyh Ebû'l-Abbâs Demnehuri'nin yanına gittim, onu şöyle derken duydum: Ya Rabbi, o Ebû'l-Abbâs'tır, bende Ebû'l-Abbâs'ım ve bunu tekrarlıyorum. Ey efendim, Ebû'l-Abbâs kimdir? O, Mursî'dir. Evladım! Esvan'dan İskenderiye'ye kadar onun gibi bir adam yoktur. Ondan sonra, Esvan'dan Dimyad'a, ordanda İskenderiye'ye kadar onun gibi bir adam yoktur dedi. Bu Süleyman bana haber verdi, dedi ki: Bir gün Şeyh Ebû'l-Abbâs Mursî ile

karşılaştım. Hamamdan çıkmıştı, onu davet ettim, yanıma geldi, ona karpuz takdim ettim. Yemesi esnasında ona, çok meşhur insanları ve değişik ülkeleri dolaşan ancak Cuma namazına gelmeyen bir adamı sordum. Onu şeyhe anlatınca rengi değişti ve dedi ki: Vallahi eğer bilseydim sen bana onu anlatacaksın, yanıma gelmezdim. Abdâlların ve velilerin yanında ehl-i bidat'ı zikrediyorsunuz.

Şöyle derken onu duymuştum: Vallahi, bu ilim sahipleri hiçbir zaman iki kişi olmamışlar. Ancak birer birer Hasan'a kadar gidiyor. Eşmum ehlinde bir grup bana haber vererek dedi ki: Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî yanımıza geldi, bizimle konuşuyor, söyledikleri bizim çok hoşumuza gidiyordu. Bizim bu hoşnutluğumuzu görünce (sayfa 70):

Siz Şeyh Ebû'l-Abbâs Mursî'yi görseydiniz nasıl olurdu? ŞâyetEbû'l-Abbâs dilimi serbest bıraksaydı, çok acayip ilmi bilgilerle konuşurdum dedi.

Onu şöyle derken duydum: Bu ilimde üç kişi konuşurdu. Şeyh Ebû'l-Hasan, arkadaşı Ebû'l-Hasan Sakalî ve ben. O ikisi vefat etti, bugün yeryüzünde benden başka bu ilmi konuşan kimseyi bilmiyorum. Şeyh Ebû'l-Abbâs vefat ettiğinde ben Kahireydim. Bir gün Şeyh Safiyuddin b. Ebi Mensur'un zaiyesine gittim ve onun yanında oturdum. Fakirlerden birine hitap ederek dedi ki: Kardeşim, büyük bir adam ölmüş, diğeri ona kim olduğunu sordu. O da Şeyh Ebû'l-Abbâs Mursî olduğunu söyledi. O ikisi benim şeyhin arkadaşı olduğumu bilmiyorlardı. Şeyhimiz Safiyuddin'e neyin tevafuk ettiğini biliyor musun dedim? Bir gece Şeyh alışıktı ve zikri duydu ve bana dedi ki, git bak o kimdir? Gittim ki, Ebû'l-Abbâs ve arkadaşlarıdır. Şeyh Safiyuddin'e dönüp haber verdim. Bunun üzerine bu adam buraya gelir ve bizi ziyaret etmez. Bu hayret verici bir iştir dedi. Sonra Şeyh Safiyuddin sabahlayınca arkadaşlarına: Dün gece, kendimi sanki ıssız bir yerdeymişim gibi gördüm der. Ebû'l-Abbâs'ta yüksek bir yerdedi ve bana şöyle diyordu: Ey kardeşim, Allah ancak bizi bu şekilde bir araya getirir. Şeyh Ebû'l-Abdullah Numan dedi ki: Şeyh Ebû'l-Abbâs Mursî, Şâzelî ilminin gerçek varisidir. Bihensa halkından birisi bana haber vererek dedi ki: Şeyh Eminuddin Cibrîl bana şöyle dedi: Sana Allah'ın velilerinden bir veliyi göstermemi ister misin? Evet dedim. Bizimle gel, dedi beni Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın yanına getirdi ve O budur dedi.

Onun arkadaşlarından birisi bana şöyle dedi: Bir kişi şeyhi davet edip, onu denemek için yemek takdim etti. O yemekten çekinerek yemedi. Sonra yemeğin

sahibine dönerek dedi ki: Eğer Haris b. Eser el-Muhasibinin parmağında bir damar varsa, içinde şüphe olan yemeğe elini uzattığında hemen hareket ediyorsa, benim elimde altmış damar vardır. Buna benzer yerlerde hareket eder. Yemeğin sahibi, istiğfar edip, Şeyhten özür diledi.

Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın arkadaşları ve başkaları arasında şu mesele meşhurdur. Şeyh, bir gün Kahire'de, Zeki Sirac'ın evinde, Neferi'nin "Mevakif" adlı kitabı kendisine okunuyordu. Ebû'l-Abbâs nerede? Diye sorar. Ebû'l-Abbâs gelince ona: Konuş ey evladım, Allah seni mübarek eylesin. Konuş bundan sonra hiç susma. Şeyh Ebû'l-Abbâs demiş: O anda Şeyhin lisanı bana verildi. Zamanın âlimleri, Şeyhin bu durumunu kabul ediyorlardı. Hatta Şeyhimiz İmam Şeyhu'l-Menazir (sayfa 71)Hucetu'l-Mutekellimin, Şemsuddin el-İsfehani ve Şeyh el-Allame Şemsuddin onun yanında faydalanacak oturuşla daha oturmadan, ondan bir şeyler almaya başlıyor ve elindekilere bağlanıyorlardı. Hatta birisi, zamanın zahir meşayihlerinden birini sordu. Efendim tanır mısın onu? Şeyh, yere işaret ederek, burada tanırım. Göğe işaret ederek, ancak burada tanımam dedi.

Birisi ona, Dımaşk'ta kendisine sekr ve hayret hâli galip olan bir insanı sordu. Şeyh: Bu tarikatte şeyhi olmayan hiçkimse, kendisiyle mutlu olunmaz dedi. Onun mezhebinin görüşlerinden biri şuydu: Kutbun, Şerif ve Hüseyini olması gerekli değildir, bilakis bunun dışında da olabilir.

Bir gün kutup ve özellikleri hakkında konuştu ve kendisine işaret ederek, kutupluk bazı evliyâlardan uzak değildir dedi.

Onun arkadaşlarından biri bana haber verdi ve Şeyhbir gün sırt üstü yatarak sakalını tutup şöyle dedi: Eğer Irak ve Şam âlimleri, bu kılların altındakileri bilselerdi, yüzüstü dahi olsaydı, yine geleceklerdi dedi.

Yine şöyle diyordu: Vallahi biz ancak Allah'ın üzerimizdeki faziletini görmek için, ehl-i tarikin kelimasını mütalaa ediyoruz.

İmam gazali hakkında şöyle demiş: Biz onun için, büyük siddıklık şahadetinde bulunuyoruz.

Şeyh Ebû'l-Hasan şöyle diyordu: Allah'tan bir şey istediğinizde, Gazalinin imanıyla tevessül edin.

Şeyhi Ebû'l-Hasan'dan şöyle bahsederdi: İhya kitabı sana ilim miras bırakır. Kût kitabı sana nûr bırakır.

Yine Şeyh Ebû'l-Hasan'dan nakille şöyle derdi: Kut'u size tavsiye ederim. O azıktır. Kendisi ve Şeyh Ebû'l-Hasan, ikisi de İmam Rabbani et-Tirmizi'yi, tazim ederlerdi. Onların yanında onun sözünün tambir değeri vardı. Onun hakkında: O dört sûtûndan biridir derdi.

Bir gün, derin bir hâle dalmış vaziyette buldumunu, bana şöyle dedi: Dün akşam şöyle bir ses duydum: Selam size olsun ey kullarım, ondan sonra (sayfa 72): Bu, senede bir veya iki defa duyduğum şeydir dedi.

Bu şiir de, Ebû'l-Abbâs b. Ârif'in okuduğudur.

Sana zahir oldu, devam etti sende gizliliği.
Sabah yoktur, sen onun karanlığıydın.

Sen kalbin hicabısın gaybının sırrından.
Sen olmasaydın üzerine mührü basılmazdı.

Eğer sen ondan ğayıb olursan, içine konar ve kurulur.
Korunmuş keşfin alayı üzerine alayı

Dinlemesi usandırmayan hadis geldi.
Düzeni ve neşri onu arzuladı (sayfa 73).

1.6. ÜÇÜNCÜ BÂB

1.6.1. Tecrübeleri ve Keşifleri Hakkında

Tecrübeleri, Menzileleri, arkadaşlarının beraberinde tevafuk ettikleri ve keşifleri hakkındadır

Şeyh Ebû'l-Abbâs (r.a.)'tan duydum şöyle diyordu: Ben çocuktum, eğitimcinin yanındaydım, bir adam geldi, levhaya bir şeyler yazdığımı gördü. Sûfiye; Beyazı karalamasın dedi. Ben de: İş senin zannettiğin gibi değildir dedim. Bilakis sayfaların beyazlığı günahların karalığı ile karalanmasın. Yine onu şöyle derken duydum: Evimizin kenarına bir perde sülüeti yapılmıştı. Bende o zaman çocuktum, orada hazır bulundum, sabah olup eğitimcinin yanıma gelince, -o Allah'ın velilerindendi- bana şu şiiri okudu:

Ey hayretler içinde silüete bakan kişi
Eğer görünürse o silüetin ta kendisidir.

Bir gece rüyamda, sanki dünya semasında olduğumu gördüm. Bir baktım esmer, kısa boylu, uzun sakallı bir adam orada. Dedi ki: “şöyle de:”Allah’ım Muhammed(s.a.v)’in ümmetini bağışla. Allahım Muhammed (s.a.v.)’in ümmetine merhamet et. Allahım Muhammed (s.a.v.)’in ümmetinin kusurlarını ört. Allahım Muhammed (s.a.v.)’in ümmetini eksikliklerini telafi et.’ Bu hıızırın duasıdır. Her kim onu her gün söylese, Abdâllardan yazılır.” Denildi ki: bu, Şeyh b. Ebî Şâme’dir. Nihâyete erip Şeyh Ebû’l-Hasan’a geldiğimde, ona bir şey söylemeden oturdum. “Allahım! Muhammed (s.a.v)’in ümmetini bağışla duasını kim her gün okursa ulu abdâl yazılır.”dedi.

Her gün, minare tarafındaki deniz kapısından çıkardım. Bir gün, minare tarafına gittim, doğu tarafında uyudum ve içimden şöyle bir şey geçmişti: Neden Ebû Bekir’in, Hz. Peygamber (s.a.v)’den rivâyetleri azdır. Hâlbukionunla beraber çok kalmıştı. Rüyada biri bana şöyle diyordu: Hz. Peygamber’den sonra insanların en bilgisi Ebû Bekir’dir. Ondan rivâyetlerinin az olmasının sebebi, onunla tahakkuk etmesindendir.

Rahmet makâmını mutala’â ettim. Bir de baktım üzerimde bir ses şöyle diyordu: Vallahi (sayfa 74), kıyamet gününde öyle bir rahmet olacak ki, İbn Ebi Tevâcin, ona nail olamayacaktır. Bu İbn Ebî Tevâcin, Ebû’l-Hasan Şâzelî’nin şeyhinin şeyhi, kutup, Şeyh Abdusselam b. Meşîş’i dövmüştü.

Peygamber’in Medine’sinde Şeyh ile beraberdim. Hamza (r.a.)’yı ziyaret etmek istedim. Medine’den çıktım, arkamdan da bir adam geldi. Türbeye geldiğimizde kapı kapalıydı. Resulullah(s.a.v)’in bereketiyle kapı açıldı, içeri girdik, abdâllardan bir adamın orada olduğunu gördük. Arkamdan gelen adama: Şu an istediğin duayı yap, kabul olunacaktır dedim. O adamda, Allah kendisine bir dinar versin diye dua etti. Medine’ye döndüğümüzde, bir adamla karşılaştı, ona bir dinar verdi. Şeyh Ebû’l-Hasan’ın yanına gittiğimizde kendisine dedi ki, ey tembel, icabet vaktine tesadüf ettin, Allah’tan bir dinar istedin, Ebû’l-Abbâs’ın istediği gibi isteseydin ya, o Allah’tan dünya kederine ve ahiret azabına kâfi gelmesini istemiştide, Allah da bunu kabul etmişti. Bir gün üstadın önünde oturuyordum. Salihlerden bir cemaat onun yanına geldi. Onlar çıktığında dedi ki: Bunlar abdâllardır. Basiretimle baktım, onları abdâl olarak bulmadım. Şeyhin anlattığı basiretimle şahit olduğum şey arasında şaşım kaldım. Ondan birkaç gün sonra, Şeyh,

Kimin günahları iyiliklerle değişirse, o abdâldır dedi. Artık bildim ki, Şeyh abdâllığın ilk mertebesini kastetmişti.

Şeyh Ârif Necmuddin el-İsfehâni bana haber vererek şöyle dedi, Şeyh Ebû'l-Abbâs bir gün bana Acemce bazı şeylerin adını sordu. İçimden şöyle geçti: Şeyh, Acem dilini öğrenmek istiyor. Ona bir tercüman yazısını getirdim. Bunun üzerine Şeyh, bu ne kitabıdır? Diye sordu. Ben de dedim ki, tercüman kitabı, Şeyh gülerek şöyle söyledi: Acemce istediğin şeyleri sor, sana Arapça cevap vereyim, ya da Arapça istediğin şeyleri sor, sana Acemce cevap vereyim. Bunun üzerine, ona Acemce sordum, o bana Arapça cevap verdi, Arapça sordum, o bana Acemce cevap verdi. Ayrıca, ey Abdullah, bunun ismi nedir derken, senin önünü açmak istedim. Yoksa bu dillerden bir şey bilmeyen, hâl sahibi olmaz dedi. Yine bana şöyle haber verdi: Bir gün Şeyh Ebû'l-Abbâs, Acem şehirlerinden iki şehir için, o iki şehir arasında kaç nehir vardır dedi. Dört nehir var dedim. O da, bir de boğulduğun nehir var dedi. Bunun üzerine hatırladım ki, dalmak için girip de az kalsın boğulacağım nehri unutmuşum (sayfa 75).

Ârif Yakut, bana şöyle haber verdi: Bir insan beni davet etti ve bana yemek getirdi. O yemeğin üzerinde bir yumak zulmet gördüm. Kendi kendime dedim ki, bu haramdır ve yemekten çekindim. Sonra Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın yanına geldim. Bana yeni oturduğumda dedi ki: Bazı müritlerin, onlara yemek sunulup üzerine bir zulmet gördüğünde, "bu haramdır" demeleri, onların cehaletindedir. Ey miskin senin verân Müslüman kardeşin hakkındaki sui zannına eşit değildir. Bu, Allah'ın beni ona murad etmediği yemektir demişsin.

Ben onun yanına gittim, içimde sebepleri terk etme ve zahir ilimle meşgul olmayı bırakmak geçiyordu ve şöyle diyordum: Bu şekil üzere Allah'a ulaşılmaz. Ben ona bir şey açıklamadan bana: Kus'ta adı İbn Nâşî olan bir adam benimle arkadaşlık etti dedi. Kendisi orada müderris ve hâkim vekiliydi. Bizim elimizle bu tarikten bir şeyler tatmıştı. Efendim, tümüşleribırakıp bundan sonraki zamanımı seninle geçirmek istiyorum dedi. Ben de ona dedim ki, bu yanlış olur. Allah'ın sana nasipet ettiği yerde ikametet. Bizim elimizle sana verdiği kısmet elbette sana ulaşacaktır. Sonra dedi ki: Sıddıkların hâli budur. Onlar, hakk teâla onları ayırmayınca kadar buldukları durumu/işi terk etmezler. (yani teslimiyet ehli dirler) Bunun üzerine yanından çıktım, kalbimdeki tüm o düşüncelerimi Allah

kalbimden yıkadı. San ki bir elbiseydi, çıkarıp attım. Allah'ın beni ikamet ettiği yerden razı oldum.

Arkadaşlarımdan: Kendimi Mağrip'te gördüm dedi. Adamlardan bir halka, ortalarında bir adam vardı. Halkadakilerin hepsi ona yönelmişti. Kendime dedim ki: Bu, kutuptur. Adamı özelliklerinden tanıdım. Bana her seferinde bir adam anlatıldığında, belki bu o adamdır diye ona gelirdim. Ta ki, Şeyh Ebû'l-Abbâs el-Mursî'den bahsedildi. Ona geldim, halkanın ortasında olduğunu gördüm. Ona gördüklerimi söyledim. O da dedi ki: Evet, ben kutupum. Ön tarafımda olanlar, hakikâtimin batınından onlar için medet vardır. Sırtımın karşısında olanlar, onlar için ilmimin zahirinden medet vardır. Kenarlarımda duranlar ise, onlar için her iki yanımdaki ilimden medet vardır.

Arkadaşlarımdan biri bana dedi ki: İlim ve hayır ehlinden biri, rüyamda sanki küçük bir fırka içinde olduğunu görmüş. İnsanlar toplanmış gökyüzüne bakıyorlardı, biri şöyle diyordu: “Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî gökten iniyor. Şeyh Ebû'l-Abbâs inişini gözetliyor, ona hazırlanıyor.” Üzerinde beyaz bir elbise olduğunu ve gökten indiğini gördüm. Şeyh Ebû'l-Abbâs onu görünce, ayaklarını yerde sabitleştirir ve inişe hazırlandı. Şeyh Ebû'l-Hasan, onun üzerine inip, başından girdi, ta ki içinde kayboldu ve uyandım (sayfa 76).

Şeyh Muhammet Sirac şöyle der: Gecelerden bir gece ben uykudayken, rüyamda birinin bana şöyle dediğini gördüm: “İskenderiye'nin dışına Sidre kapısından git. Sol tarafında bulacağın ilk bahçeye gir, orada insanlardan bir cemaat bulursun. Oradaki en uzun hurmanın altında oturan, adamlardan bir adamdır. Sonra bana denildi ki: Camide bir halka vardır, kim ona girerse emindir. Sabahladığımda, İskenderiye'nin dışına çıktım. Soldaki ilk bahçeye girdim. Halkayı orada buldum. Başımı kaldırdım ki, en uzun hurmayı göreyim. Bir de baktım, biri, hepsi uzundur diyor. Baktım ki bu Şeyh Ebû'l-Abbâs el-Mursî'dir. Selam verdim ve oturdum. Ve ona efendim, dün gece şöyle şöyle gördüm, rüyamı anlattım.“Cami benim, halka ise arkadaşlarımdır. Kim ona girerse emindir.” Yani kim şartlarımıza girerse emindir dedi. Ondandır dedi ki: Bu gece sana geleceğim. Ben de, efendim seni kapıda bekleyeceğim veya senin için kapıyı açık bırakacağım, dedim. Hayır, kapıyı kapat, ben gelirim, dedi. Akşam olduğunda vehim gibi bir şey beni sardı ve şöyle diyordu: Nereden gelecek, buradan, hayır şuradan, beklemeye güç yetiremedim. Vasitî'nin ribatına gittim, minarenin üstüne çıktım, namaz kılmak için durdum. Ben

namazdayken, Şeyh Ebû'l-Abbâs havadan geldi, Dedi ki: Ey Muhammed sen buraya geldiğinde, yerin benden gizli kalacağını mı zannediyorsun? Efendim, buraya geldim zira içinde bulunduğum duruma takat gösteremedim dedim. Hitap edilen, okuduğum dilin dışındaki bir dildi.

Arkadaşlarından biri bana şunu anlatır: Kus şehrinde Şeyhle beraberdik. Şeyh Ebû'l-Abbâs Mursî'nin arkadaşlarından Ebû'l-Hasan Mursî oradaydı. Ahlâkı biraz keskindi. Bir gün şeyhimin oğlu inip çocuklar gibi oynadı. Şeyh Ebû'l-Hasan Mursî'na: Çık yukarı, Allah seni yukarı çıkarmasın dedi. Şeyh Ebû'l-Hasan onu duydu ve inip ona: Ey Ebû'l-Hasan, insanlarla Ahlâkını güzelleştir, bir yılın kaldı öleceksin dedi. Gerçekten de o senenin sonunda öldü.

Ebû Abdullah el-Hakîm el-Mursî şöyle dedi: Biz Eşmun'deyken şeyhimiz bize geldi, akşam karanlığı basınca beni çağırıp bana yaklaş ey Hakîm dedi. Ona yaklaştım, elini sırtıma koydu. Bende aynısını yaptım. Beni sıkarak ağlamaya başladı. Bende onun ağlayışına ağladım, ancak onun niçin ağladığını bilmiyordum. Ey hakîm, ben vedalaşmak için geldim dedi. Ey Hakîm, Maksım'a, (Bir köy ismi olsa gerek tam olarak neresi veya nereye bağlı olduğunu bulamadık)kardeşimle vedalaşmaya gidiyorum, sonra İskenderiye'ye döneceğim. Orada bir gece kalacağım, ikinci gün kabrime gireceğim. Yola çıktı, kardeşinin yanında kısa bir süre kaldı. Sonra İskenderiye'ye indi. Orada bir gece kaldı, ikinci gün dediği gibi kabrine girdi (sayfa 77).

Şeyhin oğlu Cemaleddin dedi ki: "Frenk elçisi İskenderiye'ye gelmişti. Ona bakmak için gittim fakat Şeyh'e bir şey söylememiştim. Geldiğimde, nerede olduğumu sordu, dedim ki buradaydım, hayır, bilakis Frenk elçisine bakmaya gittin, dedi. Sen, yaptıklarından bir şeyin bana gizli kalacağını mı zannediyorsun. Elçi şunu giymişti, sağındaki binekli şuydu, solundaki şuydu... Onun bulunduğu hâlin aynısını anlattı.

Abdulaziz el-Medîyûnî: Şeyh bana, ey Abdulaziz ata su verdin mi? Diye sordu. Bende, su vermediğim hâlde şeyhin korkusundan, evet verdim dedim. Bunun üzerine tekrar, ey Abdulaziz, ata su verdin mi dedi. Bende evet diyordum. Birkaç defa bunu tekrarlayıp, bende evet deyince, son seferinde, ya Allah dedi, gözden kayboluncayakadar. İkinci gün olunca dedi ki: Ey Abdulaziz, sizi insanlara doğru olmayı söylemeye mecbur bırakan nedir? Sulamadım diyecektin. Sulamadım

deyince ben sana ne yapardım? Talebelerden duyuyordum, şöyle diyorlardı: Kim meşâyihle arkadaşlık ederse, ondan zahir ilim konusunda bir şey gelmez. İlimi kaçırmak veya şeyhin sohbetini kaçırmak bana ağır geldi. Şeyhin yanına geldim, sirkeli et yediğini gördüm. Kendi kendime dedim ki, keşke Şeyh kendi eliyle bir lokma bana yedirse. İçimden geçen bu düşünce daha bitmeden, eliyle ağzımın içine bir lokma koydu. Ondan sonra dedi ki: Biz bir tüccarla arkadaşlık ettiğimizde, ticaretini bırak gel demeyiz. Bir sanatkârla arkadaşlık ettiğimizde, sanatını bırak gel demeyiz. Ya da ilim talibine, talebini bırak gel demeyiz. Ancak, her birini Allah'ın ikame ettiği yerde bırakırız. Bizim elimizle onlara taksim edilen, ona ulaşacaktır. Sahabeler, peygamberle arkadaşlık yapmış, ancak peygamber, hiçbir tüccara ticaretini bırak veya sanatkâra sanatını bırak dememiştir. Bilakis, her birini buldukları vesilelerüzerine bırakmış ve o işlerinde Allah'ın takvasını emretmişler.

Şöyle dediğini duydum: yanımda beş kişi ile Kus şehrine gittim. Hacı Süleyman, Ahmed b. Zeyn, Ebû Rabi', Ebû'l-Hasan el-Mursî ve falan. Biri bana dedi ki: Bu yolculuğunda neyi amaçlıyorsun? Ben de: Bunları Kus'ta gömerim ve gelirim dedim. Beşinide orada gömdüm. Hacı Süleyman ise, Kevser havuzundan içmeden ölmedi.

Arkadaşlarından biri: Ayândan birileri yanına gelmişti. Kendi kendine dedi ki: İstiyorum ki, fecirden önce biri beni uyandırsın. Bana bir ibrik sıcak su ve lamba getirsin. Bana abdest yerini göstereyim. Fecirden önce biri kapımı çaldı, baktım ki, Şeyhtir. Vakit fecirden bir müddet öncedir. Bu içinde sıcaksuolan ibrik, bu da mumdur, gel sana (sayfa 78)abdest yerini göstereyim dedi. Şeyhin arkadaşlarından birine şöyle demiştim: Keşke Şeyh bana inâyetiyle baksa ve hatırasına koysa. O Şeyh: Şeyhin yanına gittiğimde dedi ki: Şeyhten onun hatırasında olmayı dilemeyin. Bilakis kendinizden, Şeyh hatırımızda olsun diye talepte bulunun. O sizin yanınızda olduğu kadar sizde onun yanındasınız. Ondan sonra dedi ki: sen ne olmak istiyorsun? Vallahi, senin büyük bir makamın olacaktır. Vallahi, senin için büyük bir hâl olacaktır, vallahi şöyle olacaktır, vallahi böyle olacaktır... Ben ondan, seninbüyük bir makamın olacaktır sözünüden aklımda tuttum. Gerçekten de inkâr edemeyeceğim ilahi nimetlere mazhar oldum. Şeyhin oğlu cemaleddin dedi ki: Şeyhe, onlar fıkıhta İbn Atâullah'ı isteyip öne atıyorlar dedim. Şeyh dedi ki, onlar onu fıkıhta öne çıkarıyorlar, ben ise tasavvufta onu öne atıyorum. Yanına gittim, bana dedi ki: Fakih Nasıruddin afiyet bulduğunda seni dedenin yerine oturtacak, bir tarafta Fakih, bir

tarafıta da ben oturacağım. İnşallah sen iki ilimde de konuşursun. Gerçekten her şey tam da anlattığı gibi oldu.

Onu şöyle derken duydum: Oğlum Cemaleddin'e Tehzib kitabını yazdırmak istiyorum. Şeyh'e bildirmeden gittim onu yazdım ve birinci cildini ona getirdim. Bu nedir dedi? Dedim ki Tehzib kitabıdır, senin için yazdım. Kalkmak için hareket ettiğinde dedi ki: Hâlini veli kıl, onun üzerine hiç kimse lütufta bulunmaz, inşallah bunu mizanında bulursun. İkinci cildini getirdiğimde, onun yanından indikten sonra arkadaşlarından biriyle karşılaştım, bana: Şeyh senin hakkında, onu zahir ve batın ilimlerde uyulacak Allah'ın gözlerinden bir göz yapacağım dedi. Üçüncü cildini getirip, onun yanından indiğimde, arkadaşlarından biri ile karşılaştım, şöyle dedi: Şeyhin yanına çıktım, onun yanında ciltli kırmızı bir kitap gördüm. Bu kitabı İbn Atâ benim için yazdı dedi. Vallahi, dedesinin oturuşuyla değil, ancak tasavvuftaki artılarıyla ondan razıyım.

Arkadaşlarından biri bana haber vererek dedi ki: Şeyh bir gün, İbn Fakih el-İskenderiye geldiğinde beni haberdar edin der. Geldiğinde seni Şeyhe haber verdik. İlerle dedi, seni önüne aldı, sonra şöyle dedi: Cebrail (a.s.), yanında dağların meleği olduğu hâlde rasûlullah (s.a.v)'e Kureyş'in onu yalanladığı zaman geldi ve Cibrîl ona, bu dağların meleğidir, dedi. Allah ona Kureyşler hakkında sana itaat etmekle emretti. Dağların meleği ona selam verip dedi ki: Ey Muhammed, şu iki dağı üzerlerine geçirmemi istersen, yaparım. Bunun üzerine Allah rasûlü: Hayır, bilakis ben Allah'ın onların sulbünden onu birleyip ona şirk koşmayan nesiller yaratmasını ümit ederim dedi. Rasûlullah onların sulbünden çıkacakların umuduyla sabretti. Hakeza biz de bu fakih için, onun dedesine sabrettik (sayfa 79).

Bir gün Fakih el-Mekîn el-Esmer'in yanından çıktım. Şeyh Ebû'l-Hasan'ın arkadaşlarından olan Ebû'l-Hasan el-Cerîrîde benimle çıktı. Ona selam verdim, o da tebessümle bana selam verdi. Ona, beni nereden tanıyorsun dedim? seni nasıl tanımayayım? Dedi. Bir gün Ebû'l-Abbâs'ın yanında oturuyordum, sen de onun yanındaydın. Sen inince dedim ki. Efendim, bu genç bana tuhaf geliyor, falan, falan kişiler (dünyaya olan)bağlılıktan koptular bu genç ise (hala Dünyaya) bağlıdır. Dedi ki: Şeyh şöyle dedi: Ey Ebû'l-Hasan, bu genç, Allah'ın yoluna davet eden biri olmadıkça ölmeyecek. Allah'a hamd olsun şeyhin dediği oldu.

Bu Ebû'l-Hasan (el-Cerirî) bana dedi ki: Ben bir gece Ebû'l-Hasan'ın yanındaydım, Tirmizi el-Hekîm'in Hatmu'l-Evliyâ adlı kitabı kendisine okutuluyordu, baktım bizimle beraber çıkmamış, biz çıktığımızda Şeyhin yanında olmayan bir kişi oturuyor. Yanımdaki birine, bu kimdir dedim? Cemaatten tanıdıklarının dışında başka kimse burada yok dedi. Onun onu görmediğini anladım ve sustum. Topluluk dağılınca Şeyh'e, efendim, burada bir adam gördüm, bizimle beraber gelmemişti, biz gelmeden senin yanında değildi diye sordum. Şeyh: O, Ebû'l-Abbâs el-Mursî'dir dedi. Her gece Mî'âd adlı eseri dinlemek için Maksem'den gelir, sonra aynı gece içinde mekânına döner. Şeyh Ebû'l-Hasan o ara İskenderiye'deydi, taharet konusunda çok vesveseler bana arız olurdu. Bu durumum Şeyhe ulaştı. Bunun üzerine dedi ki: Abdest konusunda vesveselerin olduğunu duydum. Evet dedim. Şeyh bu cemaat şeytanla oynar, şeytan onlarla oynamaz dedi. Birkaç gün bekledim sonra yanına gittim. O vesveselerin durumu nedir? Diye sordu. Aynı hâlde olduğumu söyledim. Eğer vesveseleri terk edemezsen bir daha yanımıza gelme dedi. Bu vesveselerin kesilmesi bana çok ağır geldi. Vesvese için şunu telkin ediyordu: *سبحان الملك الخلاق ان يشأ يذهبكم ويات بخلاق جديد وما ذلك على الله بعزيز* *"Allah'ın gökleri ve yeri hakkıyla (yerli yerince) yarattığını (düşünüp gerçeği) görmedin mi? Eğer (O) dilerse sizi giderir (yerinize îmanlı ve itaat eden) yepyeni bir halk getirir. Bu da Allah'a güç değildir."* (İbrahim/19-20) Bu kitabın sonunda zikredilmiş olan, kendisi ile onu medhettiğim bir kaside yazdım. Ona okuduğumda, Allah seni ruhu'l-kuds ile desteklesin dedi. Onun işaretini ve kasidenin etkisi ile Ahmîm yöresindeki bir adamı onunla övdüğüm yeni bir kaside yazdım. Onun da zikri kitabın sonunda gelecek. Ona okuyunca, Bu fakih benimle arkadaşlıkyapmaya başladığında kendisinde iki hastalık vardı, dedi. Allah ikisine de afiyet verdi. Vesvese hastalığına işaret ederek iki ilimde oturup konuşması lazımdır. Şeyhin bereketi ile kesildi, öyle ki bulunduğum genişliğin şiddetinden korkmaya başladım.

Bazı işlerde ve diğer hastalıkta gevşeklik yaptım. Başımda bir ağrı vardı, bu şikâyetimi ona söyledim, o da benim için Allah'a dua etti, bunun üzerine Allah bana afiyet verdi. Bir gece dertli bir şekilde yattım, rüyada Şeyhi gördüm (sayfa 80), içinde bulunduğum durumu ona şikâyet ettim. O da, Sus, vallahi sana büyük bir ilim öğreteceğim dedi. Uyandığımda Şeyhe gidip rüyayı anlattım, o da, inşallah öyle olacaktır, dedi.

Anladım ki, mahlûkâtta kopma mümkün değildir. Ben onlar için murat edilmişim. Zira onun sözü şöyleydi: Senin değerinin onun halkı arasındadır. Ben, onun durumunu inkâr edenlerdendim. Onun aleyhine itiraz edenlerdendim. Ondan duyduğum herhangi bir şey ve ondan nakledilmiş herhangi bir olaydan ötürü değildi. Ta ki, benimle onun arkadaşları arasında bir mukavele icra olana kadar. Bu onunla olan sohbetimden önceydi. O adama dedim ki: Zahir ilim ehlinde başkası yoktur. Şu cemaat şerîâtın zahirinin kabul etmediği büyük işler iddia ediyor. Şeyh ile arkadaşlık ettikten sonra o adam dedi ki: Tartıştığımız gün, Şeyhin bana ne dediğini biliyor musun? Hayır dedim. İlk yanına vardığımda bana şöyle dedi: Onlar taş gibidir. Ondan sana gelmeyen, sana gelenden daha hayırlıdır. Bunun üzerine bildim ki, durumumuz şeyh'e keşif olunmuştur. Ömrüme and olsun ki, on iki sene Şeyh'le arkadaşlık ettim, ona eziyet etmek amacı ile ondan nakledilen şeylerden ilmin zahirini inkâr edecek hiçbir şey duymadım. Onunla bir araya gelmemin sebebi ise, benimle o adam arasında tartışma geçtikten sonra kendime şöyle dedim: Bırak bir gideyim şu adamı göreyim. Çünkü hak sahibinin gizli olmayan emareleri vardır. Meclisine geldim. Şârinin emrettiği enfesler hakkında konuştuğunu gördüm. Birincisi İslam'dır. İkincisi imandır. Üçüncüsü de ihsandır dedi. İstersen, dersin ki, birincisi ibadettir. İkincisi ubûdiyettir. Üçüncüsü ibadetin ta kendisidir. Dilersen şöyle de diyebilirsin: Birincisi şerîâttir. İkincisi hakikâttir. Üçüncüsü gerçeğin vükû bulmasıdır. Buna benzer şekilde devam etti. İstersen şöyle dersin, istersen böyle dersin. Ta ki, aklım şaşırıp kaldı. Anladım ki bu adam, ilahi denizin feyzinden ve Rabbani bir medetten konuşur. İçimdekileri Allah giderdi, ondan sonra o gece evime geldiğimde, daha önce âdetim olan ailemle bir araya gelmeyi kabul edecek bir şey kendimde bulamadım. Ne olduğunu bilemediğim tuhaf bir manâ buldum. Tek başıma bir mekânda kalarak gökyüzüne, yıldızlara ve orada yaratılan kudretinin acayipliklerine bakıyordum. Bu benim tekrar ona gitmeme sebep oldu. Ona geldim, bana izin verildi, onun yanına varınca ayağa kalkıp, güler yüzle beni karşıladı. Öyle ki, utanmaktan dehşete düştüm, kendimi buna ehil görmedim. Ona ilk söylediğim şeydi: Efendim vallahi ben seni seviyorum. O da dedi ki, beni sevdiğin gibi Allah da seni sevsin. Sonra sıkıntılarımı ve düşüncelerimi ona şikâyet ettim. Kulun hâlleri dörttür, beşincisi yoktur dedi. Nimet, bela (sayfa 81), tâat ve masiyet.

Nimet içinde olduğunda hakkın senden istediği şükürdür. Bela içinde olduğunda, hakkın senden istediği sabırdır, taat içinde olduğunda hakkın senden

isteği, içinde bulunduğun nimetlerine şahitliktir, masiyet içinde olduğunda da, hakkın senden istediği istığfardır. Onun yanından kalktım, sanki bütün düşünceler ve hüzünler çıkardığım bir elbiseydi. Bir ara sonra, bana sordu, nasılsın? Sıkıntıları arıyorum ama bulamıyorum dedim. Bunun üzerine dedi ki,

Gecem senin yüzünle aydınlıktır.
Karanlığı insanlarda sirâyet eder.

İnsanlar karanlığın içindeyken,
Biz gündüzün aydınlığındayız.

Bağlı kal, Allaha and olsun,
Eğer bağlı kalırsan iki

Mezhepte de müftü olursun.

Bunlardan şunları kast ediyordu. Zahir ilim, şerîât ehlinin, batin ilim ise, hakikât ehlinin mezhebidir.

1.7. DÖRDÜNCÜ BÂB

1.7.1. İlmi, Zühdü, Verâsı, Himmetinin Yüceliği

İlmi, zühdü, verâsı, himmetinin yüceliği, hilmi, sabrı ve tarikatının doğruluğu hakkındadır.

Kendisi ile hangi ilimden konuşulsa mutlaka seninle o ilimden konuşurdu, müzakere ederdi. Öyle ki, onu dinleyen, o bu ilimden başkasını bu kadar iyi bilemez derdi, özellikle hadis ve tefsir (ilimlerinde çok âlimdi). Şöyle diyordu: Biz, fakihlerin buldukları duruma iştirak ettik, ancak onlar bizim bulunduğumuz duruma iştirak etmediler. Onun kitabı; usulu'd-din, irşad ve hadiste “Kitabu'l-Mesâbih”, fıkhıta “et-Tehzîb ve'r-Risale”, tefsirde “İbn Atiye”nin kitabıydı. Arapça bilen biri ona okurdu, o da, onun yanlışlarını çeviriyordu. Mârifet ve esrâr ilimlerinde ise o, kutbun değirmeni, kuşluğun güneşiydi. Onun sözlerini dinlediğinde: Bu, ancak Allah'ın gayba müttali kıldığı kişinin sözüdür, semavi bilgisi yerdekilere nisbet edilen bilgisinden daha fazladır derdin. Ebû'l-Abbâs'ın Şeyh Ebû'l-Hasan hakkında: “Göğün yollarını yerin yollarından daha iyi bilirdi” dediğini duydum. Ben onu dinliyordum o; ancak büyük akıl, ism-i a'zam, dört şubesi, isimler, harfler, evliyâların dairelerinden, yakîn sahiplerinin makâmlarından, arştaki mukarreb mülklerden, esrârın ilimlerinden, zikirlerin nimetlerinden, miktarlar gününden, tedbir

durumundan, kıyamet günü Allah'ın kulları ile muamelesinden, Allah'ın rahmetinden, yarın olacakları haber verirdi ve mahlûkâtın buna ihtiyacı olduğu için kısa bir zaman içinde onlar bilinen malumatlara dönüşürdü. Bu yüzden bu ilim sahiplerinin tabileri az olur. Mercanın müşterileri çok olurken, Yakut almak için iki kişinin bulunması az olur. Bundan dolayı hakkın tâbileri az olur diyordu. Allah şöyle buyurmuş: “*Onlar azdır.*” (Sad, 24), “*kullarımdan şükredenler azdır*” (Sebe, 13), “*ancak insanların çoğu bunu bilmezler*” (Yusuf, 21,24), Ashab-ı Kehf hakkında “*çok azı hariç kimse onları bilmez*” (Kehf, 22.), (sayfa 83)

Şöyle dediğini duydum: Veliyi bilmek Allah'ı bilmekten daha zordur. Allah kemal ve cemali ile malumdur. Senin yediğin gibi yiyen içtiğin gibi içen birini ne zaman tanırsın? Dünyadaki zühdüne gelince, riyasetteki zühdü ile dünyadaki zühdüne, ehli ile olan zühdü ile ictimadaki zühdüne istidlal edilir. İskenderiye’de otuz altı sene kaldı, yüzünü oranın mütevellisine göstermedi ve ona bir istek göndermedi. İskenderiye’deki müteveli kendisi ile bir araya gelmek istedi, Şeyh bunu kabul etmedi. Zeki el-İsvani ona dedi ki: Efendim, İskenderiye mütevellisi, seninle bir araya gelmek istediğini, onun Şeyhi olman için beni sıkıştırıyor. Bunun üzerine Şeyh: Ey zeki, ben kendisi ile eğlenilecek biri değilim, vallahi Allah ile buluşuyorum, o (İskenderiye emiri) beni göremez bende onu görmem. Durum aynen öyle oldu der.

Bir şehre geldiğinde kendisine, şehrin mütevellisi yarın sana gelmek istiyor, denildiğinde, o, gecedен yola çıkardı. Sağr mütevellisi, nazırı ve oradaki divanlar sorumlusu bazen gelirdi, Şeyhe kabz hâli galip gelir, onların olmadığı hâldeki gibi kelamı bast olmazdı. Hatta şöyle diyorduk: Keşke onların olmadığı zamanki kelamı onlar olduğunda olsaydı. Şucaî, gücünün kibri, saltanatının imkânı ile ona geldi, Şeyh ona himmetinin dizginini çevirmedi, azimetinin hissesini ona doğrultmadı. Hatta bana haber ulaştı ki, şucaî Zeki el-Esvani’den ihtiyaçlarını arzemesini istediğinde, Şeyhe: Efendim, arkadaşlarının ekip biçeceği bir araziyi ondan isteyeceğim, dedi. Bunun üzerine ey Zeki, bu asla olmayacak bir şeydir, dedi.

Zühdünden biri de şudur ki, dünyada taş üstüne bir taş koymadan, bir bahçe edinmeden, dünya sebeplerinden bir sebebi üretmeden, arkasında rızık bırakmadan gitti. Bunun yanı sıra zühd, kalplerin sıfatlarından bir sıfattır. Allah onunla sevdiklerinin kalplerini niteler. Ancak ona delalet eden alametleri vardır.

Şeyh Ebû'l-Hasan; Sıddık'ı rüyamda gördüm, dünya sevgisinin kalpten çıkmasının alameti nedir bilir misin diye sordu? Bilmiyorum, dedim. Kalpten dünya sevgisinin çıkmasının alameti, olduğunda harcamak, olmadığına rahat olmaktır dedi. Şeyh Ebû'l-Abbâs der ki: Rüyada Hz. Ömer'i gördüm, ey müminlerin emiri, dünya sevgisinin alameti nedir diye sordum? O da yergiden korkmak övgüyü sevmektir dedi. Sevgisinin alameti, yergiden korkmak övgüyü sevmek olduğuna göre; zühdün alameti de (sayfa 84),

Yergiden korkmamak övgüyü sevmemektir.

Verâsına gelince: Arkadaşlarından birinin bana söylediğine göre, kendisi cemaatten birinin kale içindeki evine girdi, onu orada kazık çakarken gördü. Şeyh'i büyük sıkıntı bastı ve dedi ki: Vakıf olan bir yerde izin verilmediği halde nasıl bir tasarrufta bulunursun? Bu helal olmaz!

O kişi; Vallahi karnıma hiç haram girmedi ve verâ, Allah'ın sakındırdığıdır dedi.

İskenderiye'nin Salihlerinden biri, ona ait kumlu bir bahçeyebizi davet etti. Ben ve Seğir⁸⁸ Salihlerinden bir grup gittik, bahçe sahibi bizimle beraber gelmedi, ancak bize yeri târif etti. Giderken verâ hakkında konuşmalar aramızda icra ettik, her biri bir şey söyledi. Ben: Verâ, Allah'ın sakındırdığıdır dedim. Bahçeye geldiğimizde, dut zamanıydı, herkes yemek için acele etti ve yedi. Ben yemek için her geldiğimde karnım ağrıyaya başlıyordu dönüyordum, ağrım kesiliyordu. Kaç defa bunu tekrarladım bir şey yiyemeden oturdum. Onlar yerken bir adam: Benden izinsiz bahçemin meyvelerini yemeniz size nasıl helal olur? diye bağıırıyordu. Meğerse yanlış bahçeye girmişler. Onlara, size verâ Allah'ın sakındırdığıdır demedim mi? dedim

Allah'ın rahmeti üzerine olsun, bilesin: Hassın verâsını çok azı hariç kimse anlamaz. Onların verâsı, başkasına dayanmaktan veya başkasına sevgi ile meyletmekten ya da onun fazileti ve hayrı dışındakileri arzulamaktan sakınmaktır. Onların verâsı, vasıta ve esbapla ilgilenmekten sakınmak, şirkten soyutlanmak, adetlerle ve taatlara dayanmakla ilgilenmekten sakınmak ve tecelli nurlarıyla ilgilenmektir. Onların verâsı, dünyanın onları fitneye sokmaktan veya ahiretinden

⁸⁸İskenderiyye'nin diğer adı, sahil kenti ve düşman karşı korumasız (kale) olduğu için el-Sağr adı verilmiştir.

geri kalmaktan sakınmalarıdır. Vefa borcu olarak dünyadan, İhlâsı kaybetmemek için de ahirete vukufiyetten sakınmışlar.

Şeyh Osman b. Aşur'a: Musul'a gitmek için Bağdat'tan çıktım. Ben yürürken, dünya tüm izzeti, şanı, yüceliği, bineği, giysisi, kızları ve arzuları ile bana arz olundu, ben ondan yüz çevirdim. Cennet bana hurileri, sarayları, nehirleri ve meyveleri ile bana arz olundu, ilgilenmedim. Bana denildi ki: Ey Osman eğer birincisi ile ilgilenseydin, ikincisinden seni mahrum ederdik. Eğer ikincisi ile ilgilenseydin, seni ondan mahrum ederdik. İşte, bundan sonra biz senin içiniz ve iki dünyadaki payın da senin için geliyor demıştır.

Şeyh Abdurrahman el-Mağribi, şöyle der:-kendisiİskenderiye'nin doğusunda oturuyordu-, senelerden bir sene, hac ettim. Haccımı eda edince İskenderiye'ye dönmeye karar verdim. Bir de baktım bir ses (sayfa 85):

“Sen önümüzdeki sene yanımızdasın” diyordu. Madem önümüzdeki sene yanınızdayım, o hâlde İskenderiye'ye dönmeyeyim, yemene gideyim dedim. Adn'a geldim, sahilde yürürken, bir de gördüm, bir marangozun yanındayım, ticari eşyalarını dışarı çıkarmışlar, sonra baktım adamın biri seccâdesini denizin üzerine sermiş ve suyun üzerinde yürüyordu. Kendi kendime dedim ki, ne dünyaya, ne de ahirete yaradın. Ansızın bir ses bana, “Dünya ve ahirete yaramayan bize yarar”diyordu.

Şeyh Ebû'l-Hasan: Mirasını erkene alan, sevabını erteleyen için verâ en güzel yoldur der. Verâ, onları Allah'tan almaya, Allah için söylemeye, Allah için ve Allahile amel etmeye, apaçık bir delil ve yüksek bir basirete vardır. Onlar genel vakitlerinde ve diğer hâllerinde tedbir almaz, tercih etmez, irade etmez, tefekkür etmez, bakmaz, konuşmaz, bast etmez, yürümez ve hareket etmek istmezler. Ancak Allah ile bunları yaparlar. Öyle ki, bu bilgi, onları işin hakikâtine ulaştırmış, onlar cem çeşmesinde toplanmışlar. Daha yüce ve daha düşük olanda tafrika etmezler. Ednanın ednasından üzerlerine gelen şerîât menzilelerini korumakla beraber, verâlarından ötürü sevap olarak Allah onları sakındırır. Her kim, ilminin ve amelinin mirası olmazsa o kişi dünya ile mahcup olmuş veya dava ile çevrilmiştir. Onun mirası mahlûkâtı için izzettir. Misli için istikbardır. Ameli ile Allah'a delalet eden işte bu apaçık hüsrânın kendisidir. Yüce Allah bizi bundan korusun, akıllı olanlar bu verâdan sakınıp, ondan Allah'a sığınır. Her kimin ameli ve ilmi, Rabbine olan

ihtiyacını ve hâlka olan tevazusunu artırmazsa, o helak olmuştur. Birçok salih, salahları ile maslahatlarından kopardığı gibi, birçok fesatçıyı da fesatlarıyla varlıklarından koparan Allah yücedir. Allah’a sığın, o işiten ve bilendir.

Allah sana velilerin yollarını nasip etsin. Ahbâbına uymakla, üzerine minnet etsin. Şeyhin anlattığı bu verâ senin anlayışın bu gibi verâyâ ulaşır mı? Şu sözünü görmüyor musun? Verâ, onları Allah’tan almaya, Allah için söylemeye, Allah için ve Allah’la amel etmeye, apaçık bir beyyine ve yüksek bir basirete vardi. Bu abdâlların ve siddıkların verâsıdır. Vehmin galebesinden ve suizandan neş’et eden, dik kafalıların verâsı değildir. Himmetinin yüceliği konusunda çok büyük acayıplikler zahir olmuştur. İdarecilerin ihtiyaçlarını arz etmesini istemeleri, önerilerde bulunmalarına rağmen himmetini onlardan kaldırarak ilerlemiştir. Bir gün arkadaşlarına dedi: Tavaşi Bahauddin-kendisi o dönem divan sorumlusuydu- ve Fakih Şemsuddin el-Hatip, -o da orduların nazırıydı- bana: Bu kalenin hasıra, yağa, kandillere ihtiyacı var dediler. Ondaki fatihlerin yiyeceğe ihtiyacı vardır.

Biz (sayfa 86)vaktin idarecileriyiz. Her ay ona bir ödenek ayıralım. Onlara, Önce arkadaşlarıma danışayım dedim. Arkadaşlarıma, siz arkadaşlarımsınız, ne diyorsunuz? Dedihiç kimse ona cevap vermedi. (edebeben ona cevap vermiyorlar, tasavvufta mürşidin huzurunda konuşulmaz veya fikir beyanında bulunulmaz) Defalarca bunu tekrarladı, kimse cevap vermeyince. Allahım bizi onlarla değil onlardan zengin kıl dedi. Şüphesiz sen her şeye kadirsin. Şeyh söylediklerine olumlu cevap vermedi. Şeyh vefat ettiğinde mekânın herhangi bir aylığı yoktu.

Şeyh “Vallahi ben izzeti insanlardan bir şey istememekte buldum.” Derdi.

Şöyle derken duydum: “ Hac yerinde bir köpek gördüm. Beraberimde biraz ekmek vardı. Önüne bıraktım, hiç iltifat etmedi. Ağzına yaklaştırdım bir de baktım bir ses bana şöyle diyor: “Köpeğin kendisinden daha zahid olduğu kişiye öf olsun.”

Yine şöyle derken duydum: “Bir gün, beni tanıyan birinden, yarım dirheme ihtiyacım olan bir şeyi satın almak için çıktım. Kendi kendime dedim: “Belki benden para almaz. Bir ses bana şöyle dedi: “Dindeki selamet mahlûkâtın elindeki taleb etmeyi terk etmektir.”

Bir defasında kaldığım yere geldim, içeri girip kapıyı kapattım, ben otururken birisi kapıyı açtı. Dindeki selamet neyle olacağını sordu: Mahlûkâtanbir şey istememekle olur dedim. Sanki yitik bir şeyi bulmuş gibiydi. Ancak bunu ona şeyhin

söylediğini hisseder bir hali vardı. Şeyh kendisine: Falan yere git, kendine üç ölçek tart demiş. O da gidip kendisi için bir ölçek tartmış. Bu şeyhe ulaştınca demiş ki: “Onun tarttığını yerine boşaltın, bizim verdiğimiz üç ölçeki ona verin.”

Tamah hakkında şöyle demiş: Hepsi mücevvef (Arapçada harflerin sıfatları) olan üç harftir. Hepsi batardır (açgözlülüktür). Bu yüzden sahibi hiçbir zaman doymaz.

İnsanlar sebeplere sarılırlar derdi. Bizim sebebimiz ise iman ve takvadır. Yüce Allah şöyle buyurmuş: “*Eğer şehir halkı iman edip sakınsalardı, göklerden ve yerden bereketleri üzerlerine açardık.*” (Araf, 96)

Tenbih: Mahlûkâtta beklememek, ehl-i tarikin hâli ve tahkik ehlinin sıfatıdır. Cüneyt (r.a)’a sorulmuş, ârif zina eder mi? Allah’ın emri takdir edilmiş dedi.

Ömrüme and olsun ki, eğer ârif Allah’ın dışındakilerine tamah eder mi diye sorulsaydı, hayır diyecekti. Hakk Teâlâ’nın muradı (sayfa 87), kulların sevgi, güven, tevekkül, korku ve umut yönünden her şeyde onu birlemesidir. Onun ferdiyetinin hak ettiği de budur. Âriflerden biri bir şiir okuyordu:

Rabbini tevhid edene haramdır,
Onu birleyenine ona bir destekçi kılması

Ey arkadaşım,
Benim için hak ile bir vakfe yap,

Vecdde onunla öleyim vecdde onunla dirileyim.
Yerlerin meliklerine söyle, çabalarını sarfetsinler,

Bu mülk öyle bir mülktür ki, ne satın alınır ne de ulaşılır.

Himmetin kaldırılması Allaha olan güvenin doğruluğundan, Allah’a olan güvenin doğruluğu da muvacehe ve muayene yoluyla Allah’a imandan neş’et eder. İmanları onlara Allah ile aziz olmayı gerektirir. Allah şöyle buyurmuş: “*İzzet, Allah’ındır, onun Resulünüdür ve Mü’minlerindir.*” (Munafikun, 8) Allah’tan yardımı gerektirir. Bu konuda Allah şöyle der: “*müminlere yardım etmek üzerimizde bir haktır.*” (Rum, 47) Allah’tan sadır olan arızlardan kurtuluşu gerektirir. “*böylece müminleri kurtarmak üzerimize bir haktır.*”(Yunus 103) Mü’min’in izzeti, mevlâsına güvenmesi, nefesine ve hevâsına galip gelmesi, arızlardan kurtulması, hidâyetyolundan kopmamasıdır. İrade ehlinin şiarı ve örtüsü, Allah ile iktifa edip,

Allah'ın dışındakilerden himmeti kaldırmak, iman elbisesini varlıklara meyletme kirliliğinden veya minnet sahibi olan melikin dışındakileri arzulamaktan korumaktır. Bu manada bir şiirimiz var:

Yok, eden zamanı kınamaya başladın.
Belki senden uzaklaşır diye ondan uzaklaştın.

Zamanını çok kınama! Zira o, safa ve sevgi ile talep edilen değildir.
Eğer içinde yok olsam bana zarar vermez.

Dolunay, dolunaydır. Görünsede gizlense de.
Allah bilir ki, ben öyle bir himmet sahibiyim ki,

İffet ve zerafetten alçaklığı kabul etmem.
Neden itibarımı halktan korumayayım,

Padişahların en izzetlisini ve şereflişini onlara gösterirken.
Kendilerine muhtaç olduğumu mu onlara göstereyim.

Hâlbuki onların hepsi, tasarrufa güç yetirmezler.
Ya da nasıl rızkını halkından isteyeyim.

Ömrüme ant olsun ki, bunu yaparsam bu bir cefadır.
Zayıfın kendisi gibi zayıfa şikâyeti,

Hamilini uçuruma götüren bir acizliktir.
Vakar ile o Allah'tan ki, ihsanı

Ve lütufları tüm mahlûkâtı kapsamıştır.
Ona sığın, umduğun yerde onu bulursun,

Saparak onun kapılarını geçme.
Allah dışındaki varlıklardan birşey istememeni

Sana gerekli kılan, şunu bilmendir: (sayfa 88)

O,sana kâfi gelmiş ve sana bağışlayıp vermiştir ki seni katına çıkarmıştır. Böylece senin onun dışındakilerin yanında bir ihtiyacın kalmamıştır. Allah'ı anlamak, onun ilmi ile ondan istemekten iktifa etmeyi gerektiriyorsa, onu anlamak, nasıl onun ilmi ile mahlûkâtından sual etmekten iktifa etmeyi gerektirmesin? Allah kimi bir şeyle fetih ettiyse, her bir dostunu fetih ettiği şey ile başkalarında iktiza ettiği gibi, onun himmetini kendine kaldırmayı iktiza etmiştir. Allah'ın şu sözünü duymadın mı: “*Muhakkak ki sana tekrarlanan yediyi ve yüce Kur'an'ı verdik.*” (Hicr,87) Bakışlarını çekmesin, nasıl onda minneti olmasın? Oysa onun mevhibeleri inâyetinin fetihleri, velâyetinin özellikleri, seni başkasına bağlanmaktan nehy ediyor. Bazı ârifler şu şiiri okuyorlardı:”

En uzak yokluğun hakikâtlerin ilindedir.
Yaraticımın, mevhibelerinde bast olduktan sonra.

Sizin evinizdeyken ve konuğunuzken, güzel olur mu?
Bir gün umutlarımı kullara çevireyim.

Bilakis himmetle sana sığınırım.
Senin dışındakileri, orada arkamda bırakırım.

melekütünü gözlemediğim zaman,
Razık olmayana uzanan bir el görürüm.

Mahlûkâttan her rütbe sahibi, engellemeyi, vermeyi, velâyeti ve azli, başkalarına verecek bir rütbeyi kendisine nispet etmenden hoşlanmaz. Peki, yüce Allah rubûbiyetini itiraf edip, eserlerini başkalarına vermene razı olur mu? Allah'ın kendileri hakkında: “*Onlardan çoğu ancak müşrikler olarak Allaha inanırlar.*” (Yusuf, 106) dediği kişilerden olmaktan sakın. Onun ziyafet evinde olup, arzularını yönünü başkalarına yönlendirmen, kötü birşeydir. Bu manada bir şiirimiz vardır:

Sizin evinizdeyken ve konuğunuzken, güzel olur mu?
Bir gün umutlarımı kullara çevireyim.

Bilakis himmetle sana sığınırım.
Senin dışındakileri, orada arkamda bırakırım.

Sana şah damarından daha yakın olan mevlandan talep etmeyi bırakıp, senden uzak olandan talep etme. Allah'ın şu sözüne kulak vermez misin: “*Kullarım beni sana sorduklarında, muhakkak ki ben, çok yakınım, dua edenin beni çağırdığında duasını kabul ederim.*” (Bakara, 186) “*muhakkak ki, insanı yarattık, nefsinin ona*

verdiği vesveseleri biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.” (Kaf, 16) *“Allah’ın fazileitnden dileyin.”* (Nisa,22) *“Beni çağırın ki, size icabet edeyim”* (Ğafir, 60) *“ Herşeyin hazinesi bizim yanımızdadır.”* (Hicr, 21) *“ bütün bunlar kullarının himmetlerini toplamaları içindir ki, böylece ihtiyaçlarını ancak ona iletsinler (sayfa 89).*

Hilmine gelince, kendi nefsi için intikam almaması, onun özelliği idi. Bir gün yanına gittim: Ne düşünüyorsun dedi. Falan kişi öyle bir adamdır ki, Şeyhe çok eziyet etti. O dönemde yönetici olan biri falanın arkadaşlarının yanına geldi, kendisi Şeyhin yanına gelip gidenlerdendi. Dediler ki: Efendim, sana eziyet eden şu adamı dövüp Mısır ve Kahirede teşhir etmek istiyoruz, sen ne diyorsun? Ben de, onun için maslahat vardır dedim. Bir şeyi inkâr eder gibi söyledi: Ben bunu dedim, sen ondan intikam almak istiyorsun, dedi ki: Ben kimseden intikam almam, ancak ben ittiba isterim. Tebalarımı intikama sürüklemem, dedi. Bunun üzerine utanarak yol aldım, ondan sonra kimse bize eziyet etmedi. Başına bir bela geldi, nefsim ondan intikam almaya niyetlenmeden Şeyhin şu sözünü hatırladım: Ben kimseden intikam almam, sanki ben onu o an duymuştum. Bu rahatlamayla nefsim köreldi. On beş sene gibi bir müddet sonra Şeyhe eziyet eden adam bize eziyet etmeye kalkıştı, ona bir bela indi, Allah bizi ondan intikam almaktan korudu ve Şeyh bana şöyle diyordu: Hakkında seninle istişare ettiğim bu kişi, benimle onun arasında olan şeyin benzeri, seninle onun arasında da olacaktır. Benim ona yaptığım gibi sende yap. Ekâbirin sözleri, müritlerin kalplerinin sahifelerinde böyle dürülüyordu, öyle ki, vakti geldiği zaman sanki o anda duymuşsun gibi Allah onu izhar eder. Bazen Allah, fikren heyeti ve şekliyle sana, şeyhini düşünmeni sağlamıştır. Bazen de mesuliyetten kurtaran bir hayalde sana görünür. Bazen de hissî varlığı ile nazillerin varlığı esnasında hazır bulunur ki murit için bir tespit ve öğretici olur. Onu şöyle derken duydum: *“Benden duyup anladıklarınızı Allah’a emanet edin, ihtiyacınız olduğunda Allah size onu çevirir. Anlamadıklarınızı ise Allah’a bırakın, o açıklamasını üstlenir.”*

Ekâbirin kelamı ihtiyaçları olduğunda müridlere döner. Mürid onu almadığını zanneder. Oysa almıştır. Ancak hikmetin tohum ve yeşerme süreci vardır. Tohum zamanı, yeşerme zamanı değildir. Bazen sende hikmetin tohumu ekilir, yeşermesi yağmur bulutlarının gelmesini bekler. Yağmur bulutları geldiğinde yerin içinde gizli olanlar açığa çıkar. O emanetler vakitleri gelene kadar kullarda dürülü kalır.

Bana ulaştı ki, Şeyh Ebû'l-Hasan, Zamandan başka hicab yoktur diyordu.

Bir gün şöyle derken duydum: Bir insan bana eziyet ettiğinde, zamanla helak oluyordu. Bundan dolayı bakışlarımı çevirdiğimi görünce, mârifet geniştir dedi.

“Evliyânın eti zehirlidir” dediğini duydum. Allah sana yol gösterecek ilmi öğretsin, seni huzurunda daimi olanlardan eylesin, bilesin: Hakkın velilerine yardımı bu değildir. Zira onlar Allah’tan bunu talep ettiler ancak, onlar Allah’a tevekkülde doğru olup işi ona havale edince hak onlara yardım etti. “*Müminlere nusret üzerimize bir haktır*” (Rum, 47), “*Kim Allah’a tevekekül ederse Allah ona kâfidir*” (Talak, 3) sözünü duymadın mı?

Onlar senden intikam almak için kendilerine taraf oluyolar deme, bilakis onlar Allah için Allah’a taraf olanlardır. Zira o, yenilmeyen galiptir, aciz olmayan kadirdir. O kahhardır ki, belasından bir zerreye yerdekilerden ve göktekilerden karşılayan yoktur. Kahrının zerrelerinden bir zerreyi dağları, üzerine koysa dağlar erir.

Şeyhin, “mârifet geniştir” sözünün anlamı şudur: Mürid, iradesinin başında onun himmetiyledir, sonunda ise onun mârifetinin varlığıyla. İradesinin başlangıcındayken, ona eziyet edenden intikam almak içindoğru himmetle Allah’a yönelip ona sığınır. Nusreti talep etme konusunda doğru himmetle Allah’a yöneldiğinden, intikamın gecikmesine karşı sabretmede, bünyesinin darlığından hak ona yardım eder. Ârif ise, marifet denizi kendisini kuşatmıştır, himmeti ve meşieti dürülmüş, tedbiri de meşieti de haktır. Kendisine meşietin şuhûdu galip olmuş kimseye hangi meşiet kalır? Yine hak ona eziyet edenin cezasını bir ay ertelese, mevlâsının imtihanını hoş karşılar. İntikamı geciktirdiğinde, mürit için korktuğu sabırsızlığın, onun için olacağından korkmadığından, ona yardımda acele etmemiştir. Hem ârif kendisine zulmedenden intikam almaya kalkışırsa, marufunun ahlakıyla ahlaklandığı için kendisinde kaim olan şefkat ve merhamet onu yakalar. Yani her ne kadar buna gücü yetse de Allah’ı onlarda faal gören biri nasıl intikam alır?

Allah’ın velilerine zulmedildiğinde, bunlar tabaka tabakadır:

Birinci kısım: Zulmedenin aleyhine dua eden, sıkıntılarının giderilmesini ve ferahlığı istişare eden, darlığın kendilerinden giderilmesini isteyenler. Bu, duası red

olunmayandır. “mazlumun duasından sakın, çünkü onunla Allah arasında hicab yoktur”⁸⁹ hadisi bundandır.

İkinci kısım: Yardım talebi ve cezanın acele gelmesi konusunda Allah’a sığınan mazlumlardır. Ancak onlar, Allah’ın gizliyi ve açığı bildiğini bilmişler ve durumlarını gizlice Allah’a sunmuşlar. Bunlar, ona tevekkül, durumlarını ona arz ettiklerinden hakkın kendilerine yardım etmesine daha layıktırlar. Allah şöyle buyurmuştur: “Her kim Allah’a tevekkül ederse, o ona kâfidir.” (Talak, 3) Rivayete göre: Kadının birinin sadece bir tavuğu vardı. Onun yumurtalarıyla geçiniyordu. Hırsızın biri gelip onu çaldı. Ona herhangi bir bedduada bulunmayıp onu Allah’a havale etti. Hırsız tavuğu alıp kesti, tüylerini yoldu. O tüylerin tümü kendi yüzünde bitti. Bunları gidermeye çalıştı ama beceremedi. İnsanlara sordu hiç kimse gideremedi. Sonunda, Beni İsrail’den bir rahibe geldi, rahip ona dedi ki: Senin için, tavuğunu çaldığın kadının sana beddua etmesinden başka ilaç bilmiyorum. Bunu yaparsan şifa bulursun. Bunun üzerine ona birini gönderdi, kadın dedi ki: Senin tavuğun nerede? Çalındı dedi. Bu mu çaldı dediler? Kadın evet, o yapmıştır, dedi. Dediler ki, onun yumurtalarından dolayı seni sıkıntıya sokmuştur. Öyledir dedi. Onlar bunu tekrarlamaya devam ettiler ta ki kadını öfkeliendirdiler. Bunun üzerine kadın beddua etti. O âlime sordular: Sen bunu nereden bildin diye sordular? O da onun tavuğu çalındığında beddua etmeyip Allah’a havale etti Allah da ondan intikam aldı diye cevapladı. Ancak beddua edince kendi nefsi için yardım istemiş oldu, bunun üzerine hırsızın yüzündeki tüyler döküldü.

Üçüncü kısım: Zulme uğradıklarında beddua etmez, zulmedenlerden intikam almak için Allah’a dua etmezler. Ancak işi Allah’a havale ederler, onlar hakkında en hayırlısı odur.

Dördüncü kısım: Bunlar üst tabakadır. Bunlar kendilerine zulm edildiğinde zulm edenlere merhamet edenlerdir. Şeyh Ebû’l-Hasan dedi ki: “Bu sana zulm etmişse, senin sabretmen ve tahammul göstermen gerekir. Başkasının sana olan zulmü ve kendine yapacağın zulüm olmak üzere iki zulmü bir arada kendine yapmaktan sakın. Bunu yaparsan, sabır ve tahammüle bağlı kaldığın müddetçe bir kalp genişliği sende peydah olur, öyle ki, affedip vazgeçersin. Rızanın nurundan sana zulm edene merhamet edeceğin ve ona dua edeceğin bir durum sende meydana gelir.

⁸⁹ Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, 4/96, 6/93, 7/7; Darekutnî, *Sünen*, 2/136, 5/4, 55; Zeylaî, *Nasbu’r-Raye*, 2/398; Zebidî, *İthaf. U sadeti’l-Muttakîn*, 7/353, 10/95; Beğavî, *Şerhu’s-Sunne*, 3/114

Bunun üzerine onun için dua edersin ve duan kabul olunur. Seninle sana zulm edenin merhamet bulması ne güzel bir hâldir. Bu merhametli ve sıdıkların derecesidir. “*Allah’a dayan Allah kendine dayananları sever*” (Al-i İmran, 159)

Şeyh Ebû'l-Hasan'ın İbrahim b. Ethem ile ilgili anlattığı hadise de bu kabildendir. Hani asker evler nerededir diye sormuştu o da mezarları gösterince asker, kendisiyle alay ettiğini zannederek İbrahim b. Ethem'in kafasına vurdu. O da başını eğip vur günahkâr kafaya vur bunun üzerine asker bu İbrahim b. Ethemdir Horasan'ın zahididir dedi ve ayaklarına eğilip öptü ve ondan özür diledi. İbrahim b. Edhem ona dedi ki: Vallahi sen bana vurmak için elini kaldırdığında ben senin için Allah'tan mağfiret diliyordum. Zira biliyordum ki, bunun için Allah bana sevap verir. Senden sorumlu tutar. Bundan dolayı senin benden alacağın payın şer, benim senden alacağımın da hayır olmasından hayâ ettim. Şeyh Ebû'l-Abbâs: Bu kemalın kendisi değildir dedi. Aşerei Mubeşşere'den olan Sa'd'ın yaptığı Kemalın kendisidir. Kadının biri onun, kendi bahçesinden bir şeyler sahiplendiğini iddia etti. O da: Allahım eğer o yalancı ise, onu kör et ve yerinde öldür dedi. Bunun üzerine kadın kör oldu, bir gün bahçesinde yürürken, bir kuyuya düşüp öldü. Eğer İbrahim'in yaptığı kemâlin kendisi olsaydı, sahabinin bunu yapması daha evlaydı. Ancak Sa'd Allah'ın eminlerinden bir emindi. Kendi nefsi ve başkasının nefsi kendisi için eşitti. O kadın, ona eziyet ettiği için ona beddua etmedi. Resulullah(s.a.v)'in arkadaşına eziyet ettiği için ona beddua etti. İbrahim bu mertebeye ulaşmadığı için askere beddua etmedi ki, bu kendi nefsi için intikam olmasın. Sa'd (r.a.) ise, Allah onu kendi nefsinden arındırmış ve ibraz etmişti. Allah mahlûkât içinde, kullarından dilediğini arındırır. Sofî, kendi nefsi için hakkın yerine gelmesini istemez. Bilakis Rabbi için yerine getirir.

Faide: Bilesin, Allah'ın velilerinin başlangıçtaki durumları, meziyetleri mükemmelleşsin ve diğer kötü vasıflardan temzilensinler diye halkın onlara musallat olmasıdır. Meziyetler onlarda tekamül eder ki, halka dayanıp ve meyledip onlarda sukûnet bulmasınlar. Kim sana eziyet ederse, iyiliğinin köleliğinden seni azat etmiştir. Kim sana iyilik ederse, iyiliği ile seni köle edinmiştir. Bu yüzden Allah Resulü (s.a.v) demiştir ki: “*Kalpler, kendisine iyilik edenin sevgisi üzerine yaratılmıştır.*”⁹⁰, “*kim size bir iyilik yaparsa mükâfatımı verin. Buna güç*

⁹⁰Zebîdî, *İthafu Sadeti'l-Muttakîn*, 9/554; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 11/58, 12/13; el-Müttakî, el-Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s. 44102; Hatib el-Bağdadî, 4/277, 11/94; Ebî Nuâym, *Hilyetu'l-Evliyâ*,

yetiremezseniz onun için dua edin. Bütün bunlar kalplerin mahlûkâtın ihsanından arınıp hak melike bağlanmak içindir.” Şeyh Ebû'l-Hasan: İnsanların şerrinden kaçtığından daha fazla hayrından kaç der. Zira onların hayrı, kalıbına, şerri ise kalbine isabet eder. Bedenine isabet eden, kalbine isabet edenden daha hayırlı değildir. Allah'a ulaştıran bir düşman, Allah'tan koparan bir dosttan daha hayırlıdır. Sana yönelmelerini gece, yüz çevirmelerini ise gündüz say. Görmüyor musun, onlar yöneldiklerinde fitne çıkarırlar. Halkın velilere yollarının başında musallat olması, Allah'ın velileri ve seçkinleri hakkındaki kanunudur. Bu yüzden Şeyh Ebû'l-Hasan demiş ki: Allahım kavmin üzerine zilleti hükmettin, ta ki, aziz oldular. Yokluğu hükmettin, ta ki buldular. Senin yanında tükenen tüm izzetlerin karşılığında beraberinde rahmetinin lütufları olan zilleti isteriz. Senden hacb eden her varlık karşılığında, muhabbetinin nurunu beraberinde taşıyan yokluğu isteriz.

Bunun veliler ve seçkinler için sünnetullah olduğunu gösteren deliller şunlardır: “*Ve sarsıldılar, öyle ki, peygamber ve beraberinde iman edenler, Allah'ın yardımı ne zamandır diyordu. Dikkat edin, Allah'ın yardımı yakındır.*” (Bakara, 214), “*Ta ki, peygamberler ümitsiz olduğunda yalanlandıklarını zannettiklerinde kendilerine yardımımız geldi.*” (Yusuf, 110), “*yeryüzünde mustazaf kılınanlara minnet edip, onları imamlar kılmak ve varisler kılmak ve yeryüzünde yerleştirmek istiyoruz.*” (Kasas, 5), “*kendileri ile savaşılana zulme uğramış olmaları sebebi ile onlara izin verildi. Şüphesiz Allah, onlara yardım etmeye kadirdir. Onlar, haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Hâlbuki onların 'Rabbimiz Allah'tır' demekten başka suçları yoktu*” (Hac, 29-40). Ve bu manaya delalet eden başka âyetler...

İbrahim b. Ethem'in, Asker, onun başını yarıncı başını eğip “uzun zaman Allah'a isyan eden başa vur” demesi, bidâyetteki hâlleridir. Yine onun şu sözü: “Ömrümde üç defa sevindim; bir defasında mescitteydim, beni bir karın sancısı tuttu, kalkıp oturuyordum. Mescidin sahibi geldi çıkmamı istedi. Aşırı sancıdan çıkamadım, bunun üzerine ayağımdan tutup beni sürükleyerek dışarı attı. İkincisinde, üzerimdeki elbiseleri çıkardım, bitlerin çokluğundan görünmüyorlardı. Üçüncüsünde, bir gemiye binmiştim. Orada bir komedyen: Biz düşman diyarında münkirleri şöyle tutuyorduk deyip sakalımdan tutup sallıyordu. Gemide benden daha hakir birini

4/121; Ali el-Kârî, *Esrâru'l-Merfûâ*, s. 170, Suyûtî, *ed-Dureru'l-Muntessire*, s. 67; el-Fitenî, *Tezkiret'l-Mevzuat*, s. 68; Şevkanî, *Fevaidu'l-Mecmua*, s. 82; Âclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1/395, İbn Ebî Hatim, *İlelü'l-Hadis*, s. 2523; el-Banî, *Silsiletu'z-Zaife*, s. 600; İbn Adî, *el-Kamil Fi'z-Zuafa*, 2/701.

görmediği için bu hoşuma gitti.” Başlangıçtaki hâlleri buydu. Biliyorlardı kendilerinde kalıntılar olduğunu, bu yüzden intikam almaktan korkuyorlardı. Eğer kendi nefsi için intikam alsalar Allah’ın gözünden düşerler. Kendi nefsi için intikamın afetlerini bildikleri için hilme rücu ettiler, intikamdan ellerini çektiler. Şeyh Ebû’l-Hasan dedi: Bir defasında biri bana eziyet etti, bundan daraldım. Yattım ve gördüm bana şöyle deniliyordu: Sıddıklığın alâmeti, düşmanın çoğalması ve onlara aldırmamasıdır. Bilmen gerekir ki, kişilerin özelliği, izzet ve rif’at vatanında ikamet etmeyi hoş görmesidir. Eğer hak onu isteği ile baş başa bıraksaydı helak olurdu. Hasetçilerin muarazasını ve eziyetçilerin ezasını onlara musallat kılarak bundan uyanırdı.

Bazı ârifler: Düşmanın bağırsığı Allah’ın kırbacıdır derler. Kalpler başkasına yönelince onunla kalplere vurur. Eğer bu olmasaydı kalp, izzet ve şanın gölgesinde uzanırdı. Bu ise Allah ile arsında bir perdedir. Bu iş, Allah’ın velilerine ve dostlarına hüsnü nazarıdır, onlardaki velâyet eserlerinin izharıdır. Zira Allah şöyle demiş. “*Allah iman edenlerin velisidir.*”(Bakara, 257).

Nûrları tamamlanıp sırları kalıntılardan temizlendiklerinde kullar arasında onlara hükmedip ve onun üzerine delalet ettiğinde, onlar artık seçilmiş bir kul olup, Allah’ın kendisi için onunla intisar ettiği kılıçlarından bir kılıç olur. Sa’d’ın kendisine yalan iddiasında bulunan kadına beddua edip “Allahım onu kör et ve mekânında öldür” demesi ve ona icabet edilmesi bu bâbdandır. Hz. Osman (r.a.) eve girdiğinde biri eşinin yüzüne tokat attı. Bunun üzerine Hz. Osman der ki: “Allah senin ellerini ve ayaklarını koparsın, seni ateşte ebedi eylesin.” bu adamı Şam’da gördüler, elleri ve ayakları kesilmiş ve şöyle diyordu: “Hz. Osman’ın duası iki şeyde kabul edildi, üçüncüsü kaldı.” Bu yüzden bu adamların hâli genel kulların üzerinde bazen karışık görülür. Dolayısıyla zulme uğrayıp ondan vazgeçen veliyi, zulme uğrayıp intikam alan veya dua eden veliye tercih etme. Vazgeçen nefsindeki kalıntıları bildiği için vazgeçmiş olabilir. Dua eden ise kalıntılardan temizlendiğini bildiği için Rabbine intisar için dua etmiştir.

Sabrına gelince: Kendisi sabrın merkezinde sebat edenlerdendi. Kendisinde birçok hastalık vardı. Eğer bunların bir kısmı dağların üzerine konulsaydı, onlar

eriyecekti, Kendisinde taş vardı, basur hastalığı⁹¹ vardı. (Buna rağmen) İnsanlarla oturur, oturduğu zaman anlaşılmasın diye oturuşuna ara vermezdi. Onun yanında oturan kişi, kendisindeki hastalıkları bilmezdi. Hastalıklar ne yüzünü sarartır, ne de bedeninde bir değişiklik yapardı. Hatta şöyle derdi: “Yüzümün kızarıklığına bakmayın, yüzümün kızarıklığı kalbimdendir. Biri yanına geldi, onun içinde bulunduğu durumu fark etti ve dedi ki: Efendim, Allah sana afiyet versin. Şeyh sükût edip cevap vermedi. Bu adam bir ara sustu, sonra efendim, Allah size afiyet versin dedi. Bunun üzerine Şeyh dedi ki: Ben Allah’tan afiyet istedim, sende ondan afiyet istedin, benim içinde bulunduğum hâl afiyettir. Resulullah(s.a.v) Allah’tan afiyet istemişti ve şunu demişti: Hayber yiyeceği hâla benimle uğraşıyor, artık nasibimin kesilme zamanı gelmiştir. Hz. Ebûbekir Allah’tan afiyet isteyip ondan sonra zehirlenerek ölmedi mi? Hz. Ömer Allah’tan afiyet istedi, ondan sonra yaralanarak öldü. Hz. Osman Allah’tan afiyet istedikten sonra kesilerek ölmedi mi? Hz. Ali Allah’tan afiyet istedikten sonra öldürülmedi mi? Allah’tan afiyet istediğinde benim için âfiyet hangisiyse onu ver Allahım de. Şöyle diyordu: “Sabır, esbardan türemiştir. Esbar ise, okların atıldığı hedeftir. Sabreden nefsinin kazanın oklarına hedef olarak dikendir. Allah’tan lütuf istemesi, ondan takatı kesilmeden lütuf istemesi onun vefasızlığındandır.

Bir gün yanına gittimde çok sıkıntılı olduğunu gördüm. Efendim zannederim zayıf düştünüz! Dedim. Bunun üzerine: Zayıf, imanı ve takvası olmayandır dedi.

Bilesin, sabır üç kısımdır: Vaciplere karşı sabır, haramlara karşı sabır, belalara karşı sabır. Ekâbirin sabrı, esrârı gizlemek, eşyaya meyletmemek ve nurlaratakılmamaktır. Sabırları, eziyete tahammul etme, fezanın cereyanı altında sebat göstermektir. Onların sabrı, kulların yüklerini taşımaya karşıdır. Allah ile sabretmek, yapmalarını istediği kulluk hükümlerinin ve rubûbiyet hükümlerinin yerine getirilmesine karşı istediği sabırdır. Onların sabrı, güzel ahlâka karşıdır ve uygun olma şartı ile Allah’la beraber kaim olmaktır. İlgilerini onun üzerine toplama, tüm işlerinde ona rücu etme konusunda sabretmektir. Halk için oturma ve onlara hakk tealayı göstermeye karşı sabır.

⁹¹Basur hastalığı; oturmayı, insanlar arasında bulunmayı güçleştirdiği, şeyhi de bir mürşid olarak insanlarla oturmak, aralarında bulunmak ve onları eğitmek için de başlarında olması gerektiği için özellikle bu hastalığının adı geçmiştir. Zaten bunu anlatıyor: anlaşılmasın diye insanlarla oturmaya devam ediyordu. Yoksa burada özellikle bu hastalığın adını zikretmenin bir anlamı olmazdı ve ayıp karşılanırdı.

Şeyh Ebû'l-Abbâs: “Vallahi, ben selb olunmakla tehdit edilene kadar, insanlar için oturmadım diyordu. Bana denildi ki: Eğer oturmazsan hibe ettiklerimizi senden soyutlarız.

Tarikatının usulüne gelince: Kul haklarından çok sakınırdı, ödeme konusunda acele davranırdı. Öyle ki, daha hak etmeden ödeme yapardı. Arkadaşlarını kul haklarından kurtulmaya teşvik ederdi. Üzerinde bir borç olsaydı en iyi şekilde öderdi. Bir hakkı olduğunda da en güzel şekilde alırdı, dünyalıklardan kopmuş, onlardan biri için ayağını kaldırmaz, onlara elçi göndermez ve onlara yazı yazması kendisinden talep edildiğinde onlarla yazışmazdı. Bir talibe şöyle dedi: “Senin için bunu Allah’tan talep edeceğim, eğer talip razı olursa, sa’yi götürülür, mevlâsı ona lütfeder. Halk için oturmakla mübtelaydı. Gece gündüz ne zaman gelseydin onu bulurdun. Bir gün geldim yanına çıkmak için izin istedim, bana biraz sabret denildi. Bundan rahatsız oldum ve herhâlde benden şeyhe bir şeyler ulaşmış o yüzden bana karşı değişmiştir diye düşündüm. Bir saat sonra bana izin verildi ve girdim. Şeyh: beni mazur gör, Şeyh Ebû'l-Hasan’ın kızı yanımdaydı, onun sözünü kesmek istemedim dedi. Vallahi ben kendimi onların bir hizmetçisi olarak dahi görmem. Gelen müridin engellenmesini yasaklardı ve şöyle derdi: Mürit himmetinin ateşiyle gelir, ona dur denildiğinde getirdiği şey söner. Müritlere zorluğu ve meşakkatı göstermez ve bununla sorumlu da tutmazdı.

Şeyhi Ebû'l-Hasan’dan şunu naklederdi: Kâmil adam, sana zorluğu gösteren değil, sana kolaylığı gösterendir. Tarikatı, Allah yolunda bir araya getirmek, tefrika yapmamak, hâlvat ve zikir üzerinde devam etme esasına dayanırdı. Beraberindeki her müridin bir yolu vardı, her birini kendisine uygun yola sevkederdi. Çalışmayan müridi sevmezdi. Müridi sevgisinde icmaya yönlendirirdi. Müridi, başkasını görmeme konusunda mecbur tutmazdı. Şeyhinden nakille söylerdi: “Benimle beraber olun, ancak başkası ile olmanızı engellemiyorum. Bu kaynaktan daha tatlı bir kaynak bulursanız ona gidin.” Mürid kendisi hevâsı ile evrada girse onu oradan çıkarırdı.

Bir kaside veya beyitlerle medhedildiğinde, medhedenle ilgilenecek onu mükâfatlandırır, çoğu zaman hediyesiyle ona müvacehe etmiştir. Fakihler, ehl-i ilim ve talebeleri geldiğinde onlara değer verirdi. Arkadaşlarına diyordu: Bir şân sahibi veya reis geldiğinde bana onu tanıtır. İdareciler konusunda insanların en zahidiydi. Ona geldiklerinde ise, onlara ikramda bulunur, onlar için birkaç adım

giderdi. Şeyhi Ebû'l-Hasan'a aşırı saygılıydı, öyle ki, onunla kendisinin ispatı olmadığını müşahede ederdin. Şeyh anıldığında şu şiiri okurdu:

Benim bir efendim vardır izzetlerinden,
Ayakları alınlar üstündedir.

Ben onlardan olmasam da benim için
Onların zikrinde izzet ve şeref vardır.

Onun özelliklerinden biri de, bilmediği şeyi yemezdi. Gelmeden önce bir hediyeyi veya yemeği bildirmeyi sevmezdi. İyiliği yapanın huzurunda dua etmezdi, o gittikten sonra arkasından dua ederdi. Ona küçük bir şey hediye edildiğinde onu tebessüm ve kabulle karşılardı. Çok şey kendisine hediye edildiğinde izzetle karşılardı. Hased edilir diye her hangi bir müridi övmez, ilim olarak onu kardeşleri arasında yüceltmezdi. Namazı tamamen kısaydı ve şöyle derdi: “Abdâlların namazı hafiftir.” Kur'an okuduğu zaman bütün varlık onu dinliyor derdin.

Bir sene ramazanda kıyam ederek namaz kıldı ve şöyle dedi: “Bu sene sanki Rasûlullah'a okuyormuşum gibi Kur'an okudum.” Ondan sonra ikinci ramazanda, “Bu sene sanki Allah'a okudum” dedi.

Kadir gecesi olduğunda arkadaşlarına haber verir, her gece yaptığı dua miktarınca üç defa dua ederdi ve şöyle derdi: Elhamdulillah tüm zamanımız kadir gecesidir. Bazı arkadaşlarımız bazı ehl-i tarik için bir şiir inşad etmişler:

Zatımda sizin cemalinizin müşahedesini olmasaydı.
Hayatımdan bir an yaşamazdım.

Kadri tazim edilmiş kadir gecesi değildir.
Ancak vakitlerimi onunla imar ettiğinde olur.

O hâlde sevgi hevâda aldanır.
Oysa sevginin mikata ihtiyacı yoktur.

Fakih Mekinuddin el-Esmeri ona gelip: Efendim kadir gecesini gördüm ancak her seneki gibi değildi dedi. Bu sene gördüm nûru yoktu. Bunun üzerine Şeyh: Senin nurun onun nurunu yok etti ey Mekinuddin dedi. Ramazanın son on gününde, yirmi altıncı gece İskenderiye'nin batı camisinde Şeyh Mekinuddin ile beraberdim, kendisi Şu an melekleri bir hazırlık ve hareket içinde inip çıktıklarını görüyorum, düğün ehlinin bir gece öncesi hazırlıklarını gördün mü? İşte onları öyle gördüm. İkinci gece ki yirmi yedinci geceydi ve Cuma gecesiydi. Şu an melekleri ve beraberlerinde o

camii güzelliğine paralel meleklerin nurundan tabakalar görüyorum, bunun altında bunun üstünde, işte bu kadir gecesidir. Üçüncü gün olunca ki yirmi sekizinci geceydi. Ben bu öfkeli geceyi gördüm şöyle diyordu: Farzet kadir gecesinde bir hakkı var riâyet ediliyor, benim de riâyet edilecek bir hakkım yok mudur? Şeyh Mekinuddin, basiret erbâbı ve Allah’a sadık kullardandı. Şeyh Ebû’l-Hasan onun hakkında şöyle diyordu: Aranızda bir adam vardır, İbn Mansur onun için esmer tenli beyaz kalpli diyor. Vallahi ben evimde ve yatağımın üzerindeyken beni mükâşefe eder. Başka bir defasında onun hakkında şöyle dedi: Allah’ın her Ğaybını Süluk ettiğimde illaki onun sarığı ayaklarımın altındaydı. Şeyh Mekuniddin, bana bunu haber vererek dedi ki: Dimas’ta, İskenderiye’deki nebi Danyal mescidine girdim. Orada medfun olan nebiyi üzerinde çizgili bir aba olduğu hâlde ayakta namaz kılariken gördüm. Bana dedi ki: “Öne geç namaz kıl.” Bende ona: “Sen öne geç namaz kıl dedim,” o da: “Siz, önüne geçilmesi uygun olmayan bir nebinin ümmetindensiniz”, dedi. Ben ona, bu nebinin hakkı için yaparım, yoksa öne geçip namaz kılmazdım, dedim. O da dedi ki: “Ben, bu nebi hakkı için deyince ağzımı kapattı, nebi hürmeten! “Öne geç sen havada bariz olmayasın diye namaz kılıyoruz.” Dedi. Öne geçip namaz kıldım.

Yine Şeyh Mekinuddin bana haber vererek: Karafe’de bir Cuma yattım, ziyaretçiler kalkınca, bende kalktım dedi. Onlar, Kur’an okuyorlardı. Ta ki, “Yusuf’un kardeşleri geldi”âyetine vardılar. Gittiler, Yusuf’un kardeşlerinin kabirlerini ziyaret ettiler. Kabrin yarıldığını ve içinden uzun boylu, hafif sakallı, küçükbaşlı, esmer tenli bir adamın çıktığını gördüm ve şöyle diyordu: “Bu kıssamızı size bildiren kimdir? Kıssamız bu şekildeydi. Bir gün sakin ve mutmain olarak yatıyordum, aniden kalbimde bir sıkıntı gördüm, bir sebep beni Şeyh Mekinuddin ile buluşmaya itiyordu. Acele ile kalktım onun kapısını çaldım çıktı ve beni görünce, insanlar senin ardından gelmedikçe gelmezsin deyip tebessüm etti. Efendim, işte geldim dedim. İçeri girdi bir kab çıkardı ve “ Bu kabı Şeyh Ebû ’l-Abbâs’a götür ve ona de ki: Onda Kur’an’dan birkaç âyet yazdım biraz bal ve zezem suyu ile sildim. Onu şeyhe götürdüm, bu nedir dedi? Şeyh Mekin el-Esmer size gönderdi dedim. Bir parmağını içine koydu, bu bereket olarak yeterlidir dedi. Kabı boşalttı ve balla doldurdu. Bunu ona götür dedi. Onu ona götürdüm sonra onun yanına gittiğimde bana: Dün gece melekleri gördüm, içinde şarap dolu camdan bir kap bana getirdiler ve şöyle diyorlardı dedi. Bu, Şeyh Ebû’l-Abbâs’a gönderdiğin hediye için karşılığdır.

Şeyh Ebû 'l-Abbâs, Allah'ın kulları için çokça dua ederdi. Rahmetin genişliğinin müşahedesini kendisine galipti. İnsanlara Allah indindeki rütbelere göre ikramda bulunurdu. Hatta bazen itaatkar biri gelir ona iltifat etmezdi, bazen asi biri gelir ona ikramda bulunurdu. Zira bu muti ilmi ile mütekebbir, fiiline nazır olarak gelmiş olabilirken; o âsi ise masiyetin, zilletin ve muhâlefetin kırıklığı ile gelmiş olabilir. Temizlik ve namazda vesveselere karşı çok kerimdi. Hâli böyle olan birini görmek ona ağır geliyordu. Bir gün ben de onun yanındayken kendisine: Efendim, falan kişi ilim ve salah sahibidir, vesvesesi çoktur denildi. Bunun üzerine: Ey falan, ilim nerede? Diye sordu. İlim odur ki, beyazın beyazda, siyahın siyahta olduğu gibi kalpte yerleşendir.

1.8. BEŞİNCİ BÂB

1.8.1.İçerik ve Mana İle İlgili Bazı Ayetler

İçerik ve manayı açıklamak için üzerinde konuştuğu bazı ayetler hakkındadır.

Yüce Allah şöyle buyurmuş: *“Hamd âlemlerin rabbi Allah içindir.”* (Fatiha,2)

Şeyh(r.a.) : Yüce Allahmahlûkâtının kendisini hamd etmekten aciz olduğunu bildiği için, kendisi ezelde kendini hamd etti. Mahlûkâtı yaratınca kendisini hamd etmelerini gerekli kıldı ve dedi ki: *“Hamd âlemlerin Rabbı Allah içindir”* yani, kendisi kendini hamd ettiği hamd, onun içindir, başkasına olamaz. Buna göre *“elif lam”* edatı ahid (ahdi zihni-zihinde bilinen) içindir.

Şeyhi şöyle diyordu: *“Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım isteriz.”* (Fatiha, 5). *“Yalnız sana ibadet ederiz”* ibadettir, *“yalnız senden yardım dileriz”* hakikâttir. *“Yalnız sana ibadet ederiz”* İslamdır, *“yalnız senden yardım dileriz”* ihsandır. *“Yalnız sana ibadet ederiz”* ibadettir, *“yalnız senden yardım dileriz”* kulluktur. *“Yalnız sana ibadet ederiz”* farktır, *“yalnız senden yardım dileriz”* cemdir.

Allah, Sevgisiyle sana yönelerek, ahdine riâyet edenlerden kılarak sana merhamet etsin, bilesin: Allah kullardan kendisine ibadet etmelerini istedi. Amelî olarak bunu gerçekleştirdikleri gibi, söyleyerek nefslerine bunu tescil etmelerini istedi. Onu birlemelerini, tüm zahiri azalarının ve iç varlıklarının hakikâtlerinin onun ibadeti için düzenlenmesini istedi. Güç ve hareketten sâdık bir teberri ile ibadetlerin gerçekleştirilme iddialarında, kendilerinden dönüş istedi. Kul, Allah için amelî olarak

ibadeti yapınca, hak ondan bunu söyleyerek itiraf etmesini istedi ki, bu kendisi ile hak arasında bir muâhede olsun. Ta ki, nefsi onun için ibadetten geri kalır ve ona teklife bağlı kalmak ağır gelirse, Allah’a ibadet edeceğine ve ondan başkasına ibadet etmeyeceğine dair itirafı kulun üzerine bir hüccet olur. “Yalnız sana ibadet ederiz” sözü ile kullardan “Ne’budu” kalıbıyla ibadetin tüm zahiri azalarını ve Bâtını amellerini kapsamasını istedi. Sadece mütekellim için olan hemze ile (e’budu) ifade etmekten imtina etti, zira “nun”, ya kendini tazim eden bir kişi için ya da kendisi ve başkasıyla beraber olan (çoğul) içindir. Burası bu ilk manâ yeri değildir. Çünkü kul Allah’ın huzuruna büyüklük vasfı ile durmaz (sayfa 100).

Bu durumda kendisiyle beraber başkalarının da bulunduğu mana olur. İşte zahiri azalar ve Bâtını hakikâtlar ile işaret ettiğimiz budur. İbadette kıyam etme iddiasından ona dönmesini istemesi şundandır: “*Yalnız sana ibadet ederiz*” deyince, ibadeti onlara izafet edip onlardan bununla teklifin terettüb ettiği farkdairelerini yerine getirmeyi itiraf etmelerini istedi. Bunun arkasından “*yalnız senden yardım dileriz*” ifadesini getirdi ki, onunla olan kullar, ibadeti kendileri yerine getirdiklerini iddiaetmesinler. Hakikâta veşerîfâta hakkını vermelerini istedi. Bu, iki durum arasındaki cemdir: Rubûbiyeti için ibadeti yerine getirmek, ulûhiyetiyle güç ve hareketten teberri etmek.

Ondan sonra yüce Allah şöyle buyurdu: “*Bizi dosdoğru yola ilet*” (Fatiha, 6) Şeyh dedi ki: Hâsıl olanda bizi sabit kılarak, hâsıl olmayana ise bizi yönlendir. Bu cevabı İbn Atiye kendi tefsirinde anlatmış ve Şeyh de onu açıklayarak dedi ki: Bütün müminler, “*bizi dosdoğru yola ilet*” derler. Yani hâsıl olanda bizi sabit kılarak, hâsıl olmayana ise bizi yönlendirerek. Zira tevhîd onlar için hâsıl olmuştur, Salihlerin derecelerini ise kaçırmışlar. Salihler, “*bizi dosdoğru yola ilet*” derken manası: Hâsıl olanda bizi sabit kılmamızı, hâsıl olmayana ise, bizi yönlendirmeni isteriz. Onlar için salah hâsıl olmuştur. Şehitlerin derecesini kaçırmışlar. Şehitler de “*bizi dosdoğru yola ilet*” derler. Yanihâsıl olanda bizi sabit kılarak, hâsıl olmayana ise bizi yönlendirerek. Onlar için şehitlerin derecesi hâsıl olmuş, siddıkların derecesini kaçırmışlar. Siddık: “*Bizi dosdoğru yola ilet*” der. Yani hâsıl olanda bizi sabit kılarak, hâsıl olmayana ise bizi yönlendirerek. Onlara siddıkların derecesi hâsıl olmuş, kutbun derecesini kaçırmışlar. Kutub, “*bizi dosdoğru yola ilet*” der. Yani hâsıl olanda bizi sabit kılarak, hâsıl olmayana ise bizi yönlendirerek. Onlar için kutupluk

rütbesinin ilmi hâsıl olmuş, Allah'ın muttali kılmayı dilediğinde, muttali kılacağı şeyin ilmini kaçırmışlar.

“Onlar ki, gayba inanırlar ve namazı hakkı ile kılarlar.” Âyeti hakkında ise şöyle demiştir:

Övgü sadedinde namaz kılanların zikredildiği her yerde namazı kılanlar için ya “İkame” kelimesi, ya da o manâya dönen bir kelime getirilmiştir. “Onlar ki, gayba inanırlar ve namazı hakkı ile kılarlar.” (Bakara 3) “Ey Rabbim, beni namaz kılanlardan eyle” (İbrahim 40) “namazı ikame etti.”, “namazı ikame et”, “namazı ikame ettiler” “namazı ikame edenler” gafletle namaz kılanları zikrettiğinde ise: “Veyl olsun o namaz kılanlara ki, namazlarından gafildirler.” (Maun, 4,5) demiştir. (sayfa 101).

Namazı ikame edenlere veyl olsun dememiştir. İkame, odur ki, Mü'min bir namaz kıldığı ve kendisinden kabul olduğu zaman, Allah onun namazından kendi melekûtünde kıyamet gününe kadar rükû eden ve secde eden bir sûret yaratır. Bunun sevabı, namazın sahibi içindir.

Şeyh: “Allah size, bir inek kesmenizi emreder.” (Nisa, 67), “sana bir iyilik dokunursa, o Allah'tandır. Sana bir kötülük dokunduğunda o sendendir” (Nisa, 69) âyetleri hakkında Şeyh şöyle demiştir: Denilmiştir ki, ibadette tafsilin olması, Allah tarafından bizim için olan edeptendir. Buna binaen her ne kadar kulun fiillerinin hepsi, kötüsü ve iyisi ile Allah'ın yaratması ile olsa da, iyilikleri kendisine, kötülükleri bize izafet etmiştir. Başka bir yerde de: “Rabbim güçlerine ulaşmalarını istediği için” dediği gibi. Bunu Allah'a izafet etmiştir. Gemi hakkında ise, “ben onu kusurlu yapmak istedim” deyip, edepten ötürü ifadesinde “Rabbim onu kusurlu kılmak isedi” demedi. İbrahim (a.s.)'ın da dediği gibi: “Hastalandığım zaman, o bana şifa verir.” Bazıları şöyle demiştir: Bu onların sözünün kapsamına giriyor. Allah da, onlardan bunu hikâye ediyor. Sözün takdiri şöyledir: “Bu kavme ne oluyor? Neredeyse hiç bir söz anlamıyorlar” diyorlar ki, “sana gelen bir iyilik Allah'tandır, sana dokunan kötülük sendendir.” (Nisa, 79) Şu sözü ile “De ki, hepsi Allahtandır,” onları reddetmiştir.

“Geceyi, gündüze katar, gündüzü geceye katar” (Fatır, 13) âyeti hakkında Şeyh şöyle demiştir: Ma'siyeti taata, taatı ma'siyete katar. Kul, taat kendisinde yerleşince, bu kendisinin hoşuna gider. Buna dayanarak, onu yapmayanları küçük

görmeye başlar. Allah'tan bunun bedelini talep eder. Bu, günahlarla kuşatılmış bir iyiliktir. Bir günah işler, bana sığınıp, özrünü beyan eder ve kendini küçük görüp, o günahı yapmayanları da tazim eder. İşte bu da iyiliklerle kuşatılmış, kötülüktür. Hangisi tâattır, hangisi masiyettir. “*Genç dedi ki, kim putu kırdı? Dedi ki, Yüce Allah, onlar ise, onları diline dolayan bir genç duyduk, kendisine İbrahim deniliyor dediler.*” Şeyh(r.a.): “*Zorda kalana dua ettiğinde icabet eden kimdir?*” âyeti hakkında şöyle dedi: Veli her zaman zor durumdadır. Şeyh'in sözünün anlamı: Genelin ızdırabı, (zor durum) sebeplere bağlıdır. Onlar ortadan kalktığında zor durum da ortadan kalkar. Zira zahirî duyular dairesi, onlara galip gelmiştir. Eğer onlar, Allah'ın kapsayıcı kabzına şahit olsalardı (sayfa 102), bileceklerdi ki, Allah'a muhtaç olmak daimîdir. İhtiyaç hâli kula hakikâti verir. Zira o mümkündür. Her düşkün, onu destekleyen bir desteğe muhtaçtır. Nasıl ki, hak Teâlâ daima zengin ise, kulda her zaman ona muhtaçtır. Bu ihtiyaç, dünyada da ahirette de devam edecektir. Şâyet cennete girse, orada da Allah'a muhtaçtır. Ancak, oradaki ihtiyaç, üzerine elbiselerini geçirdiği minnet'in içine dalmıştır. Hakikâtlerin hükmü budur. Ne gaipte ne deşehadette, ne dünyada ne de ahirette değişmez. İlmin sıfatı keşiftir. Hangi ilim ve hangi vakitte olursa olsun. İrade ise, onun tahsis sıfatıdır. Hangi irade ve hangi vakitte olursa olsun. Nûrları genişleyen kişinin ihtiyacı, zamanla sınırlı olmaz. Yüce Allah, onları zor duruma mecbur kılan sebeplerin varlığı esnasında ona muhtaç olan, ancak sebepler zail olunca muhtaç olma duyguları da yok olan kavimleri kınamıştır. “*Denizde onlara bir sıkıntı doğduğunda çağırdıklarımız kaybolur, sadece o kalır, sizi karaya çıkarıp kurtarıncaya yüz çevirirsiniz. İnsan çok nankördür.*” (İsra, 17), “*İnsanlara bir sıkıntı dokundu mu, gerek yan üstü yatarken, gerek otururken, gerekse ayakta iken bize dua eder. Ama biz onun bu sıkıntısını ondan kaldırdık mı, sanki kendisine dokunan bir sıkıntı için bize hiç yalvarmamış gibi geçer gider. İşte o haddi aşanlara, yapmakta oldukları şeyler, böylece süslenmiştir.*” (Yûnus, 12), “*De ki: Sizler, açıktan ve gizlice O'na, 'Eğer bizi bundan kurtarırsa, elbette şükredenlerden olacağız' diye dua ederken, sizi karanın ve denizin karanlıklarından kim kurtarır?*” (En'am, 63) ve bu manada varid olmuş daha başka âyetler...

Umumun akli, varlıkların hakikatini idrak edemeyince; Hak teala, onların muhtaç olma özelliklerini harekete geçirecek sebepleri ortaya çıkardı ki, onun rubûbiyetinin kahrını ve azametini bilsinler. Hak teâlâ: “*(Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı*

gideren, sizi yeryüzünün hâkimleri kılan mı? Allah'tan başka bir ilah mı var! Ne kadar da kıt düşünüyorsunuz!”(Neml/62)sözü ile icabeti zor duruma bağlaması, onun ehemmiyetinin delilidir. O hâlde Allah, bir kuluna bir şey hibe etmeyi dilediğinde onu ona mecbur eder ki, istesin. Yine Allah, kulun istemediği bir şeyi ondan menetmek istediğinde onu ona mecbur kılar sonra ondan meneder. Allah’ın kulu üzerindeki hüccetidir: Eğer bize mecbur kalırsan sana veririz. Senin için, mecbur kalarak isteyip mahrum olmaktan korkulmaz. Bilakis sana muhtaç olma duygusundan mahrum kalıp, böylece duadan mahrum olmaktan korkulur. Veya zorunluluk olmaksızın dua edip bunun üzerine (duanın) kabulünden mahrum olmaktan korkulur.

“Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her gidişinde yanında bir yiyecek bulurdu. ‘Meryem! Bu sana nereden geldi?’ derdi. O da ‘bu, Allah katından’ diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.” (Al-i İmran, 27),(sayfa 103).

Ondan sonra şöyle dedi: *“Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün.” (Meryem, 25).* Bazı insanlar bu âyetler hakkında iltifat etmeye değmeyen ve razı olunmayan te’vil yapmışlardır. O te’vil de şudur: Onun sevgisi sadece Allah içindi. Doğurunca sevgisi bölündü. Bu âyetin te’vili böyle değildir. Çünkü o sıddıkaıdı. Yüce Allah’ın ondan haber verirken: *“Annesi sıddıkaıdır” dediği gibi. Sıddık ve sıddıklar ancak bir hâlden daha kâmil bir hâle intikal ederler. Ancak işin başında kendisine hariku’l-âdeler ve sebepsizlikler itiraf edilmişti. Onun yakîni tekemmül edince sebeplere rucû’ etti. İkincihâl birinci hâlden daha kâmindir. Önce fütuvvet, sonra iman, daha sonra hidâyet gelir. Yüce Allah şöyle buyurmuş: “Şüphesiz onlar rablerine inanmış birkaç yiğit gençti. Biz de onların imanını artırmıştık.” (Kehf, 13).*

Yüce Allah şeytandan hikâye ederek : *“Onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından geleceğim. Birçoğunu şükredici olarak bulmayacaksın.”* Der.(A’raf, 170). Üstlerinden ve altlarından dememiştir. Zira üst tevhid içindir. Alt İslam içindir. Şeytanın mümine tevhidinden ve İslam’ından gelmesi imkânı yoktur.

“Allah İbrahim’i hâlil(dost) edindi” (Nisa, 125) âyeti hakkında şöyle dedi: Hâlil olarak adlandırıldı, zira sırrını muhabbetullahla harmanlamıştır. Şair der ki:

Bendeki rûh sulûkuna karıştın.
Bundan hâlile Hâilil denmiş.

Konuştuğunda sözümsün.
Oruç tuttuğunda ben susarım.

“Allah’ın emirlerini tamamen yerine getiren İbrahim.” (Necm, 37) âyeti hakkında, “Allah bana kâfidir” sözünün gereğince yerine getirdiğini söylemiş.

“Sehervakitlerinde onlar rablerinden mağfiret dilerler.” (Zariyat, 18) Âyeti ile ilgili şöyle demiştir: Onlar ki gecelerinde Allah için yaptıkları taatları ve amelleri nefslerinde müşahede edeler.

Şeyhin dediğinin delili bir önceki âyetteki: “Geceleri pek az uyurlardı.” (Zariyat, 17) şeklinde Allah’ın onları nitelendirip ondan sonra: “Seher vakitlerinde onlar rablerinden mağfiret dilerler.” demesidir. Onların o gecelerinde her hangi bir günahları geçmemiş ki, ondan istiğfar dilesinler. Sahih hadiste, Peygamberimizin namazdan selam verdiğiğinde üç defa istiğfar ettiği varid olmuştur.

Vasitî: İbadetlerden affı talep etmek, karşılıklarını istemekten daha makbuldür der.(sayfa 104).

“De ki: Ancak Allah’ın lütuf ve rahmetiyle, yalnız bunlarla sevinsinler. Bu, onların toplayıp durduklarından daha hayırlıdır” (Yûnus, 58) âyeti hakkında: Yani taatlerinden ve amellerinden vb. Rabbinin rahmeti topladıklarından daha hayırlıdır demiştir.

“Kulunu götüren” (İsrâ, 1) âyetiyle ilgili şöyle demiş: O, onun nebisi ve rasûlü olmasına rağmen, nebisini veya rasûlünü demedi. Böyle yaptı, zira tebaası için yürüyüş kapısını açık tutmak istedi. İsrânın ubûdiyet bastlarından olduğunu bize bildirmiş oldu. Hz. Peygamber (s.a.v) için ubûdiyetin kemali vardı, İsrânın da kemali oldu. O ruhu ve bedeniyle; zahir ve batıniyle götürüldü. Velilerin de ubûdiyette bir payları vardır, bu yüzden İsrada da bir payları vardır. Ruhları götürülür, siluetleri değil.

“Şüphesiz Allah’a karşı gelmekten sakınanlar cennetlerde, ırmak başlarındadırlar. Muktedir bir hükümdar katında, doğruluk meclisindedirler.” (Kamer 54-55) âyeti hakkında şöyle dediğini duydum: Muttakiler bu dünyada cennetlerde ve ırmaklardadır, ilimlerin cennetleri ve mârifetlerin ırmaklarındadırlar. Ahirette ise va’dolundukları cennetler. Bu dünyada da diğer dünyada da doğruluk

meclisindedirler. Şeyhin dediğinin açılımı şudur: Cennette var olan nimetlerin incelikleri bu dünyada muttakiler için muaccel olacak. Onlar için cennette hissen olacaklar, bu dünyada manen olacaktır. *“iyiler nimetler içindedirler.”*(İnfitar, 13) âyeti bunun benzeridir. Yani hem bu dünyada hem de diğer dünyada. Bu dünyada müşahede nimetleri içindedirler, Ahirette ise ru’yet nimetleri içindedirler.

“Günahkârlar cehennemdedirler” (İnfitar, 14) âyeti de bunun gibidir. Yani bu dünyada da o dünyada da. Bu dünyada rahmetten kopukluğun cehenneminde, o dünyada da ceza cehennemindedirler. *“doğruluk meclisinde”* sözü ise yani bu dünyada da o dünyada da. Bu dünyada, ubûdiyetin doğruluk meclisinde, o dünyada husûsiyetin doğruluk meclisindedirler. *“Muktedir bir hükümdar katında”* bu dünyada da o dünyada da. Bu dünyada onlar için medetlerin katındalığı, o dünyada müşahedelerin katındalığı vardır. *“Allah bunu ancak hak için yarattı”*(Yunus, 5) Allah’ın kendisiyle herşeyi yarattığı hak “kün-ol” kelimesidir. Yüce Allah şöyle buyurmuş: *“Allah’ın ol deyip de her şeyin oluvereceği günü hatırla”*(En’am, 73) onun hak sözüdür. *“bana ve anne babana şükret”* (Lokman, 14) onlar senin varlığının aslı olduğu için, onların şükrünü kendi şükrü ile beraber kıldı(sayfa 105).

“Şu sağ elindeki nedir ya Musa? Musa: O benim değneğimdir. Ona dayanırım onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onunla başka işlerimi de görürüm.(Allah, onu yere at ey Musa, dedi. Musa da onu atar. Bir de ne görsün o, hızla akan bir yılan olmuş! Allah, şöyle der: ‘tut onu korkma! Biz, onu yine eski durumuna döndüreceğiz”(Taha, 17-18)âyetleri hakkına şöyle demiştir: Veliye denilecek ki, şu elindeki nedir ey veli? Diyecek ki:

O benim dünyamdır. Ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onun koyunları azalarıdır. Onunla başka işlerimi de görürüm. Ona denilecek ki: Onu yere at ve ondan uzaklaş. Onu yere atar ve onun hakikâtini keşfeder. *“Bir de ne görsün o, hızla akan bir yılan olmuş!”*(Taha, 20) sonra ona şöyle denilecek: Tut onu korkma. Onu tutmak ona zarar vermez. Çünkü izinle attığı gibi, izinle onu almıştır. Attığı şekliyle onu almıştır. Atarken Allah’a itaat ettiği gibi alırken de Allah’a itaat etmiştir.

“O gün gök bulutlarla yarılıp parçalanacak ve melekler bölük bölük indirilecektir. O gün gerçek hükümranlık rahmanındır.” (Furkan, 25-26) âyetleri hakkında da şöyle demiştir. Neden rahman dedi de kahhar ve aziz demedi? Zira

göklerin bulutlarla yarılması ve meleklerin inmesi kahharın belirtilerindendirler. Eğer kahhar veya aziz deseydi, kullar buna güç yetiremeyecek, kalpleri paramparça olacaktı. Allah, o hak gününde Melik'in Rahman olduğunu diyerek, onlara şefkat göstermiştir. *“O gün Allah'a karşı gelmekten sakınanları rahmanın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağız.”* Âyetindeki durum da aynıdır. Kahhar ve aziz dememiştir. Zira haşır ilk çıkış yeridir ve şiddetlidir. Allah kahharlık gücünün zaferinde rahmanlık sıfatı ile onlara lütufta bulunmuştur.

Şu âyet hakkında kendisine soru sorulmuştur: *“Ey iman edenler, Allahtan gereği gibi sakının ve ancak Müslümanlar olarak ölün”* biri sorar ona: Kul nasıl gereği gibi Allahtan sakınır ve nasıl ancak Müslüman olarak ölür? Bunun üzerine Şeyh: Ben bu âyetin, *“Allahtan gücünüzün yettiği kadar sakının.”* (Teğabun, 16) âyeti ile nesh olduğunu söylerim. Evvela Allahtan gereği gibi sakınmakla muhatap kılındılar. Bu, ona itaat edip isyan etmemek, zikredip unutmamak, şükredip nankörlük etmemektir. Sonra, *“Allahtan gücünüzün yettiği kadar sakının.”* Âyeti ile hafifletildi. İki âyetin arasını cem etmek de mümkündür dedi. Yani ameller yönü ile gücünüzün yettiği kadar sakının. Tevhid yönü ile gereği gibi sakının. *“ancak Müslümanlar olarak ölün”* (Bakara, 132) sözü ise, öldüğünüzde Müslüman olarak öleceğiniz ameller işleyin.

Şeyh'in arkasında sabah namazını kıldım. Şûra süresini okudu (sayfa106), *“Dilediğine dişiler hibe eder”* âyetine kadar geldi. İçimden bunların iyilikler olduğu geçti. *“Dilediğine de erkekler hibe eder”*, bunların da ilimler olduğu içimden geçti. Veya erkekler ve dişiler olarak, ilimler ve iyilikler olarak onları çiftleştirir ve *“onlardan dilediğini kısır bırakır”* ilimsiz ve iyiliksiz olarak. Şeyh namazdan selam verince beni çağırdı dedi ki: Namazdaki anlayışını gördüm, *“dilediğine dişileri verir”* iyiliktir, *“dilediğine erkek verir”* ilimdir. Veya erkekler ve dişiler, iyilikler ve ilimler olarak onları evlendirir. *“Dilediğini kısır bırakır”* ilimsizlik ve iyiliksizliktir. Şeyhin bunu fark etmesine hayret ettim. Senin anladığını namazda fark etmeme hayret mi ediyorsun dedi? Arkasındaki cemaatten birçok kişiyi sayarak, falan şöyle anladı, falan böyle anladı dedi.

“Şeytan sizin için bir düşmandır.” Âyeti hakkında şöyle demiştir: Bazıları bu hitaptan şeytanın düşmanlığı ile emrolduklarını anlamışlar. Bu onları sevginin muhabbetinden alıkoymuştur. Bazıları da bundan, şeytan sizin düşmanınızdır, yani

ben sizin dostunuzum. Böylece onun sevgisi ile meşgul olup, O sevgi şeytana karşı onlara kâfi gelmiştir.

Bir keresinde Tin süresini okudum, *“Muhakkak biz insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.”* (Tin, 4-5) bu âyetin manası hakkında biraz düşündüm. Bana levhi mahfuz keşfolundu, içinde şöyle yazılıydı: *“Biz insanı, rûh ve akıl yönünden en güzel şekilde yarattık. Sonra nefis ve arzu yönünden onu aşağıların en aşağısına indirdik,”* *“and olsun, kadın ona istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yusuf da ona istek duyacaktı.”* (Yusuf, 24) kadın onu, irade isteği ile arzulamıştı. Yusuf da onu meyl iradesi ile arzulamıştı irade isteği ile değil.

“Muhakkak ki Allah, peygamberin ve içlerinden bir kısmının kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, sıkıntılı bir zamanda ona uyan muhacirlerle ensarların tövbesini kabul etmiştir. Evet, tövbelerini kabul etmiştir ” (Tevbe, 118)âyeti hakkında şöyle demiştir: *“Şeyhi Ebû'l-Hasan'dan nakille şöyle demiştir: Günah işlemeyenlerin tövbesini zikretti ki, günah işleyenler uzaklaşmasın diye. Zira peygamber, muhacir ve ensar günah işlememişti. Ondan sonra tövbeleri geciktirilen üç kişinin de tövbelerinin kabul edildiğini söyledi. Günah işlemeyenleri anlattı ki günah işleyenler ünsiyet bulsun. Eğer başta geciktirilen üç kişinin tövbesinin kabul olduğunu söyleseydi, onların ciğerleri parçalanacaktı (sayfa 107).*

Allah'ın kitabında ki takva birkaç çeşittir. Ateş takvası, *“ateşten sakının”* (Al'i-İmran, 131) günün takvası, *“öyle bir günden sakının ki”* (Bakara, 48-123-281) rubûbiyet takvası, *“ey insanlar, Rabbinizden sakının.”* (Nisa, 1; Hac, 1; Lokman, 33) ulûhiyet takvası, *“Allahtan sakının”* (Hucurat, 69) kendisine olan takva, *“Ey akıl sahipleri benden sakının”* (Bakara, 197)

“Onlar, yalanı çok dinleyen, haramı çok yiyenlerdir.” (Maide, 42) âyeti hakkında şöyle demiştir: Mevlasının haram kıldığını yiyerek, Yahudiler ve arzularına uymayı tercih eden o dönemin fakirleri hakkında inmiştir. Bu bir Yahudi eğilimiydi. Zira âşık, âşık olmadığı hâlde âşkî, seven olmadığı hâlde sevgiyi, vecd ehli olmadığı hâlde vecdi zikreder. Âşık yalan söyler, dinleyici de onu dinler. Dinlemeye çağrıldığı zaman, fakirlerden zulmet yemeğini yiyenler de, *“Onlar, yalanı çok dinleyen, haramı çok yiyenlerdir”*âyetinin kapsamına girerler.

Sahabelerden bazıları, bazı Yahudilere uğramışlar, onların Tevrat okuduklarını duyunca huşua kapıldılar. Bunun üzerine peygamberin yanına gelmişler, Cebrail ona gelip: Oku demiştir. O da ben ne okuyayım demiş. Bunun üzerine: “*Kendilerine okunan kitabı sana indirmiş olmamız, onlara yetmedi mi? Şüphesiz bunda inanan bir kavim için bir rahmet ve bir öğüt vardır.*” (Ankebût, 51) Onlar birazcık Allah’ın kelamı olan tevrattan huşu duydular, şarkı ve eğlence ile huşu bulup Allah’ın kitabından yüz çevirenler hakkında ne düşünürsün?

Biri sorar: Efendim, niçin Hz. İsa: “*Eğer onları cezalandırırsan şüphesiz onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen, sonsuz güç ve hikmet sahibisin*” dedi de, “Ğafur” ve “Rahim” demedi? O da: Eğer “Ğafur” ve “Rahim” deseydi, bu, Hz. İsa’dan onlar için bağışlanma şefaati olurdu dedi. Oysa kâfirler hakkında şefaât olmaz. Çünkü Allah dışında ona ibadet edildi. Onunla beraber kendisine ibadet edilmişken, onun yanında şefaât etmekten hayâ etti.

“*Eğer biz, bu Kur’an’ı bir daha indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan başını eğerek parça parça olmuş görürdün.*” (Haşr, 21) âyeti hakkında şöyle dedi: Bu âyette peygamberlerin efendisine övgü vardır. Yani, bu Kur’an eğer dağların üzerine inseydi, dağlar yerinde duramazdı. Ama sen ey Muhammed (s.a.v) sana verdiğimiz Rabbanî güç neticesinde onun nüzuluna dayandın (sayfa 108). Bunda kâfirler için yergi de vardır. Yani, bu Kur’an dağın üzerine inseydi boyun eğerek paramparça olurdu. Ancak siz, boyun eğerek parçalanmadınız.

1.8.2. Faide: Bu cemaatin, -daha önce geçtiği gibi- şeyhin; “*Dilediğine dışı verir*”, “*Allah bir inek kesmenizi emreder*” ve hadislerle ilgili gelecek olan, kelimullahı ve hadisleri garip manalarla tefsîri, zahiri manayı reddetmek değildir. Ancak âyetin zahirî mefhumu, âyetin kendisi için sevk edildiği ve lisan örfünde üzerine delalet ettiği manadır. Ancak burada Allah’ın kalp gözünü açtığı kimseler için âyetin anlaşılmasında bir de batınî manası vardır. Hz. Peygamber (s.a.v)’den şöyle bir haber gelmiştir: “*Her âyetin bir zahirî, bir batınî; bir haddi bir de matlai vardır.*” Bir cedel sahibi ya da muarızın bu, kelimullahı asıl manasından çevirmektir demesi, seni onlardan bu manaları almaktan alıkoymasın. Zira bu, âyeti zahirî manasından çevirmek değildir. Eğer onlar bu âyetin bundan başka manası yoktur deseydi, bu çevirme olurdu. Onlar ise böyle bir şey demiyorlar. Bilakis onlar zahirleri zahir manaları üzere murat olunan manalarını ikrar ederler. Allah tarafından kendilerine bildirilen şeyi de anlarlar. Bazen lafızdan, onu vaazedenin kast ettiğinin

zıddını anlamışlar. Şeyh Takiyuddin Muhammed b. Ali el-Kuşayrî'nin haber verip dediği gibi:

Bağdat'ta el-Cevzî denilen on iki ilim okuyan bir fakihvardı. Bir gün medreseye doğru giderken birinin şu şiiri okuduğunu duydu:

Şaban'ın yirmisi geçtiğine
Gece içişine gündüz de devam et.

Küçük kadehlerle içme
Artık zaman küçüklere dar gelmiştir.

Bunun üzerine, şaşkın birşekildeçaktı ta ki, Mekke'ye geldi. Ölene kadar oranınmücavirliğindenayrılmadı. Şeyh Mekinuddinel-Esmer'eşu şiir okundu.

İçki ile beni mutlu edecek bir mutluluk olsaydı.
İçki içmek için iftarı beklemezdim.

İçki içtiğinde kıymetli bir şeydir.
Seni günahlara götürse de iç.

Ey saf akan içkiden kınayan!
Sen cennetlerde kal, bırak ben ateşte kalayım.⁹²

Biri dedi ki: Bu tür beyitleri okumak caiz değildir. Bunun üzerine Şeyh Mekinuddin okuyucuya dedi ki: Oku, bu adama perde çekilmiştir. (Kalp gözü kördür gerçeği göremiyor.) Bu konuda sana şu örnek kâfidir: Üç kişi “يا سع تر بري” (Burada - Münada mahzuf- Çağrılan kişinin ismi gizlenerekbir cümle kurulmuş, şöyle ki Ey!... “Çalış! Benim iyiliğimi göreceksin) diye bir ses duyarlar. Bunlardan her biri bu sözü, kendi sırrına hitap edilmiş bir hitap olarak algılar. Bunlardan biri; “سع تر بري” (Çalış ki iyiliğimi göresin) olarak, diğeri; “الساعة تر بري” (Sen şu anda iyiliğimi göreceksin) olarak, üçüncüsü ise; “ما اوسع بري” (Benim iyiliğim ne kadarda geniş kapsamlıdır) olarak duyar. İşitilen söz birdir (sayfa 109), ancak işitenlerin algıladıkları farklıdır. “hepsi aynı su ile sulanır. Ancak biz ürünleri konusunda bir

⁹² Müellif, teşbih ve belagat üslubunu çok güzel kullanan bir âlim olduğunu burada da göstermiştir. Ancak yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için kısa bir açıklama yapmak yerinde olur diye düşündük. Mutasavvıfların, içki ile aşk şarabını kastedtikleri aşk şarabına kısaca “Hamr” içki dedikleri bu manadaki şiirlerin kelimelerine dokunmadan uyarlama yaptıkları bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla burada da aşk şarabının insanı “sarhoş” edeceğini şiirsel, edebi bir üslubla anlatmaya çalışmıştır. İçki, günah, cennet ve cehennem kavramlarını burada mecazi anlamlarıyla ele almak gerekir. Yoksa aşağıda da açıkladığı gibi, itiraz eden kişiye; biri bir cümle söyler doğru anlaşılmasa bu sefer duyulan cümleye yanlış anlamlar yüklenir. Kaldı ki burada söylenen cümle değil şiirdir, şairin şiirini değiştirerek istişhad olmayacağı açıktır

kısmını bir kısmına üstün kılıyor.” (Ra’d, 4), “her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti.” (Bakara, 60)âyetlerinde Allah’ın dediği gibi.

İlk şekilde duyan, Allah’a amellerle ilerleme kendisine gösterildi ki, cedelle yolu karşılasm ve kendisine: Doğru muamele ile çabala, vuslatın varlığıyla iyiliğimizi görürsün dendi. Diğerisi ise aşk ateşi onu yaktığından ona, şu an iyiliğimi görürsün dendi. Üçüncüsü, keremin genişliği kendisine keşfolunmuş bir ârifdir. Müşahede yönüyle hitap olundu, iyiliğim ne kadar geniştir diye duydu.

Şeyh Muhyiddin b. Arabî: Bazı fakirler Mısır’ın kandiller sokağına bizi davete çağırıldılar. Meşayihden bir cemaat toplandı. Yemek takdim edildi. Kaplar yetersiz kaldı. Helâ için alınmış camdan yeni bir kap oradaydı. Henüz kullanılmamıştı. Ev sahibi içine yemek koydu. Cemaat yemek yiyordu. Kap, Allah bu efendilerin benden yemesiyle bana ikramda bulundu, bundan sonra kendim için helâyâ razı olmayacağım deyip sonra ikiye ayrıldı dedi. İbn Arabî: Kabın ne dediğini duydunuz mu? diye sorar. O nedir dediler? Şöyle demiştir. Allah kalplerinize imanla ikramda bulundu. Necaset ve dünya sevgisine mahâl olmamaları için bundan sonra masiyete razı olmayınız. Allah bizi ve seni onu anlayan ve ondan faydalananlardan eylesin (sayfa 110).

1.9. ALTINCI BÂB

1.9.1.Hakikat Ehlinin Mezhebine Göre Nebevî HadislerHakkında

Husûsiyet sahiplerinin mezhebine göre nebevî hadislerin tefsiri ve açıklaması hakkında

“Başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah Teâla, yedi sınıf insanı arşının gölgesinde barındıracaktır: Âdil devlet başkanı; Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde büyüyen genç; kalbi mescidlere bağlı Müslüman; birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da ayrılmaları da Allah için olan iki insan; güzel ve mevki sahibi bir kadının gayri meşru davetine “Ben Allah’tan korkarım.” diye yaklaşmayan yiğit; sağ elinin verdiği, sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse; tenhada Allah’ı anıp gözyaşı döken kişi.”⁹³ Bu hadis hakkında

⁹³Sahihu’l-Buharî, 1/168, 2/138, 8/126; Sahih-i Müslim, 3/91; Tirmizî, s. 2391; el-Mücteba fî Sünen-i’n-Nesâî, 8/222; Ahmed b. Hanbel, Müsned,2/439; İbn Abdilber, Tedricu’t-Temhid, 2/280;Beğavî, Şerhu’s-Sunne, 2/354;Münzîrî, et-Terğîb ve’t-Terhîb, 1/217;İbn Hacer, Fethü’l-Bârî, 2/143;Zebîdî, İthafu’s-Sadeti’l-Muttakîn, 4/112, 5/7, 6/175, 9/214;Tebrîzî, Mişkâtü’l-Mesâbih, s. 701;Bağdadî, Tarihu Bağdad, 12/239.

Şeyh şöyle demiş: Adil yönetici kalptir. Mescide dönene kadar kalbi oraya bağlı olan adam, yani kalbi arşa bağlıdır. Zira arş yakîn sahiplerinin mescididir. Tenha yerde Allah'ı hatırlayıp gözlerinden yaş akan kişi, yani nefsten ve arzudan uzak. Sadakayı verip gizleyen kişi, yani nefis ve arzudan gizler. “*hani Rabbi onu gizli bir nida ile çağırmişti*” (Meryem, 3) ayeti de böyledir yani nefsten ve hevâdan gizler. (sayfa 111)

Bilesin! Bu yedi sınıfı Allah, kendisine olan muamelelerine göre mükâfatlarını vermiştir. Adil imam; Allah'ın kulları arasında adil davranmıştır. Mazlumu kendi adaletinin gölgesinde barındırmış, Allah da kendi gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı günde, onu kendi gölgesinde gölgelemiş. Allah'ın ibadetinde yetişen genç; hevâsının yaşından yüz çevirerek mevlasının korumasına sığınarak, Allah'a iltica etmiştir. Onun dünyada Allah ile bulunduğu muameleye karşılık, Allah da Ahirette ona bu şekilde muamelede bulunmuştur. Mescide dönene kadar kalbi ona bağlı olan kişi; o Allah'a taati tercih etmiş, Allah'ın sevgisi ona galip gelmiş, bu yüzden kalbi mescide dönmüş, ondan ayrılmak istemez, onda yakınlık ruhu ve hizmet tadı bulur, Allah'ın rubûbiyetini tercih ederek ona sığınmış. Bunun üzerine Allah da geçen muamelesinden ötürü onu kendi gölgesinde gölgeleyecektir. Birbirini Allah için seven, bunun için bir araya gelip bunun için ayrılan iki kişi; onlar Allah'ın ruhu ile birbirine bağlanmışlar ve onun muhabbeti ile birbirini sevmişler. Bunu sadece Allah için yapmışlar. Allah da kendi gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı günde, onu kendi gölgesinde barındırmış. Güzel kadının çağırdığı ve Allah'tan korkarım diyen adam; mevlasından korktuğu için nefsanî arzuların ateşine maruz kalmayı kabul etmiş, takvadan ötürü tabiatın teşviklerine muhâlefet etmiştir. Allah'tan korktuğu için ona koşmuş, muamele olarak burada Allah'a koştuğundan, Allah da Ahirette onu muvasalatla barındırmış. Bunun üzerine Allah, kendi gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı günde onu kendi gölgesinde gölgelendirmiş. Tenha bir yerde Allah'ı hatırlayıp gözlerinden yaş akan kişi; onun gözleri, ya Allah'tan hayâ ettiğinden veya ona olan şevkenden veya ubûdiyetinden olan korkusundan veya onun kalbini yakan sevinçten yaşarmıştır ya da onunla olan taksiratının müşahedesinden. Bunu Allah dışında hiç kimsenin olmadığı yerde yalnız Allah için bir muamele olarak ve ona özürde bulunmak veya özleminden yaptığından, Allah da kendi gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı günde onu kendi gölgesinde barındırmıştır. Sadakayı verip gizleyen kişi; o Allah'ın sevgisini

kendi sevdiğine tercih etmekle, dünyayı harcayarak Allah'ı kendi nefesine tercih etmiştir. Çünkü nefsin özelliği, dünyayı sevmek ve onu harcamaktır. Allah'ı ona tercih edenler ancak onu harcar. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.v) “*sadaka delildir*”⁹⁴ buyurmuş yani kulun mevlasını nefesine ve arzusuna tercih ettiğinin delilidir. Bu kul Allah'a muamelesi ile meyledince, Allah da kendi gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı günde, ona kendi gölgesi ile gölgelendirmekle ihsanda bulunmuştur (sayfa 112).

Bu yedi sınıf tek bir manada birleşiyor. Bu yüzden bu yedi sınıf dünyadaki nefsanî arzularına muhâlefet ederek, aynı mükâfatla mükâfatlandırılmışlar. Allah onlara ahiret hararetini tattırmamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) Allah'tan hikâye ederek demiş ki: “*Bir kulumda iki korkuyu birleştirmem. Onda iki emniyeti de birleştirmem. Eğer dünyada onu emin kılırsam Ahirette onu korkuturum, eğer onu dünyada korkutursam Ahirette emin kılarım.*”⁹⁵

“*Kolaylaştırın zorlaştırmayın*” hadisi hakkında şöyle demiştir: Yani onları Allah'a yönlendirin, başkasına değil. Zira kim seni dünyaya yönlendirirse, seni aldatmıştır, kim seni amellere yönlendirirse, seni yormuştur, kim seni Allah'a yönlendirirse, o sana nasihat etmiştir.

“*Cenneti gördüm ve ondan bir salkım aldım. Eğer onu alıp getirseydim, dünya var olduğu müddetçe ondan yerdiniz.*”⁹⁶ Hadisi hakkında: Peygamberler eşyanın hakikâtini mütalâa ederler. Veliler ise benzerini müşahede ederler. Bu yüzden peygamberin: “*Cenneti gördüm*” deyip “*sanki cenneti gördüm*” demediğini, söylemiştir.

Harise dedi ki, Rasûlullah bana şöyle dedi: “*Ey Harise nasıl sabahladın?*”⁹⁷ Hakîkî mümin olarak sabahladım dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) : “*Her şeyin bir hakikâti vardır. Senin imanının hakikâti nedir?*”⁹⁸ Diyesordu. O da Nefsim dünyaya arz olundu, altımı ile çamuru bana aynı geldi. Sanki ben cennet

⁹⁴ Müslim, *Sahih-i Müslim*, 1/1; Tirmizî, s. 3517; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/342, 343; Daremî, *Sünen*, 1/167; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, 1/42; Heysemî, *Mevarîdu'z-Zem'an*, 261, 2336, 2554; Suyutî, *Durru'l-Mensur*, 1/12; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 2/304, 5/15.

⁹⁵ Beyhakî, *Mecmeü'z-Zevaid*, 10/308; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 10/277.

⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/359.

⁹⁷ Taberanî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 3/302; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 11/43; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 9/327; Suyutî, *Durru'l-Mensur*, 3/552; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, 36989, 36991; İbn Kesîr *Tefsiri*, 3/553; İbn Ebî Şeybe, *İman*, 115; İbnü'l-Kayseranî, *Tezkiretu'l-Mevzuat*, 604.

⁹⁸ İbn Ebî Şeybe, *İman*, 115; Aclunî, *Keşfu'l-Hafâ*, 2/208.

ehline bakıyorum onlar cennette nimet görüyorlar ve ateş ehline bakıyorum, onlar da ateşte azap çekiyorlar. Sanki açığa çıkmış hâlde Rabbimin arşına bakıyorum. Bu yüzden gecem uykusuz, gündüzüm susuz kaldı dedi. Sonra rasûlullah (s.a.v) şöyle dedi: “*Sen ârif oldun, bağlı kal ve devam et.*”⁹⁹ Ondan sonra da dedi ki: “*Allah, onun kalbini iman nuruyla nurlandırdığı bir kuldür.*”¹⁰⁰ Harise “*Sanki gördüm*” dedi (sayfa 113)“*Gördüm*” demedi. Çünkü bu sadece peygamberler içindir. Hanzala’nın peygambere söylediği: “*Sen bize cenneti ve ateşi öyle anlatırsın sanki gözümüzle görmekteyiz*” deyip gözümüzle görmekteyiz dememesi, geçen sebepten ötürü o da aynıdır. Harise’nin hadisinde on tane faide vardır:

1.9.2. Birinci Faide: Hz. Peygamber (s.a.v) Harise’ye: “*Nasıl sabahladın ey Harise!*” diye seslendiğinde, Harise:“*Zengin olarak, sağlıklı olarak*” gibi dünyevî ve bedenîhâlleri ile ilgili cevap vermedi. Çünkü Harise bildi ki, Resulullah(s.a.v) dünyayı sormaktan yücedir. Bilakis anladı ki, Allah ile durumunun ne olduğunu sormaktadır. Bu yüzden sahabî, “ben hakîkî bir mü’min olarak sabahladım” dedi. Dünya ehli sorulduklarında ancak dünyaları ile ilgili sana haber verirler. Çoğu zaman, onları sorduğunda, Mevlâlarının hükümleri ile ilgili sıkıntıları sana söylerler. Özelliği böyle olan birine soran, Soru sormakla bu konuşmaya sebebiyet verdiği için onun ortağıdır. Şeyh Ebû’l-Abbâs hacdan gelen birine dedi ki: Haccınız nasıldı? O adam dedi ki: Çok bol ve suyu fazla idi. Fiyatlar şöyle, şöyle idi. Bunun üzerine Şeyh ondan yüz çevirip dedi ki: Biz onların haccını ve orada Allahtan gördükleri ilim, nûr ve fethi soruyoruz. Onlar ise fiyatların ucuzluğundan, suların çokluğundan bahsediyorlar. Sanki sadece bunun için kendilerine soru sorulmuş.

1.9.3. İkinci Faide: Şeyhlerin, müridlerinin hallerini sormaları gerekir.Müridlerin de, özel hayatlarının ortaya çıkma riski olsa bile üstadlarına durumlarını anlatmaları uygundur.Zira üstad doktor, müridin durumu ise avret mahalli gibidir.Zaruri durumlarda hasta, tedavi için mahrem yerlerini doktora gösterir.

1.9.4. Üçüncü Faide: Harise’nin “*Hakîkî mümin olarak sabahladım*” sözündeki nurun gücüne bak! Eğer O, mahza yakînin gereği olan basiret nûru ile

⁹⁹Zebîdî, *İthafu’s-Sadeti’l-Muttakîn*, 2/238; Suyutî, *Durru’l-Mensur*, 3/163; İbn Ebî Şeybe, *İman*, 114, 115; Şecerî, *Emalî*, 1/32; İbn Kesîr *Tefsiri*, 3/553; İrakî, *el-Muğnî ân hamli’l-Esfar*, 4/215, ebû Nuâym, *Hilyetu’l-Evliyâ*, 1/242.

¹⁰⁰ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 11/43; Zebîdî, *İthafu’s-Sadeti’l-Muttakîn*, 9/327; Hindî, *Kenzu’l-ümmal*, 36990; İbn Ebî Şeybe, *İman*, 115.

desteklenmemiş olsaydı, böyle bir şeyi haber verip izhar edemez, mahv ve isbat sahibinin önünde imanın hakikâtını kendi nefsi için ispat ederdi. Harise bunu açığa vurdu, zira o biliyordu ki, Hz. Peygamber (s.a.v)’e bağlılık vaciptir. Peygamber ise hâlini sormuştur. Dolayısı ile bunu gizlemesi mümkün değildi. Allah’ın onunla kendisi üzerine peygambere uyma bereketi ile faziletli kıldığını bildiği şeyi izhar etti ki, Rasûlullah(s.a.v) Allah’ın minneti ile sevinsin ve Allah’a şükredip verdiği tespitini ondan istesin. Hiçbir âlim bunun benzerini anlatmamıştır. Dedi ki: Hz. Ömer’in hilafeti döneminde Medine’de bir deprem oldu, Hz. Ömer: Bu nedir? Ne çabuk oldu? Ne yaptınız? Allah’a yemin olsun ki, eğer dönerse, onu sırtlarınızdan çıkaracağım. Bak Allah’ın bu tam basiretteki hükmüne, nasılda ona şahit oldun. Zelzele yapılan bir şeyden ötürüydü. Bu yapılan şey, onlardandı. Kendisi ise ondan beri idi. Bu ancak Hz. Ömer’e hibe edilen kâmil bir basiretin nurudur. Hz. Ebû Hureyre’nin göğsüne vurduğu zamanki durumda böyledir. Onu Resulullah(s.a.v)’in ayakkabısıyla bulmuştu ve Hz. Peygamber (s.a.v)Ebû Hureyre’ye şöyle emretmişti (sayfa 114)

*“Bahçenin dışında Allaktan başka ilah olmadığına şehadet eden her kimle karşılaşsan onu cennetle müjdele. Beraber Hz. Peygamber (s.a.v)’e dönmüşler. Hz. Ömer Ya Resulallah (s.a.v) sen Ebû Hureyre’ye ayakkabılarını alıp bahçenin dışında karşılaştığın ilk kişiyi cennetle müjdelemesini emrettin mi? Evet dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: Yapma ey Allah’ın Resülü bırak çalışsınlar dedi. Peygamber (a.s.v) de bırak çalışsınlar dedi”*¹⁰¹. Bu iki olay Hz. Ömer’in kadrinin büyüklüğünü, peygamber’den faydalanmasını ve nurundan pay almasının büyüklüğünü sana gösteriyor. Bu hadisi sahihi Müslimden rivâyet edip, burada özetle anlattık.

1.9.5. Dördüncü Faide: Bu hadisten imanın iki kısma ayrıldığı anlaşılıyor: Hakîkî iman, şeklî iman. Bunun için sahabî “Hakîkî bir mümin olarak sabahladım”özü ile haber verdi. Bu hadise Buhari’nin kendi sahihinde merfu olarak rivâyet ettiği, Resulullah’ın: *“Rab olarak Allah’a, din olarak İslam’a, resul olarak Muhammed (s.a.v)’e razı olan imanın tadını tatmıştır”*¹⁰² demesi, bunun şahididir. Yine peygamberden şöyle rivâyet edilir: *“Üç şey vardır ki, her kimde bulunursa o imanın tatlılığını ve tadını bulmuştur. Allah ve resulü onların dışındaki her şeyden*

¹⁰¹ Müslüm, İbn Şeybe, *İman*, 10/52; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 1/228; El-Banî, *Silsiletu's-Sahîhe*, 3/298.

¹⁰²Müslüm, *Salat*, 7/13; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 1/181.

daha sevimli olmaları, kişiyi yalnız Allah için sevmek, büyük bir ateşte yakılmayı Allah'a şirk koştuktan daha hayırlı olarak görmek."¹⁰³ Yine Peygamberimizin şöyle dediği varid olmuştur: "Güçlü mümin Allah katında zayıf müminden daha hayırlı ve sevimidir, ancakhepsinde de hayır vardır."¹⁰⁴ Yüce Allah şöyle buyurmuş: "İşte onlar hakkı ile müminlerdir." (Enfal, 4)

Onlar Allah'a itaat ve Allah'ı tasdik etmek üzere, şahadet ve âyân ile ona iman etmiş iki sınıf kullardır (sayfa 115).

Bu ikinci imana, bazen iman bazen de yakîn denilir. Zira onun nûrları bastolunmuş, eserleri zahir olmuştur. Onun sütunları kalpte yerleşmiş, sırtının şahadeti daim olmuştur. Diğer kısım imandan da zahir velâyetzuhûr ettiği gibi, hâlis velâyet de bu imandan zuhûr eder. İmanı hevâsına galip olduğu müminin imanı ile hevâsının imanına galip geldiği müminin imanı bir değildir. Üzerine bazı maruzatların arız olup da imanı ile onları savan müminin imanı ile kalbi maruzatlardan yıkanmışböylece şahadet ve âyanından ötürü ona varid olmayan müminin imanı da bir değildir. Bu yüzden ehl-i tarik, biri; günah hatıraları kendisine varid olan, o da nefsi ile mücadele edip onları savan, diğeri ise; kalbine böyle bir düşünce/hayal düşmeyen iki kişiden hangisinin daha kâmil olduğu hususunda ihtilaf etmemiştir. Şüphe götürmeyen, ikincinin daha faziletli oluşudur. Çünkü o mârifet ehlinin hâllerine daha yakındır. Birincisi ise mücahede hâlidir. Zira kalp, ancak iman her zaviyesini doldurduğunda bu özelliğe kavuşur. Bu yüzden günah hatırası çalışacak bir alan bulamaz.

1.9.6. Beşinci faide: Haris'in nefesine isbat ettiğine, peygamberin burhan istemesi, her iddiada bulunanın iddasının kabul edilmeyeceğini ifade eder. Yüce Allah şöyle buyurmuş: "Eğer doğrularınız ölümü temenni edin." (Bakara, 94), "de ki: Eğer doğrularınız delilinizi getiriniz." (Rahman, 9).

Her kim, bir hâl iddia ederse ona onun ölçüsünü dikeriz, eğer o ölçü ona şahitlik ederse kabul ederiz. Aksi takdirde kabul etmeyiz. Madem dünya, Allah katındaki değersizliğine rağmen ancak göstereceğin şahit ile sana teslim ediliyorsa, o

¹⁰³ Müslüm, İbn Şeybe, *İman*, 67; *Sünenü Nesai*, 8/94; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/103, 174, 230; Heysemî, *Mevarîdu Zem'an*, s. 285; Abdurrezzak, *Musannef*, s. 20320; Heysemî, *Mecmeû'z-Zevaid*, 1/55; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, 43212; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 1/60; *İbn Kesîr tefsiri*, 3/58.

¹⁰⁴ Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 17/304; Heysemî, *Mecmeû'z-Zevaid*, 2/245; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 13/227; İbn Ebî Hatem er-Razi, *İlelu'l-Hadis*, 2855.

hâlde yakîn sahiplerinin mertebesinin sana ait olduğunu isbat edecek burhan ve onu sana teslim edecek hakikât olmadan kabul edilmemesi daha uygundur.

1.9.7. Altıncı faide: Şeyh Ebû'l-Abbâs: Eğer sorulan Ebûbekir olsaydı, iddiasını isbatlamak için Hz. Peygamber (s.a.v) kendisinden delil istemezdi. Zira Ebûbekir'in büyüklüğü, delil olmaksızın kendisinin şahidi idi. Hz. Peygamber (s.a.v), sahabeleri arasındaki farkı bize göstermek istemiştir diyordu. Onlardan kimisi Harise gibidir, imanın hakikâtini iddia ettiklerinde ispatlamaları kendilerinden istenir. Kimisi de Ebûbekir ve Ömer gibidir, onlar ispat etmeseler de rasûlullah (s.a.v) kendilerine ispat eder. Şu hadisi bilmez misin: *“İsrailoğullarında bir adam bir ineğe binip onu yorduğunda inek demiş ki: Subhanellah! Ben bunun için yaratılmadım, ben ekin için yaratıldım.” Bunun üzerine sahabe dedi ki: Bir inek mi konuşuyor? Deyince, rasûlullah (s.a.v): ‘Ebûbekir ve Ömer de orada olmadıkları hâlde; ben, Ebûbekir ve Ömer buna inandık’ demiş.”*(sayfa 116) şu mertebeye bir bak! Ne büyük ve ne yüce bir mertebe.

Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs'ı şöyle derken duydum: *“Ben, Ebûbekir ve Ömer buna inandık”* yani biz hayret etmeden inandık, siz ise hayret ederek inadınız. Bu yüzden *“Subhanellah bir inek mi konuşuyor?”* dediler. Şeyh şöyle diyordu: Melekler İbrahim (a.s.)'in eşini çocukla müjdelediklerinde o, ben ihtiyar ve eşim yaşlı iken ben doğuracak mıyım? Bu çok tuhaf bir şeydir. Bunun üzerine melekler ona: Sen Allah'ın işine hayret mi ediyorsun? Hayret etme. Bu yüzden hak onu siddika olarak isimlendirmedir. Meryem ise, babasız çocuk ile müjdelendiğinde bu duruma hayret etmedi. Bu yüzden onu siddika olarak isimlendirip *“annesini siddika idi”* (Maide, 75) buyurdu.

1.9.8. Yedinci faide: Sahabi, imanının hakikâtini dünyadaki zühdü ile istidlalde bulunmuş. Bunun gibi bu iman her kimde tahakkuk ederse o kişi dünyada zühdü tevarüs eder. Zira Allah'a iman, onunla karşılaşmanın tasdikini gerektirir ve sana şunu öğretir ki, gelecek olan herşey yakındır. Bunun yakınlığını müşahade etmen gerekir. Bu, dünyadaki zühdün tevarüs eder. Hem imanın nûru, hakkın seni aziz kılışını, himmetini dünyaya yöneltmekten uzaklaştırmanı ve ona muttali olmanı sana keşfeder. Hâlbuki hakikât, dünyaya zahit olanın onu ispat etmesini gerektirir. Onda zahit olarak onu ispat ettiğinde onun varlığına şehadet etmiştir ve böylece onu tazim etmiştir. İşte Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzeli'nin: *“Vallahi ben ondan zahit olduğumda onu tazim ettim”* sözünün manası budur. Zahidin zühd ettiği şeydeki

zühdünün örneği, faninin fenâ olduğu şeydeki fenâsı gibidir. Senin bir şeyden fani olmanın ispatı, o şeyin varlığının ispatıdır. Varlığı olmayana Fenâ, zühd ve terk taalluk etmez. Bu manada birkaç beytimiz vardır. Kardeşlerimizden Hasan adındaki birine yazdım:

Varlığı tamamen terk etmen güzeldir.
Ey Hasan! Hiçbir engel seni ondan alıkoymasın.

Eğer anlarsan bileceksin ki, ancak var olan terk edilir.
Ne zaman uzaklığını müşahede edersen bil ki o,

Alçak vehminden ve gafil kalbindendir.
Allah'ın sevgisi, varlığı için müşahedesidir.

Söyleyenin dediğini Allah bilir.
Arzudan bir çatlağa işaret edersem,

Anlarım ki ona deliller delalet etmiştir.
Bu öteden beri var olan bir sözden başka bir şey değildir.

Şu an onu akıllı ve zeki olan bildirmektedir.
Doğrulanmış bir nispetten başka bir şey değildir

Terk edenler yerilsin, yapanlar övülsün diye (sayfa 117).

1.9.9. Sekizinci faide: Sahabinin şöyle der: “Ben dünyadan tiksindim, artık benim için onun altını ile çamuru aynıdır.” Sahabinin sözünde geçen “âzûf” bir şeyden tiksinerken terketmek ve ondan yüz çevirmektir. Bir şeyi terkettim demek ona olan ilginin de olmadığını gerektirmiyor. Nice bir şeyi terkedendenler vardır ki ona isteği devam ediyor. “âzûf” ise bir şeyi hakir görüp tiksinerken yüz çevirmektir. Dünyanın hakikâtini keşfedenin dünyadaki durumu budur. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Dünya pis bir leştir.*”¹⁰⁵ Yine Peygamber, Dahhâk’a şöyle demişti: “*Yiyeceğin nedir? O dedi ki; et ve süttür. Sonra neye dönüşür dedi? Ya Rasûlullah! Bildiğin şeye dönüşür, dedi. Peygamber: “Allah, Dünyayı insandan çıkan şeye benzetmiştir.*”¹⁰⁶ Demiştir. Her kim dünyanın hakikâtini keşfedip onun bir pis leş olduğuna müşahede ederse, onun dünya himmetinden tiksinişmesi gerekir. Eğer; Hz. Peygamber (s.a.v) “*Dünya tatlı ve yeşildir.*”¹⁰⁷ Dersen. Bilesin ki, dünya basiret

¹⁰⁵ Âclunî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1/393; Suyûtî, *Durer*, s.85.

¹⁰⁶ *Kurtubî Tefsiri*, 19/220.

¹⁰⁷ Heysemî, *Mecmeû'z-Zevaid*, 10/246; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 8/82; Taberanî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 19/350; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s.6075; Beğavî, *Şehu's-Sünne*, 8/12; Munzirî, *et-*

görüşünde pisbir leştir, göz görüşünde tatlı ve yeşildir. Eğer; dünya tatlı ve yeşildir; diye haber vermesindeki fayda nedir? Diye sorarsan. Bilesin; Peygamberin : “ Dünya pis bir leştir” sözü nefret ettirmek için, “Dünya tatlı ve yeşildir” sözü sakındırmak içindir. Yani onun tatlılığı ve yeşilliği sizi aldatmasın. Zirahakikâtte onun tatlılığı acılık, yeşilliği ise kuruluştur. Bunun içindir ki Peygamber’e evliyâullah sorulduğu zaman şöyle demiştir: “Allah’ın velileri, insanlar dünyanın dışına bakarken; onlar içine bakanlardır.”

1.9.10. Dokuzuncu faide: Sahabinin, “Ben sanki cennet ehline bakıyorum, onlar cennette nimetleniyorlar” deyip, “Ben bakıyorum” dememesi sözüyle kendisinin hak ettiği rütbeye vakıf olduğunu gösterir. Daha önce geçtiği gibi peygamberler eşyanın hakikâatine muttali olurken; evliyâ benzerine muttali olur.

1.9.11. Onuncu faide: “Bu yüzden gecelerim uykusuz, gündüzlerim susuz olduğu” sözüdür. Harise, Allah’ın kerametiyle Allah’ın taâtine ulaşmış bir kuldur. Görmüyor musun; evvela, “Benim nefsim dünyadan tiksindi” dedi; sonra, “Bu yüzden gecelerim uykusuz, gündüzlerim susuz kaldı” dedi. Nefsinin dünyadan olan tiksintisi Rabbi ile olan muamelesinden önce geldi (sayfa 118).

Şeyh Ebû’l Abbâs şöyle diyordu: İnsanlar iki kısımdır; Allah’ın kerametiyle Allah’ın taâtine ulaşanlar, Allah’ın taâtiyle kerametine ulaşanlar. Yüce Allah şöyle buyurmuş: “Kullarından dilediğini seçer, kendisine yönelenleri kendisine ulaştırır.” (Şura-13)

Allah’ın nûru kalbin üzerine varid olur, dünyadan yüz çevirmek ve onda zahid olma sıfatıyla sıfatlanmayı kendisine gerektirir. Sonra diğer organlarına sirâyet eder. Göze ulaştığında, ibretle bakmayı, kulağa ulaştığında güzelce dinlemeyi, dile ulaştığında zikri, vesair uzuvlarına ulaştığında hizmeti gerektirir. Peygamber(s.a.v)’in “Nûr göğse girdiğinde, göğüs genişler ve rahatlar”¹⁰⁸ sözü, nurun dünyadan uzaklaşmayı ve onun himmetinden tiksintmeyi gerektirdiğinin delilidir. Peygamberimize bunun alâmeti nedir diye sorulduğunda Peygamberimiz: “Kişiyi oyalayan Dünyadan uzaklaşıp ebedi âleme yönelmesidir.” der.

Terğib ve’t-Terhib, 4/162; Buharî, *Tarihü'l-Kebîr*, 5/45; Ebû Nuâym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/64; Âclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1/492.

¹⁰⁸Hâkim, *Müstedrek*, 4/311; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s.302; Suyûtî, *Cem'u'l-Cevami'*, s.5992; Zebîdî, *İthafu's-Sadeti'l-Muttakîn*, 1/425; Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbih*, s.5228.

Hanzala'nın hadisini Müslim, sahihinde şöyle rivâyet etmiştir: *“Hanzala Ebûbekir ile karşılaştı ve ‘Hanzala münafık oldu’ dedi. Bunun üzerine Ebûbekir ‘Hanzala’nın hâli nedir’ dedi. O da: ‘Biz Rasuullah’ın yanındayken, bize cenneti ve ateşi öyle bir anlatır ki, sanki çıplak gözle görür gibi oluyoruz; onun yanından çıktığımızda çoluk çocukla meşgul olup unutup der. Ebûbekir , ‘Ey Hanzala! Biz de bunun benzeriyle karşılaşıyoruz’ dedi. Allah Rasûlü (s.a.v) ‘nefsim kudret elinde olan Allah’a andolsun ki, ey Hanzala! Benim yanımdayken bulunduğunuz hâlve zikir üzerine devam ederseniz, melekler yollarınızda ve yataklarınızda sizlerle müsafaha ederlerdi. Ancak zamanın bir kısmı dünya, bir kısmı ahiret içindir’ dedi.”*

Birinci faide: Hanzala'nın: *“Hanzala münafık oldu”* sözü arap tavşanlarının anlayışlarından alınmıştır. Eve iki kapı yapıp birinden arandığında öbüründen çıkmaktır. Münafık da böyledir (sayfa 119).

İman belirtilerini dışarı vurur, ancak içinde küfürden geçit vardır. Ehl-i küfür onu iman belirtilerinden dolayı kınadığında, onların kınamasından kurtulmak için içindeki küfür geçitini açar. Ehl-i nifak mertebesi üzerinde belirir ve bundan dolayı kınanırsa, izhar deçeği iman emareleriyle kendini korur. Bunun için Yüce Allah onlardan şöyle haber verdi: *“İman edenlerle karşılaştıklarında iman ettik derler. Şeytanları ile başbaşa kaldıklarında ise, biz sizinle beraberiz, biz onlarla ancak alay edicileriz derler.”* (Bakara, 14).

Hanzala, Rasûlullah'ın yanındayken olan hâlini ve yanından çıkıp dünyalıklarla uğraştığında hâlinin değiştiğini, Rasûlullah'ın yanındaki hâlin devam etmediğini görünce; bu hâl değişikliğinin nifak olmasından korktu ve bunu Rasûlullah'a şikâyet etti. Bundan şifa bulmak için onun imanını bu hâlini izhar etmeye sürükledi. Hastalığını, yanında şifası olana şikâyet ediyordu. Bunu Ebûbekir'e şikâyet edince Ebûbekir kendisine: Biz de bununla karşılaşıyoruz dedi. Ebûbekir ona cevap vermedi, zira Peygamber hayattaydı. Eğer Rasûlullah'ın ölümünden sonra Hanzala Ebûbekir'e gelseydi, ona cevap verecekti.

İkinci faide: Hanzala'nın hadisinden şunu anlıyoruz: Kişideki doğruluk, onun içinde bulunduğu hâli izhar etmeye götürürse ondan şifa bulur. Ya kendisine: Senin içinde bulunduğun hâl hastalık değildir denir ya da hastalığını giderecek ilaç kendisine gösterilir. Hanzala'ya senin hastalık zannettiğin hastalık değildir, denildi.

Üçüncü faide: Hanzala'nın: Sen bize cennet ve cehennemi öyle anlatırsın ki, “*sanki görüyoruz*” deyip “*görüyoruz*” dememesinin sebebi daha önce de dediğimiz gibi, peygamberler eşyanın hakikatini, veliler ise benzerini görürler. Bu yüzden Harise: “*Sanki gözümle görüyordum*” demiş, “*gözümle görüyordum*” dememişti. Hanzala da aynısını yapmış.

Dördüncü faide: Mümkün oldukça dünyalık vasıtalarına girişiazaltmak gerekir. İşte bu sahabi, biz senin yanından çıktığımızda dünyalık geçimlerle ve eşlerimizle meşgul oluyoruz ve çoğunu unutuyoruz diyor. Peygamber de, “*dünyanın az şeyi ahiretin çok şeyinden oyalan*” demiş. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuş: “*Her güneş doğduğunda yanında iki melek var ve şöyle nida ederler: Ey insanlar! Rabbinize geliniz. Az olup yeten şey, çok olup oyalayan şeyden daha hayırlıdır.*”¹⁰⁹(sayfa 120).

Beşinci faide: “*Benim yanımdayken bulunduğunuz hâlve zikir üzerine devam ederseniz; melekler yollarınızda ve yataklarınızda sizlerle müsafaha ederlerdi.*” Bunda, bu hâlüzlerinde devam etmenin nadir olduğuna işaret vardır. Beşerin yaradılışında var olan gafletten dolayı, kulun bu hâl üzerinde devam edememesi kınamayı gerektirmiyor. O hâlde bu hâl üzerinde devam etmek imkânsız gibidir.

Altıncı faide: Şeyh Ebû'l-Abbâs şöyle diyordu: Peygamber bunun imkânsız olduğunu söylememiştir. Yani devam ettiğin takdirde ram olamazsın dememiş. “*melekler yollarınızda ve yataklarınızda sizlerle müsafaha ederlerdi.*” Bu Peygamberin sözüdür. Allah kimi velilerine bunu hibe edebilir.

Yedinci faide: Peygamber'in özellikle yolları ve yatakları zikretmesinin sebebi şudur: Zira yataklar şehvetin, yollar da gafletlerin mahâllidir. Melekler onlarla yollarda ve yataklarda musafaha edeceklerine göre ibadet ve zikir durumunda musafaha etmeleri çok daha uygundur.

Sekizinci faide: Allah'ın hikmeti, onların Peygamber yanındaki vakitleriyle diğer vakitlerin aynı olmamasını diledi ki, Peygamberle hazır bulunmanın rütbesinin kadrinin büyüklüğü, zikrin büyüklüğü ve konumun yüceliği bilinsin. Hz. Peygamber (s.a.v)Ebûbekir'in alçak sesle, Ömer'in yüksek sesle okuduklarını gördü. Ebûbekir'e, neden sesini yükselttiğini sordu, “*Konuştüğüm kişiye duyuruyorum*” dedi. Ömer'e neden sesini yükselttiğini sordu, “*Uykulayanı uyandırıyorum, şeytanı*

¹⁰⁹ Zebîdî, *İthafü's-Sadeti'l-Muttakîn*, 9/284: Ebû Nuâym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 1/226.

kovuyorum”dedi. Ebûbekir’e “*Sesini biraz yükselt,*” Ömer’e “*Sesini biraz alçalt*” dedi. Şeyh dedi ki: Peygamber, onlardan her birini kendi iradelerinden çıkarıp Rasûlullahın iradesine girmelerini dilemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “*Ben Âdemoğullarının efendisiyim, ancak iftihar etmem.*”¹¹⁰ Yani ben efendilikle iftihar etmem, ziraiiftiharımla kulluk iledir. Şu şiiri çokça okurdu:

Ey Ömer! Çağır Zehra’nın kölesini
Duyan da gören de onu tanır (sayfa 121).

Beni sadece onun kölesi diye çağır.
Çünkü bu benim isimlerimin en şerefli sidir.

Şeyh Ebû’l-Hasan eş-Şâzelî şöyle diyordu: Mümin dünyada esirdir. Esirin kurtuluşu ancak üç şeyden biriyle olur. Ya hile ile ya fidye ile ya da inâyet ile. Şeyhin anlattığı Peygamber’in şu sözünden alınmıştır: “*Dünya mümin için zindandır.*”¹¹¹ Şeyh Ebûl-Abbâs bu hadisin açıklamasında: Hapistekinin durumu, gözlerini dikmek, kulaklarını açmaktır ki, ne zaman çağrılırsa icabet etsin.

Peygamberler ümmetlerine âtiyyedirler, Peygamberimiz ise hediyedir. Hediye ile âtiyye arasında fark vardır. Zira âtiyye muhtaçlara verilir, hediye ise dostlara verilir. Peygamberimiz şöyle demiş: “*Ben ancak rahmet ve hidâyete erdirenim*”¹¹² Peygamberin bu sözü hakkında şöyle dedi: Sultan âdil olduğu zaman Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir, eğer zâlim olursa, o arzunun ve nefsanî duyguların gölgesi olur. (sayfa 122).

¹¹⁰Hâkim. *Müstedrek*, 2/604; Hamzavî, *Menahilu’s-Safa*, 10/308; Zebîdî, *İthafu’s-Sadeti’l-Muttakîn*, 7/572; Hindî, *Kenzu’l’ummâl*, s.32040, 33682; Hattabî, *İslahu Hatai’l-Muhaddisin*, s. 29.

¹¹¹Müslim, *Sahihi Müslim*, Zühd ve Mukaddime, 1; Tirmizî, s. 2324; İbn. Mace, *Sünen*, s. 4113; İbn Hanbel, 2/197; Hâkim, *Müstedrek*, 3/604, 4/315; Heysemî, *Mecmeû’z-Zevaid*, 10/288, 289; Taberânî, *Mucmu’l-Kebîr*, 6/289; Beğavî, *Şerhu’s-Sunne*, 14/296, 297; Zebîdî, *İthafu’s-Sadeti’l-Muttakîn*, 7/412; Münzîrî, *et-Terğîb ve’t-Terhîb*, 3/238; Tebrîzî, *Mişkâtu’l-Mesâbih*, s. 5158; Hindî, *Kenzu’l-Ümmâl*, s. 6081, 6082, 29261; İrakî, *el-Muğni*, 3/197; Ebû Nuâym, *Hilyetu’l-Evliyâ*, 6/234, 8/177; 4/127; İbn Hacer, *Metalibu’l-Âliye*, s. 3171; Bağdadî, *Tarîhu Bağdad*, 6/401, 12/432; Suyûtî, *Dureru’l-Muntessira*, s. 83; Aliyyu’l-Kârî, *Esrâru’l-Merfûâ*, s. 366; İbn Ebî Hatem er-Razî, *İlelu’l-Hadis*, s. 1917.

¹¹²Şihab, *Müsned*, s. 1160, 1161; İbn Kesîr *Tefsiri*, 5/381; Beğavî, *Şerhu’s-Sunne*, 12/213; Tebrîzî, *Mişkâtu’l-Mesâbih*, s. 800; Zebîdî, *İthafu’s-Sadeti’l-Muttakîn*, 7/162; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, 6/299; Suyûtî, *Durrul-Mensur*, 4/342; Beyhakî, *Delailu’n-Nübüvve*, 1/158; İbn Sa’d, *Tabâkâtu’l-Kübrâ*, 1/128; İsa el-Hâlebî, *Mizanu’l-İtidal*, s.7211; İbn Hacer, *Lisanu’l-Mizan*, 5/233; İbn Adiy, *el-Kâmil fi’z-Zuâfa*, 4/1546.

Suffa ehlerinden biri vefat etti, elbisesinin içinde iki dinar bulundu. Peygamber: “*Bunlar ateştedir.*”¹¹³ dedi. Şeyh de şöyle dedi: Peygamber döneminde arkasında mal bırakıp ölen birçok sahabe vardı. Bunun hakkında söylediğini onlar hakkında söylemedi. Zira onlar içindekilerinin tersini dışa vurmazdılar. Suffa ehlerinden olan bu adam ise, yanında iki dinar olmasına rağmen kendini fakir olarak izhar etmişti. İçindeki tersini izhar edince, Hz. Peygamber (s.a.v): “*Bunlar ateştedir*” dedi. “Doğru olan tüccar; peygamberler, siddıklar, şehitler, salihlerle beraber kıyamet gününde haşrolunacaktır.”¹¹⁴ Hadisi hakkında şöyle demiştir: Hangi yolla bunlarla haşrolunur? Bunlarla beraber haşrolunur, zira onların hâli emaneti yerine getirmek ve nasihat etmektir. Onlarla bu özelliği ile haşrolunur. Bu tüccar, emaneti yerine getirmiş ve nasihat etmiştir. Siddıklarla haşrolunur, zira siddıkların durumu zahirde ve batında arı olmaktır. Doğru tüccar, zahir ve batın’ın aynı olmasından dolayı, siddıklarla beraber bu özelliği ile haşrolunur. Şehitlerle beraber haşrolunur çünkü şehitlerin durumu cihad etmektir. Doğru tüccar da nefsinden, şeytandan ve arzusundan uzaklaşır. Bu özelliği ile onlarla haşrolunur. Salihlerle beraber haşrolunur, zira salihin durumu helâli alıp, haramı terk etmektir. Bu özelliği ile salihlerle haşrolunur (sayfa 123).

1.10. YEDİNCİ BÂB

1.10.1. Hakikât Ehlinin Anlaşılması

Hakikât ehlinin anlaşılması zor olan sözlerini açıklaması ve güzel ifadelerle yorumlaması hakkındadır.

Sehl b. Adullah: Zaman ve sayım ehli olmayın, şaki midir veya said midir diye ezelin ehli olunuz demiştir. Ondan sonra, onlardan kimi, şu kadar rekât namaz kıldım, şu kadar hatim yaptım, şu kadar hac yaptım, der. Bunlar sayım ehlidirler. Onlar iyiliklerini saymaktan daha çok günhlarını saymaya muhtaçtırlar. Zaman ehli ise, benim Allah yolunda yetmiş senem var, altmış senem var, der. Ezel ehli olunuz,

¹¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/137; Heysemî, *Mecmeû’z-Zevaid*, 3/41, 125, 10/240, 241; Taberanî, *Mu’cemu’l-Kebîr*, 8/148; Heysemî, *Mevarîdu’z-Zem’an*, s. 2481; Abdurrezzak, *Musannef*, s. 1649; İbn Şeybe, *Musannef*, 3/372; Suyûtî, *Durru’l-Mensûr*, 2/57; Zebîdî, *İthafu’s-Sadeti’l-Muttakîn*, 9/905; Şuceyrî, *Emali*, 2/205, 213; İbn Âskir, *Tezhibu Tarihi Dimaşk*, 4/271.

¹¹⁴ Tirmizî, *Sünen*, s. 1209; Daremi, *Sünen*, 2/247; Suyûtî, *Durru’l-Mensur*, 2/144; Hindî, *Kenzu’l-Ümmal*, s. 9217; Tebrîzî, *Mişkâtü’l-Mesâbih*, s. 2796,2797; Münzîrî, *et-Terğîb ve’t-Terhîb*, 2/585; Beğavî, *Şerhu’s-Sunne*, 8/4; Kurtûbî *Tefsiri*, 5/156; Heysemî, *el-Fetava*, s. 44; Darekutni, *Sünen*, 3/7; İbn Ebî Hatem er-Razi, *İlelul-Hadis*, s. 1156.

acep şaki midir yoksa said midir? Yani Allah'ın ilminde öne geçeni düşününüz. Sizin olan ilme ve amele güvenmeyin, bilakis ezelde varolanarücû edin.

BirHafî, kırk seneden beri canım koyun (eti) çekiyor ancak onun için temiz param olmadı. Şeyh: Her kim bu şeyhin kırk seneden beri koyun alacak helal dirhem bulmadığını düşünürse hata yapmıştır der. Kırk seneden beri yedikleri ve giydikleri nereden gelmiş? Bunun anlamı şudur: Bunlar mertebe sahibidirler. Ancak Allah'ın izni ve işaretleriyle yerler, içerler, bir şey girerler, bir şeyi çıkarırlar veya bir şeyden çıkarlar. Eğer onun koyun yemesini dileseydi ona onun parasını temiz kılardı. Cemaatin azığı dört çeşittir; mübah, helal, tayyib ve sâfi. Mübah her iki taraftan eşit olup almasında ceza, terkinde sevap olmayandır. Helal, senin için herhangi bir akıldan geçmeyen, onun için herhangi bir kadın veya erkekten istemediğidir. Tayyib, kulun fenâ vasfıyla aldığıdır. Zira onun mevlasıyla bir vasfi yoktur. Safi ise, kulun kaynaktan müşahede ettiğidir, yani Allah'ın kudretinin kaynağından.

Cüneyd: Ben yetmiş ârife ulaştım, kardeşim EbûYeziddâhil hepsi zan ve vehm üzeri Allah'a ibadet ediyorlardı (sayfa 124)diyor. Eğer bizim çocuklardan birine ulaşabilseydi onun huzurunda müslüman olurdu. Şeyh, “zan ve vehim üzeri ibadet ediyorlardı” sözünden maksat, mârifetteki zan ve mârifet değildir. Mârifetle zan veya vehim nasıl bir araya gelebilir? Bu sözden maksat, onlar bazı makâmlara ulaştılar, yakîn sahipleri için onun ötesinde makâm olmadığını sandılar. “Eğer bizim sabilerden bir sabiyi idrak etseydi onun elleriyle müslüman olurdu,” yani onlara bu makâmın, sonu olmayan bir makâm olma farkının olduğunu anlayacaklardı. “Elleriyle müslüman olurdu” yani ona boyun eğdi. İslam boyun eğmektir. EbûYezid'in, “peygamberlerin, sahilinde durdukları denize daldım” sözü hakkında şöyle dedi: EbûYezîd, bu sözüyle peygamberlere ulaşmaktan zayıf ve aciz oluşundan şikâyet ediyor, yani peygamberler tevhid denizine daldılar. Diğer taraftaki fark sahilinde durup halkı dalmaya davet ediyorlar. Eğer ben de kâmil olsaydım, onların durduğu yerde durmuş olurdu. Şeyhin EbûYezid'in sözünü bu şekilde tefsir edişi, EbûYezid'inmakâmına uygun olandır. Daha önce de geçtiği gibi kendisi şöyle demişti: Peygamberlerin aldıklarından evliyânın alabildiği, ancak bal dolu bir kırbanın küçük bi sızması gibidir ki; içindeki peygamberlerin, sızan ise evliyâlarıdır. Ebû Yezidin şerîât prensiplerini tazim eylediği onlara çok saygı gösterdiği meşhur ve bilinen bir gerçektir. Hatta ona, veli olan bir adam anlatılır, o da onu ziyaret etmek için mescitte onu beklemeye başlar. Bu adam çıktı caminin

avlusuna sümküdü. Bunun üzerine EbûYezid,“Bu adam şerîâatadabları konusunda güvenilir değil. Allah’ın esrârı (velilik mertebesi)konusunda kendisine nasıl güvenebiliriz.” Der ve onunla görüşmeden oradan ayrılır. Büyüklerin, zahiren inkâr edilen söz ve davranışları olursa onları tevil ederiz. Zira biz onların istikamet ve güzel yol sahibi olduklarını biliyoruz. Peygaber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Müslüman bir kişiden duyduğun bir sözünü hayırda yorumlaman mümkün olduğu sürece onu kötüye yorma.”*¹¹⁵

Haris b. Esed el-Muhâsibî elini içinde şüphe olan bir yemeğe uzattığında parmağı hareket ederdi. Birisi Şeyh’e sorar, Şeyh de derki: Efendim Sıddık’a süt gelmişti, o da ondan içti ve onun bulanıklığını kalbinde hissetti. Bunun üzerine, bu sütü nereden getirdiniz, dedi. Hizmetçi: Cahiliye döneminde kâhinlik yapmışım, işte bu sütü o kehanetin ücreti olarak bana ödediler. Ebûbekir içtiği sütün tamamını kustu. Sonra dedi ki: Vallahi eğer bağırsaklarımı koparmaktan başka şekil mümkün olmasaydı onları da koparırdım. Sıddık’ın elinde şüpheli bir yemeğe elini uzattığında hareket eden bir damar yoktu. Oysa Sıddık tüm meziyetiyle diğer ümmetin hepsinden daha evlaydı ve ümmetle ölçüldü, o ağır geldi. Bunun üzerine Şeyh: Sıddık, kendisine işlerin tevdi edildiği bir vekil konumundadır. O tüm kalıntılardan temizlenmiştir; dolayısıyla işarete ihtiyacı yoktur. Hars ise (sayfa 125),onda henüz kalıntılar vardır, bu yüzden işaret onun için gereklidir ki, kendi nefsi ve arzusuyla bir işe girmiş olmasın. Ebû Bekir ise nefis ve arzudan temiz olduğundan işarete ihtiyacı yoktur.

Bilesin, Allah’ın Ebubekir’e güzel bir lütfudur ki, ona bu sütü aldırttı, ta ki içtikten sonra onu atsın. Böylece Allah, bu konuda onu insanlara bir örnek olarak sunmuş oluyor. Dolayısıyla içinde şüphe olan bir yemeği yiyen biri onu kusmanın evla olduğunu bilmediğinde ona uymuş olsun. Biri şöyle diyemez: Onun yemesine vekil olmuştu, dolayısıyla bilmeden yediği için günahkâr değildir. Zira Ebûbekir, kalbinde bir bulanıklık hissedince sütün durumunu sorma ihtiyacı hissetti. Bu gösteriyor ki, haram veya şüpheli olan bir şeyi yemek bilmeden de olsa kalpte bir bulanıklık veya kasvet etkisi yapar. Onu aldığı zaman ve onlar da böyle tahsis ehli ise, eğer bu ve benzeri bir şey onlardan vuku bulsa bu, onlar için Allah’ın güzel seçimidir ta ki, onlarla kullara yol açılsın. Tıpkı, Âdem’in yasaklandıktan sonra

¹¹⁵Bu söz hadis değil Hz.İbnMüseyyib’ in Sahabenin bana yaptığı bir tavsiyedir.” Sözüden sahabe sözü olduğunu anlıyoruz.

ağaçtan yemesi de Allah'ın onun güzel seçimindedir, ta ki, yaptığından tövbe etsin. Böylece sonradan gelenler için örnek olsun ve onu işlemekten ötürü Allah'ı tanısun, onun cömertlerin en cömerdi olduğunu, örtüsünün ve lütfunun varlığı üzerinde olduğunu bilsin. Kendisinin latif ve kullarının yaptıklarından haberdar olduğunu ona bildirdi. Böylece ağaçtan yemesi inmesine, inmesi de hilafete sebep olsun. Bu yüzden Şeyh Ebû'l-Hasan: O ağaç sebebiyle ona hilafeti miras edecek bir masiyet ikramında bulundu der. Ve şöyle devam eder: Vallahi Allah daha Âdem'i yaratmadan onu "Ben yeryüzünde bir hâlife yaratacağım" sözüyle yeryüzüne indirmiştir. Bu konudaki açıklamalara "Tenvîr" kitabında yer verdiğimiz için tekrar etmeyeceğiz.

Kuşayrî kendi Risalesinde Fudayl b. İyaz ve İbrahim b. Edhem'le başlamış. Çünkü onların daha önce kopukluğu vardı, sonra Allah'a yöneldiler, Allah da onlara yöneldi. İlk önce onları anlattı ki, daha önce zelleleri ve muhâlafetleri olup sonra înâyet kapısını çalmak isteyen müridlere bir umut olsun. Zira eğer Cuneyd, Sehl b. Abdullah et-Tüsterî ve Utbe el-Ğulam vb. Allah yolunda yetişmiş kişiler ile başlasaydı, o zaman birileri şöyle diyebilirdi: Daha önce hiç hata işlememiş, muhâlefet etmemiş olan bunlara nasıl ulaşır? Meşhur Semnun el-Muhibb'in hikâyesinde şöyle dediğini anlatıyordu:

Benim senin dışındakilerde bir payım yoktur.
Nasıl dilersen beni öyle imtihan et.

Bunun üzerine idrar tutulmasıyla imtihan edildi. Bir gün sabretti acısı arttı, ikinci gün sabretti acısı daha da arttı, üçüncü ve dördüncü gün sabretti acısı daha da artıyordu. Dördüncü günün sabahında arkadaşlarından biri geldi. Efendim! Dün gece Dicle'nin yanında sesini duydum (sayfa 126),

Allah'tan yardım istiyordun, sana gelen bu sıkıntıyı gidermesini istiyordun. Bu olayı anlatan ikinci, üçüncü ve dördüncüsü geldi, hâlbuki o hiç böyle bir istekte bulunmamıştı. Anladılar ki, bu Allah'tan kendilerine dua etmeleri için bir işarettir. Bunun üzerine okullardaki çocukları dolaşip şu amcanıza dua edin dedi. Şeyh: Allah Semnun'a merhamet etsin, "İstedığın gibi beni imtihan et" yerine "Nasıl istersen beni öyle affet" diyordu. Af dilemek imtihan istemekten daha iyidir.

Cuneyd demiş: Sırrî'nin yanına gittim, onda bir değişiklik gördüm. Hocam! Sizdeki bu değişikliğin hâli nedir? dedim. O da biraz önce bir genç yanıma geldi, tövbe nedir diye sordu. Günahını unutmamandır dedim. O da bilakis günahını

unutmandır dedi. Ey Ebû'l-Kasım! Sen ne diyorsun? Benim sözüm gencin sözüdür. Çünkü ben cefadan sonra safa hâline geçtiğimde, safa hâlinde cefayı hatırlamak cefadır. Şeyh, Kuşayrî'nin anlattığı bu hikâye hakkında şöyle demiş: Sırrî'nin kelamı daha mükemmeldir. Çünkü Sırrî'nin kelamı makâmın ilklerini gösteriyor. Önder kişi böyledir, kulların makamlarının bidâyet ve nihâyetleri üzerinde konuşmakla bağlıdır. Nihâyetler ancak bidâyetlerden gelir. Cüneyd ise, o zaman henüz makâmda değildi ki örnek olsun. Genç de öyleydi. Sırrî'nin sözü, salıkların gideceği düz yoldur.

“Yirmi sene boyunca soldaki meleklerin bir şey yazmamaları gerçekleşmedikçe sufî, suffî olmaz.” Sözü hakkında şöyle demiş: Bunun anlamı, yirmi sene boyunca hiç günah işlememiş olacak değil, bilakis günah işlediğinde istiğfar etmiştir. Görevli melek çok olan günahları yazar, bir günahı yazmaz, kulu bekler belki döner veya tövbe eder. Her yazmak istediğinde sağdaki melek ona yazma belki tövbe eder der. Ta ki, belli bir sayıya yediye veya ona ulaştığında (şüphe bendendir) o zaman günah yazılır. Bu yüzden sağdaki melek soldakinin amiri olarak gelmiştir (sayfa 127).

1.11. SEKİZİNCİ BÂB

1.11.1.Hakikâtler ve Makâmlar

Hakikât ve makâmlarla ilgili sözleri, anlamlıması zor olanları açıklaması hakkındadır.

Şevk iki çeşittir. Biri gaybet üzerine oluşan şevktir. Ancak sevgili ile buluşmakla sükûnet bulur ki, bu nefslerin şevkidir. Diğeri ruhların huzur ve müşahade üzerine olan şevktir. İletlerden soyutlamış şuhûd ve huzur mahâlline kaldırdığında bu, hakîkî imanı tanıma makâmı ve ezel sırlarının nazil olduğu makâmıdır. Boşluk ve cihadmahâlline indirdiğinde bu, illetleri ifade eden teklif makâmıdır. Bu, gizli İslam ile ebedi hakikâtlerin tecelli meydanıdır. Muhakkik, hangi sıfatta olacağına aldırılmayandır. Çünkü sıfatın meyleder, sen değil. Sıfatın bir kaynaktan başka kaynağa geçişi zuhûrun ve ismindir. Lisan, nutkundur. İsim sıfatın hakikâti, sıfat da varlığın hakikâtidir. Esrâr, varlıktan sıddıklık menzilesine geçiştir. Hakikâtler velâyet ile zahir ilim sahipleri için sıfatların tecellisi, sa'y ehli için delili ile ismin tecellisidir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in şu sözü ona işaretir: “*Ey EbûCuhayfe! Âlimlere sor, hekimlerle beraber ol, büyüklerle otur. Âlimler ilimleri ile*

*sana sonu cennet olan isimleri gösterirler, mukarrib olan hekim, sonu yakınlık menzilesi olan sıfatlardan hakikâtle sana yakîni verir.”*¹¹⁶şuâyet de buna işaret etmektedir: *“Allah’a karşı gelmekten sakın, seni Ona götürecektir vesileler edin.”* (Maide, 35)

Büyük (ler) ise, varlıktaki sırlarla seni büyük saflığa götürür (rehberlik eder) ve bunun nihâyeti Allah’tır. Bu üç mertebe büyükte birleşir. Kimisine ilmi, kimisine hakikâti, kimisine de esrârı verir. Bunlar peygamberler ve onların abdâlları olan basiret sahipleridir. *“De ki, bu benim yolumdur. Bir basiret üzerine Allah’a, ben ve bana uyanlar çağrıda bulunur”* yani her sınıfın yolunu belirleyecek bir müşahede üzerinde ve onları onun üzerine taşıyım. Bu ise vekilliktir. O kişi, öyle bir hâlde tek başına kalmış ki, yakınlığın büyüklüğünden onu tanımıyor.

Kalbim bana muhtaç değildir. Benim de ona muhtaç olmadığım gibi.

Onlar var oldukları zaman vardık. Biz var olduğumuz zamanda onlar vardı (sayfa 128).

Kulun (sahip olduğu) vakitler dördtür, beşincisi yoktur. Nimet, bela, taat ve masiyet. Allah’ın her vakitte rubûbiyet hükmü ile hakkın senden istediği ubûdiyetten bir payı vardır. Her kim vakti taat olursa, onun yolu Allah’tan kendisine gelen nimetleri müşahede etmektir ki, onu hidâyete erdirmiş, onları yerine getirmeye muvaffak eylemiştir. Her kimin vakti masiyet olursa. Onun yolu da istiğfar ve tövbedir. Kimin vakti nimet olursa, onun yolu da şükürdür ki, Allah için kalbin coşmasıdır. Kimin vakti bela olursa, onun da yolu kazaya rıza gösterip sabretmektir. Rıza, şehvetlere karşı nefsi razı etmektir. Sabır ise, isbardan türemiş olup okların hedefi demektir. Sabreden de kaza oklarına kendi nefsinin hedefi olarak diker. Eğer onun için sebat ederse o sabırlıdır. Sabır, Allah’ın huzurunda kalbin sebatıdır. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Her kim, kendisine verilir de şükreder, bela gelir de sabreder, zulme uğrar da bağışlar, bir hata işler de istiğfar ederse... Sonra sustu. Ey Allah’ın rasulü onun için ne vardır dedi. Onlar için güven var ve onlar hidâyete üzerindedirler”* dedi. Yani ahirette güven vardır dünyada da hidâyete üzere olacaklar.

İnsanlar iki kısımdır: Allah’ın kerameti ile taâtine ulaşanlar, taati ile kerametine ulaşanlar. Yüce Allah şöyle buyurmuş: *“Allah, dilediğini seçer, kendine*

¹¹⁶el-Muttaki el-Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, Hadis No. 29263.

yönelenleri de Ona ulaştırır.” (Şura, 13) şeyhin bu sözünün anlamı, şudur: “İnsanlardan kimisi, kendisine ulaşmayı talep edene Allah onun himmetini harekete geçirir. Bunlarla nefsini dürer, rabbinin huzuruna ulaşana dek. Allah’ın şu sözü bunu doğruluyor: *“Bizim için çalışanları yollarımıza ulaştırırız.”* (Ankebût, 19)

İnsanlardan kimisi de talep etmeden ve hazırlıksız bir şekilde Allah’ın inâyeti ansızın kendisine gelir. Allah’ın şu sözü buna şahitlik ediyor: *“Dilediğini rahmetine tahsis eder.”* Birincisi salıkların hâlidir. İkincisi meczupların hâlidir. Başlangıcı muamele olanın sonu vuslattır. Başlangıcı vuslat olan muameleye döndürülür. Meczup için yol olmadığını zannetme, bilakis Allah’ın inâyeti ile kendisi için dürdüğü bir yolu vardır. Hızlı bir şekilde Allah’a doğru o yoldan yürümüştür. Tarikata müntesip olanların şu münacaatlarını çokça duyarsın. Salık meczuptan daha mükemmeldir. Çünkü salık yolu öğrenmiş ama ona ulaşmamıştır. Meczup ise böyle değildir. Bunu, meczup için yol olmadığına istinaden söylerler. Oysa durum onların iddia ettiği gibi değildir. Çünkü meczup için yol dürülmüştür. Kendisi yoldan dürülmemiştir. Her kim için yol dürülürse, o onu kaçırmaz ve kaybolmaz. Ancak, onun yorgunluğunu ve uzun süresini kaçırmaz. Meczup, Mekke’ye giden yerin kendisi için dürüldüğü kişi gibidir. Salık ise, binek üzerinde oraya giden gibidir.

Ârif, dünyası olmayandır. Zira onun dünyası ahireti içindir, ahireti de Rabbi içindir (sayfa 129).

Zahid, ahirete gitmek üzere dünyadan gelmiştir; ârif ise, dünyaya gitmek üzere ahiretten gelendir.

Zahid, dünyada galiptir, çünkü ahiret onun vatanıdır. Ârif ise, ahirette galiptir, çünkü o Allah katındadır.

Eğer, Şeyh’in bu sözündeki garabetin manası nedir? Şu hadiste geçen garabetin manası nedir: *“Din, garib olarak başladı ve tekrar ilk başladığı gibi garib olacaktır. Gariplere müjde olsun.”* diye sorarsan Bilesin, zikredilen hadisteki garipliğin manası, hakkı yerine getirmek üzere yardım edenlerin azlığıdır. Dolayısıyla onu yerine getiren destek ve yardım olmadığı için garib olacaktır. O dönemde hakkı yerine getireni, ancak imanının kuvveti ve yakîninin tamlığı onu harekete geçirecektir. Bu yüzden Peygamber (s.a.v) *Din, garib olarak başladı ve*

*tekrar ilk başladığı gibi garib olacaktır. Gariplere müjde olsun.”*¹¹⁷ Peygamber, şunu kastediyor: İnsanların himmeti, Allah’ın emrini yerine getirmekten geri kaldığında onlar şehirlerde ve kulların arasında Allah’ın emrini yerine getirmişler. Şeyhin sözündeki gurbetin ise, manası şudur: Zahid, ahiret mülkünü keşfettiğinden ahiret, kalbinin vatanı ve ruhunun yuvası olarak devam edecektir. Dolayısıyla, ahiret diyarını müşahede edip onu kalbi için vatan edindiğinde, dünyada garip olacaktır. Kalbi, sevap ve nail olacağı şeyleri görmeye başladığında, müşahede ettiği ceza ve intikamlardan bu dünyada garib kalacaktır. Ârif ise, ahirette gariptir. Çünkü bilinen sıfatlar onun için keşfolunmuş ve onun kalbi buraya bağlanmıştır. Dolayısıyla ahirette garib kalacaktır. Zira onun Allah ile olan sırrı mekânsızdır. Bu kullara huzur, kalplerinin yuvası olur ve ona sığınır. Orada ona sığınır ve yerleşirler. Haklar semasına veya hazlar arzına inmeleri, yakındaki kökleşme, temkin ve izinledir. Onlar, şehvani duygular ve faydalanmak için hazlara, kötü edep ve gafletle hukuk semasına inmemişler. Bilakis, tüm bunlarda Allah’ın ve rasûllerinin adabıyla edep lenerek mevlâlarının isteklerine göre çalışırlar (sayfa 130).

“Korku, Avamın ve Havasın korkusu olmak üzere iki çeşittir. Avamın korkusu, bedenlerinin ateşe karşı korkusudur. Havasın korkusu ise, Allah’ın onlara giydirmiş olduğu elbisenin günahlarla kirlenip ondan soyulma korkusudur.” Şeyhin bu sözünün anlamı şudur: Avamın basiretleri, üzerlerindeki iman, İslam, mârifet, tevhid ve muhabbetten hak elbisesini müşâhedeye nüfuz etmemiştir. Onlar, Allah’ın masiyet ehline cezayı vaat ettiğini bilmişler ve masiyete düşmekten korkmuşlar ki, kendilerinin cezaya düşmesine sebep olmasın. Onların bu korkusu Allah’ın cezasına karşılık nefslerine karşı acımalarıdır. Havas ise, Allah kendi nurundan onlara vermiş, bununla giyindikleri nimetleri müşahede etmişler. Dolayısıyla, o elbiseyi kirletmeden O’nun huzuruna gitmek için korumaya çalışmışlar. Temiz, pak, parlak ve değerli olarak kalmıştır. “*Ve elbiselerini temizle*” sözünün anlamını anlamış ve iman ve yakîn elbiselerini gaflet ve isyan kirliliğinden temizlemişlerdir. “*Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva elbisesi, işte o daha hayırlıdır.*”(Âraf-26) âyetini de iyi anlamışlar. Dünyadan geçmiş ve dünya kirlileriyle kirlenir korkusundan elbiselerini yukarı çekmişler. Böylece, Allah’ın

¹¹⁷ Müslim, s.232; İbn Mace, *Sünen*, s.3986,3988; Tahavî, *Müşkilü'l-Âsar*, 1/298; Şihab, *Müsned*, s.1054; Hatib el-Bağdadî, *Tarihu Bağdad*, 3/272, 11/307, 12/257; Kurtûbî *Tefsiri*, 4/172, 8/1181; Heysemî, *Mecmeû'z-Zevaid*, 7/278; Sehmî, *Tarihu Cürcan*, s.217; İbn Âsâkir, *Tehzibu Tarihi Dımaşk*, 1/39; Ebû Avane, *Müsned*, 1/102; Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, s.159; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s.1201; İbn Hacer, *Fethü'l-Barî*, 7/7; Suyûtî, *Dureru'l-Muntessire*, s.57.

kendilerine sunmuş olduğu elbiseyle O'na giderler. Onlardan istenen konularda, vefa ile emin kılındıkları konularda titizlik ve emanetle hareket ederler. Bazı ârifler şu şiiri okurdu:

Dediler ki, yarın bayramdır ne giyersin?
Dedim ki, bir yudum sevgisini içiren elbiseyi

Fakirlik ve sabır öyle elbiselerdir ki, vardır altlarında.
Binlerce bayram ve cem'i gören bir kalp

Ey emelim! Eğer ğaybete girersem, bayram bana matem olur.
Bayram, kendim için görünen ve dinlenen olduğumdur

Elbiselerin en iyisi, onunla sevgiliyi karşılamandır.
Sana giydirdiği elbiseyle ziyaretleşme gününde

“Avam, korkutulduğunda korkar, ümit verildiğinde ümit eder. Havas ise, korkutulduğunda ümit eder, ümit verildiğinde korkar.” Şeyhin bu sözünün anlamı şudur: Avam, işlerin zahirleriyle beraberdirler, korkutulduklarında korkarlar. Zira onların anlayış nuruyla ifadenin ötesine nüfuzları yoktur. Allah ehli ise, korkutulduklarında ümit ederler; çünkü onlar korkularının ötesini biliyorlar. Korkutuldukları şey, rahmetinden ve minnetinden ümitsiz olmamayı gerektiren ümitlilerin özelliğidir. Bunun üzerine, onun kereminin vasıfları üzerinde çalıştılar. Zira bildiler ki, onlarla cem olmak ve bununla kendilerine döndürmek için onları korkutmuştur. Ümit verildiklerinde korkarlar, zira ümitlerinin ötesindeki meşietgaybetinden korkarlar. İzhar edilen ümidin, akıllarını deneme için olmasından korkarlar. Acaba, ümidin zahirine bağlı mı kalır; yoksa meşietinin içindekine nüfuz mu eder? Bu yüzden, ümit, kabz ve bast hâllerinde onlara hükmedip korkularını gerektirdi. Şeyhin de korku ve ümit hakkında dediği gibi (sayfa 131).

Ancak bast, ümidin ayaklarını kaydırır. Onların daha çok sakınmalarını ve sığınmalarını gerektirir. Bazıları şöyle demiştir: Basttan bana bir kapı açıldı; ben de bast oldum. Bunun üzerine otuz sene boyunca makâmım bana hacbolundu.

Şeyh Ebû'l-Abbâs şu şiiri okurdu:
Ona doğru yürür ve mil milkatederim

Vuslat olarak ona ulaştığımda.
Hafif hafif kapıyı çalarım

Basttan sakın ve çağır,
Ey uzaktan çağırana, yakından icabet eden.

Geçen sebeplerden ötürü basttan sakın!
O, bastedilmiş nurlardan bir rızıktır.

Kulun, onun varlığıyla azmasından korkulur. Yüce Allah şöyle buyurmuş: “Allah kullarına rızık bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi.”(Şura-27)

Kabz, selamete daha yakındır; çünkü o, kulun vatanıdır. Zira o, Allah’ın kabzasında, Hakk’ın ihatasında kuşatılmıştır. Durumu böyle olan bir kulun “bastı” nasıl olur? Bast, vaktin hükmünden çıkmaktır. Kabz, bu dünyaya layık olandır. Zira o, teklif vatani, sonun bilinmezliği, önceyi bilmeme ve hukukullahı talep etmektir.

Sûfilerden bazıları bana dediler ki: Şeyhimiz, ölümünden sonra kendi şeyhini kabz hâlinde görmüş. Ona, Üstadım, neden böyle kabz hâlindesiniz? Diye sormuş. O da, “Evladım, kabz ve bast iki makâmıdır; dünyada onları tam yerine getiremeyen ahirette yerine getirir,” cevabını vermiş. Bu şeyhin hayattaki genel hâli bast hâliydi. “uzaktan” sözü, yani icabet edilmeye müstahak olmadığını müşahede etmektedir ve ya çağrıdan uzaktır ya da kötülüğün müşahedesinin varlığından dolayı uzaktır.

Şeyh Ebû'l-Hasan demiş ki: Ben Allah’tan her bir haceti istediğim zaman mutlaka kötülüğüm önümü kesmiştir.

Eğer; Mağaradaki üç kişinin kıssası hakkında ne diyorsun? Diye sorarsan. Derim ki Onlar mağaranın içine girmiş, bir kaya düşüp mağaranın kapısını kapatmış. Bunun üzerine her biriniz en ümitvar olduğu amelini anlatsın demişler. Birisi, anne-babasına olan iyiliğini anlatmış; diğeri, amcasının kızını sevmesine ve elde etmesine rağmen, iffetli davranıp ona dokunmadığını anlatmış; diğeri de, ücretini ödememiş olduğu işçisinin ücretini nasıl çoğalttığını ve onu bulduğunda hepsini verdiğini anlatmış. Allah onlara nazil olan musibeti keşfetmiş, kaya mağaranın ağzından gitmiş, onlar da çıkmışlar. Bu, Müslim ve Buharî’nin kendi sahihlerinde ve onların dışındaki imamların rivâyet ettiği hadisın özetiydi. Bilesin, bu üç kişi, taatlerini Allah’tan kendilerine bir fazilet (sayfa 132) olarak müşahede ettiklerinden anlattılar. O’nun nimetiyle O’nun nimetine tevessülde bulunmuşlar. Allah’ın Zekeriyya (a.s)’dan haber verdiği gibi: “Rabbim, sana yaptığım dualarda hiç mahrum olmadım.” (Meryem, 4) Ondaki geçmiş güzel adetleriyle Allah’a tevessülde bulundu. Kadının biri, bir krala şöyle demiş: Önceki sene bize iyilikte bulundun. Bu sene de biz senin bize yapacağın iyiliğine muhtacız. Kral: “İyiliğimizle iyiliğe tevessül eden, hoş geldin,” dedi ve ona en iyi şekilde karşılık verdi. Kime bu kapı açılırsa onun

kendi taatini ve muamelesini haber vermesi caizdir. Zira o, Allah'ın nimetlerini konuşmaktadır.

Seleften bazıları sabahladığında şöyle diyordu: Ben bu akşam şu kadar rekât namaz kıldım, şu kadar sûreyi okudum. Kendisine: Riyadan korkmaz mısınız? Denildiğinde, şöyle diyordu: Başkasının fiiliyle riya edeni hiç gördünüz mü? Aynısını tekrar yapıyordu, kendisine: Niçin bunu gizlemiyorsun dendiğinde: “*Allah “Rabbinin nimetine gelince! İşte onu anlat”* (Duhâ, 11) demiyor mu? Derdi. Siz ise, konuşma diyorsun.

“İnsan yokluktan sonra var oldu, var olduktan sonra yok olacaktır. Her iki tarafında da yokluk vardır, o hâlde o yoktur.” Şeyhin bu sözünün anlamı şudur: Kâinat, mutlak olarak vücut mertebesi kendisi için sabit olmamıştır. Zira hak olan varlık, sadece Allah'tır. Onun için, onda birlik vardır. Yokluk, kendisindeki tasvirdir.

Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî şöyle demiş: Sûfi, mahlûkâtı âlemlerin Rabbinin ilmindeki konumuna göre ne var ne de yok olarak görür.

Yine şöyle demiştir: Daha önce de dediğimiz gibi hak olan Rabb'in dışında hiç kimseyi varlıkta mıdır diye görmeyiz. İlla da olması gerekirse havadaki toz gibidir, onu incelersen hiçbir şey bulamazsın. Hekim adlı kitabımızda bu konuya ilişkin şu cümle geçmektedir: “Âlemler ispatları ile sabit, zatının birliği ile yokturlar.”

Şeyh Ebû'l-Hasan şöyle demiş: Bir arkadaşım vardı, çoğu zaman tevhid ile bana gelirdi. Ona dedim ki, kınanmayacak bir şey istersen fark, dilinde var olsun, cem ise içinde müşahede edilen olsun. Kâinatın varlığına en benzeyen ona basiret gözü ile baktığında gölgenin varlığı gibidir. Gölge ise, tüm varlık mertebelerine göre var olmayan, yokluk mertebelerinin tümüne göre de yok olmayandır. Eserlerin gölgesi sabit olduğunda müessirin birliği yok olmaz. Zira bir şey ancak kendi misli ile kötüleşir. Kendi şekline eklerse yine çirkin olur. Her kim eserlerin gölgesine müşahede ederse, bunlar onu Allah'tan engellemez. Tıpkı nehirlerdeki ağaç gölgelerinin, gemileriyol almaktan engellemediği gibi. Buradan anlaşılır ki, hicab seninle Allah arasında varlıkla ilgili bir durum değildir. Eğer seninle onun arasında varlıkla ilgili bir hicab olsaydı (sayfa 133), o zaman hiçbir şey olmayan Allah'tan sana daha çok yakın olması gerekirdi. Böylece hicab'ın hakikâti, hicab'ın vehmine dönüştü. Kendisi ile beraber var olan bir mevcut, seni Allah'tan hacb etmemiştir.

Zira onunla beraber hiçbir mevcut yoktur. Sadece onunla beraber varlığını vehm ettiğin şey seni hacb etmiştir. Bu, şu misale benziyor: Adamın biri bir mekân da geceler ve helâya gitmek ister, menfezden gelen rüzgâr sesini duyar, onu aslanın kükremesi sanır. Bu durum onu helâdan alıkoyar. Sabahlayınca orada aslanı bulmaz. Sadece rüzgâr o menfezden basınç yapmıştı. Aslanın varlığı onu hacb etmemişti, aslanın vehmi onu hacb etmişti.

Onu şöyle derken duydum: Eğer Allah bütün halkı azap etse, Onların azabından sana bir şey ulaşmaz. Şâyet hepsini nimetlendirse, onların nimetinden sana bir şey ulaşmaz. Sen sanki varlıkta yalnızsın. Sonra şu şiiri okudu:

Sen muhatapsın ey insan!
Bana yönel(ki), delil de sana yönelsin.

Yine şöyle derken duydum: Şeyhin yanına gittim, içimden sıcak yemek ve sert giyinmek geçiyordu. Bana dedi ki: Ey Ebû'l-Abbâs! Allah'ı tanı, ondan sonar nasıl istersen öyle ol.

Şeyh Ebû'l-Hasan'ın yanına üzerinde kıldan elbise olan bir fakir geldi. Şeyh konuşmasını bitirince, Şeyhe yanaştı ve elbisesinden tutup: Efendim! Senin üzerindeki elbiseyle Allah'ın kulu olunmaz dedi. Şeyh de onun elbisesini tutup sert olduğunu görünce: Senin üzerindeki elbiseyle Allah'ın kulu olunmaz dedi. Benim elbisem: Ben zenginim, bana vermeyin diyor, senin elbisen ise: Ben fakirim bana verin diyor. Şeyh Ebû'l-Abbâs ve Şeyh'i Ebû'l-Hasan'ın yolu böyleydi. Onların ashabının yolu ise, giyenin sırrını ifşa, tarikini izhar eden zengin elbiseden yüz çevirmektir. Kim elbise giyerse, o iddiada bulunmuştur. Allah'ın rahmeti üzerine olsun, bu sözden: Fakir elbise giyeni kastettiğimi anlama. Bilakis kastımız: Kendisine sözden payı olan her kesin fakir elbisesi giymesi gerekmediğidir. Giyenin de giymeyenin de Muhsin olduktan sonra bir sıkıntı yoktur. Zira Muhsinler üzerinde bir yol yoktur. Yumuşak elbise giymek, lezzetli yiyecek yemek ve soğuk su içmek ise, beraberinde şükür olduktan sonra bunlara yönelmek kınamayı gerektirmez.

Şeyh Ebû'l-Hasan şöyle demiş: Evladım! Soğuk su iç. Sıcak su içip hamdettiğinde, onu cimrilikle söylersin. Ama soğuk su içip hamdettiğinde, sendeki bütün âzalarhamd eder. Onlara su verdi sonra gölgeye gitti. Görmedin mi nasıl da verilen nimetin (sayfa 134) şükürünü eda etmek için gölgeye gitti.

Onu şöyle derken duydum: İnsanlar “Sufi” kelimesinin türevidir hakkında ihtilaf ettiler. Kimisi “sûf” (yün)’e mensubdur dedi, zira yün salihlerin elbisesidir. Kimisi de “Suffa”ya mensubdur dedi. Yani Suffa Ehlinin mensub olduğu Mescid-i Nebevinin suffası. Bu yorum ise kıyasa aykırı bir nisbettir. Ondan sonra şöyle dedi: Bu konuda söylenenlerin en güzeli, Allah’ın ondaki fiiline mensub olduğudur. Yani Allah onu arıttı, o da arındı ve sufi olarak adlandırıldı. Sonra şiir okudu:

İnsanlar sûf hakkında ihtilafa düştüler.
Her biri maruf olmayan bir söz söyledi

Ben şu gençten başkasına sûfi ismini vermem.
Arıtılmış, arınmış ve ta ki, sûfi olarak adlandırılmış.

Şöyle derken duydum: “Sufi” dört harften oluşur. “sad”, “vav”, “fa”, “ya”. Sad: Onun sabrı, sadakası ve saflığıdır. Vav: Onun vecdi, virdi ve vefasıdır. Fa: Onun fakdı, fakrı ve Fenâsıdır. Ya: Nisbetharfidir, bu sıfatlar onda tekâmül ettiğinde mevlasınındergahınanisbet edilir.

Hız. İsa’nın “Ey Beni İsrail! Hak ile söylüyorum, iki kere doğmayan göklerin melekûtuna giremez” sözünü sordum, o da dedi ki: Vallahi ben iki kere doğdum, biri tabii doğum, diğeri mârifetler semasında ruhun doğumu.

Şöyle derken duydum: Veli yüce Allah’a (vuslat) vasıl olma şehvetinden vazgeçmedikçe Allah’a ulaşamaz.

Şeyh Ebû’l-Hasan dedi ki: Velinin beraberinde şehvetlerinden bir şehvet veya tedbirlerinden bir tedbir ya da tercihlerinden bir tercih oldukça Allah’a ulaşamaz. Şeyhin kelamının anlamı şudur: Veli Allah’a ulaşma şehvetinden kopmadıkça Allah’a ulaşamaz. Yani edeben vazgeçmesi, Allah’a havale etmenin kendisine galip geldiği bıkkınlıktan doğan vazgeçme hali, değil tabii. Ondan olan güzel tercihin müşahedesi, ona boyun eğmeyi öğretir. Kendisini onun önünde teslim olarak bırakır. Allah ile beraber tercih etmenin afetlerden olduğunu bildiği için onunla beraber tercih etmez. Mevlâsı ile beraber hiçbir şey tercih etmez. Bizim bu manada “Tenvîr” kitabında zikrettiğimiz bir kaside vardır:

Onun kulu ol ve onun hükmüne teslim ol
Tedbirden sakın, o fayda vercek değildir

Senden başkası hâkimken, sen tedbire hükmedecek misin?
Sen Allah’ın hükümleriyle mücadele ediyorsun.

İradeleri yok et, meşieti körelt.
O en yüce gayedir, sen duyuyor musun? (sayfa 135)

Öncekiler böyle gittiler ve idrak ettiler.
Tabi olan onların izinde değildir.

Bilesin! Allah insanı yaratıp üç kısma ayırdı. Dili bir kısımdır, âzaları bir kısımdır, kalbi bir kısımdır. Her kısma bir koruyucu kıldı. Şöyle dedi: *“Hiçbir şey söylemez ki, mutlaka yanında hazır bir gözetleyici vardır. Her ne amel işlerseniz mutlaka biz sizin üzerinizde şahidiz.”* Kalbin korumasını kendisi üstlendi ve dedi: *“Biliniz ki, Allah nefslerinizdekini bilir o hâlde ondan sakının.”* Şeytanı âzaların üzerine musallat eyledi. Her cüzden sorumlu tuttuğu şeyi yerine getirmesini istedi. Kalbin vefası; dünya, mekr ve haset ile meşgul olmamasıdır. Dilin vefası; yalan, gıybet ve kendisini ilgilendirmeyen şeyleri konuşmamasıdır. Âzaların vefası; onlarla masiyet işlemek ve hiçbir müslümana eziyet etmemektir. Günah her kimin kalbinde vuku bulsa münafıktır, lisanında vuku bulsa kâfirdir, âzalarında vuku bulsa âsidir.

Kulun islahı üç şeydedir. Allah’ı bilmek, nefsi bilmek ve dünyayı bilmektir. Allah’ı bilen ondan korkar, dünyayı bilen onda zahid olur, nefsi bilen Allah’ın kullarına tevazû gösterir.

Şeyhim bana dedi ki: Ancak şu dört özelliği olanla arkadaşlık et: Azlıkta cömertlik, zulümden bağışlama, belaya sabır, kazaya rıza.

Kim bir satıcıdan yağ alsın, alışveriş bittikten sonra bana biraz artır dese, o da bir iplik artırırsa onun dini o iplikten daha incedir. Kim kömür alıp alışveriş bittikten sonra bana arttır derse, o kişinin kalbi o kömürden daha karadır.

İnsanlar üç kısımdır: İyilikleri kötülüklerine galip gelenler, bunlar kesinlikle cennettedirler. İyilikleri kötülükleri ile eşit olanlar, bunlar kesinlikle ateşe girmezler. Kötülükleri iyiliklerine galip gelenler, bunlar da ateşte ebedi olarak kalmazlar.

Cennete girmek iman ile olur. Onda ebedi olmak niyet ile olur. Oradaki dereceler ise, amellerle olur. Ateşe girmek şirk ile olur. Orada ebedi kalmak niyet ile olur. Oradaki dereceler ise ameller ile olur.

İki kapıdan geçmedikçe Allah’a varılmaz. Büyük fenâ kapısı ki, tabii ölüm kapısıdır ya da bu tâifenin amaçladığı fenâ kapısı (sayfa 136).

Kâinat dör kısımdır: Kesif cisim, latif cisim, şeffaf rûh ve garip sır. Kesif cisim cansız varlıktır. Mücerred olarak latif cisim cindir. Mücerred olarak şeffaf rûh melektir. Garip sır ise, secde edilen manadır. İnsan: Zahir suretiyle cansızdır, nefsinin varlığı, tahayyülü ve teşekkülüyle cindir, ruhunun varlığıyla melektir, bunlara ilave olarak garip sırrı verdi, bu yüzden hâlife olmaya layık oldu.

Hayret edilecek olan: Kırk sene boyunca yarım milde şaşırın değildir, altmış veya yetmiş sene bir karışlık yer olan karında şaşırandır.

Alt makâmındaki üst makâmındaki görür ancak onu ihata edemez, üstteki ise aşağıdakini ihata eder. Evliyâ için peygamberlerin makâmını teşrif etme vardır, ancak onların makâmlarını ihata edemezler. Peygamberler ise, onların makâmlarını ihata ederler.

Bazı selefın “Eğer perde kalksa bendeki yakînden bir şey artmaz” sözleri hakkında şöyle demiş: Yani nefsin perdesi keşfolunsa kalbin mütalaâ ettiklerinde yakînleri artmaz.

Allah’ın bütün isimlerinden bir harf düşse Allah’a delaletleri kalmaz. Âlim, Kadir ve Rahim gibi Allah lafzı müstesnadır. Ondan “Elif”i düşürsen “Lillah” kalır, “Lamı” da düşürsen “Lehu” kalır, ikinci “Lamı” da düşürürsen “Hûve” kalır, bu artık ona işaretin nihâyetidir. Hüseyin b. Mansur el-Hâllac şu şiiri inşad etmiş.

Dört harf vardır kalbimin onlarla neşelendiği.
Onlarla dertlerim ve fikrim yok oldu.

Sun’u ile mahlûkatı birleştirdiği “elif”.
Sonra azarlama üzerinden devam eden “lam”

Sonra manalardaki fazlalık olan “lam”.
Daha sonra bilirsın onunla âşık olduğum “ha”

Bana, sıddıkların ruhları mele-i âlâya çıkarken keşif olundular. Biri bana şöyle diyordu:

Atım korkmadı, ancak hatırladı.
Ve gördü bedeli olan buğdaydan konak yerini

Yani, mahlûkattan korktuğu için kaçmadı ancak târif vatanlarını hatırladı. Şeyh şöyle dedi: Vahiy, gizlilik içinde manayı ilkâ etmektir.

Allah’ın bütün isimleri yaratma içindir, sadece “Allah” ismi hariç. Bu isim, bağlanma içindir (sayfa 137).

Şeyhin bu sözünün anlamı şudur: “Ona ey Hâlim diye çağırdığında hâlim ismi ile ben hâlimim diye sana hitab eder. O hâlde sen de hâlim bir kul ol. Kerim ismi ile onu çağırdığında o da sana kerim ismi ile çağırıp ben kerimim der, o hâlde sen de kerim bir kul ol. “Allah” ismi dışındaki tüm isimler böyledir. Bu isim sadece taalluk içindir. Onun içeriği ilahlıktır. İlahlık ise asla sıfatlanmayı içermez.

Bizim yanımızda gökyüzü çatı gibidir, yer de ev gibidir. Bizim yanımızda adam, bu evde mahsur kalan değildir.

Biz dünyada ruhlarımızla beraber bedenlerimiz ile varız. Ahirette de bedenlerimiz ile beraber ruhlarımızla olacağız. O şöyle derken duydum: “Mü’minin günahı ile facirin günahı arasında üç yönden fark vardır. Mü’min yapmadan önce azm etmez, yaptığı zaman sevinmez, yaptıktan sonra ısrar etmez. Facir ise böyle değildir.”

Bazı arkadaşlarına şöyle dedi: “Allah senin zikrin olsun. O isimlerin sultanıdır. Onun yaygısı ve meyvesi vardır. Yaygısı, ilim; meyvesi, nurdur. Ondan sonra nûr bizatihi maksut değildir. O ancak keşif ve ayânı kesinleştirir.”

Adamın biri geldi, kendisine denildi ki: “Efendim bu delikanlıdır. Şeyh dedi ki: Sen delikanlı mısın? Evet dedi. Şeyh dedi ki: “Sen delikanlılığın ne olduğunu biliyor musun? Delikanlılık su ve tuz değildir. Delikanlılık iman ve hidâyettir. Yüce Allah şöyle buyurmuş: ‘*onlar, rablerine iman etmiş bir grup delikanlılardır. Onların hidâyetini arttırdık*’ (Kehf, 13) delikanlı Allah’ın Hz. İbrahim’den haber verdiği gibidir. “*İsmi İbrahim olan onları diline dolayan bir genç duyduk.*” Ona delikanlı dendi çünkü putları kırdı. O delikanlı Hâlil (a.s.) hissî putları gördü ve kırdı. Senindemânevi putların vardır. Onları kırarsan delikanlı olursun. Senin putların beş tanedir: Nefs, arzu, şeytan, şehvet ve dünya. Eğer onları kırarsan delikanlısın. Burayı anla zülfükârdan başka kılıç, Ali’den başka delikanlı yoktur.

Bir gün kendisine soruldu: Niçin Risalenin sahibi başkası ile değil de İbrahim b. Ethem ile başladı. Oysa başkaları tarih bakımından ondan daha öndeydiler. Şeyh: Çünkü İbrahim, dünya kırallarındandı dedi. O böyle iken çıkış vakti geldi, evliyânın büyüklerinden oldu, Risalenin sahibi onunla başladı ki, Allah’ın faziletinin amel ile olmadığı bilinsin(sayfa 138).

Hâl içinde hâl ile olan kul vardır, hâl içinde hâli oluşturan ile beraber olan kul vardır. Hâl içinde hâl ile olan, hâlin kuludur. Hâl içinde hâl oluşturan ile beraber olan

ise, hâli oluşturanın kuludur. Hâl içinde hâl ile olanın emaresi, kaybettiğinde üzülür, bulduğunda sevinir. Diğeri ise, bulduğunda sevinmez, kaybettiğinde üzülmez. Şeyhin bu sözünün anlamı şudur: Allah ile tahakkuk eden, eşyaya malik olur, eşya ona malik olmaz. Hâl onun tasarrufunun altında olur. Kişi bu hâle ancak Allah hakkındaki ilmi derinliği ile ulaşır. İlim hâl üzerine hâkimdir ve hâl onunla ölçülür. Hâl ise ancak ilmin alt dallarından bir daldır. İlim sabittir, hâl ise, değişkendir. Bu yüzden şöyle demişler:

Eğer değişmeseydi hâl olarak adlandırılmazdıHer değiştikçe zail olur
Gölgeye bak nihâyete vardığında Döndüğü zaman eksilmeye başlar.

Allah ekâbiri hâllerine mâlik ve hâkim kılmıştır. Bu yüzden Cüneyd'e: Sana ne oluyor ki, şeyhlerin semâda hareket ettiklerini görüyoruz da sen hareket etmiyorsun? diye sorarlar o da şöyle cevap verir: "*Sen dağları yerinde donuk zannedersin, oysa bulutlar gibi geçiyorlar.*" Birisine denilmiş: Sen neden semada hareket etmiyorsun? O da şöyle demiş: Büyük bir toplulukta olduğum zaman, ondan utanırım da vecdimi durdururum. Tek başıma kaldığım zaman vecdimi serbest bırakırım tevacüdü bulur. Bak nasılda hâlinin gemi kendilerindedir. İstedığı zaman tutuyor, mârifetullah ile genişleyip varidatlar onda gark olduğunda serbest bırakır. Hâlin eseri, genişliğine dar geldiği zaman başlar. Onu bilen mârifeti geniştir. Ona bir varid geldiği zaman, mârifetin genişliğinde gark olur. Sen hiç yağmur sularıyla taşan bir deniz gördün mü? Bu yüzden ekâbirin hâlleri, makâmlarınerbâbı kılındı. Hâl sahipleri, meşhur oldular. Zira kendilerine verilen mevhibelerin eserleri zuhûr etmiştir. Çünkü onu gizlemekten zayıf, kapsamaktan dar geldiler. Hâl sahibi, halkın teveccühünden makâm sahibine göre daha fazla haz duyar. İkisinin arasındaki fark, yer ile gök arasındaki fark gibidir. Kişi, ilahî ilimlerde ve Rabbanî mârifetlerdetemekkün ettikçe bu âlemde garip olur. Denilir ki: Onu bilen kaybolur, ihata eden onu anlatır.

Sana edeb semeresi veren her kötü edeb, edebdir.

Mümin içinde bulunuyorsa, kendinden hayra razı olmaz, çünkü hayrın üzerinde hayırlar vardır. Sen onun şerre razı olacağını düşünüyor musun? (sayfa 139)

Cüneyt, ilimde kutup idi. Sehl b. Abdullah Tusterî, makâmda kutup idi. EbûYezidBistamî ise, hâlde kutup idi. Lütuf, Latif'ten hicaptır. Şeyhin bu sözünün anlamı şudur: Lütuf kulun üzerine geldiği zaman, eğer nefsanî dairenin içinde ise,

nefs onu ferah ve sevgi ile karşılar; eğer mânevi dairede ise rûh onu muhabbet ve fayda ile karşılar. Bir meyil yönelim oluşur; yönelimden de sukûnet oluşur. Sükûnetle sukûnet bulduğun kişiyle ünsiyet oluşur. Yani Allah, kendisinin dışındaki ile sukûnet ve ünsiyet bulmanı sevmez. Bu yüzden Şeyh dedi ki: Lütuf, Latif'ten ona sukûnet bulmaya ve onun yanında ikamet etmeye hicaptır. Bu, daha önce Şeyh Ebû'l-Hasan'ın eda dediği gibi, kendisi bir adamın yanına gitmiş; ona nasılsın, demiş. O da, sen nasıl tedbir ve seçimden şikâyet ediyorsan, ben de Allah'a rıza ve teslimiyeti reddedeni şikâyet ediyorum. Bunun üzerine Şeyh ona dedi ki: Özgür bir tedbir ve seçimden şikâyet etmeye gelince, ben onu tatmışım. Rıza ve teslimiyeti reddetmek olan senin şikâyetine gelince, o nasıl olur? O da dedi ki: Onların tatlılığının beni Allah'tan alkoymasından korkarım. Allah Hz. Musa'ya vahyetti, dedi ki: *“Ey Musa! Nuh ne güzel kuldur; seher vaktinin melteminde sukûnet bulmasaydı ya. Beni tanıyan benden başkasında sukûnet bulmaz.”*

İskenderiye'de Allah'ı tanıyan (marifet ehli) bir kadın vardı. Bana şöyle haber verdi: Kendisine şöyle denildiğini duymuş: Nurdan ve fitnesinden, gaypten ve tahsilinden sana sığınırım.

Yine bana şöyle dedi: Ben İskenderiye'de yürüyordum; insanlar gördüm, eğlence ve coşku içerisindeydiler. Kendi kendime dedim ki: Bunlar sevinç ve neşe içindedirler. Allahım senin hükmün onların hemen arkasındadır. Biz ise, musibetlerin ve hükümlerin kahrının sıkıntılarındayız. Aniden bir ses bana şöyle diyordu: Huzur ve edep, coşku ve rahatlık ehli gibi değildir.

Yine bana şöyle dedi: Ben huzur ve vakfede iken, eşim de benden kocalık ihtiyacını gidermek dilediğinde, ona engel olmam; ancak buna güç yetiremiyor. Her benden bir şey dilediğinde aciz kalıyor. Ta ki, Ahlâkı daralıyor ve şöyle diyor: Bu ancak, bu genç kadının güzelliğindeki hasrettir. Bana engel olmuyor ama ben ona ulaşamıyorum. Kadın, o vakit ona: Bizde kim erkektir, kim kadındır? der. Ancak mûkaşefe bittikten, perdelendikten sonra istediğini yapabiliyor.

Vasitî: Tâatleri açıklama öldürücü bir zehirdir diyor. Allah kendisinden razı olsun, doğru söylemiştir. Çok az kere bu konuda (sayfa 140), sana tâatin tatlılığının kapısı açıldığında, sen de onda kaim olup, o tatlılığı talep ettiğinde, ona yönelince ihlâsın sıdkı kaçar. Onun devamlılığı altında, vefa yerine getirilmemiş olur. Ancak, onda bir tatlılık ve fayda bulunduğunda, zahiren Allah için kaim olmuş olursun; ancak

batında ise, kendi nefsinin hazzını yerine getirmiş olursun. Senin için, bu tâatin tatlılığı, dünyada acele olarak verilmiş bir mükâfat olmasından korkulur. Kıyamet gününde karşılığı kalmamış olarak gelirsin.

Süllemî'nin Hakâik adlı kitabını kendisine okuduğumda, onda şöyle demişti: Akıllıların akli şaştı. Bunun üzerine Şeyh kendi Şeyhi Ebû'l-Hasan'dan şunu nakletti: Müminlerin hayret ettiği bir konuda, muhakkikler hayret etmez.

“İnsanlar üç kısımdır: Kendisinden Allah'a olanları müşahede eden kul, Allah'tan kendisine olanları müşahede eden kul, Allah'tan Allah'a olanları müşahede eden kul.” Şeyh'in bu sözünün anlamı şudur: İnsanlardan öyleleri vardır ki, kendisine eksikliklerinin ve kötülüklerinin müşahedesi galip gelir. Bu, Allah önünde, özür dileyen makâmındadır, devamlı hüznü ve tasalar onunla beraberdir. Ondan günah her sūdûr ettiğinde veya kendi nefsinden kötü vasıflar kendisine keşfedildiğinde üzüntü ona hâkim olur. Diğer bir kul vardır ki, Allah'tan kendisine olan fazilet ve ihsanların, iyilik ve nimetlerin müşahedesi ona galiptir. Bu kişi, Allah ile sevinme ve nimetleriyle ferah bulma durumundadır. Yüce Allah şöyle buyurmuş: “*De ki: Ancak Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, işte bunlarla sevininler. Bu, onların (dünya malı olarak) topladıklarından daha hayırlıdır.*”(Yunus-58) Birincisi, zahid ve abidlerin hâlidir; ikincisi ise, inâyet ve sevgi ehlinin hâlidir. Birincisi, teklif ehlinin durumudur; ikincisi, tarif ehlinin durumudur. Birincisi, uyanık ehlin hâlidir; ikincisi mârifet ehlinin hâlidir. Bu yüzden Şeyh Ebû'l-Hasan: Ârif, zamanın sıkıntılarını Allah'tan kendisine gelen lütuflarda boğan, kötülükleri de Allah'tan kendisine olan ihsanda boğandır der. “*Allah'ın nimetlerini hatırlayın; umulur ki, kurtuluşa erersiniz.*”(A'râf-69)

Yine şöyle der: Allah'ın nimetlerinin farkında olup az amel, kendini eksik görerek yapılan çok amelden daha hayırlıdır. Bazı mârifet ehli şöyle demiştir: Eksikliğin müşahedesi, takdirin şirkinden hâli değildir. Şeyh Ebû'l-Hasan: Bir gece Nas Suresi'ni okudum; bitirince, bana denildi ki: Vesvâsın şerri, bir vesvâstır ki, seninle sevgilinin arasına girer, güzel tâkati sana unutturur (sayfa 141), kötü fiilleri sana hatırlatır, sağdaki meleğin yazacaklarını az gösterir, soldakinin yazacaklarını çok gösterir. Böylece, Allah ve Rasûlü hakkındaki hüsn-ü zandan sui zanna seni çevirmek ister. Bu kapıdan sakın, buradan birçok zahid ve abid, çaba ve çalışma ehli yakalandı. O yüzden, mahzun ve üzüntülü olmayan abid ve zahidin bulunması azdır. Çünkü o, Allah'ın kendisinden kulluğu talep ettiğini bilmiştir. Göklerin, yerin ve

dağların taşımaktan kaçındığı yükleri, üzerine alıp taşıdı. Yüce Allah şöyle buyurmuş: “ *Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara arzettik de onlar onu taşımaktan çekindiler ve ondan korktular. Onu insan taşıdı; şüphesiz o, çok zâlim ve çok cahildir.*”

Zahidler, taşıdıklarının ağırlığını gördüler, ancak kullarından kendisine tevekkül edenlerden ağırlıkları taşıyanlara Allah’ın lütfunu müşahede etmeye nüfuz edememişler. Bu yüzden, hep hüznü ve keder hâli onlara hâkim olmuştur. Mârifet ehli ise, tekliften taşıdıklarının büyük bir iş olduğunu bildiler; kendi nefslerine bırakıldıkları zaman, onu taşıyıp yerine getirmekten aciz ve zayıf olduklarını da bildiler. Yüce Allah buyurmuş: “*İnsan zayıf olarak yaratılmış.*”(Nisa-28) Allah’a döndükleri zaman, Allah’ın kendilerine yüklediğini alacağını da bildiler. Yüce Allah şöyle buyurmuş: “*Her kim Allah’a tevekkül ederse; O, ona kâfidir.*”(Talak-3)

Doğru bir dönüş ile ona döndüler; O da, onların yüklerini hafifletti. Onlar Allah’a, lütfun esintileri, üzerlerindeki rahatlık ve nimetlerin kuşatılmışlığı içinde taşınarak gittiler. Diğerleri ise, Allah’a tekliflerinin ağırlığını taşıdıklarından, sıkıntılara düşer oldular, mesafeler uzadı. Dilediği zaman, onlara, sıkıntının müşahedesi yerine önceden (takdir ettiği) tevfikini onlara gösterdi derken lütfu ile ellerinden tuttu. Böylece, vakitleri güzelleşti, onlara (ilahi) inâyet (yardım)verildi.

Üçüncü kısım ise, Allah’tan Allah’a olanı, Allah ile müşahede edenlerdir. Bunlar tevhid ehlidirler, birleme meydanına girmiş, birinci kısmın ehlini görmüşler ki onlar, kendilerinden Allah’a olanı müşahedenin galip olduğu kimselerdi. Onlar, şirkin zahirinden çıkmışlarsa da batınından çıkamamışlar. Zira onlar, kendi nefslerini kınayarak, eksiklik ve kötülüklerini müşahede ederek ona yönelmişler. Eğer fiili ondan veya onun için müşahede etmemiş olsalardı, ona kınama ve eksiklikle yönelmezlerdi. Bu yüzden az evvel sözü geçen ârif, eksikliği müşahede edenin hâlindeki şirkten hâlî değildir, demişti. Eğer desen, nefsi kınayıp yermek, gizli şirki gerektiriyorsa, o hâlde ne yaparsın? Allah, nefsi yermiştir, eksik kaldığında onu kınamamızı emretmiştir ve böyle bir durumda kendisi de kınamıştır. Cevap: Onu yerir, çünkü Allah, yermeyi emretmiştir, ancak ona bir kudret müşâhede etmeden veya onu bir fail olarak görüp, ona bir fiil isnad etmemelisin. İkinci kısım olan Allah’tan kendisine olanı müşahede eden ise (sayfa 142),her ne kadar birinci kısımdan daha hayırlı ise de, ancak, her hangi bir hak vergisini nefesine verilmiş hediye olarak görüp o müşahede ettiğini nefesine isbat ederse, nefsi için isbattan hâlî

değildir. Bu iki manadan ötürü, ehlullah üçüncü kısmı seçti; Allah'tan Allah'a olan müşahede etmektir.

Ârif korkutulduğunda korkar, yüce Allah Hz. Musa'dan sözederek der ki: “*Sizi korkuttuğumda, sizden karar kıldım*” Şeyh, şunu kastediyor: Ârifin, Allah'ın fazlına olan nazarı, onun adaletine olan müşahedesinden koparmaz. Lütfunun müşahedesini, onu onun meşietindeki gizli korkudan perdelemez.

Bilmen gerekir ki; mârifet ehlinin nihâyetlerindeki hâlleri, bazen bidâyet ehlinin başlangıçtaki hâlleri ile karışır. Mürid, iradesinin başlangıcında, hakikât sultanının üzerindeki istilası olmadığından, korkular onda etki etmez. Fenâsı gerçekleştiğinde, artık varidat onda etki etmez ve âdetlerin hükmü altına girmez. Bekâ hâline döndürüldüğü zaman, başlangıçtaki hâli gibi, eşya onda tesir eder. “*Sizi ondan yarattık ve ona döndüreceğiz.*”

Bakarsın, mürid korkutulduğunda korkar; ârif korkutulduğunda korkar, ancak zahiren aynı olsalar da eşit değiller. Müridin korkusu, hüccetindedir; ârifin korkusu, mârifetinin kemalindedir. Buradan biz, lütfuna ve minnetine güvenen kulu, meşietiningaybından korkana üstün kılıyor değiliz. Yine, ezeli varlığa döndürülmüş, va'd-i cemile ve nimetlere bağlı olmaktan kopmuş, kıdemde yazılana döndürülmüş kulu, va'din zahirine bağlı kula üstün kılıyor değiliz. Peygamber (s.a.v)'in Bedir Günü ellerini göğe kaldırıp “*Allahım eğer bu cemaat yok olursa, artık sana ibadet edilmeyecek.*”¹¹⁸ Durmadan Rabbine niyazda bulunmaya devam etti; ta ki, omuzlarından ridası düştü. Bunun üzerine Hz. Ebûbekir, ey Allah'ın Resulü! Rabbine olan yakarışın sana yeter; O, sana vaat ettiğini yerine getirecektir, dedi. Peygamber, Allah hakkındaki bilgisinin kemalinden dolayı, meşietin müşahedesini ileydi. Ebûbekir ise, vad-i cemil müşahedesini ileydi. Peygamber, Ebûbekir'in bildiği vad-i cemili biliyordu. Nasıl bilmesin ki? Bu vaat Ebûbekir'e Peygamber vasıtasıyla ulaşmıştı. Ancak Peygamber, hiçbir şeye bağlı olmayan, her şeyin kendisine bağlı olduğu meşietterüçü etmek suretiyle daha kâmil bir yolu takip etti (sayfa 143).

Hâl, bir bakarsın Mekke'de veya bir bakarsın başka bir belde de olması gibi, yerin kendisine dürüldüğü kişi değildir. Asıl önemli olan hâl, nefsinin özelliklerinden dürülüp bir bakarsın Rabbinin huzurunda olmaktır.

¹¹⁸ *Sahihî Müslim*, s.1383,1384; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 1/32; Zebîdî, *İthafuSadeti'l-Muttakîn*, 9/228; *Kurtubî Tefsiri*, 16/263; İrakî, *el-Muğnî*, 4/168; İbn Hacer, *Fethü'l-Barî*, 8/1289; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s.2990, 29939, 30012; Âliyyu'l-Karî, *el-Esrâru'l-Merfuâ*, s.444.

Şeyhinden naklederek dedi ki: Zahidler ve abidler, kalpleri Allah'tan kilitlenmiş olarak çıktılar.

Şeyhinden naklederek dedi ki: Kim bu ilimlere nüfuz etmezse, o, bilmediği hâlde, kebairlerde ısrar ederek ölmüştür.

Şeyhinden naklederek dedi ki: Allah'ın sana yasakladığı herşey, Hz. Âdem'in ağacıdır. O ağaçtan yiyince, hilafet için yere indi. Sen yasak ağaçtan yersen, Allah ile irtibatın koparıldığı yere inersin.

Mağrib diyarında, insanlara konuşan bir veli vardı, keşif sahibiydi. Bir gün oturmuş, insanlara konuşuyordu. Başlı açık olan bir adam ona, bunun büyüğü, bizi dünyada zühde çağırıyor, ama kendisi ayı gibidir, dedi. Şeyhe bu keşfolundu, minberin üzerinden: Ey EbûRuveys! Sevenler beni böyle adlandırmadı dedi. Sonra şu şiiri okudu:

Diyorsun, ama muhib değilsin.
Eğer muhib olsaydın, nicedir erimiş olurdun

Kalp, Yangın içindeyken onu sevdim.
Sen, sevgiyi tatmadın, beni nasıl tanıyasın

Kalbim sevdi, bedenim hiç bilmedi.
Eğer bilseydi, hiç şişmanlamazdı

Bir kişi Şeyh Ebû'l-Hasan'ı davet etti, o, arkadaşlarıyla beraber geldi. Yedikten sonra, içmeden çıkmaya karar verdiğimizde dedi ki: Ey cimriler! Sûfînin yiyip içmemesi cimriliktir. Sonra şöyle dedi: Peygamber (s.a.v) demiş ki: "Her kim, su bulunduğu bir mümine içerirse, sanki İsmailoğulları'ndan yetmiş kişiyi azad etmiştir." demiştir. Sonra Şeyh: Bir insanın yemeğini yediğinizde onun yanında su da içiniz ki o büyük mükâfata ulaşsın dedi. Bir gün Şeyh Ebû'l-Hasan'ın yanına gittim. Benim ahabım olmak istersen, hiç kimseden bir şey isteme, eğer sen istemeden sana bir şey gelirse kabul etme. Kendi kendime dedim: Peygamber hediye kabul ederdi, istemeden sana bir şey gelirse al demiş. Bunun üzerine Şeyh: Sanki sen, Peygamber hediye kabul ediyordu ve istemeden sana bir şey gelirse (sayfa 144) al demiş, diyorsun dedi. Peygamber hakkında Allah şöyle demiş: "*De ki, ben ancak sizi vahiyle uyarıyorum.*" Allah sana ne zaman vahyetti? Alma konusunda ona uyuyorsan uy. Sen nasıl alırsın? Peygamber sadece veren sebat bulsun ve karşılığını vermek için

alıyordu. Eğer sen de nefsini böyle temizleyip mukaddes kılmışsan al, aksi takdirde alma. Arkadaşlarından birine, neden benden ayrıldın? Dedi, o da, efendim! Seninle müstağni oldum artık kimseye ihtiyacım kalmadı dedi. Bunun üzerine Şeyh ona şöyle dedi: Kimse kimseye müstağni olmaz, Hz. Ebûbekir, Hz. Peygamber (s.a.v)’le müstağni olmadı ve ondan bir gün dahi ayrılmadı.

Allah yeri yarattığında yer sallandı, bunun üzerine onu dağlarla sabitleştirdi. Yüce Allah *“Ve dağları sabit eyledi.”* (Naziât, 32) buyurmuştur. İşte bunun gibi Allah nefsi yarattığında nefis sallandı bunun üzerine onu akıl dağlarıyla sabit eyledi.

Şeyhinden naklen şöyle dedi: Vakit gecedir, gecedeki durum, sönüklük ve sükûnettir ta ki; mârifet güneşi, tevhid ayı veya ilim yıldızı doğana kadar artık onunla aydınlanılır.

Şeyhinden naklen: Yüce Allah şöyle der: *“Ey Âdemoğlu! Bütün eşyayı senin için yarattım, seni de kendim için yarattım. Senin için yarattığım şeylerle meşgul olarak, seni, kendisi için yaratıldığın (rabbinden) alıkoymasın.”*

Bütün varlıklar musahhar kılınmış kölelerdir, sen ise huzur kulusun. Şöyle derken duydum: Niyetin hakikâti, niyet ettiğinin dışındakilerin yokluğudur.

Şöyle derken duydum: İsa (a.s) demiş ki: “Ey İsrailoğulları! Ne ilim semalardadır, kim onu indirir? Ne de yerededir, kim onu çıkarır? Demeyin. Ruhanilerin âdâbıylaedeplenin, peygamberlerin ahlakıyla ahlaklanın, sizi örtüp kaplayacak ilim sizin için kalbinizden fişkırrır.”

Bize daha dünyadan bir şeyler üzerinde görünen bir mürid geldiğinde ona, dünyanı bırak öyle gel demiyoruz, bilakis onu öyle bırakıyoruz, ta ki, nimetin nûrları fişkirmaya başlar, işte o zaman kendisi dünyayı bırakıp ondan çıkar. Bunun örneği şuna benzer: Bir grup gemiye binmişler, geminin kaptanı onlara, yarın şiddetli bir rüzgâr eser, eşyanızın bir kısmın atmazsanız kurtulamazsınız bu yüzden onları şimdi atın. Kimse onun sözünü dinlemez. Fırtına estiğinde, akıllı olan eşyasını kendisi atandır. İşte bunun gibi yakîn fırtınası estiğinde, mürid kendisi dünyadan kaçar.

Büyük Veli Şeyh Abdurrazzak’tan anlatırdı: Mehdiye ehlinde biri ona geldi. Şeyh ona, senin üzerinde nimetin eserini görüyorum, sen nerelisin? Hikâyen nedir? Dedi (sayfa 145) Adam: Efendim! dedi. Ben Mehdiye’nin büyüklerinden ve âyanlarındandım. Malca en çok ve en izzetliydim. Allah’a götürenlerden olduğunu iddia eden biri bize geldi, ben de onun yanına gittim. Ben Allah’a ulaşmak için yanıp

tutuşuyordum. Bana: Sen bütün malını elinden çıkarmadıkça, bütün hanımlarını tamamen boşamadıkça ve elbiselerini değiştirmedikçe bu işe ulaşamazsın dedi. Ben bunları yaptım, ancak bu benim kalbimde sadece katılığı artırdı. Göğsüm daraldı, işimde hayrete düştüm ve artık Mehdiye’de kalmaya tâkatim kalmadı.

Mal, mülk, şan ve şöhret gitti, buna karşılık içdünyamda bir şey oluşmadı. Şimdi buraya hac için geldim. Şeyh Abdurrazzak: Basiretsiz bir şekilde davet etmişler, Allah onları kahretsin demiş. Hac dönemi gelince, Şeyh onu bazı İskenderiye’lilerle hacca gönderdi ve hac yaptı. Sonra İskenderiye’ye Şeyh’in yanına geldi. Mağrib’e yola çıkma zamanı gelince, Şeyh ona: Memleketine git, oraya vardığında insanlar koşarak çıkıp sana gelecekler, sana elbise ve binekler arz edecekler, en güzel elbiseyi ve en güzel bineği al ve Mehdiye’ye gir der. Dünyalıklardan sana getirilenleri kabul et, Allah senin olanından daha fazlasını sana iade edecektir. Hanımlarını eşlerinden boşanmış bulacaksın, sen de onları geri al, daha önce içinde bulunduğundan daha fazla izzete, yüceliğe ve zenginliğe ulaşırısın. Senin için bunlar tamamlandığında kalbinin gözleri açılacaktır.

Şeyh yola çıktı ve Mehdiye sahiline geldi, insanlar falan kişinin doğudan geldiğini duydular, şehirde bulunan herkese onun iyliği dokunmuştu. Kıymetli elbiseler ve değerli bineklerle ona koşuyorlardı, en iyi elbiseyi giydi, en güzel bineğe bindi ve Mehdiye’ye girdi. Kendisine hediyeler ve mallar verildi. Hanımlarının da eşlerinden boşandıklarını ve iddetlerinin bittiğini gördü, onları da tekrar geri aldı. O gün Şeyh’in kendisine vaat ettiklerinin hepsi tamamlandı. Sonra Allah onun kalbinin gözlerini açtı. Bir gün Hz. Ebûbekir’in fazileti hakkında konuştu ve şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.v): *“Ebûbkir namazla veya oruçla değil; o, ancak kalbine yerleşen bir şeyle sizden faziletli kılındı,”* ondan sonra, dedi ki: *“Onun göğsüne yerleşen şey nedir biliyor musunuz?”* oradakilerden bazıları, “Murakabe” dediler. Bunun üzerine Şeyh dedi ki: Bu, doğru olmayan bir sözdür. Rütbece Ebûbekir’den daha aşağıda olan; murakabeyi gördüğünde, günahkârın günahından istiğfarda bulunduğu gibi, ondan dolayı Allah’tan istiğfarda bulunur, zira o, murakabeyi kendi nefesine izafet etmiştir. Sanki o şöyle diyor: Sen Rakîb’sin, ben de Rakîb’im. Allah ile beraber ilah mı var, Allah onların ortak koştuklarından yücedir.

Arkadaşlarından biri hacca niyetlendiğinde ona tavsiyede bulunuyordu: Beyt’e(ka’be) vardığında (sayfa 146), amacın Beyt olmasın, Beyt’in Rabbi olsun. Putlara tapanlardan olma.

Allah'ı tanıyan, onda sükûnet bulmaz, çünkü Allah'ta sükûnet bulmak bir nevi güvendir, oysa Allah'ın planından hüsrandaki kavimler hariç, kimse emin olamaz. Şeyh Ebû'l-Hasan'ın dediği de bunun gibidir: Bana denildi ki: "Hiçbir şeyde benim "mkr" imden (azabımdan) ¹¹⁹ emin olmayacaksın, Seni emin kıldığımda bilesin, benim ilmimi hiçbir kuşatıcı kuşatamaz." İşte Onlar böyleydi.

Fenâdaki veli için, üzerine tekliflerin terettüb ettiği ilmî bir latife beraberinde bulunması gerekir. Bu, karanlık bir evdeki insan gibidir, onu görmese de varlığını bilir.

Vallahi havadaki uçuş, su yüzeyinde yürüyüş ve tayy-ı mekân, seccademin altında olana dek oturmadım.

Ona Muhasibi'nin "Riâye" adlı eserini okudum, iki kelime bu kitabın içindekilerine ihtiyaç bırakmıyordu: İlim şartıyla Allah'a ibadet ederim ve hiç bir zaman nefsinden razı olma. Ondan sonra onu okumama izin vermedi.

Onun zamanında yaşayan bazı şeyhleri ona sordular. "Verâ onlara dar geldi, biz ise, Allah bize mârifet ile genişletti" dedi. Bazı tarîk ehlinin: "Mârifetârifi kuşatmıştır, verâ hâli ise verâ sahibine dar gelmiştir" sözü hakkında şöyle diyordu: "Mârifetârifi kuşatmıştır" sözünden, haram veya şüpheli şeyi yiyeceğini zannetmeyesin. Bilakis ârif gizli olanı keşfedecek kadar nûr ve basiret sahibidir. Dolayısıyla basiretinin müşâhedesine binaen helal ve şüpheden sâlim olduğunu bildiği için elini yemeye uzatır. Verâsabibi ise bu durum kendisinden gizlidir. Bu yüzden verâ hâlini izhar eden kimselerin elini çektiği şeye bazen ârif elini uzatabilir.

Kendisi (r.a.) şöyle diyordu: Kim bir zâlimle karşılaşmak isterse o zâlimdir.

Kendisi (r.a.), şükreden zengini, sabreden fakire tercih ediyordu. Bu, İbnÂta ve Ebû Abdullah et-Tirmizî el-Hekim'in mezhebidir. Şükür, cennet ehlinin sıfatıdır, sabır ise böyle değildir diyordu (sayfa 147).

Şöyle derken duydum: Kabz, iki kısımdır: Sebebi olan kabz, sebebi olmayan kabz. Sebebi olan kabz, âvam için de havas için de olur. Sebebi olmayan kabz ise, sadece havas ehli için olur.

¹¹⁹Mekr kelime olarak tuzak demektir. Bu sözlük anlamıdır fakat burada azabmansınadır. Şu ayette olduğu gibi "Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz." A'raf/ 99.

Kendisi (r.a.): Şükür, reddi müşahedesinden kalbin açılmasıdır der. “ş-k-r”nin, “k-ş-r”nin çevrilmiş olduğu söylenir. Hayvan dişlerini gösterdiğinde, “Keşereti’ d-dabbe” denir. Bazı ârifler şöyle demiş: Eğer şeytan Allah’a ulaşmak için şükürden daha iyi bir yol olduğunu bilseydi, o yolun üzerinde duracaktı. Görmüyor musun nasıl demiş: *“Sonra onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım ve sen onların çoğunu şükredenler bulamayacaksın”* (A’râf, 17) Çoğunu sabreden veya korkan veya umit eden dememiştir.

Sultan Padişah Mansur ve sığınmacılarla bir araya geldiğimde kendisine: Sizin şükretmeniz gerekir. Allah devletinizle beraber bolluk kıldı. Halkın kalbini ferahlattı. Bolluk, adalet, cömertlik ve verme gibi elde ettiğiniz hâller, kralların kesb edip elde edecekleri bir şey değildir dedi. Şükür nedir? Şükür üç kısımdır. Dilin şükürü, azaların şükürü ve kalbin şükürü dedi. Dilin şükürü, Allah’ın nimetini konuşmaktır. Yüce Allah şöyle demiş: *“Rabbinin nimetine gelince, işte onu anlat”* (Duha, 11) Azâların şükürü Allah’ın taatı ile amel etmektir. Yüce Allah şöyle demiş: *“Ey Davud ehli şükür olarak amel edin”* (Sebe, 13) Kalbin şükürü, sendeki veya kullardan birindeki tüm nimetlerin Allah’tan olduğunu itiraf etmektir. Yüce Allah şöyle demiş: *“Sizde, ne nimet varsa, hepsi Allah’tandır”* (Nahv, 53) birinci kısım ile ilgili Resulullah (s.a.v) şöyle demiş: *“Allah’ın nimetini konuşmak, şükürdür.”*¹²⁰ İkincisi ile ilgili ise: *“Ayakları şişene kadar namaz kıldı. Kendisine senin geçmiş ve gelecek bütün günahların bağışlanmasına rağmen neden kendini bu kadar zorluyorsun denildiğinde, şükreden bir kul olmayayım mı?”*¹²¹ demiş.

Üçüncüsü ile ilgili (sayfa 148) ise (s.a.v) şöyle diyordu: *“Allahım! Benimle veya senin halkından biri ile sabahlayan herhangi bir nimet sadece sendendir. Senin ortağın yoktur.”*¹²² Onunla muhatap olduğum zaman bu hadisleri ezber değildim. Şakiri, şakir yapan nedir? diye sorar. Ona: İlim sahibi ise, beyan ve irşad ile zengin

¹²⁰ Âclûnî, *Keşfu’l-Hafâ*, 1/354.

¹²¹ *Sahihî Buharî*, 2/63, 6/169,7/124; Müslüm, *Sifatu’l-Munafikin*, 79, 80,81; Tirmizî, *Sünen*, s. 412; İbnMace, *Sünen*, s. 1419, 1420; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 4/251, 255, 6/115; Beyhâkî, *Sünen*, 2/497, 3/16, 7/39; Taberânî, *Mucemu’s-Sağir*, 1/71, 118; Heysemî, *Mecmeû’z-Zevaid*, 2/271; Münzîrî, *et-Terğîbve’t-Terhîb*, 1/26, 2/373; Beğavî, *Şerhu’s-Sunne*, 4/174, 7/387, İbn Hacer, *Fethü’l-Bârî*, 8/584, 9/105, Tebrizî, *Mişkâtu’l-Mesâbih*, s. 1220; Hâlebî, *Mizanu’l-İ’tidal*, s. 4731; İbnHayyan, *El-Mecruhin*, 1/161, 2/31; Kadı İyaz, *Eş-Şifa*, 1/465, 2/251, 391, 9/47, 59; İbn Mübarek, *Zühd*, 36; Tirmizî, *Şemail*, 140; Suyûtî, *Durru’l-Mensur*, 2/111, 6/70; Hindî, *Kenzu’l-Ümmal*, s. 18580, 18581; İbnAbdilber, *Temhid*, 6/224; İbnEbîŞeybe, *Musannef*, 13/232.

¹²² Hâlebî, *Mizanu’l-İ’tidal*, s. 4493; İbn Es-Sinni, *Âmelu’l-Yevmve’l-Leyl*, s. 39; Heysemî, *Mevarîdu’z-Zem’an*, s. 2361; Suyûtî, *Durru’l-Mensur*, 1/154.

ise, harcama ve başkalarına tercih edip vermekle; güç ve şan sahibi ise, onlarda adaleti izhar edip, zararları ve inkârı gidermekle şakir olur dedi.

Allah'ın bir meleği var, kâinatın üçte birini doldurur. Allah'ın öyle bir meleği de var ki, kâinatın üçte ikisini doldurur. Yine Allah'ın öyle bir meleği var ki, kâinatın tümünü doldurur. Allah'ın öyle bir meleği de vardır ki, bir ayağını yere koymuş, ikincisini koyacak yer bulamıyor. Sonra dedi ki: Biri der, bir melek kâinatın tümünü dolduruyorsa, kâinatın üçte birini ve kâinatın üçte ikisini dolduran melekler nerededir. Buna cevap olarak şöyle dedi: Latifeler sıkışmaz, tıpkı bir evin içini ışığı ile dolduran lamba gibidir. Binlerce lamba getirsen ev, hepsinin ışığını içine almaya yeterlidir.

Şöyle derken duydum: Hz. Peygamber (s.a.v), Ebûbekir'e: *“Ey Ebûbekir, seni bir iş için çağırmak istiyorum. Nedir o, ey Allah'ın rasulu!”* Deyince, *“İşte o, budur dedi”*¹²³(sayfa 149).

Onu şöyle derken duydum: Pegamber (s.a.v) buyurdu: *“Ey Ebûbekir sen günü bilirmisin? Evet, ey Allah'ın Rasûlü! Sen bana miktarlar gününü sordun. Sen, Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed O'nun elçisidir derken, senden duymuştum.”*¹²⁴

Allah ondan razı olsun şöyle dedi: Ebûbekir ve Ömer, risalethâlifeleridir; Osman ve Ali, nübüvvet hâlifeleridir.

Allah ondan razı olsun şöyle dedi: İnsanlar, çöl ve yabandan Allah'ın tarikine mensub bir adamın geldiğini duyduklarında, tazim ve ikram ile ona yönelirler. Kendi aralarında nice abdâl ve veliler vardır, ancak onları hiç önemsemezler. Hâlbuki onların yüklerini taşıyan ve başkalarından onları savunan odur. Bu konudaki örnekleri şuna benzer: Biri bir yaban eşeğini şehre getirir, insanlar hayretler içinde onun üstündeki çizgilere ve güzel suretine bakarak etrafında dolanırlar. Onların arasında olan ve onların yüklerini taşıyan eşeklere ise, iltifat etmezler.

Şeyh Ebû'l-Hasan şöyle demiştir: Ey Ebû'l-Abbâs! Biri sende olmayan bir şeyin sende olduğunu söylerse, de ki: *“Allah bana ait bildiğini bilir.”* *“işlerin sonu Allah'a döner.”* (Lokman, 22).

¹²³Beyhâkî, *Delailu'n-Nubuvve*, 1/417.

¹²⁴Heysemî, *Mecmeû'z-Zevaid*, 1/42; Dûlabî, *el-Kinave'l-Esmâ*, 1/46.

Allah, velileri ve siddikları hakkında söylenecekleri bildi. Kendisiyle başladı, ona eş ve çocuk nisbet eden bir kavme hüküm verdi ve onlardan yüz çevirdi. Bir siddika zındık denilse veya bir veliye Allah'tan gafildir, sapıtmıştır denilse ve bunun üzerine veli veya siddik bundan bıkip daralırsa, ona Allah tarafından şöyle denilecek: Eğer benim fazlım olmasaydı, senin hakkında söylenen senin vasfındı, oysa benim celâlimin hak etmediği şeyler benim hakkımda söylendi.

Allah ondan razı olsun: Bu tâife ile helak olanlar kurtulanlardan çok olacaktır dedi.

Bilesin! Allah bu tâifeyi insanlarla imtihan etti ki, böylece onların eziyetlerine karşı sabırlarıyla onların değerlerini yükseltsin, bununla nûrlarını kemâle erdiresin ve onlar hakkındaki mirası gerçekleştirsin, onlardan öncekiler eziyet gördükleri gibi onlar da eziyet görsünler, onlar sabrettikleri gibi bunlar da sabretsinler. Eğer hakkındaki kemalin tasdiki olarak bütün halkın hidâyetiyle biri getirilseydi, buna en layık Rasûlullah (s.a.v)'di. Ancak Allah'ın fazlıyla hidâyete gelen bir grup onu tasdik etti, hakkın bundan perdelediği diğer bir grup ise mahrum kaldı. Bu tâife hakkında kullar; mu'tekîd, muntekîd, musaddik ve mukezzib sınıflarına ayrılmışlar. Allah'ın onlara katılmasını dilediği kişiler onların ilimlerini ve esrârını tasdik ederler (sayfa 150).

Kullar üzerindeki gaflet ve cehâlet istilasından, halkın birilerini bir makamda veya bir nimetletahsisedilmesini istemediklerinden, Allah'ın bazı kullarına özel nimetlerini ve inâyetini itiraf edenler az olur. Allah'ın şu sözünü duymadın mı? *“ancak insanların çoğu bilmezler.”* (Ğafir, 57).

Kulların avamı, velilerin esrârını, kalplerindeki nurun parlaklığını, onların yüzünden helak olanların sebebini nereden bilsinler. Allah, onlardan birini izhar ettiğinde, onu nimetlerin parlaklarıyla ve hariku'l-âdelerle muzaffer kılması gerekir. Avamın akı, Allah'ın peygamberler dışındaki birine olağanüstü durumları izhar etmesini garipsiyor. Onlara göre bu, sadece ismet ehline has bir durumdur. Onlar bilmiyorlar ki, velinin her kerâmeti, velinin kendisine tabi olduğu peygamberin mucizesidir. Onlar zannettiler ki, velinin keramet göstermesi, peygamberlik makâmına iştirak etmesidir. Allah için hâşâ! Bir peygamberle bir veli nasıl bir makâmda eşit olabilirler? EbûZeyd şöyle demiştir: Peygamberlerde olandan velilerin aldığı hâşâ! Bal dolusu tulum gibidir, ondan biraz süzülme oldu ki, o süzülmeden

tulum dürülmedi bile. İşte bu, peygamberlerin ilminin örneğidir. O süzülen de, velilerin payıdır. Allah'ın rahmeti üzerine olsun, bilesin! Kim bir aziz ile aziz olursa, ondan izzetini almış diye, onun izzetinde ortak olmaz. Mevlâ'nın ne dediğini duymadın mı? “*izzet, Allah'ın, Rasûlünün ve müminlerindir.*” İzzetin, peygamber ve müminler için sabit olması, onların Allah'ın izzetinde ortak olmalarını gerektirmez. Kulların hepsinin veliyle ilgili ittifak etmemeleri ilahi hikmet gereğidir. Açıkladığımız sebepler ve daha başka sebeplerden ötürü durumu paylaşmıştır. Zira eğer bütün halk onları tasdik etseydi, sabır ancak yalancılara yalanlamalarına karşı edilir; eğer hepsi onu yalanlasaydı, şükür, ancak tasdik edenlerin tasdikine karşı yapılır. Bundan dolayı Allah, velileri için güzel tercihinde diledi ki, onlar hakkındaki kulları ikiye ayırsın: Tasdik edenler, yalanlayanlar. Böylece tasdik edenlerden dolayı şükürle; yalanlayanlardan dolayı da sabırla ibadet etsinler. İman iki bölümdür: Yarısı sabır, diğer yarısı şükür. Bilesin! Velinin Allah katındaki değerinden ötürü, Allah onu halkından gizlemiştir. Her ne kadar zahir ilmi ve varlığıyla onların arasında ise de, velâyetinin sırrını gizlemiştir.

Şeyh Ebû'l-Hasan (r.a.): Her velinin bir hicabı vardır, benim hicabım sebeplerdir der. Kimisinin hicabı ile izzet ve nüfûz ile zuhûrudur. Nefsler, özelliği böyle olanın sohbetine tahammül edemezler. Bu velinin zahir olmasının sebebi, Hak, kendisiyle zahir olacağı bir sıfatla ona tecellide bulunmuştur (sayfa 151).

Bu sıfat kendisine müşâhede yönüyle galip geldiğinde, zuhûr etme yönüyle galip gelir. Allah'ın, nefsinin ve hevâsını “mahk” ettiği, yani yok ettiği kişiler ancak onunla sohbet edebilirler. Şeyhimiz Ebû'l-Abbâs bu sınıftandı. Önünde oturur oturmaz kalbine korku hâkim olurdu. Allah kimi nefsinden ve hevâsından kurtarırsa, onun izzet ile zuhûr etmesini garipsemez. Hangi padişah bu padişaktan daha aziz olabilir? Bu, padişahların varlığına sığındığı padişaktır. Görmez misin, her bölge ve her asırda, zamanın padişahlarının kendilerine boyun eğdiği evliyalar daima olmuştur. Onlarla itaat ve iz'an ile muamele ederler. Onlardan kimisinin hicabı, Allah'ın kullarının ihtiyaçları için çokça padişahlara gidip gelmeleridir. İdrakı kıt olan der ki: Eğer bu veli olsaydı, bu kadar idarecilere gidip gelmezdi. Bu, söyleyen tarafından bir zulümdür. Bilakis niçin gidip geldiğine bak! Eğer Allah'ın kulları için, onlardan zarar gidermek, onların ulaşamadıklarına onları ulaştırmak için, ellerindekine umut etmeden zühd ile onlarla oturduğunda iman izzetiyle oturuyorsa, onlara iyiliği emir, kötülüğü nehyediyorsa bu durumda sıkıntı yoktur, zira o, iyilerdendir. Yüce

Allah şöyle buyurmuştur: “*Muhsinler üzerinde sıkıntı olacak bir yol yoktur.*” Şeyhimizin Şeyhi Ebû'l-Hasan Şâzelî'nin durumu böyleydi. Hatta Kuşayri'den şunu derken duydum: İdareciler, Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî'nin kadrini bilemediler. Onlara çok gidip gelmeleri aracılık içindi. Bilmen gerekir ki, bu durum, ancak Allah 'ın ahlâkıyla ahlâklanmış, nefsinin harcayıp onu Allah rızasında zelil kılmış, Allah'ın rahmetinin genişliğini bilmiş ve Allah'ın kullarıyla muamelesinde “*merhamet edenlere Allah da merhamet eder, yerdekilere merhamet edin, gökteki size merhamet etsin*”¹²⁵ hadisine bağlanarak rahmetle muamele edenlerde güçlenir. Şeyh Ebû'l-Hasan hakkında şöyle bir şey bana ulaştı: Sürmecî olan bir Yahudi'yi, yanındaki birini tedavi etsin diye çağırıldı. Yahudi ona: Tedavi edemem, zira Kahire'den resmi bir emir geldi, Kahire'deki tıp müfettişinin izni olmadan hiçbir doktor tedavi edemez der. O Yahudi çıkınca (sayfa 152),

Şeyh hizmetçilerine dedi ki: Yolculuğa hazırlanın, hemen Kahire'ye yola çıktık, bu doktor için izin aldı ve orada bir gece yatmadan İskenderiye'ye geldi. Doktora haber saldı, doktor önceki mazeretini söyleyince, Şeyh ona yazılı izni çıkarıp gösterdi, bunun üzerine doktor, bu güzel ahlâk karşısında hayretler içinde kaldı.

Bazen de velinin hicabı, zenginlik ve dünya nimetlerinin kendisine serilmesidir. Meşayihlerden biri: Mağrib'dezahid, çaba ve cehd sahibi bir adam vardı dedi. Geçimini deniz ürünleriyle sağlıyordu. Avladıklarının bir kısmını tasadduk eder, bir kısmını da azık olarak alırdı. Bu Şeyhin arkadaşlarından biri, Mağrib'deki şehirlerden bir şehre gitmek istedi. Şeyh ona: Falan şehre gittiğinde, falan kardeşime git, benden ona selam söyle ve benim için ondan dua iste dedi; o Allah'ın velilerinden biridir. Dedi ki; yola çıktık, şehre varınca. O adamı sordum, bana bir ev gösterildi ki adeta krallara layık bir saraydı. Hayret ettim. Onu talep ettim; bana denildi ki, sultanın yanındadır; hayretim daha da arttı. Bir saat sonra, baktım ki, en lüks elbise ve binekle geliyor. Sanki binekteki kral gibiydi. Hayretim daha da arttı. Onunla buluşmadan, dönmeye niyetlendim. Sonrakendime dedim ki; şeyhe muhâlefet edemem, bunun üzerine izin istedim, bana izin verildi. İçeri girdiğimde,

¹²⁵ Davud, *Sünen*, s. 4941; Tirmizî, *Sünen*, s. 1924; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, /160; Beyhakî, *Sünen*, 2/160; Hâkim, *Müstedrek*, 9/41; Munzirî, *et-Terğîbve't-Terhib*, 3/202; Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbih*, s.4969; Suyutî, *Durru'l-Mensur*, 6/65; *Fethü'l-Barî*, 13/359; İbnEbŞeybe, *Musannef*, 8/338; Buharî, *Tarîhu'l-Kebîr*, 9/64; Hatib el-Bağdadî, *TarîhuBağdad*, 3/260, 438; Âclunî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1/525; Hindî, *Kenzu'l-Ümmal*, s. 5969.

gördüğüm köleler, hizmetçiler ve güzel elbiseler beni korkuttu. Falan kardeşinin sana selamı var, dedim. Dedi ki: Onun yanından mı geliyorsun? Evet, dedim. Dedi ki: Döndüğünde ona söyle: Ne zamana kadar dünyayla meşgul olursun, ne zamana kadar ona yönelirsin, ne zamana kadar rağbetin ondan kopmayacak? Dedim ki; Vallahi bu öncekinden de tuhaftı. Şeyh'e döndüğümde, falan kardeşimi gördün mü, dedi. Evet, dedim. Dedi ki: Sana ne dedi? Dedim ki: Hiçbir şey. Dedi ki: Söylemen gerek. Onun söylediklerini, ona söyledim. Bunun üzerine uzun bir süre ağladı ve dedi ki: Falan kardeşim doğru söylemiştir; Allah onun kalbini dünyadan yıkamış; dünyayı onun elinde ve zahirinde kılmıştır. Ben ise onu elinden tutuyor ve bende ona karşı hâlâ istek kalıntıları vardır. Allah'ın velilerinin hacbedilmelerinin sebeplerinden biri de, halktan gelen şeyleri kabul etmeleridir. Kişi verileni kabul ettiğinde, halkın yanında küçülür. Oysa ne onların dünyasını kabul eden ne de verdikleri zaman reddedip onlardan kabul etmeyen, onların nezdinde büyümmez. Herhâlde bunu yapan ancak süslü gösterip, zındıklık yapıp, tazimle kendine yönelmesi için ve diller onu övsün diye kulların kalbini kendine alıştırandır. Şeyh Ebûl-Hasan: Kim, insanların övgüsünü, onlardan bir şey almamakla taleb ederse, o, ancak kendi nefesine ve hevâsına ibadet ediyor ve Allah katında da bir değeri yoktur der. Avamın akıllarını (sayfa 153) Allah'ın velilerinden çelen şeylerden biri de, onların elbisesiyle süslenen birinden vuku bulan hatadır veya onların tarikine intisab etmiş, bununla beraber, beraberinde vukûf ettiği kişiden mahrumdur. Yüce Allah şöyle demiş: “*Hiçbir taşıyıcı, başkasının günahını taşımaz.*”(Necm-38) Bir cinsten birisi, bir kötülük ettiğinde veya tarikte doğru olmadığı açık olsa; bunun bu hâli, tarikin diğer ehillerinin de böyle olmasını nereden gerekli kılıyor? Şeyh Âlamu'd-din, şu şiiri okudu:

Her yerde adamlar nurlandı.
Kötü zanların altında büyük değerler vardır

Gece karanlığındaki hilale zarar vermez.
Bulutların karanlığı, o güzeldir.

Allah'ın velilerini tanımaktan hacbeden en şiddetli perde, mümaseleyi müşahede etmektir. Bu, öyle bir perdedir ki; Allah onunla, öncekileri hacbetmiştir. Allah onlardan hikâye ederek şöyle buyurmuş: “ *Bu da ancak sizin gibi beşerdir; yediklerinizden yiyor, içtiklerinizden içiyor.*” (Mu'minun, 33), “*Bizden olan bir*

beşere mi uyacağız?”, “*Bu peygambere ne oluyor ki, yemek yiyor, sokaklarda yürüyor.*” Allah, sana velilerinden bir veliyi tanıtmak istediğinde, onun beşeri sıfatının müşahedesini senden dürer ve husûsî varlığını sana müşahede ettirir.

Bir Tavsiye: Ey kardeş! Allah’tan gazaba müstahak olmamak ve Allah’ın gözünden düşmemek için bu tâifeyle alay eden ve onlara dil uzatanlara kulak vermekten sakın. Zira bu topluluk, doğru bir hakikât üzere, vefanın ihlâsıyla, Allah ile oturmuşlardır. Nefislerin Allah ile beraber mürakebesi neticesinde ona olan yolculuklarında sâlim kalmışlar. Kendi nefislerini sâlim olarak ona bırakmış, onun rubûbiyetinden hayâ ettiklerinden ve onun kayyumluğuyla iktifa ettiklerinden kendi nefislerine yardımı terk etmişler. Bunun üzerine Allah, onların kendi nefisleri için yapacaklarının en iyisini onlar için yerine getirmiştir. Onlarla savaşanlara karşı, onların yerine O savaşır. Onları yenenleri, O yener. Allah, bu tâifeyi, halkla ibtila etmiştir. Husûsen zahir ilim ehliyle. Belirli bir veliyi tasdik etmek için, onlardan Allah’ın göğsünü açtığı kimseyi az bulursun. Bilakis sana der ki: Evet, Allah’ın velileri vardır, ancak nerededirler? Ona birisini misal verdiğiğinde, ona dil uzatarak, tasdik nurundan soyutlanmış delillerle, ondaki Allah’ın husûsîyetini deffetmeye başlar. Bu özellikte olandan uzak dur! Aslanlardan kaçır gibi onlardan kaç. Allah, bizi ve seni lütfu ve keremiyle evliyâlarını tasdik edenlerden eylesin.

1.12. DOKUZUNCU BÂB

1.12.1.Şiirler

Onun söylediği veya huzurunda söylenen veya onun hakkında söylenmiş, onun husûsîyetlerini anlatan şiirler hakkındadır.

Allah razı olsun: Allah beni, Âdem’e secde eder hâlde meleklerle muttali kıldı¹²⁶ dedi. Ben bundan hissemi aldım, bir de baktım şöyle diyorum:

Resmim eridi, sıdkım, fenâm doğrulandı.
Sırrıma göğümün güneşi tecelli etti

Âlemlere indim, açığa vuruyorum.
Saflığımdan sonra sıfatlarda dürüleni

¹²⁶Hani biz meleklerle (ve cinlere): Âdem'e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu. Bakara süresi 34. ayetinde haber verildiği gibi meleklerin Ademe secde edişine müttali olduğunu söylüyor... Elbette Bundan sonra Hz. Adem ve nesli, aslı cinlerden olup, sonra şeytanların başı olan İblis ve nesline uyup uymamakta sınanacaklardır.

Sıfatlarım güneş gibidir, saflığımı açıklar.
Varlığım gece gibidir, dışındakileri saklar

Ben varlığın manasıyım, aslen ve faslen.
Kim beni görürse, güzelliğime secde eder

Hangi nûr sahibini aydınlatır?
Bana şahit olun, ben perdemi açtım.

Rûh ve nefis hakkında kendisine soru soruldu, bunun üzerine şu şiir okudu:

Eğer bizden, hâlis lütûfleri soruyorsan
Nefs sahibinin bedenle bileşimini.

Hazza tutunmasını soruyorsan, alışmıştır Kirlerine ve başlamış şikâyet ediyor taından.

Yapısındaki sebepleri soruyorsan görünürler Şehveti ile endişe karanlığına düşüyorlar.

Özününün aslındaki hakikâtini soruyorsan
Vasfi ondan puta meyletmez.

Hükmüne inişini soruyorsan, vardır onun için Kötülüğü ve iyiliği ayırt edecek ilim.

Dinle, ilimlere ulaşırısın, aziz olur onun sâliki.
A'yânlar üzerinde beden sahibi seni aldatmasın

Hakka yönel, şahitleri gizli değildir Hakikâtleri, asıllarla ve dallarla kaimdir.

Ey ilimlerden soran, idrak etmez onları.
Fikir sahibi ne anlayışıyla ne zekâsıyla

Ancak cami'dekinûr ile idrak edilir, sönmüştür.
Onun için akıllar ve bütün halk uykudadır

Hakikâte bağlı kal, işlerin ilmini al.
Sureti seni hacb etmesin, vatan âlemindeki

Nefslerin hâli sırdır, ihate edemez onu
Kir ve vehimler ile kayıtlanmış akıl.

Ancak o hilm ile ortaya çıkmıştır, kaimdir
Ta ki, yerleşenler, yerleşmeleri ile onlara anlaşıp dek.

Yerine getiren kölelerdir densin diye
İmtihan ve yaratılıştan önce verilen emirleri

Nefs, âleminde düşüştür
Âdem gibi beraberinde Havva'sı var

Rûh ise, miracında terakki hâlinedir
O târif ve lütûfleremuafiktir

Yücelikteki örneği; aynadır madeni
Lütüfları gizlenmiştir, açıktaki sır gibi

Zeytindir, yağı nurdur içeni için
Uzamıştır hidayeti varlıkta ve hâlde

Sen bütünde saklı gibisin
Nûr onu hacb eder sütteki su gibi.

Kul malikinin izzetinde örtülüdür
İncelmiştir mârifetleri, asırda ve zamanda.

Ve şu şiiri okurdu:

Gözlerin görse sarsıldığı gün
Nefslerin yeri ve dağlar düzleştiğinde.

Görürsün hak güneşini nurunu yayıyor
Sarsıntı zamanında adamlar adamdır.

Yer, nefslerin yeridir; dağlar, akılların dağlarıdır; güneş, mârifet güneşidir
dedi. Ve şunu okuyordu:

Nubaz'ın başında durdum onu gördüğümde
Rahman için tekbir getirdi beni gördüğünde

Ona dedim, nerededir bildiklerin
Rahat zamanda ve emniyette etrafında olanlar

Gittiler ve bana bıraktılar diyarlarını dedi.
Gece gündüzün akışına karşı kim kalabilir

Ve şunu okurdu:

Sevenlerden değilim eğer
Onu kalbime Beyt ve Makâm kılmazsam

İçindeki sırra bakışlarım tavafımdır
O benim rüknümdür, istilam etmek istediğimde

Şunu da okurdu:

Kararsız hayretler içinde kaldık
Kendisine ulaşılmak istenene ulaşmak istiyoruz.

Hevânın davetçileri etrafımızı kuşatıyor

Hevânın tersini yapmak bize ağır geliyor.

Dımaşk'ın konuğu Sühreverdi'ye şunu okurdu:

Ruhlar hep sizi özleyecek
Size vuslat onların reyhanıdır, şarabıdır.

Muhabbet ehlinizin kalpleri sizi özlüyor
Cemalinizin kemaline sevinirler.

Âşıklar! Size rahmet olsun, katlanın
Muhabbet yüküne, hevâ rezil olsun.

Sırrı söylerseniz kanlarınız helal kılınır
İşte böyle mubah kılınır sırrı ifşa edenlerin kanları.

Şunu da okurdu:

Mina'da Hayf Mescid'inde zaman geçirdik
Güzel yaşam ve lezzetler katettik.

Bu yolda gideceğim aslanlar olsa da orada
Kafilece, mızraklar orman olsa da.

Ümru'ül-Kays'ın şu sözünü okurdu:
Önünde yol görününce arkadaşım ağladı

Kesin bildi ki, biz Kayser'e gideceğiz
Dedim ki, gözlerin ağlamasın çünkü ancak

Bir krala çabalıyorsun veya ölürsün mazur olursun.
Bekâ ile krala çabalıyorsun veya ölürsün Fenânın varlığıyla mazur
olursun diyordu.

İbn Attar'ın şu kasidesinden okuyordu:

Vuslatın makâmları hicabımı kaldırdı.
Öyle ki, sizinle hicabdan hacb olundum

Toplayıcı bağlılığıyla mihrabıma bağlandım.
Hakkın yüzünü mihrabda gördüm

Nefsinden bir genci öldürdüm, onu öldürdü.
Kurtuluş sebebi ve sebeplerin en büyüğü

Kusurlu kılmak için Gemimin levhasını deldim.
Onu gasp edecek kraldan kurtardım

Kalbimden hicabının duvarını keşfettim.
Kalan hazinesinden altın boyundurukla

Yüksekteki yedi göğe yükseldim.
Ta ki, yaklaştım ona "kâb" gibi

Onun yanında Şu Şiir okundu ben de dinliyordum:

Canilerin bile lezzet aldığı sözümden al
YıllanmıŐ misk gibi kokusunu kokla

Allah'ın zikrine bağlı kal, zikrine ulaşasın
Onda kalpler ve ağızlar güzelleŐir.

Kardeşim akıl! Onun takvasını ssn kıl
Ey arkadaşım! Kim onun takvasını ss kılar.

Fikirler onun melektnde iŐlesin
Manâsının keŐfinde gark olarak.

Muhakkikin çıkarıŐı gibi ayakkabılarını çıkar
Seyrinde iki varlıktan da soyutlanmış olarak.

Fenâ olalım, hatta senin Fenândan da Fenâ, zira o
Bekânın kendisidir, işte o zaman onu görürsün.

Grndğnde bil ki, sen o değilsin
Hayır! Sen ondan başka da değilsin.

BirleŐtike eŐittirler, ancak burada
Bir sır vardır, kemerimiz onu kavramaktan dardır.

Ey dinleyen! İŞaret ettiklerim ancak
Kulakları söylenenleri kavrayamayan tefekkür kalbidir.

O hâlde hicab senin hissini hicabıdır, açılacaktır
Sana, iŐıkları senden kaybolan sırrın.

Allah, tanınanların en yücesidir
O'nu gremeyenin körlüğü apaçık olmuştur.

Basiret ve akıl sahipleri O'nda O'nu görür
Bir lahza dahi onlardan O'nun görüşü kaybolmaz.

O'ndan başkası yokken O nasıl gaib olur
Fakat O'nun çok Şiddetli zuhûru O'nu gizlemiştir.

Şiir inŐadında Şu sze varınca:
Grndğnde bil ki, sen o değilsin

Hayır! Sen ondan başka da değilsin.
BirleŐtike eŐittirler, ancak burada

Bir sır vardır, kemerimiz onu kavramaktan dardır.

Şeyh: Biz onu hiçbir zaman açıklamaya güç yetiremeyeceğiz dedi. İbn Fers'e nisbet edilen şu kasideyi ona okudum:

Allah Rabbimdir ondan başkasını dilemem
Gerçek varlıkta Allah'tan başkası var mıdır?

Zatımızın varlığı Allah'ın zatına bağlıdır
O olmasaydı ondan gayrısı olur muydu?

Bizim onu onunla gördüğümüzde şüphe yoktur
Nûr onun zatını izhar eder ve sen onu görürsün.

Sâlikler onun yaptıklarının şahididirler
Sanki onların kalbi onun mekânıdır.

Ey Hak kendisinde hazırken gaib olan!
Onun dışında hiçbir şey görmezken ondan gaib mi olursun.

Basiretle onun zatını müşahede edemeyen
Körlüğünün hicabı onu kuşatmıştır.

Onun dışındaki tüm hâlleri görmeyen
Onu unutması imkânsızdır.

Fikri melekûtta seyreden
Seyrinin sevabı cenneti başarmaktır.

Kulu için hicabı delen yücedir
Bu kametinin yoludur, böylece onu gördü.

Varlığı delillerle dolduran, yücedir
Açığa vurdukları ile gizledikleri parlasın diye

Yücedir eğer nûrları parıldamasaydı
Ne zıtlar ne benzerler tanınırdı.

Mevlâm, sen birsin, Samet'sin
Müşahede ettiğimiz melekût huzurunda.

Mevlâm, senin ünsiyetin bana hiçbir vahşet bırakmadı
Mutlaka karanlıklarını ışığı ile yok etti.

Mevlâm, kulun, susamaktan korkmaz
Susamaktan korkar mı?

Hak onu kandırmışken.
Mevlâm, senden başkasına sığınmam, çünkü

Sen sığınağı olmadıkça, ulaşmak haramdır.
Sensin, bizi varlığımıza tahsis kılan

Sensin, bize manâsını tanıtan.
Bana emanet ettiklerini ifşa etmem, zira

Hakkın sırrını tatmamıştır ifşa eden.
Her kim bilirse, sen o birsin ki

Akılları hayrete düşürür, bu ona kâfi ve yeterdir.

Şeyh: Bu bir işaretir; amacın kendisi değildir dedi. İbn Paşa'nın hattı ile gördüm, şöyle demiş: Efendim ve şeyhim Ebû'l-Abbâs el-Mursî'ye yazdım. Onun bana selamları gelmişti ve şöyle demiş:

İmamdan bana selam gelir, bu beni sevindirir

Ki, beni unutmayan bir hatıradan geçmişim

Eğer sen bilersen, Ya Resulallah, o
Bâkîdir eski ahid üzerine, o hâlde beni kutla.

Şeyhim Ebû'l-Abbâs, vaktinin biridir
Zamanın hızırı, ayânın kendisinin sahibidir.

Üzüntüm, senin yanında kat ettiğim zamanadır
Rabbani batınla ki, beni yetiştirdin.

Ben ancak bir şaşkındım, beni çevirdin
Ve doğru yola beni ulaştırdın

Bana hayat suyu içirdin ve benim için oldun
Hızır gibi içirdiğinde, kandım.

Eğer, güç yetirseydim, ömrümü yanında kat ederdim
Ki, ölümden sonra mutlu bir yaşamda yaşayayım.

Ey Mursî! Mârifetlerin deniziYola çık
Mursî'ye yumuşak bir rüzgârla.

O, Nebiyyu'l-Mustafa'ya giden yoldur
Eğer bir gün iradeyi önemersen,

İsmi anıldıkça Allah ona salâvat etmiş
Değişik âlemlerden olan âleme.

Edip Fazıl Şerafeddin el-Busayri, onu bir kaside ile methetti. O kasidenin bir bölümü şudur:

Muhabbet, nefsi feda etmektir
Ey başım bir buse ile nimetlen.

Sevgilinin sevgiliye gözyaşını harcamasıdır
En sıcak kalıntılar üzerine içini dürmesidir.

Doğrudur, deki: Kim kıyamını gerçekleştirmezse
Kişi oturmakla ondan faydalanmaz.

Allah benim yakınlaşmamı ona olan övgümle kabul etti
Korunmuş cenabına olan yönelişimi.

Ona gitmeyi kastettim, sırrım beni aciz bıraktı
Beni açığa vurdu aynası umudun.

Ne güzel gündür Çarşamba gününün ziyareti ki
Sana, o nezdimde bin Perşembe gibidir.

Bitkindir, suskundur, saîd, saîd değildir
Teslis ve tesdis mesabesindedir.

Yürü, Şâzelisi ve Mursîsine, yürümüş
Onlara başkanlık, bir başkan için.

Şeyhlerini ona nisbet etmedim
Ancak gelin gibi onları ortaya çıkardım

Ben teşbihin başlangıcındaydım, o hâlimde bir kaside yazdım, onun inşadını
bitirince, Allah seni Ruhu'l-Kuddus ile desteklesin dedi. O kaside şudur:

Obalar arasında Selma göründü
Bize etin altından dolunayı gösterdi

Kervanbaşı şarkıyla develeri sürdü, görünce
Gecedeki cem'ini sabah olarak toplanması.

Sabahın güneşi gibi veya gecenin dolunayı
Nûru en kâmil ve en tam yüz.

Dolunay onu görseydi meylederek dönerdi
Utanırdı onun yüzünden ve ihtişamından.

Veya güneş onu görseydi doğmazdı kuşlukta
Sonra onların dostu ve nedîmi oldu.

Onu terk etmekle kalbim azab çekti
Önceden kıdemdeki âşıkların azâbı gibi.

Bana dert ve üzüntü elbisesini giydirdi

İnsanlar arasında alâmet gibi oldum.

Daima yüz çevirmekte ısrar etti
Gözyaşlarım tamamlanmakta ısrar etti.

Gece uykusuz kaldım, yıldızını gözlüyordum
Geçmiş vuslatı hatırlıyordum.

Gözüm için bir uyku her kastettiğimde
Kalbim bana, yavaş ol, uyuma dedi.

Âşkî iddia ediyorsun, tersini yapıyorsun
Âşıklar ancak uykusuz ve hasta olur.

Üzüntü ve zillet ile kapısına yapış
Bunlar sevgide gerekli şartlardır.

Onun hizmetinde taksir etme
Eteklerini kokla, elemden korkma.

Çalış, belki yarın kurtulursun
Tüm ümmetlerin yaratıcısı Allah'ın azabından.

Deme bu öyle bir zamandır ki
Onda sâlim kalan birinin varlığı zordur.

Allah'ın velileri tükenmemiştir
Hizbullah yenilen değildir.

Hepsini birinde gördük
Değer, vefa ve himmet sahibi.

Ebü'l-Abbâs'ta, o öyle toplanmış ki
İlimlerden ve hikmetlerden ona vermişler.

Ebü'l-Abbâs'la üzüntüler zail oldu
Halkın kalbinden, kaçtı karanlıklar.

Onunla hidâyet güneşi göründü
Onunla ilimlerin incileri dizildi.

Hangi nûr ehli için belirdi
Hangi ilim anlayan için belirdi.

Yüce rab onu faziletli eyledi
Nimetlerin elbiselerini ona giydirdi.

Onunla yarışanlara söyle
Geri durun, Allah paylaşmıştır.

Bu iş kolay değildir ki
Cesetle ve himmetle ulaşasın.

Allah ile onun hükmünü tartışılar
Genel nûr sahibini gizlemek istediler.

Kuşluk güneşini inkâr etmiş olurlar
Nûr ondan belirip zirveleşir.

Onlar cehâlet ve hevâ kardeşleridir
Onlar üzüntü ve pişmanlığın dostlarıdır.

Eskiden şeyhi onun hakkında demiş
Ki, o genel ilmin ve yerin kutbuydu.

Sen ancak bensin, bunu bil
Bu saklı bir durum değildir.

Şeyhin ondan konuşması, yaygındır
Araplarda olsun, Âcemlerde olsun

Eğer açıklarsak, onun açıklaması uzar
Onun hakkındaki açıklama artar ve büyür.

Onlar onu inkâr edemediler
Onların bal ile zehiri birbirine kattığını görürsün.

Devam etsin öfkeleri ve kinleri
Hepsi üzüntü ölümüyle ölsünler

Düşmanlara rağmen izzette devam ettim
Kumru selem dalında yükseldikçe

“Hepsini birinde gördük” sözünden, “ilimler ve hikmetlerden” sözüne vardığımızda Şeyh şöyle dedi: Vallahi Şeyh Ebû'l-Hasan bana: Ey Ebû'l-Abbâs senin hakkındadır dedi. Şiirdeki inşad, “daha önce onun hakkında şeyhi demişti” sözüne geldiğinde Şeyh şöyle dedi: Vallahi Şeyh Ebû'l-Hasan dedi ki: Ey Ebû'l-Abbâs, ancak sen ben olasın, ben de sen olayım diye senle arkadaşlık ediyorum. Ondandır birkaç sene durdu, sonra Şeyh oavadan geldi, yanına gittiğimde oba ehlinden birinin onun hakkında yazdığı kasideyi bana gösterdi. Bana dedi ki: Sen cevap ver. Gittim ancak o sustu. Hayret içinde dedim ki: Şeyh bana emrediyor ve susuyor, vallahi bu benim doğru olmayışımıdır. Bunu söyleyince, Allah bana söz kapısını açtı, öyle ki, bir sel gibi fıskırıyordu, ta ki kasideyi söyledim. Ona okuyunca ondan hoşnut oldu, hatta bir müddet durup tekrarlıyordu. Ona okuduğumda dedi ki: Bu fakih benimle arkadaşlık etti, onun iki hastalığı vardı dedi, Allah onlardan ona

afiyet verdi. Yani başındaki ağrı ile temizlikteki vesvese. Oturup iki ilim hakkında konuşması lazım. O da bu kasidedir:

Dur memlekette, manası belirdi
Kime gidersin? Yoktur ondan başka murad

Felahını dinlendir, engebeye vardın
Uzun süre hazırlandın, seyri devam etti

Uzun süre görevi kat ettin ve yedin
Bileklerini kanla boyamış hâlde

Sabah akşam seyirden bıkmazsın
Ta ki, hastalandı ve ayakları çatladı

Acı ona, ey şarkı ile deveyi yürüten
Onu teşvik etme, şevk onu teşvik etmiştir

Seyirden karşılaştığı elem ona kâfidir
Ondaki vecd ona, o da vecde yeterdir.

Âşıkın diyarına doğru onu götürüyor
Arzusu onu sevgiliye doğru sürüyor.

Temizlik vadisini gördüğünde özledi ve inledi
Arzusuna ulaşmakla onda müjdelendi

Onun sevincio günlerin sevincidir ki, sabahlamıştı
Onda kuşluğunun güneşi Ebû'l-Abbâs

Rahmet olarak geldiğinde Ahmetle yok oldu
Halk arasında onunla övündü

Onun gelişiyile vakitler şereflendi
Günler onunla süslandiler

Muhammed'in dinini düzeltmeye koyuldu
Sıkıntıları ondan giderip onu cilaladı.

Onunla karşılaştığında derin bir imamla karşılaşsın
Âlim, tevbekâr ve edası sâdık olarak

Onunla tüm faziletler kemâle erdi
Toplandı onda sonuna kadar

Nice ölmüş sünnetleri onun resmi diriltti
Nice düğümlenmiş bidatlerin halkasını çözdü

Nice yolu günah olanlar ona geldi
Arzusuyla nefsi onu bağlamıştı

Ondakini giderip darmadağın etti,
Güneşiyle ondaki bulutların karanlığını

Hevâ ile ölmüş nice kalpleri
İhya ettikten sonra onunla ihya oldu

Kavmin ilmi onunla ihya oldu öyle bir zamandaki,
Yardımcısı azdı, karanlıkları dağıttı

İnsanlar için gavs olarak geldi bundan önce
Haramlar işlenmiş, sınırlar mübah kılınmıştı

Mârifet elbiselerinde çalımla yürüdün
Şimşekleri acizliğin elbiselerinden değildir

Nefslerimiz sana bağlanana kadar devam etti
Onlardan cehâletini ve körlüğünü giderdin

Bize galip gelip hâkim olduktan sonra
O doğru yoldan sapmışken

Onu zelil kıldın ta ki boyun eğerek geldi,
Daha önce serkeş iken, şifası zorken

Bu yüzden sevgisi hâlis oldu
Sevgisi konusunda ona müjdeler olsun

Onun en yüce arzusu oldun açık durumunda
Aynı şekilde gizli hâlinde de

Siz hep ümmet-i Ahmed'e yardımda bulunuyorsunuz
Sizinle onun hayrı ve takvası kemale erer

Ta ezelden halk içinde şaşkınlık vardı
Ta ki halkın kutbu geldi onu hidâyete erdirdi

Şâzelî ile karanlıklar dağıldı
Onun gelişiyile ufuklar nurlandı

Takvanın hazinesi hidâyetin ilmi cömertliğin denizi
Halkın kutbu, gavsı ve sığınağı

Onunla konuştuğunda biri
Konuşanın çevresini kuşatır.

Onu dönmekten korur ve durer
O bir mağaradır, tüm halk ona sığınır.

Darlığında ve bolluğunda onu umarlar
Ta ki Allah onu vefat ettirdi ve ey onu

Kuşatan ve içine alan ölüm haberi
Onun içinde bulunduğu hâlde ve makâmda yaratılması

Ondan irs ileydi, en yükseğine yüceldi
Allah halk için Ahmed'i daim eylesin.

Onları gözetsin diye içlerinde kaim eylesin
Onun övücüne saldıranlar.

Göz kapakları, içindeki çöple kapansın
Zahir oldukları hâlde alâmetleri inkâr ederseniz.

Muhakkak ki onun ışığı belirmiştir.
Onlar biliyorlar ki o, halkın kutbudur.

Ancak nefslere arzuları galip gelmiştir.
Görmüyormusun Nebi Muhammed'in kavmini

Sefihlikten, inkâr edip ısrar ettiler
Hâlbuki biliyorlardı Nebi Muhammed.

Rasuldü, hidâyetle gelmişti
Melik onların öfkesini söndürsün ve devam etsin

Mevlasının razı olacağı bir hâlde
Tüm iyi değerler sana gelsin

En yüce rütbelere ulaşasın

Bu kasideden “nice ölmüş kalpler” beyti çok hoşuna gidiyordu, bu beyte kadar kasideyi tekrarlıyordu, bu beyte vardığında bir daha tekrarlıyordu. Allah, bu mehdimizi teraziye konulmuş kılsın, lütûfui ve keremi ile rızasına mucip eylesin.

1.13. ONUNCU BÂB

1.13.1.Şeyh Ebu'l Hasan'ın Hizbi

Zikri, konuşmasından sonraki duâsı, ilimlerinden ve anlayışlarından alanlar için düzenlediği hizbi, Şeyh Ebû'l-Hasan'ın duâsından bir bölüm ve iki hizbi hakkındadır. Bunlarla bu bâb sonlanacaktır.

لا إله إلا الله الأول الآخر الظاهر الباطن، محمد رسول الله السيد الكامل الفاتح الخاتم.

يا الله يا نور يا حق يا مبین: آحی قلبی بنورك، وأقمنی بشهودك، وعرفنی الطريق إلیك.
ربّ اغفر لی، واجعلنی لك عبدا ذائب النفس بأنوارك، مطموس الحس بجلالك، واغفر لی
وللمؤمنین والمؤمنات.

اللهم اغفر لی، واسترنی، ولا تفضحنی فی الدنیا والآخرة، وعلمنی وذكرنی وفهمنی، وأرحنی
وفرحنی وبرنی، وفرغنی من كل شیء إلا من ذكرک وطاعتک وطاعة رسولک، ومحابک ومحاب
رسولک ﷺ.

اللهم کن بنا رءوفا، وعلینا عطوفا، وخذ بأیدینا إلیک اخذ الکرام علیک، اللهم قومنا إذا
اعوججنا، وأعنا إذا استقمنا، وخذ بأیدینا إذا عثرنا، وکن لنا حیثما کننا.

اللهم إن الدنیا حقیرة حقیر ما فیها، وإن الآخرة کریمة کریم ما فیها، وأنت الدی حقرت
الحقیر وکرمت الکریم، فأنی یكون کریمًا من طلب غیرک؟ أم کیف یكون زاهدا من اختار لدنياه
معک؟ فحققتنی بحقائق الزهد حتی أستغنی عن طلب غیرک، وبمعرفتک حتی لا أحتاج إلی طلبک.
إلهی، کیف یصل إلیک من طلبک؟ أم کیف یفوتک من هرب منک؟ فاطلبنی برحمتک، ولا تطلبنی
بنقمتک، یا عزیز یا منتقم، إنک علی كل شیء قدير.

اللهم اسلبنی عقلا یحجبنی عنک، وعن فهم آیاتک، وعن فهم کلام رسولک، وهب لی من العقل

الذی خصصت به أنبیاءک ورسلك والصدیقین من عبادک، واهدنی بنورك هداية المخصصین بمشیتک،
ووسع لی فی النور توسعة كاملة تخصنی بها برحمتک، فإن الهدی هداک، وإن الفضل بیدک تؤتیه من
تساءً وأنت ذو الفضل العظیم.

یا واسع یا علیم، یا غنی یا کریم، یاذا الفضل العظیم.

اللهم أجلسنا علی بساط القرب منک بالفناء عن غیرک وبالبقاء بنورك، أو بالتقرب بالأخذ عما
هو لنا إلی ما هو لك من جهة العلم أو العقل، ومن جهة العمل والحال، وهیمننا فی برزخ الصنع
ناظرین بک إلیک، ومنک إلی غیرک، إنک علی كل شیء قدير.

یا عزیز یا رحیم، یا حکیم یا غنی یا کریم، یا واسع یا علیم، یاذا الفضل العظیم، اجعلنی عندک
دائما، وبک قائما، ومن غیرک سالما، وفی حبک هائما، وبعظمتک عالما، وأسقط البین بینی وبینک حی
لا یكون شیء أقرب إلی منک، ولا تحجبنی بک عنک إنک علی كل شیء قدير.

اللهم هب لی من النور الذی رأى به رسولک ﷺ ما کان ویكون؛ لیكون العبد بوصف سیده
لا بوصف نفسه، غنیا بک عن تجدید النظر لشیء من المعلومات، ولا یلحقه عجز عما أراد من
المقدورات، ومحیطا، بذات السر بجمیع أنواع الذوات، ومرتبیا للبدن مع النفس، وللقلب مع العقل،
وللروح مع السر، وللأمر مع البصیرة، والعقل الأول المدد من الروح الأكبر المنفصل عن السر
الأعلى.

اللهم ارزقنی من کنز لا حول ولا قوة إلا بالله فإنها کنز من کنوز الجنة، واضربنی بها ضربا
تمحق بها من قلبی كل قوة؛ واغتنی بذلك الرزق عن ملاحظة النفس والمخلوق، وأخرجنی به عن ذل
الفقر والتدبیر والاختیار وعن الغفلة والشهوة ومشیئة النفس والقهر والاضطرار، إنک علی كل
شیء قدير.

يا جامع الناس ليوم لا ريب فيه، اجمع بيني وبين طاعتك على بساط مشاهدتك، وفرق بيني وبين هم الدنيا وهم الآخرة، ونب عني في أمرهما، واجعل همى أنت، واملاً قلبى بحببتك، وبهجة بأنوارك، وخشع قلبى بسلطان عظمتك، ولا تكنلى إلى نفسى طرفة عين ولا أقل من ذلك.

Şimdi, Efendimiz, Mevlâmız, Şeyh, İmam, Âriflerin Kutbu, Muhtedilerin Bayrağı, ŞihâbuddinEbû'l-AbbâsAhmed b. Ömer el-Mursî'nin hizbini tesbit edeceğiz. Ancak bunun bir kısmı onun şeyhi, Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî'nin sözlerindedir. Ondan sonra Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî'nin hizbini zikredeceğiz.

2. 13,1. Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın Hizbi

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم.
الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم مالك يوم الدين، إياك نعبد وإياك نستعين، اهدنا الصراط المستقيم، صراط الذين أنعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين، آمين.

﴿الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الأرض من ذا الذى يشفع عنده إلا بإذنه يعلم ما بين أيديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه إلا بما شاء وسع كرسيه السموات والأرض ولا يئوده حفظها وهو العلى العظيم﴾^(١).

﴿آمن الرسول بما أنزل إليه من ربه والمؤمنون كل آمن بالله وملائكته وكتبه ورسله لا تفرق بين أحد من رسله وقالوا سمعنا وأطعنا غفرانك ربنا وإليك المصير، لا يكلف الله نفساً إلا وسعها لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت ربنا لا تؤاخذنا إن نسينا أو أخطأنا ربنا ولا تحمل علينا إصراً كما حملته على الذين من قبلنا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا أنت مولانا فانصرنا على القوم الكافرين﴾^(٢).

﴿السم، الله لا إله إلا هو الحي القيوم، نزل عليك الكتاب بالحق مصدقاً لما بين يديه وأنزل التوراة والإنجيل من قبل هدى للناس وأنزل الفرقان﴾^(٣).
﴿يأياها المدتر، فم فأنذر، وربك فكبر، وثيابك فطهر، والرجز فاهجر، ولا تمنن تستكثر، ولربك فاصبر﴾^(٤).

﴿اقرأ باسم ربك الذى خلق، خلق الإنسان من علق، اقرأ وربك الاكرم، الذى علم بالقلم، علم الإنسان ما لم يعلم﴾^(٥).
﴿الرحمن، علم القرآن، خلق الإنسان علمه البيان، الشمس والقمر بحسبان، والنجم والشجر

يسجدان، والسماة رفعها ووضع الميزان، ألا تطغوا في الميزان﴾
﴿تبارك اسم ربك ذى الجلال والإكرام﴾

سبحان ربى العظيم، سبحان ربى العظيم، سبحان ربى العظيم.

﴿سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، لَهُ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَحْيَى وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ، هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلْجِ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ، لَهُ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ، يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ (٨).

﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالنَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمَنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ، هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (٩).

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، اللَّهُ الصَّمَدُ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ، مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ، وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ، وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾.

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ، مَلِكِ النَّاسِ، إِلَهِ النَّاسِ، مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ، الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ، مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ﴾.

اللهم يا من هو كذلك، وعلى ما وصفه به عباد الله المخلصون من النبيين والصدّيقين والشهداء والصالحين والعلماء الموقنين والأولياء المقربين من أهل سماواته وأرضه وسائر الخلق أجمعين، أسألك بها، وبالآيات والأسماء كلها، وبالعظيم منها، وبالأم (١٠) والسيدة (١١) وبخواتم سورة البقرة، وبالمبادئ والخواتيم وبآمين على الموافقة، وبحاء الرحمة وميم الملك ودال الدوام.

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رَحِمَاءٌ بَيْنَهُمْ، تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمِثْلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَّرَعٍ أُخْرِجَ شَطْنُهُ فَأَزْرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سَوْقِهِ، يَعْجَبُ الزَّرَّاعُ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ (١٢).

احون، قاف، آدم، حم، هاء، آمين
اغفر لى وارحمى برحمتك التى رحمت بها أنبياءك ورسلك ولا تجعلى بدعائك رب سقيًا.
وإنى خفت وأخاف أن أخاف ثم لا أهتدى إليك سبيلاً فاهدنى إليك وأمّنى بك من كل خوف
ومخوف فى الدين والدنيا والآخرة إنك على كل شىء قدير.

اللهم يا بديع السموات والأرض، يا قيوم الدارين، ويا قيوم بكل شىء، يا حى يا قيوم يا إلهنا لا إله لنا إلا أنت، كن لنا ولياً ونصيراً؛ وأمينا، وأمنا بك من كل شىء حتى لا نخاف إلا أنت؛ واجعلنا فى جوارك، واحجبنا بالذى حجبته به أولياءك؛ فترى ولا يراك أحد من خلقك، واصبب علينا من الخير أكمله وأجمله؛ واصرف عنا من الشر أصغره وأكبره.

﴿طس؛ حم عسق، مرج البحرين يلتقيان، بينها برزخ لا يبغيان﴾
اللهم إنا نسألك الخوف منك والرجاء فيك والمحبة لك، والشوق إليك، والأنس بك، والرضا عنك، والطاعة لأمرك على بساط مشاهدتك، ناظرين منك إليك، وناطقين بك عنك، لا إله إلا أنت سبحانك، ربنا ظلمنا أنفسنا وقد تبنا إليك قولاً وعقدًا فتب علينا جوداً وعطفاً واستعملنا بعمل ترضاه، وأصلح لنا فى ذرياتنا إنا تبنا إليك وإنا من المسلمين.

يا غفور يا ودود، يا برّ يا رحيم اغفر لنا ذنوبنا وقربنا بؤدك، وصلنا بتوحيدك، وارحمنا بطاعتك، ولا تعاقبنا بالفترة، ولا بالوقفه مع كل شيء دونك، واحلمنا على سبيل القصد، واعصمنا من جائرها، إنك على كل شيء قدير.

اللهم يا جامع الناس ليوم لا ريب فيه، اجمع بيننا وبين الصدق والنّية والإخلاص والخشوع والهيبه والحياء والمراقبة والنور واليقين والعلم والمعرفة والحفظ والعصمة والنشاط والقوة والستر والمغفرة والفضاحة والبيان والفهم في القرآن، وخصنا منك بالمحبة والاصطفائية والتخصيص والتولية، وكن لنا سمعاً وبصراً ولساناً وقلباً ويداً ومؤيداً، وآتانا العلم اللدني، والعمل الصالح، والرزق الهني الذي لا حجاب به في الدنيا ولا حساب ولا سؤال، ولا عقاب عليه في الآخرة، على بساط علم التوحيد والشرع، سالمين من الهواء والشهوة والطبع، وأدخلنا مدخل صدق، وأخرجنا مخرج صدق، واجعل لنا من لدنك سلطاناً نصيراً.

يا الله، يا عليّ يا حلّيم يا عليم يا سميع يا بصير يا مريد يا قدير يا حيّ يا قيوم يا رحمن يا رحيم يا من هو هو هو يا هو، أسألك بعظمتك التي ملأت أركان عرشك، وبقدرتك التي قدرت بها على خلقك، وبرحمتك التي وسعت كل شيء، وبعلمك المحيط بكل شيء، وبإرادتك التي لا ينازعها شيء، وبسمعك وبصرك القريبين من كل شيء، يا من هو أقرب إلى من كل شيء، قد قلّ حيائي، وعظم افترائي، وبعد منائي، واقترب شقائي، وأنت البصير بمحتي وحيرتي وشهوتي وسوءتي، تعلم ضلّاتي وعمايّتي وفاقتي وما قبح من صفاتي، آمنت بك وبأسمائك وصفاتك وبمحمد رسولك، فمن ذا الذي يرحمني غيرك، ومن ذا الذي يسعدني سواك، فارحمني وأرني سبيل الرشده واهدني إليه سبيلاً، وأرني سبيل الغنى وجنّبي إيّاه سبيلاً، واصحبي منك الحق والنور والحكم والفصل والبيان واحرسني

بنورك.

يا الله يا نور يا حق يا مبین، افتح قلبي بنورك، وعلمني من علمك،

وفهمني عنك، واسمعي منك، وبصرني بك، إنك على كل شيء قدير.

اللهم إني أصبحت وأنا أريد الخير وأكره الشر، وسبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم، فاهدني بتورك لتورك فيما يرد عليّ منك، وفيما يصدر مني إليك، وفيما يجري بيني وبين خلقك، وضيق عليّ بقربك، واحجبي بحجب عزّتك عن حجّبك، وكن أنت حجّابي حتى لا يقع شيء مني إلا عليك، وسخر لي أمر هذا الرزق، واعصمني من الحرص والنعب في طلبه، ومن سغل القلب وتعلق الهم به، ومن الدّل للخلق، بسببه، ومن التفكر والتدبر في تحصيله، ومن الشحّ والبخل بعد حصوله، وما يعرض في النفس من ذلك، وتخلقه بقدرتك على وفق إرادتك وعلمك، ومن ضرورات الحاجات إلى خلقك، فاجعله اللهم سبباً لإقامة العبودية، ومشاهدة لأحكام الربوبية، وهب لي خفيّة من خفياتك، ونوراً من أنوارك، وذكرًا من أذكارك، وسراً من أسرارك، وطاعة من طاعات أنبيائك، وصحبة ملائكتك وتولّ أمرى بذاتك، ولا تكنني إلى نفسي طرفة عين ولا أقل من ذلك، واجعلني حسنة من حسناتك، ورحمة بين عبادك تهدي بها من تشاء إلى صراط مستقيم، صراط الله الذي له ما في السموات وما في الأرض ألا إلى الله تصير الأمور.

اللهم اهدني لتورك وأعطني من فضلك وامنعني من كلّ عدوّ هو لك، ومن كلّ شيء يشغلني عنك، وهب لي لساناً لا يفتر عن ذكرك، وقلباً يسمع بالحق منك، وروحاً يكرم بالنظر إليك، وسراً ممّتعاً بحقائق قرّة، وعقلاً جائلاً بجلال عظمتك؛ وزين ما ظهر وما بطن مني بأنواع طاعتك؛ يا سميع يا عليم يا عزيز يا حكيم.

اللهم كما خلقتني فاهدني، وكما آمنتني فأحييني، وكما اطعمتهم فاطعمني واسقني، ومرضى لا يخفى عليك فاسقني، وقد أحاطت بي خطيئاتي فاغفر لي وهب لي علماً يوافق علمك، وحكماً يصادف حكمك. واجعل لي لسان صدق بين عبادك، واجعلني من ورثة جنتك، ونجني من النار بعفوك، وأدخلني الجنة حالاً ومالاً برحمتك، وأرني وجه محمد نبيك، وارفع الحجاب فيما بيني وبينك، واجعل مقامي عندك دائماً بين يديك وناظراً منك إليك، وأسقط البين عني حتى لا يكون سىء بيني وبينك، واكشف لي عن حقيقة الأمر كشفاً لا طلب بعده لعبدك، مع المزيد المضمون بكريم وعدك، إنك على كل شيء قدير.

يا الله يا عزيز يا حكيم إنك قد آيدت من شئت بما شئت كيف شئت على ما شئت، فأيدنا بنصرك بحرمة أوليائك، ووسع صدورنا لمعرفة عند ملاقات أعدائك، واجلب لنا من رضيت عنه حتى نخضع له ونذل كما جلبته لمحمد رسولك، واصرف عنا كيد من سخطت عليه كما صرفته عن إبراهيم خليلك؛ وآتنا أجرنا في الدنيا بالعافية من أسباب النار، ومن ظلم كل جائر جبار، وبسلامة قلوبنا من جميع الأغيار، وبغض لنا الدنيا وحبب لنا الآخرة واجعلنا فيها من الصالحين إنك على كل شيء قدير.

يا الله يا عظيم يا عليم يا برّ يا رحيم، عبدك قد أحاط به خطيئاته، وأنت العظيم، وندائي كأنه لم يسمع وأنت السميع، وقد عجزت عن سياسة نفسي وأنت العليم، وأنى لي برحمتها وأنت البرّ الرحيم، كيف يكون ذنبي عظيماً مع عظمتك؟ أم كيف تجيب من لم يسألك وتترك من سألك؟ أم كيف أسوس نفسي بالبرّ وضعفى لا يعزب عنك؟ أم كيف أرحمها بشيء وخزائن الرحمة بيدك؟ إلهي، عظمتك ملأت قلوب أوليائك، فصغر لديهم كل شيء فاملاً قلبي بعظمتك حتى لا يصغر ولا يعظم لديه شيء، واسمع ندائي بخصائص اللطف فإنك السميع من كل شيء.

إلهي، ستر عني مكافئ منك حتى عصيتك وأنا في قبضتك، واجترحت ما اجترحت فكيف لي الاعتذار إليك.

إلهي جذبك لي أطمعني فيك وحجابي عنك آيسني من غيرك فاقطع حجابي حتى أصل إليك واجذبني جذبة لا أرجع بعدها لغيرك.

إلهي، كم من حسنة ممن لا تحب لا أجر لها، وكم من سيئة ممن تحب لا وزر لها، فاجعل سيئاتي سيئات من أحببت، ولا تجعل حسناتي حسنات من أبغضت فإن كرم الكريم مع السيئات أتم منه مع الحسنات، فأشهدني كرمك على بساط رحمتك، ورضني بقضائك، وصبرني على طاعتك فيما أجريت عليّ من أمرك ونهيك، وأوزعني شكر نعمتك، وغطني برداء عافيتك حتى لا أشرك بك غيرك، وأمنن عليّ بالفهم عنك إنك على كل شيء قدير.

إلهي، معصيتك نادتنى بالطاعة، وطاعتك نادتنى بالمعصية، فمى أيها أخافك، وفي أيها أرجوك؟ إن قلت بالمعصية قابلتني بفضلك، فلم تدع لي خوفاً، وإن قلت بالطاعة قابلتني بعدلك فلم تدع لي رجاء، فليت شعري كيف أرى إحساني مع إحسانك؟ أم كيف أجهل فضلك مع عصيانك. قاف جيم سرّان مع سرّك، وكلاهما دالان على غيرك، فبالسرّ الجامع الدالّ عليك لا تدعني لغيرك، إنك على كل شيء قدير.

يا الله يا فتاح يا غفار يا منعم يا هادي يا ناصر يا عزيز، هب لي من نور أسمائك ما أتحقق به حقائق ذاتك وافتح لي واغفر لي وأنعم عليّ واهدني وانصرني وأعزني، يا معز لا تدلني بتدبير مالك، ولا تشغلني عنك بما لك، فالكل كلك، والأمر أمرك، والسر سرّك، عدمي وجودي، وجودي عدمي، فالحق حقك، واجعل جعلك، ولا إله غيرك، وأنت الله الحق المبين.

يا عالم السرِّ وأخفى، يا ذا الكرم والوفاء، علمك قد أحاط بعبدك؛ وقد شقى في طلبك؛ فكيف لا يسقى من طلب غيرك؛ تلتفت في حتى علمت أن طلبى لك جهل؛ وطلبى لتغيرك كفر؛ فأجرنى من الجهل؛ واعصمنى من الكفر؛ يا قريب أنت القريب وأنا البعيد؛ قربك أياسنى من غيرك؛ وبعدي عنك ردى للطلب لك؛ فكن لى بفضلك حتى تمحو طلبى بطلبك، يا قوى يا عزيز، إنك على كل سىء قدير.

اللهم لا تعذبنا بإرادتنا، وحبِّ شهواتنا، فنشغل أو نحجب أو نفرح بوجود مرادنا، أو نحزن أو نسخط أو نسلّم تسليم النفاق عند الفقد، وأنت أعلم بقلوبنا، فارحمنا بالنعيم الأكبر، والمزيد الأفضل، والفوز الأكمل، وغيّبنا وغيّب عنا كل شىء، وأشهدنا إياك بالإشهاد، وانصرنا فى الحياة الدنيا ويوم يقوم الأسهاد.

يا الله يا قدير يا مرید يا عزیز يا حكيم يا حميد، إنا نسألك بالقدرة العظمى، وبالمشيئة العليا، وبالآيات والأسماء كلها، وبهذا العظيم منها أن تسخر لنا هذا البحر وكلّ بحر هو لك فى الأرض والسماء، والملك والملكوت، كما سخرت البحر لموسى، وسخرت النار لإبراهيم، وسخرت الجبال والحديد لداود، وسخرت الريح والشياطين والجنّ لسليمان، وسخر لنا كل شىء يا من بيده ملكوت كل سىء وهو يجير ولا يجار عليه، يا علىّ يا عظيم، يا حلیم يا عليم، احون قاف آدم حم هاء آمين

2.13.2. Şeyh Ebû'l-Hasan Şâzelî'nin Hizbi

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم، بسم الله الرحمن الرحيم.

الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم مالك يوم الدين، إياك نعبد وإياك نستعين، اهدنا الصراط المستقيم، صراط الذين أنعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين آمين.

الله لا إله إلا هو الحى القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما فى السموات وما فى الأرض من ذا الذى يشفع عنده إلا بإذنه يعلم ما بين أيديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشىء من علمه إلا بما شاء وسيع كرسيه السموات والأرض ولا يئوده حفظها وهو العلىّ العظيم.

آمن الرسول بما أنزل إليه من ربه والمؤمنون كل آمن بالله وملائكته وكتبه ورسله لا تفرق بين أحدٍ من رسله وقالوا سمعنا وأطعنا غفرانك ربنا وإليك المصير، لا يكلف الله نفساً إلا وسعها لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت ربنا لا تؤاخذنا إن نسينا أو أخطأنا ربنا ولا تحمل علينا إصراً كما حملته على الذين من قبلنا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا أنت مولانا فانصرنا على القوم الكافرين.

ألم، الله لا إله إلا هو الحى القيوم، نزل عليك الكتاب بالحق مصدقاً لما بين يديه وأنزل التوراة والإنجيل من قبل هدى للناس وأنزل الفرقان، إن الذين كفروا بآيات الله لهم عذاب شديد والله عزيز ذو انتقام، إن الله لا يخفى عليه شىء فى الأرض ولا فى السماء، هو الذى يصوركم فى الأرحام كيف يشاء لا إله إلا هو العزيز الحكيم.

قل اللهم مالك الملك تؤتى الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعزّ من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير إنك على كل سىء قدير، تولج الليل فى النهار وتولج النهار فى الليل وتخرج الحى من الميت وتخرج الميت من الحى وترزق من تشاء بغير حساب.

الذى خلقنى فهو يهدين، والذى هو يطعمنى ويسقئ وإذا مرضت فهو يشفين، والذى يمتنئى بهم يحيين، والذى أطمع أن يغفر لى خطيئتى يوم الدين، رب هب لى حكماً وألطفنى بالصالحين، واجعل لى لسان صدق فى الآخرين، واجعلنى من ورثة جنة النعيم، واغفر لأبى إنه كان من الضالين، ولا تخزنى يوم يبعثون، يوم لا ينفع مال ولا بنون إلا من أتى الله بقلب سليم، وأزلفت الجنة للمتقين، وبرزت الجحيم للغاوين.

سبح لله ما فى السموات، والأرض وهو العزيز الحكيم، له ملك السموات والأرض يحيى ويميت وهو على كل شىء قدير، هو الأول والآخر والظاهر والباطن وهو بكل شىء عليم، هو الذى خلق السموات والأرض فى ستة أيام به استوى على العرش يعلم ما يلج فى الأرض وما يخرج منها وما ينزل من السماء وما يعرج فيها وهو معكم أين ما كنتم والله بما تعملون بصير، له ملك السموات والأرض وإلى الله ترجع الأمور، يولج الليل فى النهار ويولج النهار فى الليل وهو عليم بذات الصدور.

هو الله الذى لا إله إلا هو عالم الغيب والشهادة هو الرحمن الرحيم، هو الله الذى لا إله إلا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار المتكبر سبحان الله عما يشركون، هو الله الخالق البارئ المصور له الأسماء الحسنى يسبح له ما فى السموات والأرض وهو العزيز الحكيم. والضحى والليل إذا سجى، ما ودّعك ربك وما قلى، وللآخرة خيراً لك من الأولى، وسوف يعطيك ربك فترضى، ألم يجدهم يتيماً فأوى، ووجدك ضالاً فهدى، ووجدك عائلاً فأغنى، فأما اليتيم فلا تقهر، وأما السائل فلا تنهر، وأما بنعمة ربك فحدث.

ألم نشرح لك صدرك، ووضعنا عنك وزرك، الذى أنقض ظهرك، ورفعنا لك ذكرك، فإن مع العسر يسراً، إن مع العسر يسراً، فإذا فرغت فانصب، وإلى ربك فارغب.

إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم بأن لهم الجنة يقاتلون فى سبيل الله فيقتلون ويقتلون وعداً عليه حقا فى التوراة والإنجيل والقرآن ومن أوفى بعهده من الله فاستبشروا ببيعكم الذى بايعتم به وذلك هو الفوز العظيم، التائبون العابدون الحامدون السائحون الراكعون الساجدون الآمرون بالمعروف والناهون عن المنكر والحافظون لحدود الله وبشر المؤمنين. قد أفلح المؤمنون، الذين هم فى صلاتهم خاشعون، والذين هم عن اللغو معرضون، والذين هم للزكاة فاعلون، والذين هم لفروجهم حافظون، إلا على أزواجهم أو ما ملكت أيمانهم فإنهم غير ملومين، فمن ابتغى وراء ذلك فأولئك هم العادون، والذين هم لأماناتهم وعهدهم راعون، والذين هم على صلواتهم يحافظون، أولئك هم الوارثون، الذين يرثون الفردوس هم فيها خالدون.

إن المسلمین والمسلمات والمؤمنين والمؤمنات والقانتين والقانتات والصادقين والصادقات والصابرين والصابرات والخاشعين والخاشعات والمتصدقين والمتصدقات والصائمین والصائمات والحافظين فروجهم والحافظات والذاكرين الله كثيراً والذاكرات أعد الله لهم مغفرةً وأجرًا عظيماً.

إن الإنسان خلق هلوعاً، إذا مسه الشرّ جزوعاً، وإذا مسه الخير منوعاً، إلا المصلين، الذين هم على صلاتهم دائمون، والذين فى أموالهم حق معلوم، للسائل والمحروم، والذين يصدقون بيوم الدين، والذين هم من عذاب ربهم مشفقون، إن عذاب ربهم غير مأمون، والذين هم لفروجهم حافظون، إلا على أزواجهم أو ما ملكت أيمانهم فإنهم غير ملومين، فمن ابتغى وراء ذلك فأولئك هم العادون، والذين هم لأماناتهم وعهدهم راعون، والذين هم بشهاداتهم قائمون، والذين هم على صلاتهم يحافظون، أولئك فى جنات مكرمون.

اللهم إنا نسألك صحة الخوف، وغلبة الشوق، وثبات العلم، ودوام الفكر ونسألك سرّ الأسرار المانع من الإصرار حتى لا يكون لنا مع الذنب أو العيب قرار، واجتبتنا واهدنا إلى العمل بهذه الكلمات التى بسطتها لنا على لسان رسولك، وابتليت بين إبراهيم خليلك فأتمهن قال إني جاعلك للناس إماماً قال ومن ذريتي قال لا ينال عهدي الظالمين.

فاجعلنا من المحسنين من ذريته ومن ذرية آدم ونوح، واسلك بنا سبيل أئمة المتقين باسم الله وبالله ومن الله وإلى الله وعلى الله فليتوكل المتوكلون.

حسبى الله، أمنت بالله، رضيت بالله، توكلت على الله، لا قوة إلا بالله. أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبده ورسوله.
رب اغفر لى وللمؤمنين والمؤمنات، والحمد لله رب العالمين، الرحمن الرحيم، مالك يوم الدين، إياك نعبد وإياك نستعين، اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين أنعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين.

قل الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى.

رب إني ظلمت نفسي ظلماً كثيراً فاغفر لى وتب علىّ، لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين.

يا الله يا على يا عظيم، يا حلیم يا علیم، يا سمیع يا بصیر، يا مرید، يا قدير، يا حی، يا قیوم، يا رحمن يا رحیم، يا من هو هو، يا هو، يا أول یا آخر، یا ظاهر یا باطن، تبارک اسم ربك ذی الجلال والإكرام.

اللهم صلنى باسمك العظيم الذى لا يضرّ معه شيء فى الأرض ولا فى السماء، وهب لى منه سرّاً لا تضرّ معه الذنوب شيئاً، واجعل لى منه وجهاً تقضى به الحوائج للقلب والعقل والروح، والسرّ والنفس والبدن، ووجهاً ترفع به الحوائج من القلب والعقل، والسرّ والروح، والبدن والنفس، وأدرج أسمائى تحت أسمائك، وصفاتى تحت صفاتك، وأفعالى تحت أفعالك، درج السلامة: وإسقاط الملامة، وتنزل الكرامة، وظهور الإمامة، وكمل لى ما ابتليت به أئمة الهدى من كلماتك وأغنى حتى تغنى بى، وأحبنى حتى تحببى بى ما شئت ومن شئت من عبادك، واجعلنى خزانة الأربعين، ومن خلاصة المتقين، واغفر لى فإنه لا ينال عهدك الظالمين.

طس؛ حم عسق؛ مرج البحرين يلتقيان بينهما برزخ لا يبغيان.

الحمد لله رب العالمين، الرحمن الرحيم، مالك يوم الدين، إياك نعبد وإياك نستعين، اهدنا الصراط المستقيم، صراط الذين أنعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين.

قل هو الله أحد، الله الصمد، لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً أحد.

قل هو الله أحد، الله الصمد، لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً أحد.

قل هو الله أحد، الله الصمد، لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً أحد.

İKİNCİ BÖLÜM

1.BULGULAR VE TARTIŞMA

1.1.Eserin Muhteva ve Özellikleri

İbn Atâullah el-İskenderî, bu eserinin önsözünde Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salat ve selam ile başladıktan sonra şeyhi Ebu'l-Abbas'ın faziletlerinden bahseder. Ardından ise kendisinden sonrası için kitap bırakmayan ve "kitaplarım arkadaşlarımdır" diyen, şeyhinin şeyhi Ebu'l-Hasan eş-Şazeli'nin menzilelerini, ondan duyduklarını, kerametlerini, bilgisini, sırlarını, Allah ile olan muamelesini, Kur'an ayetlerinin tefsirinde söylediklerini, hadis-i şeriflerle ilgili yorumlarını, tasavvuf ehillerinin kolayca anlaşılamayan sözlerinin hakikatlerini izharı, Ebu'l-Abbas'ın Şeyh Ebu'l-Hasan'dan naklettiklerini, Ebu'l-Abbas'ın şiirleri ve onun huzurunda okunan şiirleri ve tasavvuf-tarikat ehillerinin şiirlerini nakleder.

Mezkûr kitap, bir önsöz, on bâb ve bir hatimeden müteşekkildir.

Önsöz, Hz. Peygamber'in tüm mahlûkatın en faziletlisi olduğuna dair delil getirmeyi kapsamaktadır. Ayrıca, "evliyâlar nübüvvet nurunun yansımalarıdır." tezinden yola çıkarak nübüvvet nurunun devam etmesi gerektiği için, velayet nurunun devam ettiğini belirterek risalet, nübüvvet ve velayet arasındaki farkları anlatmıştır. Ayet ve hadislerde geçen ibare ve ifadelerden velayetin kısımları, velinin üstün değerini, rütbesinin büyüklüğü, konumunun yüceliği anlatılmıştır.

İbn Atâullah el-İskenderî eserin mukaddimesinde kitabın içeriğini güzel bir şekilde sistematize ederek bâbların içeriği ve kitabın geneli hakkında pek kıymetli bilgiler paylaşmaktadır. Bunları şöyle aktarabiliriz:

Birinci Bâb'da: Şeyhi Ebu'l-Abbas'ı tanıtarak, kendi dönemindeki âlimlerin ona dair şehadetlerini aktarmıştır.

İkinci Bâb: Şeyhi Ebu'l-Abbas'ın, kendisinin makamın varisi olduğuna, aşkın biri olduğu ve kendisinin, kendisi hakkında ona verilen büyük nimetlerden bahsetmesi hakkındadır.

Üçüncü Bâb: Tecrübeleri, makamları, mükâşefeleri ve arkadaşlarının kendisi ile ittifak ettikleri konular hakkındadır.

Dördüncü Bâb: İlmi, zühdü, verâsı, himmetinin yüceliği, hilmi, sabrı ve yolunun doğruluğu hakkındadır.

Beşinci Bâb: Allah'ın kitabından manasını açıkladığıçfaklı olarak tefsir ettiği (işari tefsir) bir kaç ayet hakkındadır.

Altıncı Bâb: Hz. Peygamber'in hadislerini açıklayıp, hususiyet ehlinin (tasavvuf ehli)mezheplerince, gizli manalarıaçıklaması hakkındadır.

Yedinci Bâb: Ehl-i hakikatin, anlaşılamayan veya anlaşılması zor olansözleri hakkındadır.

Sekizinci Bâb: Hakikatler, makamlar ve kapalı konuların keşfiyle ilgili söyledikleri hakkındadır.

Dokuzuncu Bâb: Onun söylediği veya onun huzurunda söylenen şiirleri içermektedir.

Onuncu Bâb: Bu bölümde duası ve zikri, ilminden alanlar için düzenlediği hizbi ve bunun gerekleri olan kendi şeyhi Ebu'l-Hasan'ın zikri ve hizbi hakkındadır.

Hatimedede ise: Bizi Allah'a yönelten nazım ve nesir olarak vasiyetleri ve bizim ona nispetle olan bağlılığımız hakkındadır.

1.1.1. Önsöz

Bu bölümde Yüce Allah'ın peygamberleri göndermesindeki gayeye değinerek, Allah'ın, insan aklının Hakk'ın rububiyetini algılamaktan aciz olduğunu bildiği için peygamberleri görevlendirmiş, O'ndan gelenlerin kabulü için peygamberlerde genel bir istidad yarattığınıanlatmaktadır. Bununla beraber Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden üstün olduğunu çeşitli hadis ve ayetlerle desteklemektedir. Bu delillerden biri olarak da şu ayeti getirir: “*Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.*”¹²⁷ Dolayısıyla kendisiyle başkalarına rahmet edilen kişi, Allah dışındaki her varlıktan faziletlidir. Buna peygamberler de dâhil, hatta buradan yola çıkarak diğer peygamberler rahmetten yaratılmış fakat peygamber ef. (s.a.v.) rahmetin ta kendisidir.

¹²⁷ Kur'an, 21. *Enbiya Sûresi, Ayet 107.*

1.1.2. Şefaât Hadisi

Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere üstünlüğü için sünnetten getirdiği delillerden biri ise şefaât hadisidir. Malum olduğu üzere bu hadiste insanların kendisi için şefaât etmesi umuduyla bazı peygamberlere başvurması nihayetinde de Hz. Peygamber'e gidilmesi hakkındaki hadistir.¹²⁸ Müellif, hadisi zikrettikten sonra şu soruyu sorar: Niçin peygamberler şefaât işini birbirlerine havale etmişler de insanlar direkt olarak Hz. Peygamber'e yönlendirilmemişler? Müellif, "Eğer baştan direkt Hz. peygamberimize gönderilselerdi, hadisten başkalarının bu hakka sahip olmadıkları anlaşılırdı." şeklinde bir cevap vererek hadisten çeşitli sonuçlar çıkarır.

Bununla birlikte hadisten çeşitli faydalar çıkarma şeklinde bir yöntem de izlemiştir. İlgili hadis hakkında üç faydadan bahseder:

1. İman artar ve eksilir.
2. Marifetlerin sonu yoktur.
3. Bütün peygamberler rahmetten yaratılmıştır.

Hz. Peygamber ise rahmetin kaynağıdır.

1.1.3. Nebi İle Rasul Arasındaki Fark

Yine Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere üstünlüğü bâbında, "ümmetin âlimlerinin İsrailoğullarının nebilere gibi olduğu" hadisini zikrederek ve hadisten yola çıkarak Nebi ile Rasul arasındaki farka da değinir. Konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: "Nebi yeni bir şeriat getirmez. Kendinden öncekinin şeriatını takrir etmek için gelir. Yuşa b. Nun gibi, o Musa (a.s.)'nın şeriatını takrir, Tevrat'takilerle amel etmeyi emretmek için geldi. Yeni bir şeriat getirmedi. Rasûl ise; Musa (a.s.) gibi, Tevrat'ın içerdiği yeni şeriatı getirdi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle der: "*ümmetimin âlimleri, Beni İsrail'in nebilere gibidir.*" Yani, onların getirdiklerini takrir edenler, pekiştirenler ve emredenler olarak gelirler. Yeni bir şeriatı getirecek değiller."

Bu bölümde dikkatimizi çeken bir diğer husus ise müellifin, ayet ve hadislerde geçen ifadelerden genel bazı çıkarsamalarda bulunmasıdır. Örneğin, Allah'ın ve Rasulullah (s.a.v.)'in sözlerinde ne zaman "ilim" gelirse, ondan murat kendisine haşyetin dayandığı, beraberinde inabenin bulunduğu kontrol altına alınmış arzusunun övülen, faydalı ilmidir.

¹²⁸ *Sahihi Buhari*, IX/179; *Sahih Müslim*, İbn Ebi Şeybe, s. 326.

Müellifimizin ayet ve hadislerle ilgili değişik ve bir o kadar da ilginç yorumları olduğunu görmüştük. Bunlardan en dikkat çekenlerden biri de velilerin, Allah'ın ayetleri olduğunu iddia etmesidir. Bu sözünü de “*Biz bir ayetin hükmünü kaldırır veya onu unutturursak, mutlaka ondan daha hayırlısını veya benzerini getiririz*”¹²⁹ konuyla ilgili olarak zikrettiğimiz ayet hakkında Ebu'l-Abbas'ın söylediği şu sözle tezini desteklemektedir: “Allah'ın her bir velisinin karşılığında mutlaka ondan daha hayırlısını veya benzerini getiririz. Velilerden biri eksilse gökyüzü damlasını göndermez, yeryüzü nebatını çıkarmaz. Ancak zaman bozulduğunda, onlar var olmalarına rağmen Allah tarafından gizlenirler. O zamanın insanları, Allah'tan yüz çevirir, Allah'ın dışındakileri tercih eder, öğüt fayda vermez, uyarı onları Allah'a yönlendirmezse artık onlar, Allah'ın velilerinin kendileri arasında zuhur bulmasına ehil değildirlir.”

Müellifimizin takip ettiği metotlardan biri de işlemiş olduğu konu hakkında bazen sahabe sözlerine başvurmuş ve onları delil olarak getirmiştir. Örneğin velilerin yeryüzünde bulunması hakkında Hz. Ali'den şöyle bir söz nakleder: Hz. Ali (k.v) Humeyd b. Ziyad'a olan hitabında şöyle diyordu: “*Allah'ım, yeryüzünü senin hüccetinle senin için kaim olanlardan mahrum etme. Onlar sayı olarak azdır ancak Allah katındaki değerleri bakımından büyüktürler. Kalpleri yüksek yere bağlıdır. Onlar, Allah'ın kulları ve memleketleri içindeki halifeleridir. En çok görmeyi arzuladıklarıdır.*”¹³⁰

Sık sık hadisleri kullanan müellif genel olarak sadece hadis metinlerini verirken bazen de son râviyi zikreder, sonra hadis metnine geçer. İmam Rabbani Muhammed b. Ali et-Tirmizi (r.a), Hatm adlı kitabında İbn Ömer'e dayandırdığı rivayette, Rasûlullah (s.a.v)'in: “*Ümmetim yağmur gibidir. Başı mı sonu mu hayırlıdır bilinmez*” dediğini söylemiştir.¹³¹

Müellifimiz konuları işlerken teşbih sanatını güzel bir şekilde kullanır, anlatımını hikâye ve kıssalarla süsler, ardından da bunlara bazen şiirler de ekleyerek konuyu daha albenili hale getirir. Konuyla ilgili örneklerden biri de şöyledir: Bazı arifler şöyle demiş: Allah'ın öyle kulları vardır ki, zamanın karanlığı arttıkça onların nurları da artar. Onlar yıldızlar gibidir. Gecenin karanlığı arttıkça o yıldızların ışığı

¹²⁹ Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 106.

¹³⁰ İbn Ataullah, a.g.e., s.19.

¹³¹ İbn Ataullah, a.g.e., s.19.

da artar. Yıldızların nuru evliyânın kalbindeki nurun yanında nedir ki, yıldızların nuru bulanır, evliyânın kalbinin nuru bulanmaz. Yıldızların nuru dünyaya ulaşır, evliyânın kalbinin nuru Allah'a ulaşır.¹³²

İbn Atâullah eserinde zikrettiği hadislerin kaynaklarını bazen belirtmiş bazen de hadisin kaynağını verme ihtiyacı duymamıştır. Bu eserin en önemli eksiklerinden olsa gerek zira hadisin kaynağına ulaşmak önemli olduğu gibi, uydurma hadislerin önüne geçebilmenin yegâne yoluda hadisin sıhhat derecesini bilmektir. Kaynağı verdiği örnek *“Bu din güçlüdür. Yumuşaklıkla ona dalın”*¹³³ Kaynağı vermediğine örnek ise: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *“Allah azze ve celle buyurdu ki, her kim benim bir velime düşmanlık etse, o bana savaş ilan etmiştir...”*¹³⁴

Müellifimizin kitabında en çok eleştirilebileceği noktalardan biri de hadisleri herhangi bir süzgeçten geçirmeksizin, yani sıhhat ve zaafına dikkat etmeksizin eserine almış olmasıdır. Hadiste şöyle gelmiştir: *“Kur'an'ın ve zikrimin kendisini benden istekte bulunmaktan alı koyduğu kimseye, isteyenlere verdiğimden daha fazlasını veririm.”*¹³⁵ Bir diğer rivayet ise şöyle nakledilmiştir: Hadiste şöyle gelmiştir: *“Nefsini bilen, Rabbini bilir.”*¹³⁶

Bazen ayetler hakkında aşırı diyebileceğimiz tevillerde bulunur. Bunlardan biri de *“Allah iman edenlerin velisidir.”*¹³⁷ *“Allah iman edenleri müdafaa eder.”*¹³⁸ Ayetleri hakkında yaptığı yorumlardır. İbn Atâullah ilgili kitabında şöyle demektedir: “Allah'ı kendilerinde fiili olarak gören, mahlûkattan nasıl yardım alır? Veliler kendisine sığındığı halde onlara yardımı terkeder mi? Onlar kendilerinden vazgeçip Allaha sığındıklarında, O'nun hükümlerine teslim olduklarında Allah'ın onlara yardım etmemesi düşünülemez. Fakat şunu da bilelim Dünya kısa Ahirete göre çok daha değersiz dolayısıyla Allah, c.c. bir veliye eziyet eden kişiye acilen, yani daha Dünyadayken mukabelede bulunmaz. Kısacık dünya hayatında onların eziyetlerine karşılık olarak ceza vermesini beklememek lazım der. Fakat bu, onlara daha Dünyadayken ceza verilmez manasına gelmemeli sadece şunu anlatmak istiyor yazar, Dünyanın ömrü kısa Allah elbette veliye yapılan düşmanlığı cezalandırır fakat

¹³²İbn Ataullah,a.g.e., s.20.

¹³³İbn Ataullah,a.g.e.,s.25-26.

¹³⁴İbn Ataullah,a.g.e., s. 21.

¹³⁵İbn Ataullah,a.g.e., s. 22.

¹³⁶İbn Ataullah,a.g.e., s. 33.

¹³⁷Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 257.

¹³⁸Kur'an, 22. Hac Sûresi, Ayet 38.

bu Dünyada mı olur Ahirette mi olur yoksa her ikisinde mi olur o belli değil. Sadece, eğer dünyada ona ceza verilmemişse bu dünyanın ömrünün kısalığı ve değersizliğindedir.

Müellifimiz farzların, zahir ve batın olmak üzere iki kısımdan müteşekkil olduğunu; zahir olanların, beş vakit namaz, Ramazan orucu, zekât, hac vb. olduğunu belirtir. Batın olanların ise, Allah'ı bilmek, onun için sevmek, ona dayanmak, vaadine güvenmek, ondan korkmak, ondan ummak vb. olduğunu söyler. Bu tesbitin altını çizmek gerekir, mutasavvufların elbette eleştirilecek tarafları olur. Fakat buna benzer değerlendirmeleri dini hayata bu derinlikte bakmaları çok ama çok önemlidir. Özellikle Müslümanlığın bir takım ritüellere hapsedildiği dünyevileşmenin bir kasırga gibi adeta her kesimden insanları etkilediği bir dönemde batını farzların da olduğunu bilmek/anlatmak “islamın şartları sadece beş değildir, bunlara ilaveten mesela beş tane daha vardır. Allahı bilmek, O'ndan korkmak menfaat için değil Allah için sevmek, tüm ibadetleri desinler diye değil Allah için samimi duyguyla yapmak v.s. bütün bunlarda islamın birer şartıdır.” İnanarak diyebilmek çok değerli olsa gerek. Zira zahiri farzlar asıl amaçlarına uygun olarak ifa edilmediklerinde bozulmalar başlıyor. Tabii ki fitratı rahatsız eden bu bozulma bireyle sınırlı kalmıyor. Toplumuda etkiliyor doğal olarak. Tasavvufi bakış açısının dünyevi ahayatomuzu da ilgilendiren bir boyutu olduğu gerçeğinin görülmesi bakımından bu tür tesbitlerin işlenmesi önemlidir.

İskenderî, bazen emir ve yasakların hikmetlerinin neler olabileceği konusunda fikir yürütür. Bazen de bu hikmetin ardında olabilecek muhtemel batını anlamlar üzerinde durur. Ona göre, Allah kullarına vucuben emrettiği veya nedben kendisinden istediği her şeyin yapılmasında mutlaka kulları için bir maslahat olduğu gibi; mekruh olan veya yasaklanan her şeyin terkinde de mutlaka kullar için maslahat vardır. Mesela şöyle bir tahlilde bulunur Her emredilen veya tavsiye dilen şeyler mana âleminde Allah ile beraber olmayı sağlıyor, yani ibadetler ile insanlar sürekli Allah ile beraber olurlar zikri, fikri sürekli Allah olur. Allah ile beraber olmaktan maksat elbette her işinde ilahi rızayı gözetir makamına yükselmek kastediliyor. Yani dünyadaki bir mükâfatıdır bu, tabiri caizse sözkonusu ibadetler sayesinde kişinin gözü, Allahtan başka hiçkimseyi görmüyor, yaptığı herşeyde Allah rızasını arıyor. Onun için tek kıstas Allahın ne dediğidir, başkalarının değil. Yasaklar ise kişiyi Allahtan uzaklaştırıyor. Böylece Allahtan uzak olan kul bundan sonraki hayatı da bu

şekilde olumsuz seyreder demek istiyor. Demekki ibadetler, yakınlığın sebepleri ve vesileleridir. Bu yüzden emredilmişler. Günahlar ise, ayrılık sebepleri ve vesileleridir. Bu yüzden yasaklanmışlardır. İbadetlerin farz kılınmalarının, günahların da yasaklanmalarının sebepleri işte böyle batını bir tahlille karşımıza çıkıyor. Leyl süresinde buna benzer bir mana rahatlıkla görülebilir.” Onun için kim (elinde bulunandan sadaka olarak) verir, Allah’a karşı gelmekten sakınır ve en güzel sözü (kelime-i tevhidi) tasdik ederse, biz onu en kolay olana(cennete) kolayca iletiriz. Fakat kim cimrilik eder, kendini Allah’a muhtaç görmez ve en güzel sözü (kelime-i tevhidi) yalanlarsa, biz de onu en zor olana(cehenneme) kolayca iletiriz.”

139

İbn Atâullah farzları zahiri ve batını diye ikiye ayırdığı gibi günahları da zahiri ve batını diye ayırmış ve bu günahlar arasında mukayese yapmıştır. Ona göre, batını günahların küçük ve büyükleri, zahiri günahların küçük ve büyüklerinden daha şiddetlidir. Mesela hasedi batını günah olarak değerlendirdiğimizde, verdiği zarar, toplumda oluşturduğu tahribat, hem sahibini içten içe kemirmesi v.s. zararlarını düşündüğümüzde müellifin bu tahlilde ne kadar haklı olduğunu görebiliyoruz. Veya menfaatperest bir yaklaşımla herşeyin merkezinden maddeyi gören kapitalist sistemle manevi olarak mücadele etmeyip onu içselleştirmek durumunda kalan Müslümanların, iletişim başdöndürücü bir hızla geliştiği bu çağda iyi bir örnek olamamaları, bunun neticesin de de algıları yönetememelerini düşündüğümüz zaman, İbn Atâullah’a hak veririz. O halde “Batını günahlar zahiri günahlardan daha zararlıdır.” İddiasının dikkate değer bir tesbit olduğu bunun üzerinde ayrıca araştırmalar yapmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Eserde çok olmasa da bazen ayetlerde veya hadislerde geçen kelimelerle ilgili lügavi tahlillere rastlamak mümkündür. Konuyla ilgili şu örnekleri verebiliriz: “*Kulum bana nafilelerle yaklaşımaya devam edecek ta ki, onu sevmeye başlarım.*” Nafileler fazlalık demektir. Bu yüzden ganimette imamın, payından fazla olarak uygun görüp verdiği nefl-enfal denmiştir.¹⁴⁰

Bir başka örnekte, “ş-k-r”nin “k-ş-r”nin çevrilmiş olduğu söylenir. Hayvan dişlerini gösterdiğinde, “keşereti’d-dabbe” denir.¹⁴¹ Arap edebiyatına, gramerine

¹³⁹Kuran, 92. Leyl süresi Ayetler,5-6-7-8-9-10.

¹⁴⁰İbn Ataullah,a.g.e., s.24.

¹⁴¹İbn Ataullah,a.g.e., s.148.

vakıf olduğunun bir örneği olarak bu değerlendirmeyi aldık. Zira âlim olamayan tasavvuf ehlinin bir takım hürafelere başvurduklarını, sünnete hizmeti bırakıp dine zarar verdiklerini biliyoruz.

Bir diğerinde şöyle demektedir: “Şu hadiste geçen garabetin manası nedir: *“Din, garib olarak başladı ve tekrar ilk başladığı gibi garib olacaktır. Gariplere müjde olsun.”* Bilesin, zikredilen hadisteki garipliğin manası, hakkı yerine getirmek üzere yardım edenlerin azlığıdır. Dolayısıyla onu yerine getiren destek ve yardım olmadığı için garib olacaktır. O dönemde hakkı yerine getireni ancak imanının kuvveti ve yakîninin mükemmelliği onu harekete geçirecektir.”¹⁴²

Eserin bir başka özelliği ise müellifin, tasavvufçuların dilinde meşhur olan hadislerle çokça yer vermesidir. *“onu (kulumu) sevdiğimde işiten kulağı gören gözü olurum...”* veya *“yaptığım hiçbir şeyde kulumun, ölümü sevmediği zamanki, nefsinin almaktaki tereddüd gibi bir tereddüd geçirmedim.”*¹⁴³

İbn Atâullah el-İskenderî'nin çok sık başvurduğu yöntemlerden biri de ayet ve hadislerden faydeler (dersler) çıkarmasıdır. Bununla ilgili örneklerden biri de: *“Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velileri ise tâğûttur. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır. Onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalırlar.”*¹⁴⁴ Ayeti ile ilgili olanıdır.¹⁴⁵ Mesela bu faydalardan bir tanesi şöyle: *“Onları karanlıklardan nura çıkarır”* Rahmetinin ve nimetinin bol olmasına binaen *“Allah, iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır,”* dediğinde bundan anlaşılıyor ki, onlar bazen karanlıklara girerler. Ancak Allah onların velisi olduğu için, onların çıkışlarını üstlenir. İşte bu ve buna benzer bakış açılarına özellikle önyargıların hepimizi esir aldığı bu zamanda çok ihtiyaç var. Veli de olsa karanlığa düşebilir hata yapabilir! Bunu abartmamak lazım, zira o da bir kuldur neticede. Fakat bir fark var; Allah onların bu karanlıktan çıkışlarını üstlenmiştir. Onlar, karanlıktan çıkıp tekrar insanları aydınlatmaya devam edecekler.

Müellifimiz bazen bir kanaat belirtir, ardından ayet ile delillendirir. Konuyla ilgili örneklerden biri de şudur: Delil ve burhan velayeti şuhud ve ayan velayeti

¹⁴²İbn Ataullah,a.g.e., s.130.

¹⁴³İbn Ataullah,a.g.e.,s.26-27.

¹⁴⁴Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 257.

¹⁴⁵İbn Ataullah,a.g.e.,s.28-30.

diyebilirsin. Delil ve burhan velayeti, itibar ehli için, şuhud ve ayan velayeti, basiret ehli içindir. Birinci velayet ehli için, Allah şöyle buyurmuş: “*Biz onlara delillerimizi, hem kâinat çapında hem de kendi nefşlerinde göstereceğiz.*”¹⁴⁶ İkinci velayet ehli içinse, Allah’ın şu sözü vardır: “*Allah de, sonra bırak onları, daldıkları bataklıkta oynaya dursunlar.*”¹⁴⁷ Aslında yakın manayı gözardı etmemek şartıyla ayetlerin uzak manalarını da görmek buna göre bir takım tahlillerle Kur’anın zenginliğinden ümetin istifade etmesini sağlamak faydalı bir ilmi çalışma olarak görülebilir.

Eserde, kudsî hadisler çok yoğun kullanılmıştır.¹⁴⁸ Şunu örnek olarak zikredebiliriz. Kâinat, kendisinin yanında durup, onun kudretine nüfuz etmeyenler için, hicab kaynağıdır. Râvi diyor ki: Peygamber (s.a.v) gecede olanların etkisi ile sabahladı. Dedi ki: “Bilir misiniz Rabbiniz ne dedi?” dediler ki: “Allah ve resulü daha iyi bilir.” Dedi ki: “Rabbiniz demiştir. Kullarımdan kimi mümin kimi kâfir oldu. Bize Allah’ın fazlıyla yağmur yağdı diyen bana inandı. Yıldızları inkâr etti. Falan yıldız bize yağmur yağdırdı diyen ise, beni inkâr etti yıldızlara inandı.”¹⁴⁹

İbn Atâullah el-İskenderî, kitabında bazı paragraflara dua ile giriş yapar. Örneğin, “Allah sana nimetlerinin yaygısını yaysın. Seni kendi hazretinin ehlinden kılın...” diyerek kuracağı cümleye dua ile başlamaktadır.¹⁵⁰

Müellif, kitabının başında zikrettiği bölüm hakkında şöyle bir değerlendirme yapar: “Bu mukaddime, akıl sahipleri için bazı faydalı nüktelere dikkat çeker ve onların güzel yüzünden seçkinlerin istidlal ettiklerini keşfedeceğiz ki, bu taife ile ilgili kerametlerinden aktaracaklarımızın kabulü için ve onlara isnad edeceğimiz açık ayetlere inşallah bir hazırlık olsun.”¹⁵¹

1.2. BİRİNCİ FASIL

Müellifimiz bu bölümde kerametın varlığı, cevazı, mümkün oluşu ile hissî ve mânevi olmak üzere iki ayrıldığı meselelerine temas etmektedir. Ayrıca sahabelerden zuhur eden bazı keramet türünden olaylara yer vermiş ve bunları Ebu’l-Hasan tarafından ayetlere getirilen işari yorumlarla desteklemiştir. Keramete inanmayı üç

¹⁴⁶Kur’an, 41. FussiletSûresi, Ayet53.

¹⁴⁷Kur’an, 6. En’am Sûresi, Ayet 91.

¹⁴⁸İbn Ataullah, a.g.e., s.33-34.

¹⁴⁹Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî.(1996). *el-Cami’ li Ahkami’l-Kur’an*, Daru’l-Hadis, Kahire, XVII/230.

¹⁵⁰İbn Ataullah, a.g.e., s.33.

¹⁵¹İbn Ataullah, a.g.e., s.41.

temel gerekçeye bağlamış ve ardından kerameti kabul etmeyenleri tasvip edilemeyecek şekilde ağır bir dille (sapıklıkla) eleştirmiştir.

Şimdi değindiğimiz mevzularda ne dediği ile ilgili İbn Atâullah 'a kulak verelim: “Keramet hakkında iki görüşümüz var. Birincisi caiz olması, ikincisi ise gerçekleşmesidir. Cevaz konusuna gelince, açıktır ki velilerden kerametın zuhur etmesi mümkünattandır. Zira eğer mümkünattan olmasaydı ya vaciplerden ya da imkânsızlardan olurdu. İmkânsızlardan olması batıldır. Çünkü imkânsız eğer varlığı takdir edilirse aklın onu muhal görmesi gerekir. Oysa akıl kerametın varlığını imkansız, varlığı düşünülemez bir nesne olarak görmüyor. Velilerin kerametizorunludur demek de doğru olmaz. Zira taife icma etmiştir ki, bazen veli harikulade bir şey kendisinde olmadığı halde veli olabiliyor. Dolayısıyla caizlerden olduğu kesinleşmiştir. Caizlerden olan her şeyi akıl imkânsız görmez.¹⁵²

Müellif, Allah'ın velilerinin bazı gaybî bilgilere muttali olmalarının, aklen ve naklen mümkün olduğunu aktarmıştır. Buna örnek olarak da Medine de Hz. Ömer (r.a): “ey Sâriye dağa doğru çekil.” demiştir. Böylece Irak'ta bulunan Sariye'ye sesini duyurmuştur, demektedir.

İbn Atâullah, kerameti inkâr etmelerine göre insanları iki gruba ayırmıştır. Bunlardan birincisi, velilerin kerametini kökten inkâr edenlerdir. Müellif bu tip insanlar hakkında şöyle der: Bu mezhepten Allah'a sığınırız. Aslında bu mezheb, anlatılmaya layık ta değildir. Ancak biz onu anlatıyoruz ki, Allah bir kulu saptırmak istediğinde akıl ona yardım etmez, ilim ona fayda vermez. Kerametleri inkâr edenleri sapıklıkla itham ediyor. Bundan sonar artık artık bu kişinin akli veya sahip olduğu ilim ona fayda vermez.

İkinci bir grup ise, kendi zamanında olmayanların kerametlerini kabul eder ancak, kendi zamanlarındaki velilerin kerametini inkâr eder. Şeyh Ebu'l-Hasan'ın dedikleri gibidir onlar: “Vallahi onlar ancak İsraililerdir. Musa ve İsa (a.s)'yı tasdik ettiler. Kendi zamanına yetiştikleri için Hz. Muhammed (s.a.v)'i ise yalanladılar.”¹⁵³

Burada, benzetme ve ifadeler ağır olsa bile hak vermek gerekir. Zira eski dönemlerde yaşayan evliyanın kerametini kabul edip te bu dönemde yaşayan bir velinin kerametini Kabul etmemenin mantıklı bir gerekçesi olamaz.

¹⁵²İbn Atâullah,a.g.e., s.43.

¹⁵³İbn Atâullah,a.g.e.,s.46-48.

İskenderi, kerametın zuhurunun sebebi hakkında şöyle der: Keramet, bazen velinin nefsinde kendisi için zuhur eder. Bazen de kendisinde başkası için zuhur eder. Kendisi için zuhur ettiğinde, maksat o veliye, Allah'ın kudretini, birliğini ve sözlerini tanıtmaktır. Keramet sadece velinin muhatabını ilgilendirmez, aynı zamanda velinin kendisi içinde olabiliyor. Bir keramet zühûr olduğunda o veli bu keramet sayesinde hem Allahın küdretinin sonsuzluğunu hemde kendi acizliğini görmüş oluyor. Bunu da “Allahın kudreti sebeplere bağılı değildir.” Diye gerekçelendiriyor. İşte buna kendisi için zühûr eden keramet denir.

Keramet üç kısımdır.

Ona göre insanlar, keramet konusunda üç kısımdır:

1. Bir kısım vardır ki, onu amaç edinirler. Keramet sahibini keramet gösterdi diye yüceltirler. Fakat beledikleri kerameti bulamayınca da bu kez gereken değeri vermezler. Bu gruba göre veli olmanın ölçüsü bir nevi keramet gösterebilmesidir. Keramet gösteremiyorsa ona gereken değeri vermezler. Aslında bu yanlış bir ölçü zira veli olmanın ölçüsü Allah'ın emir ve yasaklarına uymasidir. İnsanların da velilere bu şekilde bakmaları gerekir. Eğer bu şekilde bakılmazsa bu sefer istidrac ve keramet birbirine karışabilir ve hayatı islama ve sünnete uygun olmadığı halde birilerine veli gözüyle bakılabilir. Kerameti bir amaç olarak görmek yanlış ve tehlikeli bir takım sonuçlara götürebilir.

2. Bir kısımda vardır ki şöyle diyorlar: keramet ancak, bazı kimselerin alandığı bir şeydir ki, kendilerine ait olmayan makama sığınmasınlar. Aslında bu grubun da başka bir açıdan kerametle istidracı karıştırdığını söyleyebiliriz. Zira keramet sahibi eğer hayatı sünnete uygunsa o bu kerameti hak etmiş demektir. Eğer sünnete uygun değilse zaten o zaman o keramet olamaz istidrac olur. Burada İbn Ataulah'ın özetlediği görüşü akatarmakta fayda var, şöyle diyor: Allah'a karşı saygısızlık olmasın diye veli kul keramet sahibi olmayı istememeli, fakat biz ondan bir kerametın sadır olduğunu gördüğümüz zaman saygı duymalıyız. Zira bu onun doğru yolda olduğunun işareti ve delilidir.

3. Bir kısımda vardır ki, keramet velide başkaları için zühûr eder. Bundan amaç, ona şahit olan kişiye şunu öğretmesidir: Keramet sahibi olan velinin yolunun doğru bir yol olduğunun delilidir. Bu kişi ya inkârcıdır, itiraf eder. Ya da kâfirdir,

imana döner.¹⁵⁴İnkârcının itirafını beklemek doğru bir tesbit olsa da, yani anlaşılması kolay bir değerlendirme olabilir. Fakat müellifin “ya kâfirdir imana döner” değerlendirmesini açıklamak gerekir. Velinin kerametinin işlevlerinden bir tanesinde kâfiri imana getirmektir. Kâfir dini tebliğ adına ortaya çıkan velinin kerametini gördüğünde imana gelir, sözkonusu keramet onun iman etmesine sebep olur diyor.

2.3. BİRİNCİ BÂB

Her ne kadar müellifimizin ifadesiyle kitabın yazılış amacı, Şeyh Ebu'l-Abbas'ın menkıbelerini anlatmak olsa da, iki durumdan ötürü Şeyh Ebu'l-Hasan'ın zikriyle başlanmıştır. Birincisi: Ebu'l-Abbas'ın ne kadar değerli bir evliya olduğunu belirtmek; Zira uyanuyulana göre şeref ve değer sahibi olur. İkincisi: Ebu'l-Abbas'ın kendisi de şeyhini zikredip, kendi özelliklerini anlatmaktan yüz çevirmiştir. Şeyhin şu özellikleri anlatılmaktadır: O,sûfilerinn dayanağı, Şeyh ve imamdır. Mühtedilerin ilmidir. Âriflerin süsüdür. Büyüklerin üstadıdır. Sünni mârifetlerle kendi döneminde münferittir. Allah'ı bilendir. Allah'a delalet edendir. Sırların zemzemi, nurların madeni, gavsların kutbu ve tüm ilimleri kendinde toplayandır. Nesebi, Takiyyuddin Ebû'l-Hasan Ali b. Abdüllah b. Abdilcebbar b. Temim b. Hürmüz b. Hatem b. Kusay b. Yusuf b. Yuşa' b. Verd b. Battal b. Ahmed b. Muhammed b. İsa b. Muhammed b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib'dir. Şâzelî olarak tanınmıştır. Menşei Uzak Mağrib'dir. İlk zuhûru, Tunusa yakın bir belde olan Şazile'dir ve oraya nisbet edilmiştir. Birçok seyahate katılmış, büyük makamlar sahibi ve iyi bir âlimdi. Hatta zahirî ilimlerde münazaralara katılacak kadar büyük ilimlere sahip olmadan tariküllaha intisap etmemiştir. İbn Ataullah' ta bu noktaya dikkat çekiyor zahiri ilimlerde kemale ulaşmadan tasavvufi noktada rehberlik edilemez mesajını veriyor. Zahiri ilimlerde münazaralar yapmak hatta sultanların huzurunda ilmi meclisler kurmak eskiden beri ilmiyenin yerleşmiş bir geleneğiydi.

Ebu'l-Abbas, şeyhi Ebu'l-Hasan eş-Şazeli'nin bir ilkesinden, önemli bir ilkesinden sözeder. Hiç kimseden bir şey istememek. Şöyle dermiş talebelerine: “bana dost olmak istiyorsanız hiç kimseden bir beklenti içinde olmayın!” Yasin süresi 21. Ayette de ifadesi geçtiği gibi “Sizden (tebliğlerine karşılık hiç)bir ücret istemeyen (bu) kimselere tâbi' olun; çünkü onlar hidâyete ermiş kimselerdir.”

¹⁵⁴İbn Ataullah,a.g.e.,s.49-50.

Müellif, bu bölümde Ebu'l-Abbas'ın şeyhi Ebu'l-Hasan eş-Şazeli'yi öncelikle metheder, ardından şeyhin dönemindeki âlim ve mutasavvıfların Ebu'l-Abbas ile ilgili övgülerini aktarır. Bu övgüler sadece şifahi olmamış methedenlerden bazıları, aynı zamanda kitaplarda da methiyelerde bulunmaya devam etmişlerdir. Onu metheden dönemin önemli isimleri arasında şunlar vardır: Şeyh Safiyyuddin b. Ebi'l-Mansur, Şeyh Kutbuddin b. Kastellani ve Şeyh Ebu Abdullah b. Numan, onu zikredip kutupluğuna şahitlik etmişlerdir. Şeyh Abdulğaffar b. Nuh, Tevhid kitabında onu zikretmiş ve övmüştür. Hatta Takiyyuddin Muhammed b. Kuşeyri'nin şöyle dediği nakledilmiştir: “Şazeli şeyhinden daha çok Allah'ı tanıyanı görmedim.”¹⁵⁵

Onun kerametlerine yer verirken bazen insan hafızasının almakta güçlük çektiği bazı yönleri ve olağanüstülüklerine de yer vermektedir. Bunlardan biri, Hz. Hızır'ı gördüğü ve onunla yolculuk yaptığı yönündedir. Bununla birlikte Hz. Hızır'ın yaşadığına inandığı da anlaşılmaktadır. Bunu uzun uzadıya kıssalar ve hikâyelerle desteklemeye çalışmıştır. Hatta İbnü'l-Cevzi'nin, Hz. Hızır'ın yaşamadığına dair deliller getirmesi konusunda onu eleştirerek, “Senden önce hiçbir beşere ebedilik vermedik”¹⁵⁶ ayetinin İbnü'l-Cevzî tarafından yanlış anlaşıldığını düşünür ve Hz. Hızır'ın yaşamasını İblis'in uzun yaşamasına kıyas ederek ölümünün geç geleceğini belirtir.¹⁵⁷

Şeyh ölümü esnasında şöyle der: “Allah'a and olsun ki, bu yolda hiç kimsenin varamadığına vardım.” Şu olayı meşhurdur. O Humeysra'da defnedilip oranın suyuyla yıkanınca, ondan sonra oranın suyu çoğalıp tatlı su oldu. Hatta kervanlar orada konakladıklarında onlara yeterli geliyor ve daha önce böyle değildi. Şeyh Ebû Abdullah b. Numan, içinde Şeyh Ebû'l-Abbâs'ı vasiyet ettiği birkaç beyit bana gönderdi, onlardan bazıları şunlardır:

Arşın ilahı gedikte Ahmet'i verdi.
Sohbetlerde onunla sevindim,

Allaha hamd ediyorum.
Daha sonra Şeyh Ebû'l-Abbâs hakkında şöyle diyor:

Şâzeli ilminin varisi hakikâttir.
Kutuptur ve birdir, bunu bilin.

¹⁵⁵İbn Ataullah,a.g.e.,s.51-52.

¹⁵⁶Kur'an, 21. EnbiyaSûresi,Ayet23.

¹⁵⁷İbn Ataullah,a.g.e.,s.58-59.

Ölümden sonra onunla ilgili acayıpler gördüm.
Fethi inkâr edenlere delalet ediyor.

Şeyh Ebû Abdullah'ın "ölümünden sonra onunla ilgili acayıpler gördüm" sözüyle kastettiği, kendisi yıkandıktan sonra çoğalıp, tatlı olan sudur.

1.4. İKİNCİ BÂB

İbn Atâullah el-İskenderî, eserin bu bölümünü, şeyhi Ebu'l-Hasan'ın Ebu'l-Abbas ile ilgili olarak kendisinin makamının varisi olduğuna dair şehadetleri ve Ebu'l-Hasan'ın Ebu'l-Abbas'a yönelik iltifat ve medihlerine tahsis etmiştir.

Ayrıca bu bölümde Ebu'l-Abbas'ın kendi dilinden kendisinden keramet gibi olağanüstü hallerin zuhur edebileceğine dair rivayet ve diyalogları aktarılmıştır. Bununla ilgili olarak şunu aktarabiliriz: Ebû Abdullah b. Sultanın, kendisi de evliyâullah'tandı, bana şöyle haber verdi: Şeyh Ebû'l-Abbâs'a bal göndermek istedim, arkadaşlarımdan birine söyledim, o da bana: yanımda iki küçük testi bal var dedi. Onları bana getirdi, ağızlarını kapattım ve üzerine Şeyh Ebû'l-Abbâs el-Mursî'nin emaneti diye yazdım. Onları Tunus denizinin yanına getirdim ve denize attım. Daha sonra kendisinden, emanetlerin ulaştığı haberini aldım. Arkadaşlarından biri bana dedi ki: Bir gün Şeyh otururken, arkadaşlarından birine, denizin yanına gidelim demiş ve denizin yanına gitmişler, şeyh elini sarktı ve iki testi çıkarı. Abdu'l-Hâlim b. Şeyh Mazi, bana haber verdi, Mazi, Şeyh Ebû'l-Hasan'ın arkadaşlarından biri olup, Abdullah b. Sultan'ın kardeşidir. Demiş ki: Bir gece Şeyh Ebû'l-Abbâs'ın yanında ramazan ayındaki kıyam namazını kılıyordum. Namazı bitirince, çocuğuna, amcaoğlunu alıp, yukarıya çıkmasını söylemiş, Şeyh'in yanına gittik, bize kadayıf ve bal koydu ve bu bal amcandandır dedi.

Bunun yanı sıra Ebu'l-Abbas'ın kendi döneminin şeyhlerine kendisini isbat edecek diyaloglar aktarılmıştır. Her ne kadar normal şartlarda hoş karşılanmasa da Ebu'l-Abbas'ın kendisini öven ifadelerine yoğun bir şekilde yer verilmiştir. Yine bu bölümde İmam Gazali'nin imanı ve onun hüccet oluşuna da atıflarda bulunulmuştur.¹⁵⁸ Mesela, "Allah'tan birşey istediğinizde, Gazalinin imanı ile tevessül edin. Ve İhya kitabı size ilim, Kût kitabı isenurdur."

¹⁵⁸İbn Ataullah, a.g.e., s.65-73.

1.5. ÜÇÜNCÜ BÂB

İbn Atâullah el-İskenderî, bu bölümde Ebu'l-Abbas ile ilgili şahit olduğu olaylardan ve yine onun havada uçma, bilmediği dili konuşma gibi olağanüstü hallerinden bahseder. Daha sonra İbn Atâullah 'ın Ebu'l-Abbas ile karşılaşması, sohbetlerine iştirak edip ondan istifade etmesi gibi hususları dile getirmiştir. Ayrıca İbn Atâullah 'ın Ebu'l-Abbas'ın kerametlerine şahit olması ile alakalı bazı olayları nakletmektedir. Bununla beraber müellifimizin zahir ilimle meşguliyeti bırakma şeklindeki düşüncesini Ebu'l-Abbas'ın izale ettiğini ve onu hem zahir ilme hem de Allah'a ulaştıracak ilme yönlendirdiğini dile getirmektedir. Ayrıca İbn Atâullah 'ın şeyhinin teşvikiyle hem fıkıh hem de tasavvufta söz sahibi olacağından bahsetmektedir. Yine bu bölümde İbn Atâullah 'ın dedesinin tasavvufi yapılanmalara karşı olduğu da anlaşılmaktadır.

Ebu'l-Abbas'ın kerametlerine dair naklettiği olaylardan birinde, Ebu'l-Abbas'ı beklerken onun havadan geldiğini böylece keramet gösterdiğini nakleder. Bir diğesinde ise Ebu'l-Abbas'ın, onun bildiği dilin dışında bir dil ile kendisiyle muhatab olduğu belirtilir.¹⁵⁹Bildiği dil dışında bir dil öğrenmesi ile ilgili şu anlatılır: Şeyh Ârif Necmuddin el-İsfehâni bana haber vererek şöyle dedi, Şeyh Ebû'l-Abbâs bir gün bana Acemce bazı şeylerin adını sordu. İçimden şöyle geçti: Şeyh, Acem dilini öğrenmek istiyor. Ona bir tercüman yazısını getirdim. Bunun üzerine Şeyh, bu ne kitabıdır? Diye sordu. Ben de dedim ki, tercüman kitabı, Şeyh gülererek şöyle söyledi: Acemce istediğin şeyleri sor, sana Arapça cevap vereyim, ya da Arapça istediğin şeyleri sor, sana Acemce cevap vereyim. Bunun üzerine, ona Acemce sordum, o bana Arapça cevap verdi, Arapça sordum, o bana Acemce cevap verdi. Ayrıca, ey Abdullah, bunun ismi nedir derken, sana acem dilini öğretmek, senin önünü açmak istedim. Yoksa bu dillerden bir şey bilmeyen, hâl sahibi olmaz dedi

İbn Atâullah, mahlûkattan kopmanın mümkün olmadığını, kişi ne için murat edilmişse onun gerçekleşeceğini dile getirerek kadere olan tam bağlılığını ortaya koyar.

¹⁵⁹İbn Ataullah,a.g.e.,s.74-81.

Aynı bâb altında İbn Atâullah'ın Ebu'l-Abbas Mursi ile tanışmasının ardından kendisinde meydana gelen ruhi bazı değişiklik ve manaların oluştuğuna dikkat çeker ve Ebu'l-Abbas'ın, onun üzerindeki etkisinden söz eder.¹⁶⁰

1.6.DÖRDÜNCÜ BÂB

Bu bölüm, Ebu'l-Abbas'ın ilmi, zühdü, verâsı, himmetinin yüceliği, hilmi, sabrı ve tarikatının doğruluğu hakkındadır.

Şeyh Ebu'l-Abbas başta tefsir, fıkıh, hadis ve usulü'd-din konuları olmak üzere pek çok ilimde derin bir bilgi sahibiydi. Hatta İbn Atâullah onunla ilgili olarak bir ilimle ilgili konuşursa bu ilmi ondan daha iyi konuşacak kimse yoktur, denilecek kadar iyiydi, demektedir. Ayrıca her ilmi bildiği dile getirilmektedir. Zahir ilimlerde böyle ileri derecede olmasının yanında, batınî ilimler, marifet ve esrar ilimlerinde de döneminin en iyisi idi, demektedir.¹⁶¹

1.6.1. Zühdü: Dünyaya hiçbir zaman meyletmediği belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak da İskenderiye'de otuz altı sene kaldığı, yüzünü oranın mütevellisine göstermediği ve ondan bir istekte bulunmadığı nakledilmiştir. Ayrıca dünyada taş üstüne bir taş koymadan ve arkasında rızık bırakmadan gittiği de nakledilmiştir.¹⁶²

1.6.2. Verâsı: Arapça, takva, Allah'tan korkmak, şüphelilerden kaçınmak, mubah ve mekruhlarda bile titizlikle davranmayı ifade eder. Kulun gazab veya rıza halinde gayriyi konuşmaması. Bütün gayretini Allah rızasına yöneltmek.¹⁶³ Ona göre verâ, Allah'ın sakındırdığıdır. Allah'ın has kullarının verâsını çok azı hariç kimse anlamaz. Onların verâsı, başkasına dayanmaktan veya başkasına sevgi ile meyletmekten ya da onun fazileti ve hayrı dışındaki her şeyi arzulamaktan sakınmaktır. Onların verâsı, vasıta ve esbapla ilgilenmekten sakınmak ve şirkten uzak durarak, yaptığı ibadetlere bel bağlamaktan sakınarak, tecelli nurlarıyla ilgilenmeleridir. Onların verâsı dünyanın onları fitneye sokmaktan veya ahretinden geri kalmaktan sakınmalarıdır. Dünyadan sakınarak tertemiz olarak ahrete doğru yol almaktır onların verâ diye açıkladığı takvası.¹⁶⁴

¹⁶⁰İbn Ataullah,a.g.e.,s.81-82.

¹⁶¹İbn Ataullah,a.g.e., s.83.

¹⁶²İbn Ataullah,a.g.e., s.84.

¹⁶³Ethem Cebeciöğlü. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul,“Vera” Maddesi.

¹⁶⁴İbn Ataullah,a.g.e.,s.85-86.

1.6.3. Hilmi: Arapça, yumuşak başlı olmayı ifade eden bir kelimedir. Öfke sırasında kul, itidal ve sükûnetini koruyarak, gücü yetmesine rağmen, muhatabından uzaklaşabiliyorsa, bu özelliğe hilm denir.¹⁶⁵

Ebu'l-Abbas'ın, kendi nefsi için intikam almaması, onun özelliği idi. Onun bu konuda şöyle dediği nakledilir: “Ben kimseden intikam almam, ancak ben ittiba isterim.”

Ebu'l-Abbas'ın hilmi ile ilgili konuya, şeyhin “Marifet geniştir” sözünden yola çıkarak arif ile mürid arasında küçük bir mukayesede bulunarak başlar ve ardından şöyle der: Mürid, iradesinin başında onun himmetiyledir, sonunda ise onun marifetinin varlığıyla. İradesinin başlangıcındayken, ona eziyet edenden intikam almak için Allah'a sığınır. Bir nevi beddua eder. Nusreti talep etme konusunda doğru himmetle Allah'a yöneldiğinden, intikamın gecikmesine karşı sabretmede bünyesinin zayıflığından hakk teala ona yardım eder. Ârif ise, marifet denizi kendisini kuşatmıştır, himmeti ve meşietini dürülmüş, tedbiri de meşietini de Allah'tır. Dolayısıyla şuhud yani fenâ makamında olan kişinin meşietinden yani iradesinden sözedilebilir mi?¹⁶⁶ İbrahim peygamber (a.s.) in ateşe atılırken dua etmeyip Rabbim beni görüyor demesi gibi bir teslimiyet halinden bahsediyor müellif tabii ki bunu felsefi bir dille anlattığı için sade tercümeden bunju anlamak zorlaşıyor.

Allah, zulme uğrayan velilerini tabakalara ayırır:

Birinci kısım: Zulmedene beddua eden, sıkıntılarının giderilip ferahlığı ve darlıktan kurtulmak isteyenler. Bu kısım, duası reddolunmayandır.

İkinci kısım: Onlardır ki, yardım talebi ve cezanın acele gelmesi konusunda Allah'a sığınan mazlumlardır. Ancak onlar, Allah'ın gizliyi ve açığı bildiğini bildikleri için durumlarını gizlice Allah'a arzederler.

Üçüncü kısım: Bunlar o kimselerdir ki zulme uğradıklarında, beddua etmez, zulmedenlerden intikam talebi için Allah'a sığınmazlar. Ancak işi Allah'a havale ederler.

¹⁶⁵Cebecioğlu, a.g.e., “Hilm” Maddesi.

¹⁶⁶İbn Ataullah,a.g.e.,s.91-92.

Dördüncü kısım: Bunlar üst tabakadır. Bunlar kendilerine zulmedildiğinde zulmedenlere merhamet edenlerdir. Bu merhametli ve siddıkların derecesidir.¹⁶⁷

1.6.4. Sabrı: İbn Atâullah, Ebu'l-Abbas'ın çok sabırlı olduğunu söyler. Müellif bu konuda şöyle der: Kendisi, dağları bile eritecek bir hastalıkla mübtelaydı. Buna rağmen onun yanında oturan kişi, kendisindeki hastalıkları bilmezdi. Hastalıklar ne yüzünü sarartır, ne de bedeninde bir değişikliğe sebep olurdu.¹⁶⁸ Aslında bu örnek çok yerinde ve anlamlıdır. Zira sabrın en doğru ölçülebileceği durumlardan bir tanesidir hastalık hali. Özellikle bu ağır bir hastalıksa. Mesela sabırlı bir insane hasta iken ah vah deyip sözlü olarak acı çektiğini etrafa yaymaz. Fakat daha sabırlı olanı ise yani çok sabırlı insan bırakın feryadı, hasta olduğunu belli etmez bile, onun hasta olduğunu yüzünden anlamazsın der. Ve böyle bir örnekle onun ne kadar sabırlı olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Ayrıca ona göre sabır üç kısımdır: Farzlarla ilgili, haramlara karşı sabır, belalara karşı sabır. Bu tespit de dikkate değerdir. Çünkü farz olan görevleri yerine getirmek için kişinin en fazla ihtiyaç duyacağı nitelik sabırdır. Haramları çiğnememek içinde sabırlı olmak gerekir. Sabırlı olmayan bir insan yeri geldiğinde nefesine nasıl hâkim olabilir? Musibetlere karşı sabır ise, sığağı sığağına gösterilecek soğukkanlılık ve metanete sabır denir. Peygamberimiz (s.a.v.) (çocuğunun) mezarı başında (bağıra-çağıra) ağlayan bir kadının yanından geçti.

Ona: “Allah'tan kork ve sabret!” buyurdu.

Kadın: Çek git başımdan; zira benim başıma gelen felâket, senin başına gelmemiştir, dedi.

Kadın Hz. Peygamber'i tanıyamamıştı.

Kendisine, onun Peygamber olduğunu söylediler. Bunu duyar duymaz Peygamber'in kapısına koştu, orada kapıcılar yoktu. (Özür beyân etmek üzere Hz. Peygamber'e): Sizi tanıyamadım, dedi.

Peygamber de: “Sabır dediğin, felâketle karşılaştığın ilk anda dayanmaktır” buyurdu. (Riyaz'u es-Salihin hadis no: 32) Peygamber, (s.a.v.) açıkça bela ile ilk olarak karşılaşıldığında sabretmek gerektiğini aksi takdirde, zamanla yokluğuna alışılır ve buna sabır denemez!

¹⁶⁷İbn Ataullah,a.g.e.,s.91-92.

¹⁶⁸İbn Ataullah,a.g.e., s.95

1.6.5. Tarikatının Usulü: Kul haklarından çok sakındığı ve ödeme konusunda aceleci davrandığı belirtilir. Tarikatının yapısı, Allah için biraraya gelip ayrılık ve tefrikadan sakınmak, halvete ve Allahın zikrine devam etme esasına dayanırdı.

Bir kaside veya beyitlerle medhedildiğinde, medhedenle ilgilenerek onu mükâfatlandırır. Ayrıca Şeyh Ebu'l-Abbas'ın, Allah'ın kulları için çok merhametli olduğu, onlara çok dua ettiği ve insanlara elinden geldiğince ikramda bulunduğu da zikredilmiştir.

1.7. BEŞİNCİ BÂB

Bu bölüm Ebu'l-Abbas'ın Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetler ile ilgili olarak yaptığı açıklama ve tevilleri içerir. Ebu'l-Abbas, ayetleri genel olarak iki şekilde yorumlar. İlk, zahir yönüyle ele alır. Ardından ayetle ilgili batınî hakikatleri ortaya koyar. Alışılmış tefsir ve tevillerden farklı yorumlar getirerek ayetlerle ilgili pek fazla tahmin edilemeyecek manalar getirir. Konuyla ilgili bu bölümü ele alırken bazı temel tefsir kaynaklarıyla mukayese ederek zikredeceğiz ki Ebu'l-Abbas'ın diğer müfessirlerin tefsirinden farklı yönleri daha açık bir şekilde görülsün. Şimdi bölüm altında zikredilen bazı ayetlerin tefsirine bir göz atalım.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *“Hamd âlemlerin Rabbi Allah içindir.”*¹⁶⁹ Şeyh (r.a) dedi: Yüce Allah mahlûkâtının kendisini hamd etmekten aciz olduğunu bildiği için kendisi ezelden kendini hamd etti. Mahlûkâtı yaratınca Hamdi ile kendisini hamd etmelerini istedi.¹⁷⁰ Ayetle ilgili Razi tefsirinde de benzer ifadeler dikkat çekmektedir.¹⁷¹

Bu ayetin tefsirinde Kurtûbî, Cafer es-Sâdık'tan naklen şöyle demektedir: Şanı yüce Allah'ı kendi zatını nitelendirdiği şekilde sıfatlarıyla öven kimse Allah'a hamdetmiş olur.¹⁷²

*“Vay o namaz kılanlara ki, namazlarından gafildirler.”*¹⁷³ Ayeti hakkında şöyle der: Namazı ikame edenlere veyl olsun dememiştir. İkame, o dur ki, Mü'min

¹⁶⁹Kur'an, 1. Fatıha Sûresi, Ayet 2.

¹⁷⁰İbn Ataullah,a.g.e., s.100.

¹⁷¹ Fahreddin er-Razî. (2001). *Tefsiru'l-Kebir Mefatihü'l-Gayb*.c.I, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, s.191-192.

¹⁷² Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî.(1996). *el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*.c.I, Daru'l-Hadis, Kahire, s.150.

¹⁷³Kur'an, 107. Maun Sûresi, Ayetler 4-5.

bir namaz kıldığı ve kendisinden kabul olduğu zaman Allah onun namazından kendi melekütünde kıyamet gününe kadar rükû eden ve secde eden bir suret yaratır. Bunun sevabı, namazın sahibi içindir.¹⁷⁴

Razi ise, Yüce Allah'ın şekle nazaran, bunlara "namaz kılanlar" dediğini, batına ve gerçek hallerine nazaran da, "namazdan gafil olduklarına, yani namaz kılmadıklarına hükmettiğini, bunun da "*Doğrusu münafıklar Allah'ı aldatmağa çalışırlar, oysa O, onlara aldatmanın ne olduğunu gösterecektir. Onlar namaza tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, ne onlarla, ne de bunlarla olur, ikisi arasında bocalayarak Allah'ı pek az anarlar. Allah'ın saptırdığı kimseye yol bulamayacaksınız.*"¹⁷⁵ Ayetinde anlatıldığı gibi olduğunu söyler.¹⁷⁶

Şeyh Ebu'l-Abbas, Allah'ın inek kesilmesi ile ilgili ayetteki¹⁷⁷ tafsilatlı emrinden yola çıkarak bunun, Allah tarafından bize karşı olan edepten kaynaklandığını dile getirir.¹⁷⁸

1.7.1.Günahlarla Kuşatılmış İyilik

*"(Allah) Geceyi gündüze bağlayıp katar, gündüzü de geceye bağlayıp katar; güneşi ve ayı emre amade kılmıştır, her biri adı konulmuş bir süreye kadar akıp gitmektedir. İşte bunları (yaratıp düzene koyan) Allah sizin Rabbinizdir; mülk O'nundur. O'ndan başka taptıklarınız ise, 'bir çekirdeğin incecik zarına' bile malik olamazlar."*¹⁷⁹ âyeti hakkında Şeyh şöyle demiştir: Masiyeti, ibadete; ibadeti, masiyete katar. Kul, taat kendisinde yerleşince bu kendisinin hoşuna gider, buna dayanarak, onu yapmayanları küçük görmeye, kibirlenip böbürlenmeye ve kendini beğenmeye başlar. Allah'tan bunun karşılığını istemeye başlar. Bu, günahlarla kuşatılmış bir iyiliktir.¹⁸⁰ Çok uzak bir mana fakat işarî yorumların da böyle bir etkisi var. Geceyi günah gündüzü de iyilik olarak sembolize ederek, sevapları boşa çıkarmamak için ince bir uyarı çıkarmış oluyor.

¹⁷⁴İbn Ataullah,a.g.e., s.101-102.

¹⁷⁵Kur'an, 4. Nisa Sûresi, Ayet 142-143.

¹⁷⁶ Fahrüddin er-Razî. (1990). *Tefsiru'l-Kebir Mefatihü'l-Gayb*. c.XXXII, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, s.106-107.

¹⁷⁷Kur'an, 4. Nisa Sûresi, Ayet 67.

¹⁷⁸ İbn Ataullah,a.g.e., s.102.

¹⁷⁹Kur'an, 35. Fatır Sûresi, Ayet 13.

¹⁸⁰ İbn Ataullah,a.g.e.,s.102-103.

Bazı müfessirler ise bu ayetten şöyle bir çıkarsamada bulunmuşlardır: Allah, geceyi kısaltıp onu gündüze katarak artırır, bazan da gündüzü kısaltarak geceye katar ve onu artırır.¹⁸¹

Yüce Allah, şeytandan hikâye ederek dedi ki: “Onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından geleceğim. Birçoğunu şükredici olarak bulmayacaksın.”¹⁸² Üstlerinden ve altlarından dememiştir. Zira üst tevhid içindir. Alt İslam içindir. Şeytanın mümine tevhidinden ve İslam’ından gelme imkânı yoktur.¹⁸³

Taberi Tefsiri’nde ise İbn Abbas’tan naklen üst tarafın, Allah’ın rahmetinin yönü olduğu gerekçesiyle o yönden şeytanın gelemeyeceği zikredilirken¹⁸⁴ Razi ise üst tarafın dua esnasında ellerin oraya açılmasından ötürü zikredilmediği, alta tarafın ise huşu ile ibadet ederken secdeye kapanılan yön olmasından dolayı ayette zikredilmediği fikrini ileri sürer.¹⁸⁵

1.7.2.Zor Durumda Olanın Duasını Kabul Eder

İnsanoğlu, varlıkların hakikatini idrak edemeyince; Hak teala, onun muhtaç olma özelliklerini yaratır ki her zaman rabbine muhtaç olduğunu bilsin. Müellif, “(Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hâkimleri kılan mı? Allah’tan başka bir ilah mı var! Ne kadar da kıt düşünüyorsunuz!” (Neml/62) ayeti ile ilgilil olarak şöyle bir tahlilde bulunur. Allahın, duanın kabulünü zor duruma bağlaması, onun ehemmiyetinin delilidir. O hâlde Allah, bir kuluna bir şey hibe etmeyi dilediğinde onu ona mecbur eder ki, istesin. Yine Allah, kulun istemediği bir şeyi ondan menetmek istediğinde onu ona mecbur kılar sonra ondan meneder. Allah’ın kulu üzerindeki hüccetidir: Eğer bize mecbur kalırsan sana veririz. Senin için, mecbur kalarak isteyip mahrum olmaktan korkulmaz. Bilakis sana, muhtaç olma duygusundan mahrum kalıp, böylece duadan mahrum olmaktan korkulur. Veya zorunluluk olmaksızın dua edip bunun üzerine (duanın) kabulünden mahrum olmaktan korkulur.

¹⁸¹Muhammed b. Cerir et-Taberî. (2001). *Camîu’l-Beyan an Tevîli Ayi’l-Kur’an.c.XII*, Daru’l-Fikr, Beyrut, s.133; Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed es-Semerkindî. (1993). *Bahru’l-Ulum.c.III*, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, s.83.

¹⁸²Kur’an, 7. A’raf Sûresi, Ayet 17.

¹⁸³ İbn Ataullah, a.g.e., s.104.

¹⁸⁴ Taberî, a.g.e., c.V, s.160.

¹⁸⁵ Razi, a.g.e., c.XIV, s.215.

İsra Suresi'nin ilk ayetindeki “*Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.*”¹⁸⁶ âyetindeki “kul” kelimesi ile ilgili şöyle demiştir: O, onun nebisi ve rasûlü olmasına rağmen, “nebisini” veya “rasûlünü” demedi. Yüce Allah böyle yaptı, zira tebaası için yürüyüş kapısını açık tutmak istedi. İsrânın ubûdiyet bastlarından olduğunu bize bildirmiş oldu. Peygamber (s.a.v) için ubûdiyetin kemali vardı, İsrânın da kemali oldu. O ruhuyla, bedeniyle; zahiriyle batıniyle götürüldü. Velilerin de ubûdiyette bir payları vardır, bu yüzden israda da bir payları vardır. Ruhları götürülür, silüetleri değil.¹⁸⁷ Kurtûbî ise “kul” kelimesine farklı bir yaklaşım göstererek “şayet Hz. Peygamber 'in bundan daha şerefli bir ismi olsaydı, o üstün haldeki durumunu anlatmak İçin o adı ile anardı.” demektedir.¹⁸⁸ Vehbe Zuhayli'ye göre ise Hz. Peygamber'in "kul" ile nitelendirilmesi peygamberlerin mertebesinin Allah Teâlâ'ya halis, katıksız kulluk mertebesi olduğunun delilidir.¹⁸⁹

“*Şu sağ elindeki nedir ya Musa? (Mûsâ:) 'O benim asâmdır. Ona dayanırım, onunla davarlarım yaprak silkelerim, benim için onda daha başka ihtiyaçlar da vardır' dedi.*”¹⁹⁰ âyetleri hakkına şöyle demiştir: Veliye denilecek ki, şu elindeki nedir ey veli? Diyecek: o benim dünyamdır. Ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onun koyunları azalarıdır. Onunla başka işlerimi de görürüm. Ona denilecek ki: onu at yere ve ondan uzaklaş. Onu yere attı, onun hakikâtini keşfetti. “*Mûsâ da onu attı. Bir de ne görsün o, hızla akan bir yılan olmuş!*”¹⁹¹ sonra ona şöyle denilecek: Tut onu korkma. Onu tutmak ona zarar vermez. Çünkü izinle attığı gibi, izinle onu almıştır.¹⁹²

Şura Suresi 49 ve 50. ayetlerdeki “*dilediğine dişileri verir*” iyiliktir, “*dilediğine erkek verir*” ilimdir. Veya erkekler ve dişiler, iyilikler ve ilimler olarak onları evlendirir. “*Dilediğini kısır bırakır*” ilimsizlik ve iyiliksizliktir,

¹⁸⁶Kur'an, 17. İsrâ Sûresi, Ayet 1.

¹⁸⁷İbn Ataullah,a.g.e., s.105.

¹⁸⁸Kurtubî, a.g.e.,c.X, s.212.

¹⁸⁹Vehbe Zuhayli,(2009). *Tefsiru'l-Münir*. c.VIII, Daru'l-Fikr, Dimaşk, s.16.

¹⁹⁰Kur'an, 20. Taha Sûresi, Ayetler 17-18.

¹⁹¹Kur'an, 20. Taha Sûresi, Ayet 20.

¹⁹²İbn Ataullah,a.g.e., s.106.

demektedir.¹⁹³ Taberi ve Kurtûbî de, bu ayetleri, evlat sahibi olma bakımından insanların dört kısma ayrıldığını beyan ederek tefsir eder.¹⁹⁴

Bir keresinde Tin süresini okudum, “*muḥakkak biz insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.*”¹⁹⁵ bu âyetin manası hakkında biraz düşündüm. Bana levhi mahfuz keşfolundu, içinde şöyle yazılıydı: “biz insanı, rûh ve akıl yönünden en güzel şekilde yarattık. Sonra nefis ve hevâ yönünden onu aşağıların en aşağısına indirdik.”¹⁹⁶ Oysa müfessirler genel olarak bu ayetlerin sebeb-i nüzulünün Velid b. Muğire olduğu; ancak genel olarak insanın "ahsen-i takvim" ifadesi ile, mutedil ve dengeli yaratılışı ile gençliğinin olgunluğu kast edildiğini; “esfele safilin” ile kastedilenin ise gençlikten sonra ihtiyarlık, güçten sonra zayıflık hali olduğunu belirtmişlerdir.¹⁹⁷

1.7.3. Takva Çeşitleri

Müellifin belirttiğine göre Allah’ın kitabındaki takva birkaç çeşittir.¹⁹⁸ Ateş takvası, “Kafirler için hazırlanmış ateşten sakının”¹⁹⁹; günün takvası “Hem öyle bir günden sakının ki, (o gün) kimse, kimse nâmına bir şey ödemez, ondan bir kurtuluş bedeli kabûl edilmez, hem ona (Allah izin vermedikçe) şefâat fayda vermez, onlara yardım da edilmez!, Ve öyle bir günden sakının ki, (o gün) kimse, kimse nâmına bir şey ödemez, ondan (Allah’ın izni olmadıkça) bir şefâat de kabûl edilmez, ondan bir fidye de alınmaz ve onlar yardım (da) olunmazlar!, O hâlde öyle bir günden sakının ki, onda (o günde) Allah’a döndürüleceksiniz; sonra herkese kazandığı (amellerin karşılığı) tam olarak verilecek ve onlar haksızlığa uğratılmayacaklardır.”²⁰⁰; rububiyet takvası, “Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve öyle bir günden korkun ki, (o gün) ne baba çocuğuna (onun nâmına birşey) öder, ne de çocuk babasına (onun nâmına) bir şey ödeyicidir. Şübhe yok ki Allah’ın va’di haktır; öyle ise sakın dünya hayâtı sizi aldatmasın! Ve sakın o çok aldatıcı (şeytan) sizi (bir taraftan günâha sevk ederek) Allah’ın affına güvencirmek ile şaşırmasın!”²⁰¹ Ulûhiyet takvası, “Allahtan

¹⁹³İbn Ataullah, a.g.e., s.106-107.

¹⁹⁴ Taberî, a.g.e., c.XIII, s.51; Kurtubî, a.g.e., c.XVI, s.47-51.

¹⁹⁵ Kur’an, 95. Tin Süresi, Ayetler 4-5.

¹⁹⁶İbn Ataullah, a.g.e., s.107.

¹⁹⁷ Kurtubî, a.g.e., c.XX, s.115-116.

¹⁹⁸İbn Ataullah, a.g.e., s.108.

¹⁹⁹ Kur’an, 3. Âl-i-İmran Süresi, Ayet 131.

²⁰⁰ Kur’an, 2. Bakara Süresi, Ayetler 48-123-281.

²⁰¹ Kur’an, 4. Nisa Süresi, Ayet 1; Kur’an, 22. Hac Süresi, Ayet 1; Kur’an, 31. Lokman Süresi, Ayet 33.

sakının”,²⁰²kendisinden (sakınma) takva, “ey akıl sahipleri benden sakının.”²⁰³Kuran, farklı kavramlarla takvayı zikrederek onun önemine dikkat çekmiştir. Sakınmak (takva sahibi olmak) için birden fazla sebep var.

“Eğer biz, bu Kur’an’ı bir dağa indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan başını eğerek parça parça olmuş görürdün.”²⁰⁴ âyeti hakkında şöyle dedi: Bu âyette peygamberlerin efendisine övgü vardır. Yani, bu Kur’an eğer dağların üzerine inseydi, dağlar yerinde duramazdı. Ama sen ey Muhammed (s.a.v) sana verdiğimiz rabbani güç neticesinde onun nüzuluna dayandın. Bunda kâfirler için yergi de vardır. Yani, bu Kur’an dağın üzerine inseydi boyun eğerek paramparça olurdu. Ancak siz, boyun eğerek parçalanmadınız. (etkilenmediniz!)²⁰⁵

1.7.4.Günahkârlar, Ümitsizliğe Kapılmasın Diye

“Andolsun Allah; Peygamber ile içlerinden bir kısmının kalpleri eğrilmeğe yüz tuttuktan sonra, sıkıntılı bir zamanda ona uyan muhacirlerle ensarın tövbelerini kabul etmiştir. Evet, onların tövbelerini kabul etmiştir. Şüphesiz O, onlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.” (Tevbe, 117) âyeti hakkında şöyle der: Günah işlemeyenlerin tevbesinden söz ediyor, günah işleyenler uzaklaşmasın diye. Zira biliyoruz ki; peygamber, muhacir ve ensar günah işlememişlerdi. Ondan sonra tövbeleri geciktirilen üç kişinin de tövbelerinin kabul edildiğini söyledi. Günah işlemeyenleri anlattı ki günah işleyenler ünsiyet bulsun, rahatlasın ve ümitsizliğe kapılmasın. Eğer başta geciktirilen üç kişinin tövbesinin kabul olduğunu söyleseydi, onların ciğerleri parçalanacaktı

İskenderî, bu bölümü bir açıklama ile bitirir. Üsatdın, ayetleri bu şekilde tefsir etmesi, anlaşılmadık manalarla yani işari yorumlar yapması kimseyi şaşırtmamamalı zira ayetlerin zahiri manası olduğu gibi birde batını manası da vardır. Bir ayetin zahiri manası kelimelerin delalet ettiği manadan anlaşılır. Bu bilinen bir şeydir. Bâtını manayı ise herkes anlayamaz. Ancak kalp gözü yani basireti açık olan anlar. Hasan-ı Basrî ye ait olduğunu öğrendiğimiz bir sözü de peygamber efendimizin hadisi diye delil getirir. “Her ayetin bir zahiri birde batını, bir son bulduğu birde

²⁰²Kur’an, 49. Hucurat Sûresi, Ayet 69.

²⁰³Kur’an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 197.

²⁰⁴Kur’an, 59. Haşr Sûresi, Ayet 21.

²⁰⁵ İbn Ataullah, a.g.e., s.

başladığı yer vardır.”²⁰⁶ Tartışmacı ve muhalif kimselerin, bu tür işari manaları evliyaullahtan almanıza engel olmasın. Diye bir tavsiyeyle bitiyor.

1.8. ALTINCI BÂB

Bu bölüm, Ebu'l-Abbas'ın, husûsîyet sahiplerinin mezhebine göre nebevî hadislerin tefsiri ve içindeki sırları açıklaması hakkındadır. Müellifimizin şeyhi Ebu'l-Abbas, ayetlerden olduğu gibi hadislerden de batınî anlamlar çıkarmıştır. O, bazen bu hadislerden çeşitli faideler de tesbit etmiştir. Şimdi kitabımızın konuyla ilgili bölümüne göz atalım.

*“- Ben, bir aylık mesafede olan dusmanimin icine dusen bir korku ile yardima mazhar oldum.”*²⁰⁷

.” Allah'ın velileri için, Hak onlara kendi heybetinin elbiselerini giydirdi. Azametinin celalini onlardaizhar etti. Ubudiyet yerine indikçe, Allah onları hususiyet göğüne yükseltir.²⁰⁸

Arşın gölgesinden başka gölgenin olmayacağı günde, gölgelenecek yedi sınıf insandan biri de sadakayı verip gizleyen kişidir. Bu sınıfla ilgili olarak müellifimiz şöyle demektedir: “O, Allah'ın sevgisini kendi sevdiğine tercih etmekle dünyayı harcayarak Allah'ı kendi nefesine tercih etmiştir. Çünkü nefsin özelliği, dünyayı sevmek ve onu harcamaktır. Sonuçta da bu yedi sınıfı aynı kategoride değerlendirip Bu yedi sınıf tek bir manada birleşiyor. Bu yüzden bu yedi sınıf dünyadaki nefsanî arzularına muhâlefet ederek, aynı mükâfatla mükâfatlandırılmışlar. Allah onlara ahiret hararetini tattırmamıştır. Ortak özellikleri dünyada iken Allah için bir takım arzuların önüne geçmek, onlara yenilmemek bu farklı yedi sınıfın aynı ödülle ödüllendirilmelerini sağlamıştır.

“Kolaylaştırın zorlaştırmayın” hadisi hakkında şöyle demiştir: yani onları Allah'a yönlendirin, başkasına değil. Zira kim seni dünyaya yönlendirirse, seni aldatmıştır, kim seni amellere yönlendirirse, seni yormuştur, kim seni Allah'a yönlendirirse, o sana nasihat etmiştir.²⁰⁹ Burada da batını bir yorum görmekteyiz; Allaha yönlendiren kolaylaştırmış oluyor. Dünyaya yönlendiren ise zorlaştırmış

²⁰⁶ Bu söz Hasan-I Basrî'ye aittir.Tacüddin Ahmed ve İbn Ataullah b. Abdulkerim el-iskenderî.(ty)*Letâif'IMinen*.Darülbeşair,Dimaşk.s.184.

²⁰⁷ Fethul bari serhu sahihi buhari c.6 s. 3600

²⁰⁸ İbn Ataullah,a.g.e., s.35.

²⁰⁹ İbn Ataullah,a.g.e., s.113.

oluyor. Demeki Alaha yönlendirmek kolaylaştırmak oluyor. Amele veya başka bir şeye yönlendirmekte zorlaştırmak oluyor aslında kayda değer bir değerlendirme burda da uzak mana fakat özellikle ülemanın ufkunu açması bakımından önemlidir. Şöyle ki yüzeysel bir bakış açısı ile baktığımızda evet dini hükümleri insanlara aktarıırken kolaylaştırm zorlaştırmayın deriz, hep böyle yorumlarız lakin böyle manevi bir boyutun olduğunu bilmek herşeyden önce farkında olmak değerli bir yorum olsa gerek. Allah'a yönlendirmek kolaylaştırmak kişiyi kendi ameline veya başka nesnelere yönlendirmek o insanın işini zorlaştırmak oluyor.

“Cenneti gördüm ve ondan bir salkım aldım. Eğer onu alıp getirseydim, dünya var olduğu müddetçe ondan yerdiniz.” Hadisi hakkında: Peygamberler eşyanın hakikâtini mütalaa ederler. Veliler ise benzerini görürler.²¹⁰ Bu tesbitin üzerinden durmaya değer buluyoruz. Evliyalar Peygamberler gibi değiller zira onlar eşyanın hakikatini değil ancak bir benzerini görebilirler. Aşırıkların önüne geçmek adına tasavvuf ehlinin farkında olması gereken yerinde bir değerlendirme.

Daha önce ayetlerin tefsirinde gödüğümüz işari yarumlara bir örnek daha verelim.²¹¹*“Başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah Teâla, yedi sınıf insanı arşının gölgesinde barındıracaktır: Âdil devlet başkanı; Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde büyüyen genç; kalbi mescidlere bağlı Müslüman; birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da ayrılmaları da Allah için olan iki insan; güzel ve mevki sahibi bir kadının gayri meşru davetine “Ben Allah’tan korkarım.” diye yaklaşmayan yiğit; sağ elinin verdiği, sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse; tenhada Allah’ı anıp gözyaşı döken kişi.”*Bu hadis hakkında Şeyh şöyle der: Adil yönetici kalptir. İnsanın kalbi adaletli olmalı diğer azalar arasında adaletle hükmetmeli. Mescide dönene kadar kalbi oraya bağlı olan adam, yani kalbi arşa bağlıdır. Zira arş yakîn sahiplerinin mescididir. Tenha yerde Allah’ı hatırlayıp gözlerinden yaş akan kişi, nefsten ve hevâdan uzak. Sadakayı verip gizleyen kişi, yani nefis ve hevâdan gizler. *“Hani Rabbi onu gizli bir nida ile çağırmişti”* (Meryem, 3) ayeti de böyledir yani nefsten ve hevâdan gizli olarak.

Müellif, hadislerden de çeşitli faideler (dersler) çıkarmaktadır. Hz.Harise rivayet ediyor: Rasûlullah bana şöyle dedi: *“Ey Harise nasıl sabahladın?” Hakîki mümin olarak sabahladım.”* dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v): *“Her*

²¹⁰ İbn Ataullah,a.g.e., s.113.

²¹¹Geniş bilgi için bkz. İbn Ataullah,a.g.e.,s.113-122.

şeyin bir hakikâti vardır. Senin imanının hakikâti nedir?” Diye sordu. O da Nefsim dünyaya arz olundu, altını ile çamuru bana aynı geldi. Sanki ben cennet ehline bakıyorum onlar cennette nimet görüyorlar ve ateş ehline bakıyorum, onlar da ateşte azap çekiyorlar. Sanki açığa çıkmış hâlde Rabbimin arşına bakıyorum. Bu yüzden gecem uykusuz, gündüzüm susuz kaldı dedi. Sonra rasûlullah (s.a.v) şöyle dedi: “*Sen ârif oldun, bağlı kal ve devam et.*” Ondan sonra da dedi ki: “*Allah, onun kalbini iman nuruyla nurlandırdığı bir kuldür.*” İskenderî, Bu hadisten alınması gereken on dersten sözediyor.

1-Harise, efendimizi sorusuna “*Zengin olarak, sağlıklı olarak*” gibi dünyevî ve bedenî ilgilendiren bir cevap vermedi. Çünkü Resulullah (s.a.v) ın dünyalığıdeğil, Allah ile durumunun ne olduğunu sorduğunu biliyor. Bu yüzden sahabî, “*ben hakîki bir mü'min olarak sabahladım*” diye cevap veriyor. Buradan yola çıkarak sahabenin hayata bakış açılarını da görebiliriz.

2- Şeyh de, müridinin halini sormalı. Müridlerde üstadlarına durumlarını anlatmaları uygundur.

3-“*Hakîki mümin olarak sabahladım*” sözündeki nurun gücüne dikkat çekiyor! Eğer o, yakînin gereği olan basiret nûru ile desteklenmemiş olsaydı, böyle bir cevapveremez, Allah resulünün önünde imanın hakikâtını kendine nisbet edemezdi. Kalp gözü açık olmalı ki, soruyu sorana “*halimi gizlememeliyim!*” diye düşünmüştür.

4-Hakiki iman olduğu gibi şekli iman da vardır. Bu değerlendirmesini Enfal süresi dördüncü Ayetle delillendirir. “*İşte onlar gerçekten mü'minlerdir. Onlara, Rableri katında yüksek mertebeler, bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık vardır.*”

5- Çıkarılması gereken diğer ders ise Sahabinin, efendimizin delil istemesine “*Dünyanın altını da çamuru da gözümde aynıdır.*” Diye cevap vermesidir. Evet, hakiki mü'min olmanın en güzel delili maddenin kendisine hükmetmesine izin vermemek aksine kendisi maddeye hükmedecek ve asıl kıstas ahirat hayatı olacak. Ve böylece başka hadislerden de faydalı dersler çıkarmaya çalışır. Kanaatimizce hadislerden lafızlarının anlattığının yanında derinliğine inerek dersler çıkarıp bunlar bir ders gibi işlemek faydalı bir çalışmadır.

1.9. YEDİNCİ BÂB

Bu bab'dahakikât ehlinin anlaşılması zor olan sözlerini açıklaması ve en güzel ifadelerle yorumlaması hakkındadır.

Sehl b. Adullah der ki: Zamanın ve sayım ehli olmayın, şaki midir veya said midir diye ezelin ehli olunuz. Ondan sonra: Onlardan kimi, şu kadar rekât namaz kıldım, şu kadar hatim yaptım, şu kadar hac yaptım, der. Bunlar sayım ehlidirler. Onlar iyiliklerini saymaktan daha çok günhlarını saymaya muhtaçtırlar. Zaman ehli ise, benim Allah yolunda yetmiş senem var, altmış senem var, der. Ezel ehli olunuz, acep şaki midir yoksa said midir? Yani Allah'ın ilminde öne geçene düşününüz. Sizin olan ilme ve amele güvenmeyin, bilakis ezelde varolana rücû edin.

el-İskenderî, Bişr-i Hafî'nin, *"kırk seneden beri canım koyun çekiyor ancak onun için temiz param olmadı."* Kelamı hakkında şöyle demiştir: Her kim bu şeyhin kırk seneden beri koyun alacak helal dirhem bulmadığını düşünürse hata yapmıştır. Kırk seneden beri yedikleri ve giydikleri nereden gelmiş? Bunun anlamı şudur: bunlar mertebe sahibidirler. Ancak Allah'ın izni ve işaretleriyle yerler, içerler, bir şeye girerler, bir şeyi çıkarırlar veya bir şeyden çıkarlar.²¹²

İbn Atâullah, Ebu Yezid'in, "peygamberlerin sahilinde durdukları denize daldım" sözü hakkında şöyle demiştir: Ebu Yezid, bu sözüyle peygamberlere ulaşmaktan zayıf ve aciz olduğundan şikâyet ediyor, yani peygamberler tevhid denizine daldılar. Diğer taraftaki fark sahilinde durup hâlkı dalmaya davet ediyorlar. Yani eğer ben de kâmil olsaydım, onların durduğu yerde durmuş olurum.²¹³

Müellifimiz, bazen detaylı bir açıklamaya girişmemek için kendisinin başka eserlerine; bazen ise kendisinden önceki büyük mutasavvıflara ve onların kitaplarına atıflarda bulunmuştur. Onlardan biri şöyledir: *"O ağaç sebebiyle ona hilafeti miras edecek bir masiyet ikramında bulundu. Ve şöyle dedi: vallahi Allah daha Âdem'i yaratmadan onu "ben yeryüzünde bir hâlife yaratacağım" sözüyle yeryüzüne indirmiştir. Bu konudaki açıklamaları "Tenvir" kitabında yaptığımız için tekrar etmeyeceğiz."*²¹⁴

²¹²İbn Atâullah, a.g.e., s.124.

²¹³İbn Atâullah, a.g.e., s.125.

²¹⁴İbn Atâullah, a.g.e., s.126.

1.10. SEKİZİNCİ BÂB

Müellifimiz bu bölümde tasavvufa dair ıstılah, hal ve makamlarla ilgili açıklamalar yapmaktadır. Ancak temas ettiği ıstılah ve makamlar ile ilgili net tanımlar yapmamaktadır. Dolayısıyla bunların tanımlarını başka tasavvufi kaynaklardan bu bölüme biz aktaracağız. Şimdi bunlardan tesbit ettiğimiz ıstılahlara nasıl temas ettiğine bakalım.

1.9.1. Şevk: Arapça, iştıyak ve özlemi ifade eden bir kelimedir. Kalbin, sevgilisine kavuşmak üzere çekilişine veya sevgili anıldığında kalbin heyecanlanmasına şevk denir.²¹⁵

Şevk iki çeşittir. Biri gaybet üzerine oluşan şevktir. Ancak sevgili ile buluşmakla sükûnet bulur ki, bu nefslerin şevkidir. Diğeri ruhların huzur ve muâyene üzerine olan şevkidir. İletlerden soyutlanmış şuhûd ve huzur mahâlline kaldırdığında bu, hakiki imanı tanıma makâmı ve ezel sırlarının nazil olduğu makâmıdır.²¹⁶

1.9.2. Vakit: Kuşeyri'ye göre “vakit”, içinde bulunduğu hâldir. Eğer sen dünyada isen (yani zihnin ve kalbin dünyevi düşüncelerle dolu ise) vaktin dünyadır, eğer âhirette isen vaktin âhirettir. Eğer neşeli isen vaktin neşedir, hüznülü isen vaktin hüznüdür.²¹⁷

Müellifimize göre, kulun vakitleri dörttür. Nimet, bela, taat ve masiyet. Allah'ın her vakitte rububiyet hükmü ile hakkın senden istediği ubudiyetten bir payı vardır. Her kim vakti taat olursa, onun yolu Allah'tan kendisine gelen nimetleri müşahede etmektir ki, onu hidâyete erdirdi, onları yerine getirmeye muvaffak eyledi. Her kimin vakti masiyet olursa. Onun yolu da istiğfar ve tövbedir. Kimin vakti nimet olursa, onun yolu da şükürdür ki, Allah için kalbin coşmasıdır. Kimin vakti bela olursa, onun da yolu kazaya rıza gösterip sabretmektir.²¹⁸

1.9.3. Havf: Arapça, korku manasınadır. Allah'ın kahrından korkarak dindesabitolmak. Bunun zıddı recâ (umma, ümidli olma)'dır. Diğeri bir tarife göre

²¹⁵Cebecioğlu, a.g.e., “Şevk” Maddesi,

²¹⁶İbn Ataullah,a.g.e., s.128.

²¹⁷ Abdü'l-Kerim b. Hevazin el-Kuşeyri. (2009). *er-Risaletu'l-Kuşeyriye*. Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, s.90.

²¹⁸İbn Ataullah,a.g.e., s.129.

havf, yasaklanan şeylerden ve günahlardan utanmak ve bu hususta üzüntü duymak demektir.²¹⁹

Korku iki çeşittir: Avamın korkusu, Havasın korkusu. Avamın korkusu, bedenlerinin ateşe karşı korkusudur. Havasın korkusu ise, Allah'ın onlara giydirmiş olduğu elbiseden muhâlefet ile kirlenip soyulma korkusudur.²²⁰

1.9.4. Bast: Neşe, sevinç rahat ve huzur hâli. Ruhun feyz, kalbin ilham alma hâli, cemâli tecellileri müşahede hâlidir, ümit (reca) hali kuvvetlenince bast adını alır.²²¹

İbn Atâullah 'a göre bast, ümidin ayaklarını kaydırır. Allah'ın veli kullarının daha çok sakınmalarını ve sığınmalarını gerektirir.²²²

1.9.5. Kabz: Arapça, tutmayı ifâde eden bir kelimedir. Daralma, kapanma gibi manaları da vardır. Bu terim, bast ile birlikte kullanılır. Bu durumda kabz ve bast, sâlikte bulunan iki zıt hali anlatır.²²³ Allah korkusu kalbde kuvvetlenince kabz adını alır.²²⁴

Müellifimiz, *“Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi.”*²²⁵ Ayeti hakkında şöyle der: *“Kabz, selamete daha yakındır; çünkü o, kulun vatanıdır. Zira o, Allah'ın kabzasında, Hakk'ın ihatasında kuşatılmıştır.”*²²⁶

1.9.6. Bast: Arapça, tutukluk (kabz) halinin zıddı olan zihnî açıklık, kalbî rica, niyaz, yalvarma hali. Bast, hal olarak, kabul, lütuf, rahmet ve ünse işarettir. Recâ'nın zıddı havf olduğu gibi, bunun zıddı da, kabz'dır. Sûfî bast halinde her şeyi kuşatır ve herşeyde tesir ederken, hiçbir şey ona tesir edemez. Sûfî önce, kabz'a, sonra bast'a maruz kalır.²²⁷ İbn Atâullah el-İskenderî'ye göre bast, vaktin hükmünden çıkmaktır. Kabz ve bast iki makamdır; dünyada onları tam yerine getiremeyen ahirette yerine getirir.²²⁸

²¹⁹Cebecioğlu, a.g.e., “Havf” Maddesi.

²²⁰İbn Ataullah,a.g.e., s.131.

²²¹ Kuşeyrî, a.g.e., s.93-94.

²²²İbn Ataullah,a.g.e., s.132.

²²³Cebecioğlu, a.g.e., “Kabz” Maddesi.

²²⁴Geniş bilgi için bkz. Kuşeyrî, a.g.e.,s.93-95.

²²⁵Kur'an, 42. Şura Sûresi, Ayet 27.

²²⁶İbn Ataullah,a.g.e., s.132.

²²⁷Cebecioğlu, a.g.e., “Bast” Maddesi.

²²⁸İbn Ataullah,a.g.e., s.132.

1.9.7. Sûfî: İskenderî, “Suffî” kelimesinin hangi kökten geldiği hakkında, “kimisi “sûf” (yün)’a mensubdur dedi, zira yün salihlerin elbisesidir. Kimisi de “suffa”ya mensubdur dedi. Yani suffa ehlinin mensub olduğu Mescid-i Nebevi’nin suffası.” Şeklinde ihtilaf edildiğini belirttikten sonra bu konuda söylenenlerin en güzeli, “Allah’ın ondaki fiiline mensub olduğudur. Yani Allah onu arıttı, o da arında ve sufî olarak adlandırıldı.” Demektedir.²²⁹

1.9.8. Hal: Sûfilere göre hâl, kulun kasdı, celb etme teşebbüsü, kazanma isteği olmadan kalbe gelen neşe-hüzün, rahatlık-sıkıntı, şevk-dert, heybet-heyecan gibi mânalardır.²³⁰

1.9.9. Abdâl: Tasavvufta, veliler arasında insasların işlerinde tasarruf için manevi olarak mücade verilmiş kişilerdir. Aynı zamanda bunlara rical-i gayb te denir.²³¹

Hal ve İlim Arasında Mukayese

Allah ile tahakkuk eden, eşyaya malik olur, eşya ona malik olmaz. Hâl onun tasarrufunun altında olur. Kişi bu hâle ancak Allah hakkındaki ilimi derinliği ile ulaşır. İlim hâl üzerine hâkimdir ve hâl onunla ölçülür. Hâl ise ancak ilmin alt dallarından bir daldır. İlim sabittir, hâl ise, değişkendir.²³²

Hâl ve Makam Arasında Mukayese

1.9.10. Makam: Kulun tekrar ede ede kazandığı ve vasıf hâline getirdiği âdâb ve ahlâktır. Bu edepler, bir çeşit tasarrufla, bir nevi arayış ve isteyişle sıkıntılara göğüs gererek elde edilir. Şu halde bir kimsenin makamı, içinde bulunduğu (ve çalışarak ulaştığı) yerdir.²³³

Hâl sahibi, hâlkın teveccühünden makâm sahibine göre daha fazla haz duyar. İkisinin arasındaki fark, yer ile gök arasındaki fark gibidir. Kişi, ilahî ilimlerde ve rabbanî mârifetlerde temekkün ettikçe bu âlemde garip olur.²³⁴

İnsanlar üç kısımdır: Kendisinden Allâh’a olanları müşahede eden kul, Allâh’tan kendisine olanları müşahede eden kul, Allâh’tan Allâh’a olanları müşahede

²²⁹İbn Ataullah,a.g.e., s.135.

²³⁰ Kuşeyrî, a.g.e., s.92.

²³¹Cebecioğlu, a.g.e., “Abdâl” Maddesi.

²³²İbn Ataullah,a.g.e., s.139.

²³³ Kuşeyrî, a.g.e., s.91.

²³⁴İbn Ataullah,a.g.e., s.139.

eden kul. Şeyhin bu sözünün anlamı şudur: İnsanlardan öyleleri vardır ki, kendisine eksikliklerine ve kötülüklerini müşahedesi galip gelir. Bu, Allah önünde, özür dileyen makâmındadır, devamlı hüznün ve tasalar onunla beraberdir. Ondan günah her südür ettiğinde veya kendi nefsinden kötü vasıflar kendisine keşfedildiğinde üzüntü ona hâkim olur. Diğer bi kul vardır ki, Allah'tan kendisine olan fazilet ve ihsanların, iyilik ve nimetlerin müşahedesi ona galiptir. Bu kişi, Allah ile sevinme ve nimetleriyle ferah bulma durumundadır. Yüce Allah şöyle buyurmuş: “ *De ki; Allah'ın fazileti ve rahmetiyle, işte bununla sevininler. Bu onların topladıklarından daha hayırlıdır.*”²³⁵ Birincisi, zahid ve abidlerin hâlidir; ikincisi ise, inâyet ve sevgi ehlinin hâlidir. Birincisi, teklif ehlinin durumudur; ikincisi, târif ehlinin durumudur. Birincisi, uyanık ehlin hâlidir; ikincisi mârifet ehlinin hâlidir.

Üçüncü kısım ise, Allah'tan Allah'a olanı, Allah ile müşahade edenlerdir. Bunlar tevhid ehlidirler, birleme meydanına girmiş, birinci kısmın ehlini görmüşler ki onlar, kendilerinden Allah'a olanı müşahadenin galip olduğu kimselerdi.²³⁶

1.9.11. Şükür: Yapılan iyiliği övme anlamındadır. Nimetin değerini bilmek, ilim, hal ve amel ile olmak üzere üç türdür. Âlimlerin şükürü dilde, abidlerinki fiilde, ariflerinki haldedir. Abdülkadir Geylanî, dil ile yapılan şükürün, nimetin Allah'tan olduğunu, kabul edip, onu halka bağlamamakla meydana geldiğini söyler. Kalp ile şükür de, "sendeki nimetlerin tümü, dışta ve içte, hareket ve sekenatındaki menfaatlerin, lezzetlerin cümlesinin, başkasından değil, ancak Allah'tan olduğuna, sürekli sağlam bir şekilde inanmakla, olur."²³⁷

Şükür, cennet ehlinin sıfatıdır, sabır ise böyle değildir diyordu. Şükür, kalbin müşahadeye açılmasıdır. Şükür üç kısımdır. Dilin şükürü, azaların şükrü ve kalbin şükürü. Dilin şükürü, Allah'ın nimetini konuşmaktır. Yüce Allah şöyle demiş: “*Rabbinin nimetine gelince, işte onu anlat*”²³⁸ azaların şükürü Allah'ın taatı ile amel etmektir. Yüce Allah şöyle demiş: “*ey Davud ehl-i şükür olarak amel edin*”²³⁹ kalbin şükürü, sende ki veya kullardan birindeki tüm nimetlerin Allah'tan olduğunu itiraf etmektir. Yüce Allah Nahl Suresi'nin 53. ayetinde şöyle buyurmuştur: “*Sizde, ne nimet varsa, hepsi Allah'tandır.*”²⁴⁰ Özetle, şükür hertürlü nimetin sahibinin Allah olduğunun bilincine, şuuruna sahip olarak; iç dünyamızda bunu kabul ederek azalarla gereğini yaparak ve dil ile de bunu ikrar etmektir.

²³⁵Kur'an, 10. Yunus Sûresi, Ayet 58.

²³⁶İbn Ataullah, a.g.e., s.141-143.

²³⁷Cebecioğlu, a.g.e., “Şükür” Maddesi.

²³⁸Kur'an, 93. Duha Sûresi, Ayet 11.

²³⁹Kur'an, 34. Sebe Sûresi, Ayet 13.

²⁴⁰Geniş bilgi için bkz. İbn Ataullah, a.g.e., s.146-148.

SONUÇ

İbn Atâullah h. VII. yüzyılın son yarısı ile VIII. yüzyılın ilk yıllarında Mısır'da yaşamıştır. Ebu'l-Hasan Şazeli'nin kurmuş olduğu Şâzelîye Tarikatı'nın ikinci önemli ismi Ebû'l-Abbas el-Mürsî'den sonra mezkûr tarikatın en önemli şahsiyeti olmuştur.

İbn Atâullah, İslâm dünyasının çeşitli çalkantılarla meşgul olduğu Memlûkler döneminde yaşamıştır. Ancak bu çalkantıların yoğunluğuna rağmen önemli isimlerin ders halkalarına katılmış, ilk zamanlar tasavvuf ve Sûfilîğe karşı şiddetli bir tavır takınsa da kendisini tasavvuf halkasına dâhil olmaktan kurataramamış, hatta devrinin önemli mutasavvıfları arasında yer almıştır. Sadece bu halkaya katılmakla kalmamış pek çok kimseyi de adeta peşinden sürükleyerek tasavvufa intisaplarına vesile olmuştur. Sadece halk nazarında değil idareciler nezdinde de önemli bir mevki edinmiş ancak hiçbir zaman dalkavukluk yaparak bu durumdan istifadeye tenezzül etmemiştir. Bir başka yönüyle İbn Atâullah sadece tasavvuf yoluna girmekle kalmamış aynı zamanda dönemin İbn Teymiye gibi tasavvufa şiddetle karşı çıkan isimlerle de mücadele içine girerek onların eleştirilerine karşı tasavvufu güzel bir şekilde savunmuştur.

İskenderî'nin yaşadığı bu dönem, aynı zamanda toplumda ahlaki ve ameli yönlerden bozulma eğilimlerinin baş gösterdiği, buna mukabil İbn Atâullah'ın müntesibi olduğu Şâzilîyye tarikatı dışında Rifâiyye ve Desûkîyye gibi tarikatların da oluşup yaygınlaştığı dönemdir. Bu tarikat ve hareketlerin o bölgede yayılmasının etkileri günümüze kadar sürmüştür.

İbn Atâullah tefsir, hadis, fıkıh ve nahv gibi derslerde kendisini oldukça geliştirmiştir. Bunun yanında Ebu'l-Abbas ile tanışmasının ardından tasavvufî yönü de gelişmiş, bununla beraber vaaz, hitabet üslubu ile kendisini dinleyenleri derinden etkilemeyi başarmış bir mutasavvıftır. Bu yönünün en güzel ispatı da iki yüz altmış dört hikmetli sözden oluşan "Hikemü'l-Atâiyye" isimli çalışmasıdır. Bu nedendir ki eserin üzerine defalarca şerhler yapılması gereksinimi hissedilmiştir. Bu eseri dışında çalışmamızın esasını teşkil eden "Letâifu'l-Minen" isimli çalışması da onun bir diğer önemli eseridir. Çalışmamız esnasında, Üsküdar yayınevini yayınladığı Abdullah Mağfur imzalı ve Allah'ın iki veli kulu isimli çalışma ile eserimizin

tercüme edildiğini gördük çalışmamız ile sözkonusu tercüme arsındaki farkları detaylı ve örnekleriyle giriş kısmında Materyal ve yöntem bölümünde ele aldık.

Eserin omurgasını Ebu'l-Abbas'ın, İbn Atâullah 'ın hayatına etki eden yönleri oluşturmaktadır. İbn Atâullah, sadece Şeyhinin çeşitli yönlerini zikretmekle kalmamış aynı zamanda çeşitli tasavvufî terimleri de onun hayatındaki örnekleriyle mücessem hale getirmiştir. Aynı zamanda bu eser pek çok ayet ve hadis hakkında işari yorumlar getirerek müellifin bu yöndeki fikir dünyasının zenginliğini de ortaya koymuştur. Müellif bu yönüyle de kendisinden sonra gelen tasavvuf ehillerine ve işari tefsir ekollerine de önemli bir çıkır açmıştır, diyebiliriz. Eserimiz ile ilgili dikkat çeken bir diğer husus ise üzerine birden çok şerhin yazılmış olmasıdır.

KAYNAKLAR

Âlusî, Ebu'l-Berekat Hayruddin Numan b. Mahmud.(2006)*Cilâu'l-Ayneyn bi-Muhâkemeti 'l-Ahmedeyn*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut.

Cebecioğlu, Ethem.(2009).*Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul.

İbn Acibe,(t.y.)*İkâzü'l-Himem fî Şerhi'l-Hikem*, byy.

İbn Ferhun, İbrahim b. Nuriddin.(1996).*ed-Dibâcü'l-Müzheb fî Ma'rifeti A'yanî Ulemâi'l-Mezheb*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

İbn Hâcer, Şihabüddin Ahmed b. Ali.(t.y.)*ed-Düererü'l-Kamine fî A'yanî Mîti's-Samine*, byy.

İbn İmâd.(1976).*Şecerâtü'z-Zehab fî Ahbârin mine'z-Zehab*, Kahire.

İbn Tagrıberdî Ebu'l-Mehâsin Cemâleddîn Yûsufel-Atâbekî.(1984) *el-Menhelü's-Safi ve'l-Müstevfa ba'de'l-Vafi*, Mısır.

İbn TagrıberdîEbu'l-Mehâsin Cemâleddîn Yûsuf el-Atâbekî.(1926)*en-Nücûmu'z-Zâhire fî Muluki'l-Mısr ve'l-Kahire*, Kahire.

İskenderî, İbn Atâullah.(t.y.)*Letâifü'l-Minen*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Kara, Mustafa.(2006)"İbn Atâullah el-İskenderî", DİA, İstanbul.

Kurtûbî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed.(1996).*el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*, Daru'l-Hadis, Kahire.

Kuşeyrî, Abdü'l-Kerim b. Hevazin.(2009).*er-Risaletü'l-Kuşeyriye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Mahlûf, Muhammed b. Muhammed.(1349)*Şeceretü'n-Nuri'z-Zekiye fî Tabakati'l-Malikiyye*, el-Matbaatu's-Selefiyye, Kahire.

Mustafa İbrahim, Zeyyat Ahmet, Abdülkadir Hamit ve El- Neccar Muhammed Ali.(1986)*El- Mü'cem el-vasit*, Çağrı Yayınları. İstanbul.

Özel, Ahmet Murat.(2010). "Şâzelî", *D.İ.A.* İstanbul.

Razi, Fahreddin.(2001).*Tefsiru'l-Kebir Mefatihü'l-Gayb*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut.

Razi, Fahrüddin.(1990)*Tefsiru'l-Kebir Mefatihü'l-Gayb*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Rundî, İbn Abbaden-Nefezi.(1998).*Şerhu'l-Hikemi'l-Ataiyye*, Müessesetu'l-Ehram, Kahire.

Sarı Mevlût.(1982).*El- Mevarid Arapça Türkçe Lûgat*, Bahar yayınları İstanbul.

Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed.(1983)*Bahru'l-Ulum*. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Subkî, Abdülvehhab b. Ali b. Abdü'l-Kâfi-.(t.y.)*Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Daru İhyai'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kahire.

Taberi, Muhammed b. Cerir. (2001).*Camiu'l-Beyan an Tevili Ayi'l-Kur'an*, Daru'l-Fikr, Beyrut.

Yafî, Ebu Muhammed Abdullah b. Esad b. Ali b. Süleyman.(1997).*Miratu'l-Cinan ve İbretü'l-Yakazan*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Yılmaz, Sevim.(2001).*İbn Atâullah ve el-Hikemu'l-Ataiyye Adlı Eserinin Tasavvuf Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Zuhayli, Vehbe.(2009) *Tefsiru'l-Münir*, Dar'ul-Fikr, Dimaşk.

EKLER

**İBN ATÂULLAH EL-İSKENDERÎ'NİN LETÂİF'ÜL MİNEN Fİ MENAKİBİ
EŞ-ŞEYH EBİ'L-ABBAS EL-MURS'Î VE ŞEYHİHİ EBİ'L-HASAN ADLI
ESERİN ASLI**

DİZİN**A**

Abdâl, 210
 Abdulaziz el-Medîyûnî, 82
 Abdurrahman el-Kanavî, 69
 Acem, 74, 80, 194
 Âdem, 17, 18, 64, 130, 159, 161, 207
 Ahmîm, 85
 Ârif, 41, 56, 68, 74, 78, 80, 96, 134,
 135, 146, 148, 194, 196
 Ârif Yakut, 80
 arş, 21, 117, 205
 Ataullah, i, ii
 âtiyye, 127
 âyet, 5, 14, 34, 50, 104, 112
 âzûf, 123

B

Bağdat, 90, 115
 bast, 88, 90, 94, 121, 136, 137, 209
 Bast, 137, 209
 Bekâ, 32, 148, 162
 Beyrut, 215, 216
 Beytu'l-Makdise, 72
 Bişr-i Hafî'nin, 207

C

Cüneyd, 15, 129, 132, 144

D

Dahhâk, 123
 Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 215, 216

Dımaşk, 77, 128, 135, 162, 201, 216
 Dimyâtî, 17

E

Ebu Abbas, 2, 3
 Ebû Abdullah et-Tirmizî, 25, 152
Ebû Cuhayfe, 132
 Ebû Halife, 18
 Ebû Hamza, 18
 Ebû Hureyre, 27, 120
 Ebû Ruveys, 149
 Ebû Suud b. Şiblî, 62
 Ebû Turab en-Nahşî, 16
 Ebu'l-Abbas, iii, 2, 3, 4, 9, 180, 183,
 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197,
 198, 199, 204, 213
 Ebû'l-Abbâs, i, 13, 15, 20, 21, 23, 24,
 26, 28, 31, 38, 40, 41, 46, 47, 48,
 50, 54, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 64,
 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78,
 79, 80, 81, 82, 84, 85, 87, 89, 98,
 102, 104, 119, 122, 126, 136, 139,
 154, 156, 165, 167, 168, 169, 173,
 192, 193, 194
 Ebû'l-Kasım el-Kuşayri, 53
 Ebû'l-Hasan, 5, 6, 15, 45, 55, 59, 62,
 66, 68, 76, 78, 79, 82, 83, 84, 85,
 102, 103, 113, 139, 146, 157, 191
 Ebû Yezid, 129
 el-Cevzî, 115
 el-Kuşayrî, 56, 115

el-Mursî, 2, 3, 4, 13, 68, 72, 81, 83,
85, 165, 173, 193
Enes b. Malik, 17, 41
Ezher, 2, 3

F

fakih, 2, 23, 84, 85, 115, 168
Fakih Mekuñuddin el-Esmeri, 103
Fakih Şemsuddin el-Hatip, 91
Fenâ, 32, 123, 163
Fudayl b. İyaz, 131

G

Gazâlî, 6

H

hâl, 27, 43, 75, 80, 83, 101, 121, 125,
126, 143, 144, 148, 194, 210
Hamza, 79
Hanzala, 119, 125, 126
Haris b. Eser, 77
Harise, 43, 118, 119, 122, 124, 126,
205, 206
Hasan b. Ali b. Ebi Talib, 55, 69, 191
Hatm, 24, 183
Havf, 208, 209
Hayf Mescid, 162
hevâ, 35, 43, 92, 162, 168, 202
Hızır, 61, 62, 63, 165, 192
hilm, 160, 196
Hilm, 196
Hucurat, 113, 203
Humejd b. Ziyad, 24, 183
Hüseyin b. Mansur el-Hâllac, 142

Hz., viii

Hz. Âdem, 17, 19, 149
Hz. Ali, 24, 49, 101, 183
Hz. Ebûbekir, 49, 101, 148, 150, 151
Hz. Enes, 19
Hz. İbrahim, 19, 143
Hz. İsa, 19, 114, 140
Hz. Musa, 19, 145, 148
Hz. Nuh, 19
Hz. Ömer, 49, 89, 101, 120, 189
Hz. Yusuf, 33

I

Irak, 49, 77, 189

İ

İbn Arabî, 62, 116
İbn Atâullah, i, ii, iii, iv, 1, 2, 3, 4, 5,
6, 7, 8, 83, 180, 184, 186, 187, 188,
189, 193, 194, 195, 197, 207, 209,
212, 213, 215, 216
İbn Atiye, 87, 106
İbn Ebî Tevâcin, 79
İbn Nâşî, 80
İbn Teymiye, 4, 17, 213
İbrahim b. Ethem, 98, 99, 143
İmam gazali, 77
İmam Rabbani Muhammed b. Ali et-
Tirmizi, 24, 183
İskenderî, 215
İskenderiye, 1, 2, 5, 6, 57, 58, 60, 64,
74, 75, 81, 82, 84, 85, 88, 89, 90,
103, 145, 151, 157, 195
İslam, viii

İsrailoğulları, 150

K

Kabz, 137, 152, 209

Kadir gecesi, 103

Kahire, 1, 2, 3, 4, 5, 8, 57, 60, 77, 157,
188, 198, 215, 216

kudsî hadisler, 188

Kur'an, 17, 50, 94, 103, 104, 114, 180,
181, 183, 184, 187, 188, 192, 198,
199, 200, 201, 202, 203, 209, 211,
215, 216

Kus, 75, 80, 82, 83

Kus şehri, 75

Kuşayrî, 56, 131, 132

kutup, 45, 56, 77, 79, 144

Küfe, 49

L

Letâifü'l-Minen, i, ii, 2, 6, 213, 215

M

Mağrib, 55, 60, 64, 72, 149, 151, 157,
191

Mağrip, 62, 81

Mârifet, 87, 147, 170

Medine, 60, 79, 120, 189

Memlükler, 1, 213

Mescid-i Nebevinin, 140

Mısır, 1, 4, 6, 7, 68, 72, 74, 95, 116,
212, 215

Mina, 162

Minen,, i, ii

Muaviye, 49

Mursî, 75, 76, 82, 165

Musul, 90

Mürid, 95, 96, 102, 148, 196

N

Namaz, 74

Nasuriddin b. el-Müneyyir, 2

nefs, 39, 44, 64, 65, 66, 113, 117, 130,
145, 150, 160, 202, 205

nesh, 112

O

Osman, 27, 49, 59, 68, 90, 100, 101,
154

R

Riâye, 152

Risale, 6, 87

rûh, 110, 113, 142, 145, 202

S

sabır, 97, 101, 136, 141, 152, 156,
197, 211

Sehl b. Abdullah et-Tüsterî, 131

Sehl b. Adullah, 128, 207

Sehl b. Sad, 25

Suffa, 128, 140

Sufî, 140, 210

Sûfî, 3, 138, 209, 210

Süllemî, 146

Süluk, 104

sünnet, 35

sünnetullah, 99

Ş

- Şam, 77, 100
 Şazelî, 1, 3, 4, 7, 8, 9, 180, 191, 192,
 212
 Şâzelî, i, 6, 7, 8, 13, 27, 42, 45, 55, 56,
 57, 59, 60, 68, 71, 73, 75, 76, 79,
 81, 122, 127, 138, 157, 170, 173,
 177, 191, 192, 215
 Şefaât, 18, 182
 Şemsuddin el-İsfehani, 77
 şerîât, 22, 87, 90, 129
 Şevk, 132, 208
 Şeyh Abdurrahman el-Mağribi, 90
 Şeyh Abdusselam b. Meşîş, 45, 59, 79
 Şeyh Ârif Necmuddin el-İsfehânî, 80,
 194
 Şeyh b. Ebî Şâme, 79
 Şeyh Ebû'l-Abbas, 6
 Şeyh Ebû'l-Hasan, 2, 13, 27, 33, 35,
 36, 37, 38, 39, 42, 44, 49, 52, 54,
 56, 57, 58, 59, 60, 62, 64, 65, 66,
 67, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 76, 77,
 78, 79, 81, 82, 84, 85, 87, 89, 90,
 95, 97, 98, 99, 100, 102, 104, 122,
 127, 131, 137, 138, 139, 140, 145,
 146, 149, 152, 154, 156, 157, 168,
 171, 173, 177, 193
 Şeyh İbn Naşi, 73
 Şeyh Mekinuddin, 10, 58, 68, 69, 75,
 103, 104, 115
 Şeyh Mekinuddinel-Esmer, 115
 Şeyh Necmuddin, 74
 Şeyh Osman b. Aşur, 90

- Şeyh Takiyuddin, 115
 Şûra, 112
 Şükür, 55, 152, 153, 211

T

- takva, 7, 25, 35, 113, 195, 202
 Tamah, 92
 Tasavvuf, 214, 216
 Tayy, 48
 Tehzib, 2, 84
 Tenvîr, 5, 6, 131, 140
 tevazû, 141
 Tunus, 6, 60, 72, 193

U

- Utbe el-Ğulam, 131

Ü

- Ümru'ül-Kays, 162

V

- Vasitî, 81, 110, 145
 Vefa, 3, 90
 verâ, 89, 90, 91, 152, 195
 Verâ, 89, 90, 91, 152
 Vesvese, 85
 vuslat, 44, 53, 134, 140, 162

Y

- yakîn, 26, 33, 35, 47, 51, 54, 87, 117,
 121, 122, 129, 135, 150, 205
 Yakut, 88
 Yuşa b. Nun, 22, 182

Z

- zahid, 91, 124, 141, 146, 211
Zahir, 29, 30, 44, 54, 86, 87, 142, 171,
195
- zahirî, 55, 108, 114, 191
Zeki el-Îsvani, 88
Zeyd, 17, 21, 25
zühd, 88, 122, 156

ÖZGEÇMİŞ

Kadri OGUL, 1972 yılında İzmir de doğdu 1991 yılında Suriye Haseki şeri'i ilimler enstitüsünden,1995 te Gaziantep Şahinbey İmamhatip lisesinde mezun oldu.1997 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Hatay İskenderun ilçesi Merkez Fatih Camiinde İmam-Hatip olarak göreve başladı. 2008 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1995 yılından beri özel olarak Arapça Belagat fıkıh hadis ve tefsir dersleri vermektedir. İyi derecede Arapça bilen Kadri Ogul halen Gaziantep'te Murakıp olarak görev yapmaktadır.

VIATE

Kadri OGUL was born in İzmir in 1972. He graduated from Sharia sciences institute in Al-Hasakah Syria in 1991 and from "Şahinbeyİmamhatip" high-school in Gaziantep in 1995. He started career in 1997 within the Headship of Religious Affairs in Central Fatih Mosque in İskenderunHatay as an imam and a preacher. He was graduated from Ankara University Faculty of Divinity in 2008. Since 1995 he has been giving Arabic language, Rhetoric, Fiqh, hadith and tafsir special courses. Currently with a good level of Arabic Kadri OGUL is working as an auditor in Gaziantep